

**Rev. Patr. Joannis Laurentii Berti, Ord. Eremit. S.
Augustini, Theologia Historico-Dogmatico-Scholastica,
Seu Libri, De Theologicis Disciplinis**

Berti, Giovanni Lorenzo

Monachii [u.a.], 1749

De Theologicis Disciplinis Liber Decimus, In quo de Angelorum natura,
dotibus, meritis, officiisque pertractatur.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-83642](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-83642)

DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS LIBER DECIMUS,

In quo de ANGELORUM natura, dotibus, meritis, officiisque pertractatur.

Natura, do-
tes, merita,
officiaque
Angelorum,

ST inter humana-
rum, divinarum-
que rerum scientiam illud fere disserimen, quod in-
ter corporeos, ac spiritales ani-
mi motus versa-
tur. Ut enim ad linguæ exercendum
officium articulari primo syllabas, dein-
de dictiones, posthac constantem sensu
periodum, ac tandem elaboratam cir-
cumfluere orationem naturæ artisque
magisterio, videmus; ita sacerdotalibus
literis, humanisque facultatibus im-
buendi à vocabulis ad argumenta ple-
ctenda, à punctis lineisque ad corpo-
rum dimensionem, ab atomis atque ele-
mentis ad universi molem spectandam
non sine magna Praeceptorum industria
deducimur. At quemadmodum inte-
rior mentis vigor, soluto præsertim cor-
poris nexus, nequit retardari locorum
intercapedine, temporisque decursu,
quin pervadat sublimiora & celestia: sic
operam navantes Theologicis studiis in-
genii acumen libere in arcana divinita-

tis intendunt, nullis præpediti obviis
occursibus creaturarum. Jure itaque
ac merito ad Physiologiam accedenti-
bus proponuntur nominum & idearum
rudimenta, lineæ & anguli transversibus
ad Geometriam, atque ad Medicam ar-
tem musculi ac fibræ: Theologis autem
principio exponitur summa, recon-
dita & incomprehensibilis Veritas. Hu-
jus modo aliqua illustratione percepta,
haud operosum nobis erit inquirere de
rebus à Deo productis; inter quas emi-
nent spiritus mortalis concretionis ex-
pertes, quos ANGELOS nominamus.
Quare de his erunt proxima libri deci-
mi Disquisitiones: in quibus ne ab in-
commutabili, quam paullulum attigu-
mus, Veritate deflectant rationis no-
stræ conatus, mirabimur effectricem Dei
omnipotentiam, beneficia gratiarum, or-
dinem providentia, atque iustitiae æquita-
tem; omniaque referemus ad gloriam
ejusdem Dei, qui cum esset in se beatissimus,
dignatus est Angelos, & homines condere, ut ipse nobis benefaceret,
nos ipso una cum Angelicis Spiritibus
frueremur.

C A P U T I.

An existant Angeli, idque manifesta possit demonstrari
ratione?

S U M M A R I U M.

1. Præmitiuntur notanda circa statum quæstionis.
2. 3. & 4. defenditur contra sadducæos Angelorum existentia.
5. & 6. Solvuntur quadam objectiones.

7. Propugnatur, Angelorum existentiam non posse certa ratione naturali demonstrari. à num. 8 usque ad 14. diluuntur fundamenta Adversariorum.

I.
An existentia
Angelorum
perfèctè de-
monstrari
possit.

SPIRITALEM substantiam, quæ erit
hujus libri unum ac singulare argu-
mentum, proprio vocabulo signifi-
cante naturam nondum appellare didi-

cimus. Nam Angeli nomen, sive lati-
num, sive græcum, officii est, non na-
turæ, derivatum ab ἄγελω, nuncio, aut
ἄγειν, a, &c., κῆλω, mando; quod inter-
dum

dum Angeli nobis ad enuntianda manda-
ta Dei, vel mysteria mittuntur. Atque
hinc est, quod etiam Divini verbi præ-
cones, & ipsemet Unigenitus Dei, quan-
doque Angelorum nomine significantur.
Neque Hebreis propria Angelorum no-
mina sunt, vel communia spectentur,
ut *Elohim*, *אֱלֹהִים* *Malākim* *מֶלֶךְ*
Chashmal *Chasmal*, sive particu-
laria, ut *Cherubim*, *כְּרָבִים*, *Sera-
phim* *שְׁרָפִים*. Quippe *אֱלֹהִים*, *Elo-
him*, id ed *Dii*, appellantur ob poten-
tiam eximiam; eodemque nomine in sa-
cris Bibliae principes, ac judices spe-
nuero designantur. Nomen vero

מלאך, *Nuncius*, derivatum à
 מלאכה, *opere*, omnibus tribuitur,

qui mittentis exequuntur mandata.
 חַשְׁמָל, *Chasmal*, legitur perraro,
& electrum, ignemque significat, qui-
bus ob motus celeritatem, atque
splendorem Angeli comparantur. Ita
Seraphim dicti sunt ab *שְׁרָפִים*, quod

est incendere, atque comburere, quo
nomine appellatur, etiam Serpens igni-
tus capite primo ac vicesimo Numerou-
rum. *Cherubim* denique incerta signi-
ficationis nomen est, quam alii repe-
tunt ab *כֶּרֶב* exprimente figuram,

alii à Chaldaico *כְּרָבִיא* sicut puer,
quoniam juvenili specie apparuerint,
alii deum *כֶּרֶב* *Cherub* nihil aliud

significare contendunt, quam volucrem.
Quare Angeli dicuntur *Cherubim*, vel
quod figurati sint in propitiatorio & in
Arca, vel quod ad instar pulcherrimo-
rum adolescentium se conspiciendos ex-
hibeant, vel quod ob celeritatem, ful-
blimemque elevationem fingantur *alati*.

Sed licet incomptum sit vocabulum
aut latinum, aut græcum, aut hebrai-
cum, quo Angelorum demonstretur na-
tura; horum nomine pronuntiato occur-
rit menti nostræ spiritualis quedam sub-
stantia, per se complete subsistens, vi
intelligendi ac volendi pollens, præstan-
tior homine, ac summo Numine infe-
rior: Quam, an sit alicubi, hoc priori
capite inquirimus, nedum adversus
quosdam philosophos, qui nihil præter
corpora carnalibus oculis obvia dari pu-
tarunt; verum & contra Sadducæos, qui
dicunt non esse resurrectionem, neque An-

gelum, neque Spiritum; ut legimus
Act. xxii. 8. Erant autem Sadducæi
celebris quedam inter Judæos Secta,
quaæ circa Machabæorum tempora ha-
buit originem, accepitque, ut creditur,
nomen à צָרוֹק *Tzaddok* discipulo cu-
jusdam Antigoni Sochæi, ut scribit Mai-
monides in Capitibus Patrum. Horum
dogmata recenset Josephus lib. ii. de
Bello Judaico cap. 12. & lib. xiii. An-
tiq. cap. 9. Hi ergo, cum Divinas Scri-
pturas admirerent, Angelos tamen esse
negabant, exponentes quæ in sacris lib-
ris de Angelis prædicantur aut de spe-
ctris à Deo excitatis, aut de potentia,
quam Deus profiliere faciens, aut retra-
hens, ut Sol radios, ad homines inter-
dum emitteret.

PROPOSITIO I. Dantur Angeli, & de Existencie Angelorum.

Propositio ad

Sadducæi sacris literis, omniumque pla-

tia Angelorum.

Propositio ad

Sadducæi sacris literis, omniumque pla-

tia Angelorum.

Enimvero cap. xix. Genes. legimus
venisse duos Angelos Sodomam, eduxisse
inde Lot cum uxore & filiabus ipsius,
universamque regionem igne vastasse.
Cap. xvi. 7. Angelus Domini apparuit
Agar ancillæ Sarai, eique persuasit, ut
reverteretur ad Dominam suam, & hu-
miliaretur sub manu illius. Cap. xxiv. 7.
ait Abraham seniori familie sue: Mit-
tet Dominus Angelum suum coram te:
Sanctorum Angelorum millia cum Deo
apparuisse de Sinai habetur Deuteronomii
tertio ac trigesimo. Atque ut ex
novo testamento proferam aliqua, Mat-
thæi xvii. 10. habetur: *Angeli eorum*
semper vident faciem Patris. Lucæ 1. 26.
Missus est Angelus Gabriel à Deo. Pe-
tri cap. i. 12. In quem desiderant Angelis
prospicere. Et Epist. ii. cap. 11. 4.
Deus Angelis peccantibus non peperit.
Quæ, aliaque plurima intelligi nequeunt
de sola potentia Dei, aut de spiritis,
quemadmodum Sadducæi commenti
sunt; cum manifestum sit Scripturam
divinam Angelis tribuere multitudinem,
ac servitutis officia, quæ summo Deo
non conveniunt, nec non propria per-
sonarum munera, cuiusmodi sunt Deo
ministrare, ipsius enuntiare mandata, &
in assumptis corporibus, sive alia in-
compta nobis ratione, sese homini-
bus comites exhibere.

Atque Sadducæorum inscitiam omni-
num fere hominum censensio redarguit.
Nam Plato Philosophorum disertissimus
haud semel in Timæo meminit Angelou-
rum, quos promiscue dæmones, Deos-
que compellat. Hostanem Magorum
antiquissimum de Angelis præclare fuisse
locutum, scribit in libro de Idolorum
vanis.

vanitate Tertullianus. De Socratis dæmone pertractant veterum Scriptorum quamplures. Thaletem Milesium dividere superiores substantias in Deum ac dæmones, in Oratione pro Christianis auctor est Athenagoras. Hieroclis Commentaria ad aurea Pythagoræ Carmina laudat tertio Theologicorum dogm. Tomo Petavius. Sententias Aristotelis memorat lib. 2. Rab. Maimonides. Ac ne singulos persequear, antiquiores etiam hæretici Simon, Menander, Saturninus, Cerinthus, Carpocrates, aliqui Angeles esse agnoverunt: imo & his tantum cum superstitione Gentilitate detulerunt honorem, ut eos crederent cælestia numina, rerumque omnium, quæ sub aspectu cadiant, opifices.

4.
Authoritas
P.P. & Con-
cili Lat.

Consentient PP. omnes: & hos inter magnus Augustinus in P. 102. *Angeli*, inquit, *novimus ex fide: & mul- tis apparuisse scriptum legimus & te- nemus; nec inde dubitare fas nobis est.* Concilium denique Lateranense sub Innoc. III. capite *Firmiter* creaturam spiritualem & Angelicam ab universorum Conditore productam apertissime definit. Dabo cap. sequenti Concilii verba. Nunc dicta hanc nobis argumentationem suppeditant: Extremæ dementiae est negare quod Divina oracula docent, quod tradunt Patres, quod probat communis hominum sensus: Dari Angelos divinorum oraculorum testatur auctoritas, comprobatur traditio Patrum, confirmataque Scriptorum omnium consensio: Ergo negare quod dentur Angeli, summa & extrema dementia est.

5.
Objec-
Sadducæ-
tum.

Opponunt Sadducæi. I. Creationem Angelorum reticeri in libro Geneseos, in quo genera omnium creaturarum narrantur. Præterea inquietum hoc nomen *Angelus* non ad significandam rem subsistentem, sed officium duntaxat rem suisse institutum: ideoque minime inde probari, quod extent reapse spirituales substantiae corporis expertes. Tandem constare ex cap. vi. Gen. v. 2. *Videntes Angelii Dei filias hominum, &c.* Angelorum nomen etiam hominibus convenire.

6.
Solu-
cio.

Resp. Consilium Moysis suisse rerum corporearum productionem ac seriem narrare; unde expresse Angelos initio noluit commemorare; præfertim cum populo redeundi ex Aegypto, & valde ad idolorum cultum proclivi periculum esset tam nobiles creaturas propone. Insinuanda quippe erat principio unius Conditoris divinitas, ut paullatim rudis Judæorum gens aliarum rerum formaretur notitia. Ergo postea-

quam Creatorem universorum prædicavit, etiam Angelos in historica narratio- ne tanquam Dei nuncios, ac ministros descripsit, ac talibus distinctos characteribus, quibus eorum à summo Deo apparet diversitas ac dependentia. Comprehendit autem illos in primordio Geneseos, ut Augustinus docet nomine lucis; quo recte spiritualis natura concreti corporis nulla circumfusa caligine declaratur. Per quæ satisfit priori argumen- to. Nam ad secundum fateor, no- men Angeli ex se non significare natu- ram illam subsistentem ac spiritalem, sed esse nomen officii: at officia, quæ tribuuntur Angelis, à rebus subsistenti- bus exercentur; & nomina istiusmodi officiorum illos, qui eadem implent, consignificant, ut, quando de homini- bus dicitur, *Rex, miles, orator.* Ad hæc non est in nominibus attendenda sola grammaticalis etymologia, sed in- stitutio eorum, qui nomina imposuerunt: alioquin fas erit dicere vas fictile esse *Adam*, quod sit è terra compactus, aut atramentarium, quo scribo, esse *Cain*, quoniam à me possidetur. Sunt omnia fere vocabula secundum etymon pluribus communia; & tamen ad cer- tam rem significandam bene sapienter que applicantur, præsertim cui ratio illa communis convenit jure quodam particulari, ut Angelis Divina mortali- bus enunciare. Atque hæc de secun- do arguento: cui haud recte quidam respondent nomen Angelorum apud Hebræos naturam significare; quod fal- sum esse constat ex dictis, maxime si sermo sit de natura rationali à Deo, & homine diversa. Quod ultimo oppo- nebatur, nihil prorsus evincit: siquidem nomen Angelorum tribui etiam hominibus nullus negat: tametsi lauda- to capite 2. Genesis neque in Hebræo- rum, neque in Vulgata lectionis Codice Angelorum nomen occurrat. Sed de hoc Genesis loco cap. proximo, & ubi disputabitur de primo Angelorum peccato.

PROPOSITIO II. Hæc Angelorum existentia nequit certa naturali demon- stratione probari.

Angelorum existentia non potest de- monstrari ut loquuntur Scholastici, à priori, argumento nempe per causam; quandoquidem Angeli nullam necessaria- ri causam habent, sed liberam, id est Divinam voluntatem, quæ pro suo libitu creaturas omnes produxit. Ne- que enim ullus sanæ mentis potest ex hac propositione, *Datur Deus, istam legitime inferre, Ergo datur Angelus:* sicut

sicut ex necessaria existentia causa effe-
ctus contingens nequit deduci. Ob
eandem rationem evinci nequit, quod
extent Angelii ex idea aliqua sive Dei
sit, sive creatarum rerum; quoniam
nec Deus necessario percipitur tanquam
conditor creaturarum, sed tanquam
principium, quod pro sua libertate eas
producit, aut in nihilum redigit: nec
res creata actualis existentiae certam ex-
citat perceptionem. Similiter demon-
stratione à posteriori, id est per effe-
ctum nequit Angelorum existentia in-
victissime comprobari. Quidquid enim
corporearum substantiarum nativam vim
superreditur, & Angelis attribuitur,
in aliam causam referri potest, sive illa
Deus sit, sive anima rationalis à cor-
pore separata, sive natura & facultas
quædam præstantior, quam singulis re-
bus hujus universi rector potens est im-
pertiri. Hinc talis elicitur ratiocinatio:
Nihil nobis naturaliter innotescit nisi
per causam, aut per effectum, aut per
inditas rerum ideas; Existentia Ange-
lorum neque per causam, neque per ef-
fectum, neque per ideam aliquam de-
prehendi potest: Ergo existentia Ange-
lorum nequaquam nobis naturaliter in-
notescit.

8.
Objecio 1. Socrates, Plato, aliique Phi-
losophi de Angelis haud obscure per-
tractant, eosque appellant *Motrices In-
telligentias*. Sed hi lumine fidei desti-
tuti non Sanctorum traditione, non si-
cris literis Hebraico tantum populo ma-
nifestis, spiritales substantias nullo cor-
pore circumscriptas comprehendere
valuerunt. Illas ergo dari perceptra-
tione sua, atque naturali mentis acumine.

9.
Solutio. Resp. 1. Falsam esse minorem; nam
Gentiles plura à Judæis acceperunt, in-
ter quos cupiditate discendi aliquan-
diu verlati sunt. Præterquam quod non
nulli hebraicam linguam callere pote-
rant, & sacros libros fartim perlegere:
quos etiam ante expeditionem Alexandri
græce redditos viri plurimi tenent, ut
diximus libro præcedenti cap. 1. Re-
spondetur præterea, probabilia Gentiles
Philosophos habuisse argumenta, quibus
dari Spiritus omni re corporea, & ipso
homine perfectiores quodammodo fua-
detur, V. G. perpetuus cælorum mo-
tus, Simulacrorum oracula, ostenta
magorum; de quibus agemus infra.

10.
Objecio 2. Naturaliter constat moveri
cælos, qui non aguntur propria forma;
carent enim quacunque anima; Ergo
moventur ab *Intelligentia*, quæ est An-
gelus.

R. P. Berti Theol. Tom. II.

Resp. Posse falsam esse illationem;
nam motus cælorum, qui ab Angelis
efficitur principium, habuit à Deo rerum
omnium causa: & consequenter Mundi
Artifex, qui ab initio motum cælo in-
didit, potest illum absque ulla *Intelli-
gentia* perpetuo servare: præsertim quod
experimento comportum est, motum
impressum corporibus ab agente vi prio-
ris impulsus perdurare, donec alia cor-
pora obstant.

Opp. 3. Deus condidit hoc univer-
sum perfectum; quippe à summo Bono Objecio 3.
nulla res profici potest, quæ non sit
valde bona: Igitur debuit in Mundo
creaturam producere intellectualem, &
incorpoream, quæ mundi hujus præci-
puum est ornamentum.

12.
Solutio. Resp. Duplicem in rebus creatis in-
veniri perfectionem: *relativam*, quæ est
ordo ad primam ac supremam causam,
ejusque directionem ac nutum: & *ab-
solutam*, quæ est ipsarum creaturarum
naturalis conditio. Et priorem quidem
perfectionem necessario Deus mundo
tribuit, quoniam omnia quæcumque se-
cit, ad Auctoris sui bonitatem, tan-
quam ad finem ultimum referri debent,
præscriptamque sibi motus & operatio-
nis legem tenere. At perfectionem ab-
solutam, prout ei collibet, rebus sin-
gulis elargitur, creatque pro suo bene-
placito aut corpus, aut animam, aut
spiritum, quorum natura hoc unum po-
stulat, ut produci possint, non ut pro-
ducantur re ipsa. Quapropter dicit antecedens. Deus condidit mundum per-
fectum, & naturalis ratio demonstrat
mundo communicatam esse perfectio-
nem ordinis, concedo: perfectionem
quacunque *absolutam*, nego.

13.
Objecio 4. Opp. ultimo: Plura quandoque ab
hominibus perpetrantur, quæ natura-
lem ipsorum superexcedunt virtutem,
cujusmodi sunt exercitatio peregrini
idiomatici, corporum elevatio, prodi-
digiosi eventus, divinationes, aliaque
bene multa: quorum omnia referri ne-
queunt in Deum, ea maxime, quæ ad
malum ac pernicie protendunt, ut
præstigia, maleficiorum collyria, &
præstigia geomantica, in quibus operam
fideiisque irreligiosi homines desperdere
non verentur. Hæc, ut cujusque sen-
sui obvium est, in malam, incorpo-
reamque substantiam reducenda sunt.

14.
Solutio. Resp. Nihil superstitionis, energume-
nos, malosque, ut vocant, genios agere,
quæ si bona sint, se sola præstare non
possit suprema Causa: quæ interduam
interpretationem sermonum, sapientiam,
raptus, ac gratiam curationum piis lar-
gitur

gitur hominibus mirabilia nullo Angelorum interventu operantibus. Maleficia autem ignorantia habere possent causam, ut animam humanam separatam à corpore: aut quod in præstigiis mirum est, fieri potest auctore Deo: quod malum, perversa hominum voluntate, & corruptione, ut inquit, *naturæ*. Verum tamen est, Deum perrarò in his, qui sanctitate non pollent, operari mi-

rabilia, quæ stante hac providentia invictum sunt Christianæ fidei argumentum, neque suapte natura ordinari possunt in malum: sed hæc summi Dei veritatem justitiamque demonstrant; non existentiam spirituum, quam religione quidem didicimus, & probabili animadversione, sed non solius humanae rationis perspicuo lumine, atque evidentia.

C A P U T II.

Angelos non esse ex spiritu & corpore simul conflatos.

S U M M A R I U M.

1. Status questionis.

2. 3. 4 & 5. Probatur, Angelos nulla exten-
sione corporea suapte natura præditos esse.

à num. 6. usque ad 13. Respondeatur ad argu-
menta contraria.

14. Habetur Prostheticus.

I.
An Angelis
ex Spiritu &
corpore si-
mul conser-
vatur.

P LATONICI, quorum philosophiam plerique veterum Patrum sectati sunt, Angelos aethereis & elementaribus corporibus, longe, quam nostra sint, subtilioribus præditos esse tradi- derunt, ut ex Apulejo demonstrat S.P. Augustinus lib. viii. de Civ. Dei cap. 16. Pro qua sententia laudari solent Origenes, Tertullianus, Clemens Alexandrinus, Methodius Martyr, Cassianus, Gennadius; necnon idem Augustinus, qui tamen, ut ostendam, ob Antiquorum auctoritatem dubium sece demonstrat nihil definiens. Et Velloillus quidem Lucensis Episcopus Advert. in vii. Tom. Hieronymi Q. 2. censem veteres illos Patres Angelos asseruisse corporeos, quoniam compare ad Deum, qui neque loco circumscribitur, neque terminis clauditur, creatura omnes, quantumlibet spirituales, corporeæ dicun- tur; cum certis applicentur corporibus, quibus aut vitam tribuant, ut anima; aut præsunt, ut Angeli. Sed hæc explicatio profecto ad omnes veteres nequit extendi; propterea quod plurimi nedum corpora Angelorum commemo- rant, sed etiam definiunt esse aut ele- mentaria, aut aerea, aut iis similia, in quibus resurgent animæ beatorum. Cæ- terum quidquid Antiqui nomine rerum corporalium significare maluerint: jam communiter corpus illud esse fatemur, quod partibus, atque triplici extensione constat, vel saltem istiusmodi exigit ex- tensionem. Juxta hanc Corporis per- ceptionem quæstio est resolvenda.

2.
Propositio.

PROPOSITIO. Angelis nulla exten-
sione corporea suapte natura prædicti
sunt.

Probatur ex
S. Scriptura. Id insinuant primo loco Scripturæ, quæ
Angelos appellant *Spiritus*, ac *Virtu-*

tes, ut Psalm. 103. *Qui facit Ange- los suos Spiritus*; & 102. *Benedicite Do- mino omnes virtutes ejus*. Ad Hebreos 1. 14. *Omnis sunt administratori spiritus*. In quibus advertendum est nomen *Spi- ritus* in sacris literis significare incor- poream substantiam, præsertim ubi ab- solute de rebus subsistentibus enuncia- tur, ut Joannis 1v. 24. *Spiritus est Deus*: quamquam illius nominis plures significationes occurrant, ut diximus lib. vii. cap. 14. Ergo cum de Ange- gelis bonis aperte loquatur Apostolus in Epist. ad Hebreos, quemadmodum de malis Math. xii. 43. *Cum innundus spiritus exierit ab homine*, & 45. *Va- dit*, & *assumit septem alias spiritus se- cum nequiores se*; oportet in his locis per *Spiritum* intelligamus incorpoream substantiam. Nam quæ corporalis est, licet spiritum habeat sive inhabitantem, ut est in hominibus *dæmon*, aut bonus *Angelus*, sive informantem, qualis est *anima*; non *Spiritus* appellatur, sed habens spiritum. Quippe dicitur quidem *Spiritus hominis*, non autem *Spi- ritus homo*. Atque valent hæc de *Vir- tutum ac potestatum* appellatione, quæ bonis Angelis tribuitur citato Psalmo 102. 21. *Benedicite Domino omnes vir- tutes ejus, ministri ejus, &c.* malis autem in Epist. ad Ephes. vi. 12. *Non est nobis colluctatio adversus carnem & san- guinem*; sed *adversus principes, & po- testates*, *adversus mundi rectores te- nerarum harum, contra spiritualia ne- quitias in cœlestibus*. Quod enim cor- poreum est, non *virtus ac potestas* abso- lute dicendum erit, sed *virtute*, aut *potestate* donatum: nec proprietas sermonis hanc patitur phrasim, *po- testas aut virtus homo*, sed, *hominis*.

Quæ

Quæ modo dicta sunt, ita syllogistice proponuntur: Substantia corpore ac spiritu compacta non *Spiritus*, non *virtus*, non *potes&tas* vocatur, sed habens *spiritum*, *pote&statem*, *virtutemque*: Angeli appellantur simpliciter *Spiritus*, *Virtutes*, ac *Potes&tates*; Ergo Angeli non sunt corpore ac spiritu coagmentati.

3. Accedunt verba Concilii Lateranensis IV. cap. 1. *Creator omnium, qui sua omnipotente virtute simul ab initio temporis utramque de nibili, condidit creaturam, spiritualem, & corporalem, angelicam videlicet, & mundanam, ac deinde humanam, quasi communem, ex spiritu & corpore constitutam.* Quo in loco aperte à spirituali creaturae se jungunt corporeæ & mundanae, & inter utramque collocatur homo, qui naturæ particeps est utriusque: ideoque si nomine creaturæ mundane intelliguntur res corporeæ carentes quocunque spiritu; necesse est, ut per creaturas spirituales designentur substantiæ nobiliores expertes cujusque corporis.

4. Producunt præterea possunt Patrum cum Græcorum, tum Latinorum testimonia, quorum proferant per pauca. Itaque Gregorius Nyssenus Orat. 4. in Dominicam, *Omnis*, inquit, *rationalis natura dividitur in incorpoream & corpoream. Incorporea est Angelica, alteras sumus homines.* Oratione pariter xxxiv. & lib. contra Eunomium XII. Angelorum substantiam appellat *vō̄trū*, γεωμετρία, *rationalem incorporeamque.* Ita dæmonem vocat hæresi 26. Epiphanius. Et Joannes Chrysostomus lib. 1. ad Stagirium, *Fecit Angelos, Archangelos, & reliquias incorporeorum substantias.* Etiam Origenem in hanc tandem venisse sententiam probat ex lib. vi. contra Celsum Du-Hamel tom. 2. p. 497. Mitto Titum Bostrensem, Diodimum, Eusebium, Theodoretum, Maximum, alios. Ut ad Latinos convertar, Magnus Gregorius lib. iv. Moralium cap. 9. ait: *Angelus namque solummodo spiritus, homo vero spiritus est & caro.* Et Leo Papa Epist. ad Thuringium cap. 6. scribit *veram fidei omnium creaturarum sive spiritualium, sive corporearum homam confiteri substantiam.* Citari solet Hieronymus, qui in Epist. ad Avitum damnat Origenem assertorem dæmones in pœnam peccati aereis corporibus fuisse vestitos; sed verba Hieronymi non videntur invictissima cum ipse Angelis corpora videatur trahi. Comment. in Job cap. 25, & ex quo dæmones circumscripti non sint in pœnam peccati corporibus ex crassiori.

R. P. Berti Theol. Tom. II.

aere conflatis, minime consequatur non habere corpora puriora, atque ætherea. Ab his ergo, & consimilibus testimoniis consulto abstinemus.

Confero me tandem ad Theologicas rationes, quārum prima est, Deum Probatum ex quantum ad genera rerum mundum con-
rationibus.

5. duxerit res corporales, & hominem compositum corpore, & spiritu, videatur etiam condidisse substantias omnino incorporeas ac spirituales. Deinde Angelus non potest habere corpus inanimum, nam esset deterior anima, & gratia ac meriti, imo intellectio penitus incapax. Quod si habeat animam conjunctam corpori, erit saltem natura sua dissolubilis ac mortalis. Postremo qui affirmant Angelos esse corporeos, debent in eorum gratiam plura miracula adstruere. Nam quantumvis angelica corpora fingantur tenuissima ac minima, vix perceptibile est quomodo integralis dæmoniorum, id est spiritus nequam 6000. esse possit in uno corpore obsecuti, ut fuisse narrat Lucas cap. VIII. 30. Arduum quoque est, Angelos corporibus suis celerrime aeris fecare partes, quotiescumque in terras mittuntur, id que fieri absque ullo strepitu ac sonitu. Sed hæc probabilia sunt tantum; non enim Patres, qui arbitrati sunt Angelos proprio corpore circumscribi, rudes philosophi, ignarique fuerunt, quin hæc tam vulgaria ac manifesta adverterint.

ARGUMENTA IN CONTRARIUM REFUTANTUR.

Opp. 1. Angeli non semel mulieres compresserunt filiosque ex his procreaverunt. Liquet id primum ex Scripturis; nam Genes. vi. 2. juxta Græcorum Translationem legimus; *Videntes Angelii Dei filias hominum quod essent pulchrae, &c.* Deinde probatur ex profanis historicis; qui tradunt Merlinum Britannum vatem fuisse filium Dæmonis natum è virginis stupro. Platonem quoque ex phantasmate progenitum scripsere nonnulli. Item tradunt Hunnos originem ducere à Gothorum fæminis in Asiatica solitudine à Faunis Satyrisque illato stupro gravidatis. Etiam Antichristum à dæmons generandum plures sentiunt. Jaciunt insuper spiritus malefici nonnunquam fæmina, quibus animalia oboriuntur: quæ omnia efficeré non possent, si essent penitus incorporei. Demum homites ab Angelis procreati cæteros corporum structura, in genioque

genioque antecellunt, unde ex concubitu Angelorum cum filiabus hominum generatos fuisse Gigantes Scriptura testatur. Hi ergo non videntur humano semine concreti.

7.
Solutio.

Resp. Neque in Hebraico textu, neque in vulgata lectione Genes. vi. 2. legi *Angelos Dei*, sed **כּוֹרְדָּלִים**

Filios Dei. Elobim autem appellantur etiam Principes, Patriarchae, Juges, & ceteri homines, singulari praesertim charactere decorati. Vide Exodi viii. 1. hoc nomine **אַלְדִּים** vocari Moysen, xii. 8. 9. Judges, Psalm. lxxxii. 1. 6. Magistratus ac Principes. Itaque filii Dei, qui acceperunt sibi in uxores filias hominum, sunt filii Patriarcharum, penes quos summa erat auctoritas, & qui doctrina atque exemplis ceteris praesesse debebant: & filiae hominum sunt adolescentiae ex familiis Cainitarum, aut quævis ex vulgo puellæ: quod tam impar conjugium, ex quo ortum habuit neglectus parentum, polygamia, & temeritas divertiorum, ad Principum disciplinam merito Scriptura proponit. Eximit vero omnem scrupulum Cchaldica lectione, quæ habet **בְּנֵי רְבָרְבָּא**, *Fili Magnatum*. Ne-

que quicquam officit Græcus textus, in quo haud semel filii principum Angeli appellantur; ut Deuteronom. xxxii. 8. ubi legimus: *Constituit terminos populorum* *juxta numerum Angelorum*. Legerunt enim LXX. tribus omissis literis pro **יִשְׂרָאֵל** *Israël*, *Dei*: & alii deinde interpres existimantes Filios Dei esse Angelos, hoc nomen substituerunt: quod proinde accipendum est pro Filiis Israël, ut Græcus textus cum Latino, Hebreoque consentiat. Sed de loco Genesios satis: nunc reliqua diluimus. Si vera sunt, quæ ex historiis profanis objiciuntur, quæ mihi quidem persuasum est esse commentatio; dicendum est dæmones assumptis terrenis corporibus, & exciso aliunde τὸ σπονδόν homines procreasse. Nam etiam illi, qui Angelos putant esse corporeos, fatentur angelicum corpus non esse ad generationem ideoneum, neque angelos aut dæmones distingui sexu: unde Matth. xxii. 30. habetur: *In resurrectione neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut angeli Dei*. Quod spectat ad Gigantes, respondetum cum S. P. Augustino lib. xv. de civit. Dei cap. 23. posse parentes communis statura gignere gigantes ipsos: nam paucis annis ante ex-

cidium Romanum peractum à Gothis Romæ nata fuit fæmina gigantea ex Patre & Matre exigui tenuisque corporis, quod mirum non est, cum parvam materiali per augmentationem concrescere pluribus modis contingat. Verum quid in his valeat dæmones, dicam alibi.

Opp. 2. In viii. generali Synodo Act. 5. definitum est Angelos pingendos esse, Objecio 2. quoniam corporei sunt: recitato enim Dialogo Joannis Thessalonicensis, ait Patriarcha Tarasius, *Ostendit Pater etiam Angelos oportere pingi*, quoniam circumscripti sunt, & hominum specie multis apparuerunt. Cui universa Synodus respondit, *Etiam Domine*.

Resp. Quidquid sit de Joannis Thessalon. sententia, Tarasium id solum ex ejus Epistola arripuisse, quod fas est Angelos pingere, quandoquidem circumscribi possunt, & in humana specie, non fenele apparuerunt. Num vero Angeli circumscripti sint proprio, an assumpto aliquo corpore, ad scopum Concilii definire minime pertinebat. Imo Tarasius, aliique Patres aperte demonstrant se Angelos incorporeos fateri & Joannis sententiam probare in ea tantum parte, quæ spectat ad pingendas Angelorum imagines. Affirmarunt enim citatis verbis Angelos circumscribi, & apparere in humana specie, non autem in propria: & in Professione fidei, *Veneramur, inquit, imagines Sanctorum, & incorporeorum Angelorum, qui tanquam homines figura humana justis apparuerunt*. Itaque distinguo & explico verba Concilii, *Oportet Angelos pingi quoniam circumscripti sunt corpore proprio ac naturali, nego: corpore extraneo, assumpto, concedo*.

Si persistas: Joannes Thessalonicensis docuit proculdubio Angelos esse corporeos, atque propter hanc caufam posse depingi: Concilium probavit hanc illationem: Ergo probavit quoque Angelos corporeos esse;

Resp. dist. ma. Joannes Thessalonicensis docuit Angelos esse corporeos, & humana specie multis apparuisse, ideoque pingendos esse, concedo: docuit duntaxat Angelos esse corporeos, nego. Ut Concilium probaret hanc illationem, *Angeli pingi possunt*, sufficit veram esse aut unam, aut alteram partem hypotheticæ propositionis, nempe quod aut Angeli circumscripti sint, aut in humana specie apparuerint. Hæc postrema vera est, & prior etiam, quatenus Angeli assumptis corporibus circumscripti buntur. Optima est ergo ea consecutio,

Pri-

10.
Instansia.

Solutio.

Pingendi sunt Angeli, quam Synodus approbavit. Sed Angelos constare proprio corpore, & in proprii corporis specie apparuisse, quod scribit in suo Dialogo Joannes; id quidem nec Synodus Septima probavit, nec ad propositum quæstionem de pingendis Sanctorum Angelorum iconibus pertinebat.

II.
Objec^o 3. Opp. 2. Justinus in Dialogo cum Tryphone, Clemens Alexandrinus lib. viii. Strom. Tertullianus de cultu fæminarum, Cyrillus Alexandrinus lib. in Joan. ix. Cassianus Collat. vii. cap. 13. & Hilarius cap. 5. in Mathæum Angelis aliquod corpus attribuunt. His consentit Augustinus lib. 11. de Trinit. cap. 7. in Psal. 85. Epist. 115. ad Nebridium, lib. xxii. de Civ. Dei cap. 10. & in 1. quoque Retract. cap. 26. Non sunt ergo Angeli cujusque corporis prorsus expertes.

12.
Solutio. Resp. Justinum, Clementem, & Cyriulum, et si pluribus benigna interpretatione explicantur vel de corporibus assumptis, vel de corpore accepto pro finita substantia, vere Platonem secutus illius de Angelorum corpore tenuisse sententiam; sed oppositam tradi ab aliis Patribus, & hanc definitioni Lateranensis Concilii magis conformari. Hilarius, & Cassianus videntur incorpoream naturam illam appellare, quæ summe incommutabilis est, & ubique existit ratione suæ immensitatis, & vicissim *corpus* substantiam, quæ non est suus actus, atque, ut loquuntur Theologí, aliquam habet *potentialitatem*: Quo sensu etiam rationalis anima corpus est, ut scribit Epist. xxviii. Augustinus; ubi tamen animam non esse corpoream, si corpus accipiatur pro re extensa, diserte tradit. At Tertullianus nedium Angelos, sed etiam Deum credidit esse corpus, & habere quædam membra *generis sui*, ut diximus 11. libro. Quod si putas nomen corporis Tertullianum pro substantia accepisse; de Angelis tamen nemo hanc interpretationem admiserit, quos ille *carnem* habere aliquam scripsit in libro de Carne Christi cap. 6. Augustinus vero, ut scribit Norisius, cap. iv. Vindiciarum §. 1. dubium se de Angelorum corpore fuisse significat. Etenim posteaquam in xxi. de Civ. Dei scripsérat, *Sunt etiam quædam demonibus corpora, sicut doctis hominibus visum est, paucis interjectis, ait: Si autem quisquam nulla habere corpora demones asseverat, non est de hac re operosa inquisitione laborandum, aut contentiosa disputatione certandum.* Explanatque ibidem quomo-

do spiritus dæmones cruciari possint corporeo igne, etiamsi nulla eis insint corpora, comparatione rationalis animæ, quæ cum sit spiritualis, membris corporalibus colligatur. Hæc Norisius satis, ut arbitror, ad repellendum Annatum. Sed Augustini dubitationem comprobat ulterius insigne testimonium Epistolæ xcvi. 8. *Sive habeant Angeli corpora, sive quisquam possit ostendere, quemadmodum corpora non habentes gerere illa omnia potuerint, &c.* Quamquam vero in affirmantem sententiam pluribus in locis inclinat, ibique non solum opinionem aliorum, ut ait Magister Sententiarum in 11. dist. 8. sed propriam videatur exponere; nihilosecūs Enar. in Psalm. 103. ait Angelos esse *natura spiritus*, & in 1. Retract. cap. xi. Angelorum Sanctorum nomine omnem sanctam creaturam spiritalem intelligi in secreto & occulto ministerio constitutam. Negat ibidem Angelos habere animam, atque hoc nomen eis convenire, retractans quod alibi vocabulum istud Angelis attribuerit, quo secundum Divinam Scripturam humanamque rationem intelligitur spiritualis quædam forma materiam vivificans corporalem. Quamobrem videtur Augustinus priorem de Angelorum corpore sententiam tandem depositisse; nam si carent anima, seu forma aliqua spirituali, oportet ut sint vel corpora in solidum, vel spiritus undequeque. At Augustinum credidisse Angelos esse corpora sine spiritu, nemo sanæ mentis poterit opinari. Erunt ergo Angeli juxta Augustinum spirituales omnino: ac primo S. Pater Platonicorum tenuerit opinionem, postea revocaverit in dubium, ac tandem eam quoque abiecerit. Quod nisi probare velis: fateberis tamen summam Augustini cum ingenio prudentiam, qui de tam perplexa quæstione in alterutram partem disputaverit. Ex quibus liquet responsio ad argumentum, scilicet non unam esse Antiquorum hac in re mentem, multos autem ambiguë, multos opinative duntaxat fuisse loquitos: quibus preferendi sunt, qui certam tenuere sententiam, posteriorum consensu, & communi nunc probatam suffragio.

Opp. ultimo. Cruciantur dæmones
igne corporeo, fugantur sensibili sonitu, Objec^o 4.
fumigationibus, carminibus, ut constat
de felle pisces, de cithara Davidis, & de
carmine Magico φεύγεται νανθαίδες, &c.
de quo in Convivio Poetico Erasmus.
Alliciuntur quoque mali spiritus cibis,
nidore, suffimentis, &c.

Solutio.

Resp. Torqueri utique dæmones corporeo igne, sed non per corporalem qualitatem, ac nativam vim ignis: id vero qua ratione fiat, differendum est infra. Fugantur autem rebus sensibilibus, uti felle pisces assato, & sono citharae, sed vel Divina virtute, vel quoniam istiusmodi res immutant corporalem dispositionem, ratione cujus dæmones vexant homines. Carmen magicum Plinianum redolet superstitionem; de qua in disquisitione Magica huic libro inferenda. Alii ciuntur denique dæmones per varia genera lapidum, herbarum, lignorum, carminum, rituum, non ut animalia cibis, sed ut spiritus signis; in quantum hæc eis exhibentur in signum Divini honoris, quem cupide affectant, ut docet lib. xxi. de Civit. Dei cap. vi. Augustinus.

PROSTHESIS.

14.
Corollarium.

Quæstio de Corpore Angelorum ad hunc modum se habet: eaque sententia, quam defendimus, vera est; & ob allatam definitionem Concilii Lateranensis IV. eamdem oppugnare videtur præceps & inconsiderata temeritas. Attamen, et si appareat illius Concilii Patres creaturam Angelicam appellare spiritualem, & secernere à corporali; nostrum judicium est, minime spectare ad fidem, imo neque irrefragabili ratione demonstrari, hanc spiritualem creaturam cujusvis tenuissimi corporis expertem esse. Nam ad petitum è Scriptura argumentum respondet Sanctus Pater Augustinus Epist. 95. *Facilius videri potest Angelos esse spiritus dictos, ut homines animas, sicut scriptum est, cum Jacob in Aegyptum tot Animas descendisse, neque enim corpora non habebant.* Id est figura, quam vocant Rethores partis Sinecdochæ. Nec proinde animalium nomen Angelis est tribuendum; ne quis putet eorum spiritum adesse & abesse, quomodo mortalibus accidit animalibus. Lateranense Concilium definit creaturas omnes tam visibles, quam invisibles, tam corporeas, quam spiri-

tuales à Deo fuisse productas, adversus Albigenenses, qui Deum non esse omnium creaturarum auctorem, & quasdam à principio malo conditas cum Manichæis delirabant. Sed num invisibilia & spiritualia corpore tenuissimo sint circumscripta, & corporalia ea dicantur, quæ crassiori materia concreta sunt, minime Concilii Patres definiisse tradunt docti complures, inter quos S. Thomas de Malo Q. de dæmonibus art. 1. Sixtus Senensis lib. v. Bibl. S. Annot. viii. & Estius in i. Sentent. dist. viii. §. iv. Patrum non unam fuisse sententiam liquet ex dictis: unde Bernardus, cuius modestiam se amplecti testatur citato loco Sixtus Senensis, Sermone v. in Cantica inquit; *Videntur Patres de bujusmodi diversa sensisse, & nescire me fatator.* Sanctorum ergo traditio non præbet hac in parte momentum prorsus irrefragabile. Denique nulla ex præmissis ratiocinationibus plane nos cogit. Nam præcedenti capite dictum est Deum rebus singulis perfectionem, quam voluit, fuisse impertitum; ejusque voluntatis non esse à nobis causam querendam. Quod et si dæmones aeris sunt animalia, morte non dissolventur, quia prævalet in eis elementum, quod ad faciendum, quam ad patiendum est aptius, inquit S. Pater lib. iii. de Gen. ad lit. cap. x. id est prævalet ignis sidereus, non aqua, vel terra. Legio etiam, de qua Lucas cap. viii. non tantum dæmoniorum numerum, sed multitudinem quamdam indefinite significat; siquidem legitur: *At ille dixit, Legio; quia intraverant dæmonia multa in eum.* Quamquam id, quod scribunt Calmet in Diction. Bibl. aliquæ Interpretes, omnem legionem 6000. comprehendere, falsum est; nam prima Legio militum sub Romulo trium millium peditum fuit, & trecentorum equitum, qui numerus saepe variatus, major, aut minor esse consuevit, ut eruditus Dempsterus in ix. Antiq. Roman. cap. iv. Ac de Angelorum σωματιον satis quidem diximus; nunc de immortalitate differamus.

C A P U T III.

Quo sensu Angeli mortales, & immortales dicantur.

S U M M A R I U M.

1. Afferitur, Angelos multimodis posse apelari mortales.
2. Propugnatur, Angelos dicendos esse ex natura sua immortales, si immortalitas

summatur pro permanentia substantia excludentis intrinsecam potentiam inclinantem ad non esse.

3. 4. & 5. Refelluntur objectiones.

OCCUR.

**Quomodo
Angeli mor-
tales & in-
mortales.**

OCURRUNT frequentissime apud PP. discrepantes verbo tenus sententiæ, alii Angelos mortales esse affirmantibus, aliis vero immortales; quas duabus thesibus ad concordiam revocantes simul πρόσληψις de incorruptibili Angelorum natura extricabimus.

**I.
propositio** Appellari possunt Angeli mortales multimodis.

Dicitur enim *mortale* quicquid alicui subest mutationi; unde Augustinus in I. de Trinit. cap. 9. ait: *Ipse mutabilitas non inconvenienter mortalis dicitur, secundum quam & anima dicitur mori.* Et in III. contra Maxim. cap. 12. *Omnis mutatio est quædam mors.* Prosper etiam Epigram. 111.

*Sed quæcumque potest sese amplius,
& nimis esse*

Quædam sine ipsis, quod fuerat, moritur.

Etenim quod mutationi obnoxium est, desinit quodammodo esse. Ad hunc ergo modum immortales Angelii non sunt, quoniam de loco in locum, de operatione in operationem, & de accepta justitia in culpam, præcisa ipsorum beatitudinis plenitudine, transire possunt. Praeterea dicitur *mortale*, quod virtute Divina potest in nihilum redigi: quo sensu idem S. P. Epist. 56. inquit: *Non ob aliud res deficere possunt, nisi quod ex nihilo factæ sunt.* Et Damascenus lib. 2. de Fide: *Immortalis est Angelus non natura, sed gratia: nam quidquid initium habuit, & desinere suæ natura potest.* Quo in loco perspicuum est, *gratiæ appellari solam voluntatem Creatoris potentis omnia reducere in nihilum, si ei lubeat.* Hanc mortalitatem, quam dicunt Scholastici *ab extrinseco*, habet in se quælibet creatura: & male Juenin Dissert. 1. de Angelis cap. 2. hanc conclusionem ponit: *Angelii sunt immortales ab extrinseco.* Nam quod ait illos esse ab intrinseco immortales, quorum corruptio semper impeditur ab extrinseca causa, falsum est: quippe aliud est esse immortale, aliud esse non moritum, quemadmodum aliud est non esse moritum, aliud esse mortale. Illi ergo, quorum mors à Deo impeditur, utique non moriuntur, ab extrinseco tamen mortales sunt, quod vidit etiam Plato, docens, ut scribit in Theologicis Proclus, minores Deos μήτε ἀθανάτους εναι, μήτε τε ζεστούς θανάτους nec mortales esse, nec tamen morituros. Ulterius dicitur *mortale*, quod ab alio immortalitatem accepit, non ex necessitate originis, (hoc enim sensu etiam Filius Dei appellaretur mortalis, quod impium est,) sed loco doni

ac beneficii, sive, ut supra diximus, voluntate Creatoris; ideoque non male Auctor Responforum ad Orthodoxos, ait: *Solus Deus immortalitatem dicitur habere, eo quod non ex alterius voluntate eam habet, sicut ceteri omnes immortales, am' eu & ceteras oviæ, sed ex suapte essentia.* Horum omnium hæc sit epitome: *Mortale* est quodammodo quidquid alicui subjicitur mutationi, ex nihilo productum est, & Dei voluntate non deficit; Angelii aliqua ex parte immutantur, sunt ex nihilo, atque à Dei voluntate habent ne deficit: Ergo Angeli sunt quodammodo *Mortales*.

**PROPOSITIO II.
2.** Quatenus immor-
talitas idem est ac permanentia substans. **Propositio 2.
Angeli sunt
immortales.**

Hæc thesis auctoritate ac ratione probatur. Scriptor enim librorum de Divinis Nominibus lib. 11. cap. 4. *Intellectuales substantiae, inquit, indeficientem & immorabilem vitam habent.* Athan. de Consid. cap. 6. & Hilarius in Psal. 118. Angelos vocant *immortales, & in æternum manentes.* Et Maximus Martyr in Epistolam 11. ad Corinth. ait: *Quæ videntur, temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna.* Patrum itaque auctoritate liquet Angelos esse immortales. Quod tribus à ratione argumentis confirmatur: ac primum sit; Omnes quod suapte natura corruptibilis est, dissoluble est: quod est dissoluble partes habet: quod habet partes, extensem est, & corporeum; At Angelii corporis expertes sunt: Ergo neque partes habere, neque dissolvi, neque interire naturaliter possunt. Alterum promittit ex comparatione formæ per se subsistentis: hæc enim neque corruptibilis est per accidens, id est per dissolutionem alterius, quoniam forma per se subsistentis non generatur: neque est corruptibilis per se, quia separari nequit ab existentia, quæ illi per se competit. Hæc autem manifestum est convenire etiam substantiae Angelicæ, quæ nec gignitur, neque ex materia conflatur. Tertium vero argumentum est hujusmodi: Nequit Angelus deficere ad instar rerum corporearum per corruptiōnem, & consequenter si moriatur, definet esse per annihilationem sui: At in nihilum nulla res redigi potest naturaliter, sed tantum per hoc quod causa extrinseca suam subtrahat conservationem, quemadmodum ex nihilo nulla res producitur, nisi per Creatoris omnipotētiā.

tiam. Quare *annibilatio* nunquam naturalis esse potest, sed opus Divinum, ac solius Dei; neque importat aliquod intrinsecum principium *corruptionis*, quale est in rebus in se contrarietatem habentibus, aut saltem potentiam materiae, sed solam à prima causa dependentiam, ut docet Quæst. I. art. 5. Doctor Angelicus.

OBJECTIONES REFELLUNTUR.

3.
Oppositiō I. In priori ad Timoth. cap. vi. 16. legitur: *Deus solus habet immortalitatem.* Resp. veram esse Apostolicam sententiam, quatenus Deus incommutabilis est, à nullo productus, atque immortalis essentia sua, non voluntate alterius; prout thesi prima fuit explicatum. Atque hoc sensu ponitur identidem vox μόνος; solus, ut ad Romanos xvii. 27. Μόνος τοφω Θεος, soli Sapiēnti Deo. Igitur, ut solus Sapiens, ita dicitur μόνος ἔχων αὐτοτάξιον, Solus habens immortalitatem, quoniam est sua sapientia, sua immortalitas, & quidquid habet, habet incommutabiliter, & à se. *Nisi fallor*, inquit Hieronymus Comment. in hunc locum, *quomodo solus habere dicitur immortalitatem, cum & Angelos, & multis rationabiles fecerit creaturas, quibus dederit immortalitatem; ita & solus dicitur verax, non quod & cæteri & immortales, & veritatis non sint amatores; sed quod ille solus naturaliter sit, & immortalis & verus: cæteri vero immortalitatem & veritatem ex largitionis illius dono consequantur: Et aliud sit verum esse per semet, aliud in potestate donantis esse quod babeas.*

4.
Oppositiō II. firmat Angelos immortalitatem habere *Dono largitionis.* Damascenus lib. 2. de Fide cap. 3. Sophronius Act. xi. Synodi Sextæ, & Cyrillus lib. Thesaurorum vicesimo, docent Angelos immortales esse, non natura, sed gratia.

Responso. Resp. nomine gratiae intelligi à PP. donum creationis, & conservationis,

non supernaturale auxilium, quod per subministrationem Spiritus Sancti pertinet ad concupiscentias, tentationesque vincendas; ut observant Patres Africani in Epistola inter Augustinianas CLXXVII. alias xcvi. Quod vero hanc gratiam creationis & conservationis Patres intelligent, satis liquet; nam Hieronymus ait immortalitatem Angelorum esse donum largitionis, quoniam illam non habent *per semet*: Et Damascenus apud Petavium lib. 1. de Angelis cap. v. n. 3. immortalitatem Angelorum explicat esse donum gratiae exemplo rotæ, quæ circumagit, & identidem à movente accipit impressionem; Cyrillus quoque assert exemplum consimile ignis, qui ab agente moverur. Et recte; Sapiens enim cap. xi. 26. ita Deum alloquitur: *Quomodo posset aliquid permanere, nisi tu voluisses?*

Argues 3. Angeli sunt ex nihilo: Ergo in nihilum tendunt. Resp. dist. conf. quens: In nihilum tendunt, id est, nisi eos conservet manus Omnipotentis, necesse est ut redigantur in nihilum, concedo: id est, habent intrinsecum mortalitatis principium, quod est qualitatum pugna, aut partium compositione, nego consequentiam. Quod Angeli ex nihilo producti à prima causa dependant, & iugi conservatione sint quodammodo instaurandi, probat illos mortales esse ab extrinseco, & immortales voluntate Creatoris. At nullum inde consequitur in eis physica corruptionis principium, quod est contrarietas, aut potentia materiae. Dixi autem physicae; nam ex quo spiritualis substantia sit ex nihilo, oritur in ea potentia peccandi, quæ est quædam species mortalitatis: cuius variatio cogitationum, affectuumque mutabilitas intrinsecum principium est; quomodo pugna corporearum qualitatum principium est corruptionis. Atque hinc est, quod ubi datur unius cogitationis, sive delectationis necessitas, quemadmodum contingit in patria, tollitur largitionis dono etiam hæc species mortalitatis, sive potentia peccandi.

C A P U T IV.

Quænam differentia sit inter Angelos statuenda?

S U M M A R I U M.

1. Status questionis.
2. 3. & 4. Probatur, non repugnare multiplicationem Angelorum in eadem specie.
5. & 6. Defenditur ut probabilius, Angelos

omnes esse ejusdem speciei, & solum intercedere differentiam accidentalem videlicet ordinis, munieris, ac dignitatis.

à 7. Usque ad 10. solvuntur objectiones.

Consi-

1.
Quomodo
differant
Angeli.

CONSILIO mihi erat in hac quæstione magnam sequi Augustini modestiam, qui de Angelorum discriminibus in lib. contra Priscillian. cap. x. ait: *Quo me contemnas, quem magnum putas esse Doctorem, quænam ista sint, & quid inter se differant, ne scio.* Verum Scholaсти quæstionem hanc nolunt prætermitti, & ad eam ventilandam me compellunt. Id vero, ut faciam moderatione, quam scientiam opportunitatis appellat Cicero, & quæ in rebus obscurioribus maxime tenenda est; prætermitto diversas Theologorum sententias, quorum plerique putant Angelos differre invicem *specie*, plerique numero, plerique vero cum numero, rum *specie*. Quid sit autem differre *specie*, neminem puto latere: nam quemadmodum *speciei* nomine essentiam rerum naturamque intelligimus; ita differentiam *specificam* eam, quæ essentia importat discrepantiam, consuevimus nominare. Hanc dari inter Angelos minime affirmo, quos inter, probabiliori sententia, sola accidentalis discrepancia statuitur: idque exponam, hæsitans tamen, & plerumque mihi ipsi diffidens.

2.
Propositio.
Angeli mul-
tiplicantur in
eadem spe-
cie,
Probatur.

PROPOSITIO I. Non repugnat plures Angelos in eadem specie multiplicari.

Videtur hæc Conclusio Patrum auctorati, & Theologicæ ratione consentanea. Nam i. S. P. Augustinus lib. IIII. de Lib. arb. cap. 12. docet, quod etiam si peccassent omnes Angelii, nullam inopiam facerent ad regendum imperium suum Auctori Angelorum; non enim bonitas ejus, quasi antiquo tedium, & omnipotentia deficeret difficultate ad creandos alios, quos in iisdem sedibus collocaret, quas peccando alii deseruerint. Quare ergo non poterit Deus similiter condere Angelos ejusdem essentia perfectionis cum iis, qui fuerunt producti? Nunquid Divina providentia largiri potest aliis Angelis eamdem gratiam, eamdemque gloriam, & Divina omnipotentia nequit illis eamdem naturam, essentiamque impetrari? Deinde Patres dissidenter, dubitanterque de Angelorum differentia loquuti sunt, quæ dubitatio nulla accende Ecclesiæ definitione facit, ne præsens controversia ad fidem pertineat. Et quidem Augustini verba ex libro contra Priscillianistas ad Orosium supra produxit: quibus similia repetit capite quinquagesimo octavo Enchiridii. Damascenus quoque lib. II. cap. 2. *Sive aequales sint Angelii secundum speciem,* (inquit)

R. P. Berti Theol. Tom. II.

sive differentes, nescimus. Illud vero, de quo Patres tam vehementer dubitant, non debet credi impossibile: non enim adeo insignite rudes censendi sunt, ut aperte pugnantia in dubium revocarent. Igitur existimaverunt saltem virtute Divina fieri posse, ut plures Angelii eamdem specie naturam nanciscerentur.

In hujus thesis confirmationem obviam fit humana ratio. Nam substantia Angelorum est re ipsa finita ac limitata: Alias ergo *specie* consimiles omnino substantias compatitur. Quippe ideo Essentia Dei omnem aliam, quæ sit ejusdem *speciei* excludit, quoniam infinita est, incommutabilis ac perfectissima. Igitur si Angelorum essentia illimitata non est, neque undequaque perfecta, plures in eadem *specie* poterit comprehendere. Atque argumentatio ista duabus aliis corroboratur. Primo enim per Thomistas substantia Angelorum ratione limitationis sua de facto in plures *species* dividitur. Ergo nihil impedit, quin unaquaque Angelica *species* propter finem, ac mensuram, qua concluditur, in plura individua sit distributa. Præterea animæ rationales, quoniam terminationem ac modum habent, in eadem *specie* multiplicantur. Itaque multiplicari quoque poterunt Angelii, cum terminum ac finem forte, & conditione creaturarum habere debeant.

De Anima rationali respondent Thomistæ multiplicabilem esse numero ratione subjecti, sive ordinis ad corpus; Thomista quum impossibile sit haberit differentiam numericam sine materia. At nos hæc refellimus I. Quia potest Deus rationalem animam condere, quæ nullum habeat ordinem ad corpus: nam si facit animas separatas sine corpore existentes potest etiam animas producere, quæ non sint natura sua formæ corporum, & tamen eamdem habeant spiritalem substantiam, eademque polleant virtute. II. Ordo ille, quem animæ dicunt ad corpus, non efficit, sed supponit ipsum animarum individuationem: quum prius sit aliquam rem esse in se, quam dici ad aliud, saltem aut natura, aut ratione. III. Rationalis anima, & quælibet forma in materia, seu corpore recepta, multiplicabilis est, eo quod subiectum dat ei particulare ac distinctum existendi modum; Sed etiam agens confert rei creatæ esse aliquod particulare & distinctum: Quælibet ergo creatura erit numero multiplicabilis. IV. Non video, quomodo materia res corporales

les individuas constitutat, nisi quod certis figuræ, extensionis, aut loci adjunctis illas afficit, ac determinat. Plura ergo individua in una *specie* Angelica erunt, si natura Angeli sint circumscripti, variisque characteribus, ac proprietatibus exornati.

5.
Propositio 2. ac Patribus magis consentanea sententia eorum, qui affirmant Angelos omnes esse unius *speciei*, neque inter illos aliam quam discrepantiam intercedere, nisi accidentalem, qualis est inter stellam, & stellam, aut animam, & animam, differentiam videlicet ordinis, muneris ac dignitatis.

Probatur ex Patribus.

Sequitur hæc propositio ex prædenti, & probatur ex Patribus. Maximus Martyr cap. 5. de Hierarch. Eccl. ait: *Angeli omnes, ut appellationis unius, sic & naturæ omnino sunt ejusdem: ac subinde: In Angelis alius est princeps, alius subjectus, & tamen natura Angelii sunt omnes: & in dignitate quidem est differentia, in natura vero communio. Nam & stella à stella differt in gloria, natura vero stellarum omnium est una.* Gregorius Nyssenus sub finem lib. vi. docet intelligibiles substantias enumeratas à Paulo ejusdem esse naturæ, quemadmodum sunt invicem plures animæ: *Quamobrem, inquit, qui dicit naturarum differentias in numeratis à Paulo nominibus indicari, seipsum seducit.* Cyrillus Alexandrinus lib. 2. in Joan. *Angelus ab altero Angelo nulla re differt, secundum id quod sunt Angelii: nempe cum omnes sunt ejusdem speciei, in unam naturam colligantur.* Et in Dialogo 1. de Trinit. *Annon similis est natura Angelus Angelo, & homo cuivis alteri homini?* Hæc similia Paschasius lib. 2. de Spiritu Sancto, Gelasius in lib. adversus hæresim Pelagianam, aliquæ complices. Patres ergo in eam sententiam propendent, quæ affirmat Angelos discrepare ab invicem tantummodo accidentaliter, sive gradu, ordine, ac dignitate.

6.
Probatur Theologice.

Ex his SS. PP. testimoniosis etiam Theologica ratio deducitur. Etenim diversitas dignitatis aut muneris non est essentialis & specifica, sed accidentalis tantum, & qualis inter individua ejusdem naturæ intercedit: Angelii, ut Patres tradunt, non differunt nisi dignitate, vel ordine: Ergo diversi sunt tantum accidentaliter, non specificè. Præterea, ut scite animadvertis in hac eadem quæstione Petavius, in rebus, quæ à sensibus remotæ sunt, magis auctoritate duci ac moveri debemus, quam

ratione, quæ nulla satis firma potest suppetere. Demum Tom. xxv. Bibl. PP. pag. 331. dicitur damnata à Stephano Parisiensi de consilio Magistrorum Theologorum anno 1277. haec propositio numero sexta decima: *Quia intelligentiae non habent materiam, Deus non potest plures ejusdem speciei facere.* Quæ damnatio, qualisunque sit, saltem evincit non esse solam materiam physicam principium *individuationis*: qua tutela, præsidioque tegitur imbecillis plurimorum opinio.

OBJECTA REFELLUNTUR.

Primo objiciunt: Quæ differunt forma, differunt *specie*, forma enim est ipsa est. **Objecio 1.** sentia, sive, ut loquuntur Scholastici *constitutivum rei*: sed Angeli differunt sola forma, quoniam materie sunt expertes: ergo Angeli differunt *specie*.

Resp. dist. majorem propositionem. **Solutio.** Quæ differunt forma &c. videlicet per rationes *formales*, seu per ea, quæ scholæ appellare solent *prædicata essentialia*, concedo: quæ differunt forma, id est, aliqua existendi limitatione ac mensura, nego. Ergo dupli modo una forma discrepare potest ab alia. Primo per essentialie sui constitutivum, ut forma hominis differt à forma equi; & hæc differentia essentialis est, atque *specifica*: secundo per modum ac finem existentia suæ, quomodo anima unius hominis differens est ab anima alterius: & differentia istiusmodi non *specifica* est, sed *numerica*. Talis est Angelii ab Angelo discrepantia.

Apponunt alteram objectionem: **Objecio 2.** Forma, quæ recepta non est, existit indivisibiliter: substantia Angelorum est forma, quæ recepta non est: Igitur substantia Angelorum indivisibiliter existit.

Resp. dist. majorem: Si hujusmodi forma, ut non recepta, ita sit infinita, quemadmodum est Deus, aut indeterminata, quales sunt *species* Dialectorum, & universalia Porphyrii; concedo: Si forma in nullo recepta corpore sit ab agente in aliquo existentiæ modo coarctata, uti est substantia quælibet physica à Deo producta, nego. **Solutio.** *Formæ abstractæ*, E. G. albedo, rationalitas, plura individua non habent, quoniam non sunt aliquæ formæ physice existentes ac limitatae: sed ratio quædam intelligibilis, aut idea rerum, aut mentis perceptio, cujus ope de omni albedine, de omni rationali substantia judicium fertur. At forma quæcumque physica, licet à corpore divulsa sit, non est omne esse phys.

physicum, nisi forte sit infinita; & per consequens in plura individua scindi potest, ac dividit.

^{9.} Tertiam adhuc rationem addunt:
^{Objectio 3.} Conveniens aptumque fuit plurium rerum spiritualium *species* conditi, quemadmodum consentanea ac decens fuit productio plurium rerum corporearum.

^{10.} Resp. dari quidem plures spirituales substantias, quæ *specie* differunt: datur enim Deus, id est substantia intelligens, & simpliciter infinita: datur Angelus, sive substantia intelligens & completa; & datur anima rationalis, quæ est substantia intelligens, & forma corporis. In Angelis autem plures *species* minime convenire videntur, quando-

quidem curnam fuerunt creati? Ad laudem Conditoris sui, ad praesidium orbis terrarum, ad ministeria obeunda; quæ omnia solam postulant differentiam ordinis, ac dignitatis. Econtra plures rerum corporearum *species* homini, cuius gratia condita sunt, necessaria esse videbantur. Sed in his, quæ à Dei pendent arbitrio, id consentaneum, & decorum est existimandum, quod ei placuit, non quod in animo versatur humano. Denique si rerum spiritualium, & corporearum idonea sit comparatio; erit in Angelis non solum differentia essentialis, verum etiam numerica, quum utraque inter corporales naturas intersit.

C A P U T V.

De Angelorum numero ac multitudine.

S U M M A R I U M.

1. Status questionis.

2. 3. & 4. Probatur, numerum Angelorum

non esse hominum multitudine ampliorem, sed reponendum inter res incertas.

^{1.} Quis numerus & multitudo Angelorum. **P**RINCIPIO tanquam certum tenendum est Angelos esse in aliquo magno numero, quamquam Rab. Moses tot esse credidit, quot sunt coelestia corpora, quæ ab ipsis moventur. Verum refellitur haec sententia ex Danielis VII. 10. & Apocalyp. v. 11. ubi legitur: *Et erat numerus eorum milia milium;* id est, maxima, & propedium infinita multitudo; ut affirmant Cyrillus Orat. XII. Dionys. de Cœlesti Hierarchy. cap. XIV. & Hom. 2. de Incomprehensibili Jo. Chrysostomus. Neque contrarium evincit, quod Raphael Angelus ait Tobiæ XII. 15. *Ego enim sum Raphael Angelus, unus ex septem, qui adstant ante Deum:* unde consequi videtur Angelos non esse nisi numero septem. Nam septem sunt veluti Principes cœterorum, & sublimiori gradu throno proximi divinitatis, cum ii dicantur thronis regum adstare, qui intimæ sunt admissionis. Quare primores Angelos septem commemorat etiam Joannes in Apocalypsi cit. cap. v. n. 6. *Qui sunt septem spiritus Dei missi in omnem terram:* at ne quis credit hoc parvo numero spiritales substantias finiri, additur infra num. II. *Et vidi, & audiui vocem Angelorum multorum in circuitu Throni.* Cum itaque magna sit multitudo Angelorum; inquirendum est, an eorum numerus hominum universorum sumimam excedat. Atque non tantum homines, sed etiam singulas res

corporeas ab Angelorum multitudine superari docet q. L. art. 3. beatus Thomas: *Quia, inquit, quanto aliqua sunt magis perfecta, tanto in majori excessu sunt creata à Deo.* Verum hæc ratio admodum lubrica est, & incerta; tum quia rerum creatarum numerus à sola Dei voluntate dependet; tum etiam, quia hoc posito fundamento propagandarent homines supra numerum lapidum, & arenarum. Aptius ergo inter Angelos, hominesque instituemus comparationem.

PROPOSITIO: Videtur numerum Angelorum non esse hominum multitudine ampliorem, sed incertares est, neque debet temere definiri.

Habet theorema partes duas: quarum prima ostenditur ex cap. xx. Lucæ v. 36. **P**ropositio
ubi de Filiis resurrectionis, id est prædestinatis ad gloriam legitur: *Aequales quam homines enim angelis sunt.* Quæ verba de immortalitatis quidem dono, & cœlesti beatitudine accipienda sunt, sed etiam parem Angelorum Sanctorum, beatorumque hominum numerum insinuare videntur. Nam S. P. Augustinus capite Enchiridii XXIX. ita hunc locum interpretatur: *Hoc enim promissum est resurgentibus Sanctis, quando erunt aquales Angelis Dei.* Ita superna Jerusalēm mater nostra, civitas Lei nullo cœli suorum numerositate fraudabitur, aut ubiōre etiam copia fortasse regnabit. Tradit consimilia lib. XXII. de Civit. Dei

R. P. Berti Theol. Tom. II.

X 2

Dei cap. 1. scribens. *Tantum populum per gratiam suam collegit, ut inde supplet & instauret partem, qua lapsa est Angelorum.* Futurum autem in gloria aequalis numerum hominum Angelorumque tradunt alii Patres, præsertim Gregorius Hom. xxxiv. in Evangelia: nec repugnat ratio, cum prædestinatio post Adæ lapsum sit Dei beneplacitum eligens homines ad instaurandum numerum supernorum civium, unde Angeli apostatae ceciderunt; quod etiam Anselmus docebat in lib. Cur Deus homo cap. 18. & Isidorus de summo bono cap. 52. Quot vero Angeli lapsi sint, incertum quidem est, sed tamen minores fuisse stantibus videtur sequi ex verisu 4. capituli xii. Apocalypses: *Et cauda eius trahebat tertiam partem stellarum.* Hæc enim verba licet de extimis viris proferantur, qui in extrema persecutione ad ambitum terrenæ gloriae inhabunt, alludunt tamen, ut cum Victorino docent Interpretes, ad superborum Angelorum ruinam: qui non arithmeticè, sed proportione quadam pars stellarum tertia appellantur. Ergo si Angeli comparentur cum hominibus, qui ab Adam ad finem usque mundi futuri sunt, erunt numero pauciores: Nam homines prædestinati aut æquant, aut excedunt numerum Angelorum Sanctorum, aut saltem neque tertia, neque magna pars omnium plane hominum dici possunt: & homines reprobati qui supergrediuntur multitudinem electorum, superare debent multitudinem demonum, quoniam hi pauciores sunt Angelis sanctis, sunt tamen tertia, sive magna pars Angelorum.

3.
Argumentum Vasque-
sii cum solu-
tione.

Huic argumento respondet Vasquesius, etiamsi certum sit sedes Angelorum supplendas esse ex hominibus, incertum tamen esse, an tot homines in eas sint ascendi, quot Angeli ceciderunt. At hæc responsio refellitur, quoniam nisi tot saltem homines salvieren, superna Hierusalem civium suorum numero defraudaretur: quare

nisi homines salvandi sint plures, æquabunt proculdubio Angelos perditionis. Reponit Cornelius à Lapide in cap. xi. Apocalypsis, tertiam partem dici pro magno numero. Ita est; sed magnus numerus, qui sit plusquam dimidia totius summæ pars, nequit per auxilium appellari pars tertia; aliqui non accretionis figuræ erit, sed diminutionis: unde fateor tertiam stellarum partem designare numerum indefinitæ multitudinis; sed nego hanc indefinitam multitudinem, quæ dicitur pars tertia, cæterarum stellarum, id est, beatorum Angelorum numerum superare. Estius denique ait Angelos in Scripturis numerari quadam *emphasi*, qua nullibi tribuitur hominibus, ut quando apud lxx. censentur Danielis vii. 10. Angelorum *μερας μεραδες*, *decies millies centena millium*. Verum fallitur, nam Genes. xxi. 17. soli filii Abraham æquiparant arena, quæ est in littore maris, & homines prædestinati cap. vii. Apoc. 9. dicuntur *turba magna, quam dinumerare nemo potest*. Pauci autem homines appellantur aliquando, propterea quod non omnes simul vivunt, sed procreantur quotidie permulti, permultique in pulverem suum revertuntur. Hactenus probabiles conjecturae.

Altera enim pars propositionis, vide-
licet, quod non possit de hac recentum
proferri iudicium, probatur ex Dionysio,
sive Auctore librorum de Divin. Nom. &
Cæl. Hierarch. cap. 14. & Dionysio Car-
thusiano Coment. in hunc locum, Aenea quoque Gazæo in Theophrasto, & Thoma Aquinate citata quæst. L. qui omnes
defendunt exercitum supernarum mentium
excedere omnium rerum corporarum multitudinem. Quamquam S. Thomas explicatur à Cajetano de nu-
mero *specierum*, non individuorum materialium; quem numerum forte singuli homines superabunt. At quidquid di-
xeris, neque certa ratione probari pot-
est, neque apertissime refutari.

4.
Probatur in
certitudine.

C A P U T VI.

Quo tempore, & loco à Deo Angeli producti sint?

S U M M A R I U M.

1. Status questionis.
2. 3. & 4. Probatur, probabilius Angelos una cum rebus corporeis fuisse creatos.
5. Ostenditur, hanc sententiam minimè pertinere ad fidem.
6. 7. 8. Propugnatur, neque ad fidem spectare sententiam, quæ asserit Angelos fuisse in Empyreo creatos.
9. num. 9. usque ad 15. Eliduntur contraria argumenta.

SPIRI-

1.
Tempus &
locus produc-
tionis An-
gelorum.

SPIRITALEM, corporeamque crea-
turam à Deo conditam liquet ex de-
finitione Lateranensis Concilii alla-
ta secundo capite, & ex idea ac notione
creaturarum, quæ demonstrat nullam
rem, præter summam divinamque sub-
stantiam, existere à semetipsa. Tan-
tummodo de loco, ac tempore creatio-
nis Angelorum potest in ambiguo Theo-
logica disputatio versari. Græcorum
enim plures Angelos ante asperabilem
mundum conditos pronuntiarunt; &
Augustinus aliquando ac Rupertus pro-
ductos in superiori parte aeris tradid-
erunt: at communior videtur opinio in
cælo Empyreo, & una cum rebus visi-
bilibus fuisse productos. Hæc duo pro-
ximæ inquisitioni segetem ac materiam
suppeditabunt.

2.
Propositio
Angeli cum
rebus corpo-
reis creati.

Probatur ex
S. scriptura.

PROPOSITIO I. Est probabilior sen-
tentia eorum, qui existimant Angelos
una cum rebus corporeis fuisse creatos.
Sacrī literis, testimonio Patrum, &
ratione probatur. Genes. 7. legitur: *In
principio creavit Deus cælum, & ter-
ram*: quod ita communiter accipitur,
ut nihil antea Deum creavisse intelliga-
tur, ut docet Augustinus xi. de Civit.
Dei cap. 6. & Exodi xx. 11. *Sex diebus fe-
cit Dominus cælum, & terram, & mare,*
& omnia, quæ in eis sunt: id est que-
cunque cæli, aut terræ ambitu conti-
nentur. Angeli ergo, qui & creature
sunt, & aliqua hujuscē molis parte clau-
duntur, creati ante cælum & terram
nequaquam fuerunt.

3.
Probatur è
testimonio
Patrum.

Ex Patribus autem, cum non omnes
idem sentiant, hos proferam. Augusti-
nus, qui tamen aliquando perplexe lo-
quitur, Angelos lucem prima die à Deo
conditam appellat lib. v. de Gen. ad lit.
cap. 19. & in lib. imperfœcto de Genes.
cap. v. n. 20. exponens verba Geneseos,
Fiat lux, ait: *Alia est lux de Deo nata,*
& alia lux quam fecit Deus: nata de
Deo lux est ipsa Dei Sapientia; facta
*vero lux, est quelibet mutabilis sive cor-*porea, sive incorporea.** Et lib. xi. de
Civ. Dei cap. 33. *In principio creavit*
*Deus cælum & terram: quibus nomini-*bis universalis est significata creature,**vel spiritualis & corporalis, quod est*
*credibilis; vel magna due mundi par-*tes, quibus omnia, que creata sunt con-**tinentur.* Epiphanius quoque hærel. 65.
Illud (inquit) evidenter divinus sermo
declarat, neque post sydera productos An-
gelos, neque ante cælum terramque con-
stitutos. Nonnullos alias laudabimus
paullō infra.**

4.
Probatur ra-
tione.

Suffragatur & ratio. Vel enim An-
geli creati sunt multis ante mundum fæ-

culis, ut Græci plures affirmant, vel
exiguo intervallo: Si creati fuerunt
pluribus antea fæculis, aut initio pec-
caverunt, aut in accepta justitia aliquan-
di perseverarunt. Porro non illico
peccaverunt, quippe post peccatum ru-
dentibus inferni detractos esse, sive in
caliginosum aerem, sive subitus temeram,
certa argumenta, & invicta testimonia
declarant. At neque aer tum erat, nec
terra, quo possent relegari. Persevera-
verunt igitur perdi, & ceciderunt pos-
stea mundo jam condito. Verum si hoc
effet, in gratia confirmati suffissent simul
cum Angelis sanctis, qui stantes per li-
berum arbitrium majorem Divinorum
beneficiorum amplitudinem acceperunt.
Quod si factos dixeris paullō ante cor-
poream creaturam, ruet tunc præsidium
vetustæ auctoritatis, & qualecumque ar-
gumentum Græcorum. Nam hi infini-
ta propemodum spatia ponunt inter
creationem Angelorum, & mundi, ut
illi fierent Creatoris munificentia par-
ticipes, divinasque laudes longe ante
tempora sacerularia præcinerent. Ergo
nugatorie, tenuiterque putatur conditionem
Spirituum aut maximo, aut bre-
vi intervallo productionem rerum visi-
bilium antevertisse.

PROPOSITIO II. Ad fidem supe-
rior sententia nequaquam spectat.

Contrariam opinionem proscriptam **Propositio 2.**
anno 1215. à Synodo Lateranensi cap. i. **senentia**
censem Vellofilus in Advert. ad ix. To-
mum Hieronymi Quæst. 33. & nonnulli
li post Ferrarensim Scholastici: quos
eruditæ refellit Gabriel Vasquez Di-
sput. ccxxiv. & Juenin dissert. 1. de An-
gelis q. 3. Et juremerito: nam primo
S. Thomas, qui post Lateranense Con-
cilium floruit quæst. lxii. art. 3. ait: *Non*
*est igitur probabile, ut Deus, cuius per-*fæcta sunt opera, ut dicitur Deut. xxxii.**
creataram angelicam seorsum ante alias
*creaturas creaverit; quamvis contras-*rium non sit reputandum erroneum, præ-**cipue propter sententiam Gregorii Na-*zianzeni, cuius tanta est in Doctrina Chri-**stiana auctoritas, ut nullus unquam ejus*
dicitis calumniam inferre præsumperit,
sicut nec Athanasii documentis, ut Hiero-
*nymus dicit. Hoc vero Thomæ judi-*cium probant Genebrardus Parisiensis**Theologus, Estius, Petavius, aliique*
celebriores, quorum plerique accurate
Concillii verba librarunt. Deinde si
quæstio hæc effet Lateranensi decreto
*definita, id effet, quoniam ab eo dam-*nantur errores Origenis, & eorum, qui**autummarunt spirituales substantias pri-*mum productas à Deo, ut spirituali dun-**taxat******

taxat fruerentur dignitate, ab his vero conditas res corporeas, illasque post culpam in aera corpora, tanquam in carcerem fuisse detras. At Nanzianzeni, Cassiani, aliorumque sententia de Angelorum ante mundum adspectabilem productione nihil cum perversis Origenianis erroribus habet commune. Quamobrem, dummodo quis profiteatur solum Deum universæ creaturæ auctorem esse, nullamque ab Angelo, vel dæmonie procreatam, neque dogma aliud in Origenitis, Manetisque gregalibus fulguritum ab Orco revocet; non est, cur ob assertam præexistentiam Angelorum Lateranensis Concilii damnationi subjiciatur. Præterea duo tantum sunt in ea Concilii definitione, quæ hominem Theologum possent aliquantulum commovere: unum, quod affirmetur, utramque creaturam, spiritualem, & mundanam fuisse conditam *initio temporis*: alterum quod pronuncietur utramque productam esse *simul*. Verum *to initio temporis* facere nequit certum de fide argumentum, cum positum sit ad demonstrandum Angelos non esse æternos, neque semper extitisse, sed productos ex non extantibus, atque durationis suæ habuisse principium. Neque cogimur *tempus* accipere sensu Aratum philosophorum, & pro sola mensura motus rerum corporearum, cum alii, etiam è sectis Philosophicis, tempus describant, quod sit subcisia quædam duratio rerum, quæ habuerunt initium, nec perpetuo extiterunt. Particula vero *simul* significare potest, Deum utramque creaturam pariter condidisse, quomodo viri docti, qui nolunt amplecti Augustini de simultanea rerum creatione doctrinam, explicant illud Ecclesiastici cap. xviii. *Qui vivit in aeternum creavit omnia simul.* Quam utique interpretationem patitur definitio Lateranensis, & hæresis ibi damnata eorum, qui Deum singularum creaturum negabant esse Conditorem. Græcorum ergo sententia post Lateranensem Synodum ab hærefo nota tecta, sartaque perseverat. Postremo Synodorum Sanctorum Patr̄es in definitionibus pertinentibus ad fidem, duas exploratissimas regulas tenere solent, Traditionem, divinamque Scripturam. At ex Traditione Angelos ante mundum minime fuisse, nemo potest evincere. Contrarium namque sentiunt Gregorius Nazianz. Orat. xxxviii. & xl. Damascenus lib. ii. cap. 3. Auctor de Divinis Nominibus cap. 5. Maximus, Nicetas, & alii plurimi, quorum testimonia pro-

fert lib. i. de Angelis cap. xv. Petavius. Neque soli Græci hæc tradiderunt; verum etiam ex Latinis Ambros. lib. i. Hexam. Isidorus Hispalensis lib. i. de Summo Bono cap. 12. Hieronymus in cap. i. ad Titum, & Beda Tom. viii. q. ix. Itaque traditio non est hac in re penitus manifesta. Textus autem Scripturarum probabilem quidem, ut diximus, sententiam faciunt: at non prorsus irrefragabilem. Nam verba Genes. In principio creavit Deus cælum & terram, non incongrue accipi possunt de principio durationis rerum corporalium, quarum narrationem Moyses instituit, ita ut sensus sit, nullam corporalem creaturam ante cælum terramque extitisse. Idem esse potest sensus verborum Exodi: *Sex diebus, &c.* quæ exponi possunt de rebus sensibilibus, quæ sunt quidem omnes sex dierum spatio productæ, & sunt ob molem propriæ quantitatis in loco extenso, & corporeo. Addunt aliqui verba Apostoli ad Heb. i. 14. *Omnes sunt administratores Spiritus.* Verum neque hæc ad præsentem controversiam dirimendam sunt satis: quippe non est necesse, ut Angeli semper ministerium erga res corporeas exerceant, aut si exercent continuo, non sequitur eos non fuisse antequam exercearent: id enim spectat ad officium illis mandatum à Deo, non ad ipsorum productionem, sive substantiam. A primo ad ultimum lique non esse dogma fidei, quod Angelii una cum rebus a spectabilibus creati sint, quamvis id à nobis probabilius esse judicetur.

PROPOSITIO III. Neque ad fidem spectat, imo nullatenus certa est vulgaris opinio, Angelos fuisse in Empyreo creatos.

Sunt enim quæ pro vulgata hac opinione afferuntur minus firma. Reducuntur ea vel ad auctoritatem, vel ad rationem; sed neutra consistunt. Auctoritas enim petitur ex locis Scripturarum, quæ plane diversam patiuntur interpretationem. Habetur primus Isaiae XIV. 12. *Quomodo cecidisti de cælo lucifer, qui mane oriebaris?* quæ verba sunt literaliter accipienda de Rege Babylonie, qui movit castra adversus populum Judæorum, ut constat ex aliorum verborum complexu, & ex præcedenti versu 4. *Summe parabolam istam contra regem Babylonis.* Alludent tamen, ut exponit super Ezechiel. Gregorius, ad casum diaboli; sed is dicitur cecidisse de cælo Luc. x. 18. quemadmodum de cælo cadit fulgor, id est de superna aeris regione. Alter locus est, quem modo

modo laudavi, *Videbam satanam sicut fulgur de cælo cadentem*: quem locum, præter allatam explicationem, exponunt Euthymius & Theophilactus, non de primo lapsu Angelorum, sed de honore ac potestate dæmonis ante Salvatoris adventum, quando ille homines seducebat, & majori superstitione ab idololatria colebatur. Alii vero, & forte melius, referunt ea verba ad proxime præcedentia, *Domine etiam daemonia subjiciuntur nobis*: quæ discipulis referentibus, ille respondit non esse sibi nova, quæ narrabantur: nam cum illi dæmonia ejicerent, ipse met Christus videbat satanam sicut fulgur de cælo cadentem. Ultimus locus est Apocalypses xii. 7. *Factum est prælum magnum in cælo*. At non consequitur, prælum factum est in cælo; igitur in cælo Angeli fuerant producti: potuerunt enim eo concendere, ut videtur colligi ex citato cap. Esaiæ xiv. v. 13. *Qui dicebas in corde tuo, in cælum descendam: quamquam & haec de cælo Sanctæ Trinitatis commode exponi possunt cum D. Thoma, q. lxii. art. iv. ad 3.* si referantur ad dæmonem: aut de Cívitate Jerusalēm, si literaliter accipiāntur de rege Babel. Sunt præterea, qui verba Apocalypsis interpretantur non de primo Michaelis cum dracone certamine, sed de altero sub mundi finem futuro, sive de oppugnatione Ecclesiæ, & persecutione Sanctorum, quos hostis humani generis continuo circuit, ut devoret. His ergo Scripturarum momentis, quibus plures nituntur, Angelos in Empyreō conditos non evincitur.

7.
Ratio Tho-
mistarum.

Solutio.

Neque id clare demonstrat ratio Thomistica, quod Angeli creari debebant in supremo cælo, quia præsident toti naturæ corporeæ: non enim singuli Angeli iisdem corporibus præsunt, sed alii cælestibus, alii sublunaribus, alii speciali ratione hominibus; neque omnes eadem virtute pollent, sed unus alteri præstat. Igitur ex Angelorum ministerio, aut virtute, nequit probari unum esse locum creationis ipsorum, eumque in supremo omnium corpore: quin si argumentum aliquid efficiat, consequetur omnes fere Angelos diversam in sui creatione nactos fuisse stationem; quod nemo unus concedet.

Arbitrantur itaque nonnulli, atque inter hos S. P. Augustinus lib. iii. de Gen. ad lit. cap. x. & Rupertus in Genes. cap. xi. Angelos creatos in superiori parte aeris; quod de Angelis, qui peccaverunt putat S. Thomas cit. loco ad 3. esse valde probabile: atque ad auctori-

tatem Augustini respondet, vel de superma parte aeris eum loqui quatenus idem est, ac Empyreum, vel de Angelis illis tantum, qui ceciderunt. Sed neutrum certum solidumque videtur. Quippe nequit Augustinus per superiorem ætheris partem intelligere Empyreum ob propinquitatem; quoniam licet illa sit proxima inferiori cælo, distat tamen ab Olympo Beatorum quamplurimum; neque propter diaphaneitatem, ut inquiunt; nam minor non est pellentes coloris convenientia inter aerem, & aquam, quam sit inter aerem & cælum; nec tamen proprie dicitur Angelos in aqua ad instar piscium creatos. Econtra ipsum aerem ob locorum vicinias cælum appellamus, ut dum dicimus *imbris cæli, volucres cæli, roræ cæli*: ideoque & Angelos cæli appallare possumus Spiritus in aeris sublimitate productos. Neque valet ratio altera, quod Angeli, qui peccarunt, in aere creati sint, quod fuerint ordinis inferioris, & alios majori virtute præditos in cælo Empyreo. Nam primo sicut fortasse diabolus aliorum Angelorum princeps, non ordinis infimi. Deinde si ordinis virtutisque diversitas diversum creationis locum expostulat; non unus, aut duo, sed novem saltem assignandi erunt separati loci, ubi creati sint Angeli: quod puto dixisse neminem; tametsi fuerunt qui dæmones, & angelos sanctos separatim productos affirmaverunt. Erit ergo Augustini sententia communis illa ac vulgari longe probabilior, aut saltus non poterit manifestæ falsitatis revinci.

QUÆDAM ADVERSUS PRIOREM PRO-
POSITIONEM ARGUMENTA
ELIDUNTUR.

Prima contra assertam Angelorum 9.
una cum aspectabili mundo creationem Objectio f.
occurrit objectio Cassiani Collat. viii. 1. contra hoc
cap. 7. ubi ait: *Nec enim existimare de-*
benus Deum creationis & opificii sui sunt creati.
principia ab his mundi constitutione
primitus inchoasse, quasi in illis anterio-
ribus & innumeris saeculis ab omni pro-
videntia & dispositione divina fuerit
otiosus, ac tanquam non habens, in quos
bonitatis sua exerceret beneficia, solita-
rius, atque ab omni munificentia alienus
fuisse credatur, quod de illa immensa, ac
sine principio, & incomprehensibili ma-
jestate humile est, incongruumque sen-
tire. Quod comprobari ait ex versu 7.
cap. xxxviii. Job, *Quando facta sunt*
simul sidera, laudaverunt me voce magna
omnes Angeli mei. Si enim Angeli lau-
dabant Creatorem in molitione corpo-
ralis

ralis mundi, necesse est, ut ante mundi primordia producerentur. Videtur his subscrivere, inquit Vasquez, Magnus Gregorius, qui Libro Moralium xxvi. i. cap. vii. inquit: *Quia enim prima in tempore condita natura rationabilium Spirituum creditur, non immerito matutina astra Angeli vocantur.*

10.
Solutio.

Resp. Quod si Cassiani argumentum valeret, consequeretur Angelos esse aeternos; unde istiusmodi argumentationes videntur ex Gentilium philosophia depromptae, non ex Catholicorum penu Theologorum. Similia autem obiectibus Ethniciis pro afferenda mundi aeternitate, in eo libro, qui proxime ad istum consequetur, respondebimus frustra volatilem sensum vagari querendo saecula ac tempora ante mundi creationem, quando tempus non erat, cum sit istud sola creatarum rerum mensura. Interim ad hujusmodi nugarum solutionem sufficit animadvertere, ante creatas res solam precessisse aeternitatem, in qua fangi nequit subcisia duratio, quae dicitur Omnipotens de quiete ad operationem transire. Allata verba Jobi in Vulgata, & in Hebraeorum Codice leguntur, *Gum me laudarent simul astra matutina, & jubilarent omnes filii Dei:* sed admissa quoque versione LXX, dicendum est Angelos, qui in sapientia & intellectu conditi sunt, potuisse in priori sua creationis momento Deum laudare. Deinde creati dicuntur a nobis prima die, & astra producta sunt die quarta; unde non mirum si quando sidera facta sunt, Deum laudibus prosequebantur, & astrorum creationi adstiterunt, praesertim in sententia eorum, qui sex dies Genesis naturales esse defendant. At Gregorius citato cap. vii. docet expresse naturam Angelicam conditam in tempore; ideoque primo creatam affirmat, quoniam producta est mane prima diei, ut melius, quam Vasquesius faciat, observat Alardus Gazaeus Comment. in eamdem Collationem Cassiani.

11.
Objectio 2.

Deinde objiciunt quaedam alia testimonia sacrorum librorum, ut Job. xl. 10. *Ecce Bebemot, quem feci tecum.* Ety. 14. *Ipse est principium viarum Domini:* quae de damone a pluribus accipiuntur. Et Apost. ad Tit. 1. 2. vitam aeternam promissam scribit *ante tempora saecularia;* Fuerunt ergo ante saeculum, mundanaque tempora rationales creaturæ, quibus Deus sempiternam promitteret beatitudinem.

Verum haec nullius momenti sunt, **בְּהַמּוֹת** Bebemot enim, scilicet *fera ferarum*, aquil Jobum significat Ele-

phantem, qui quantumvis ferus, manfuescit, nec rapto vivit, sed hominibus inserviens pascitur herba. Hortatur enim ibi Deus hominem ad mansuetudinem ferarum exemplo, & præsertim commemorat Bebemot, seu Elephantem, cum habeat durissimum dorso tergum, & cartilagines tanquam laminas, proboscideum tamen versat, perfoditur, oneratur, & circa eum ludunt bestie agri. Quæ omnia illuc narrantur de Bebemot, sive fera, quæ dicitur *principium viarum Domini*, id est maxima inter terrestria animalia: nam quæ in suo genere præcipua sunt, appellantur Hebrais **אָשֵׁת**, *initia*, & *capita*. Affertur deinde exemplum Leviathan, piscium scilicet maximi, qui ad instar minitorum trahitur unco: ut nempe homo exemplo terrestrium maritimorumque ferarum humilietur sub potentí manu Dei. Quod si mavis hæc ad diabolum referre, non ero in disputando perpugnax: sed dicam hunc esse **עַנְרָ** caput viarum Domini, quoniam spectat ad lucem primæ diei mane creatam. Nam quod ait Apostolus ad Titum, vitam aeternam repromissam fuisse *ante tempora saecularia*, idem est ac fuisse ab aeterno prædestinatum ac præparatum, ut exponunt Chrysostomus, Anselmus, & lib. xi. de Civ. Dei cap. xv. Augustinus. Aut *ante tempora saecularia*, idem est, ac ante plurima tempora, & ante Abraham, de quo Judæi magnopere gloriabantur: ait enim idem Apostolus ad Timoth. 11. cap. 1. 9. etiam gratiam *ante tempora saecularia* datam nobis in Christo: & habetur utrobique: *τῷ χρέων ἀπονίαν.* Fuimus ergo nos etiam creati ante mundum, si valeat istiusmodi argumentatio.

Tertio opponunt Græcorum PP. autoritatem, qui non solum docent oppositum, verum & congruam tradunt, optimamque rationem; nimurum Deum non fecisse Angelos propter hominem, quemadmodum cœlum, & terram, sed ratione bonitatis suæ, ideoque non opus erat ut differret Angelorum productionem ad tempora hujuscæ machinæ. Adidunt verba Damasceni lib. ii. cap. 3. *Decepit primum intelligibilem substantiam creari, tum sensibilem, ac denum ex utraque compositum hominem.* Mitto Basilium, Nazianzenum, Origenem, aliosque, de quibus in 2. Propositione.

12.
Solutio.

14.
Solutio.

Resp. in hac quæstione, quæ adiaphora est, nec spectat ad fidem, non exigi communem Patrum confessionem. Tamen non omnes Græcos adversarios habemus; cum præter Epiphanius diserte sen-

sententiam nostram confirmant Theodorus Mopsuestenus lib. 1. in Genes. Theodoretus Quæst. 111. Basilius Seleucensis Orat. 1. aliquæ apud Cl. Dionysium Petavium. Neque urgent admodum allatae rationes: ad primam enim patet responsio, si dicamus omnes creaturem in Dei gloria primario suisse productas, creatosque etiam Angelos in gratiam Universi, quod voluit Deus omnium creaturemarum generibus exornare. Ad alteram ex Damasco optima est responsio D. Thomæ, quod Angelii non constituant per se unum universum, sed tam ipsi, quam creatura corporea in constitutione unius universi convenient; non est autem congruum, ut producatur pars absque toto. Si autem dicas unam creaturam corpoream productam esse ante aliam, etiamsi ad idem universum pertineat; respondet idem S. Thomas, singulas creaturem corporreas convenire in materia, qua producta creatæ fuerunt quodammodo omnes corporeæ substantiæ: quod minime valet de Angelis, qui in materia simul cum rebus corporalibus non convenient. Sed nos qui sententiam de creatione simultanea arbitramur valde probabilem, quod nec D. Thomas diffite-

tur, possimus etiam negare assumptum. Ultimum argumentum frequens est apud antiquiores Scholasticos atque ita Objecit ^{15:} ^{una} fe habet. Angeli non fuerunt creati simul cum tempore, neque post tempus: Ergo ante tempus. Ant. prob. nam substantia Angelica imparabilis est, tempus vero in partes dividitur, & consequenter substantia Angelica tota simul producta fuit, non item tempus. At impossibile est substantiam imparabilem, & divisibile tempus eadem mensurâ durationis existere, & tempus in primo indivisibili instanti produci. Itaque non potuit Angelica substantia produci simul cum tempore. Sed facilis est responsio; negatur enim ant. & ad prob. distinguitur minor: substantia indivisibilis, & divisibile tempus nequeunt simul existere eadem mensura durationis adæquata, & communis, ita ut simul incipient esse, simul perficiantur, & simul desinant; concedo: mensura inadæquata, ita ut in eodem instanti incipient esse, & spiritualis substantia existat tota, tempus vero aliqua sui parte; falsa est minor, & consequentia; quæ si valeret, sequeretur etiam rationalem animam, immo & formam omnem substantialem, priusquam tempus fieret, creatam esse.

Solutio.

C A P U T VII.

De gratia, quam in prima sui conditione Angeli receperunt.

S U M M A R I U M.

1. Status questionis.

2. Ostenditur, Angelum in prima sui condicione habuisse actualem gratiam.

3. usque ad 7. Probabilis defenditur, Angelos etiam gratia sanctificante in prima sui conditione fuisse exornatos.

8. & 9. Solvuntur objectiones.

I.
De gratia
Angelorum.

CUM duplex sit gratia, *actualis*, quæ datur ad supernaturiter operandum, & *habitualis*, que ulterius confertur ad ornatum, & sanctificationem animæ, cui inhærens tribuit, ut Divine naturæ participatione fruatur; de utraque gratia nunc inquiritur. Fuit enim veterum Scholasticorum opinio, quantum ad *habitualem* gratiam spectat, tam Angelum, quam primum hominem, hanc in sui creatione non accepisse, quam opinionem probabant Aegidius noster, Alex. Alensis, Bonaventura, aliquæ permulti, quos sequitur etiam P. Gavardi quæst. viii. de Angelis art. 2. & hanc sententiam posse absque temeritatis nota defendi scribit Estius, & nos infra, necnon lib. xii. adversus quosdam Recentiores demonstrabimus. Specialem enim de Adam ingerit difficultatem Tridentina Synodus sess. 5. Canone 1. De gratia

R. P. Berti Theol. Tom. II.

Z.

lib

2.
Propositio.
actualem
gratiam ha-
buerunt.

Ils gratiæ munera segregare. Sed plura de his Fridericus Gavardi: nos numero diximus, propositumque persequimur.

PROPOSITIO I. Angeles in prima sui conditione habuit actualem gratiam, quam Sanctus Pater appellat adjutorium sine quo.

Ita S. Pater de Corrept. & Grat. cap. xi. ubi ait: *Si autem hoc adjutorium vel Angelo vel homini, quum primum facti sunt defuisse, quoniam non talis natura facta erat, ut sine Divino adjutorio posset manere si vellet, non utique sua culpa cecidissent.* Et de Civit. Dei lib. xi. cap. xi. inquit: *Simil ut facti sunt, lux facti sunt, non tamen ita tantum creati, ut quoquomodo essent, & quoquomodo viverent, sed etiam illuminati, ut sapienter beateque viverent.* Rursus cap. 9. proximi libri xi. i. postea quam Angelos in bona voluntate conditos esse docuerat; ait: *Voluntatem quamlibet bonam inopem fuisse in solo desiderio remansuram: nisi ille qui bonam naturam ex nibili sui capacem fecerat, ex se ipso faceret implendo meliorem, prius faciens excitando avidiorem.* Ex quibus hæc ratiocinatio promittit: Adjutorium naturæ superadditum, quo Angeli poterant, si voluissent, in accepta perseverare justitiam; quo creati sunt *lux*, nedum ut illuminati fierent in se, sed etiam adhærerent luci incomutabili, ac viverent sapienter beateque; quo demum fieri poterant *meliiores*, & vividius ad sanctam delectationem, charitatemque excitari; tale, inquam, adjutorium est supernaturalis quedam gratia saltem actualis: Angelii in prima conditione hujusmodi adjutorium, illuminationem, & voluntatem bonam acceperunt: Ergo Angelis in prima sui conditione gratia saltem actualis collata fuit. Qualis autem hæc gratia extiterit, & per eam Deus, dominusque rerum omnium, qui creavit omnia bona valde, & mala ex bonis exoritura esse præscivit, sic ordinavit Angelorum & hominum vitam, ut in ea prius ostenderet quid posset liberum arbitrium illorum, deinde quid gratiæ suæ beneficium, in libro de Divina Scientia, satis ut arbitror, explicavi. Ex his autem infertur Angelos viribus naturæ nequaquam potuisse se ad primam gratiam *actualē* disponere; potuisse tamen vi hujus gratiæ illuminantis ac præmoventis, se disponere ad gratiam *habitualē*, nisi eam in priori instanti receperissent; quemadmodum per hanc gratiam Angeli sancti pervenerunt ad plenitudinem beatitudinis, & ad vitam

æternam, quæ non potest absque Di-
vino adjutorio comparari.

PROPOSITIO II. Probabilior est sen-
tentia Theologorum afferentium Ange-
los in sui conditione fuisse etiam gratia habuerunt
sanctificante exornatos; non est tamen,
ut quidam autem, plane certa, & abs-
que ullo fidei detrimento negari potest.

Prob. i. pars. Ac primo quoniam Au-
gustinus de gratia collata Adam, cuius
una cum Angelis habenda ratio est, dis-
serens cap. xi. de Corrept. & Gratia vi-
detur præter adjutorium *sine quo*, etiam
statuere bonam voluntatem & gratiam,
in qua potuisset pro lubitu permanere.
Ait enim: *Tunc ergo dederat homini Deus
bonam voluntatem, in illa quippe eum
fecerat qui fecerat rectum. Dederat &
adjutorium, sine quo in ea non posset
permanere, si vellet.* At gratia, in qua
potest quis manere si velit, est gratia
sanctificans, quam à charitate Augu-
stiniana schola non distinguit: Ergo cum
in charitate actuali nemo teneatur per-
severare, & cum actus quandoque in-
culpate omittantur, neque ab his desi-
stere culpa sit; gratia, in qua creatura
innocens non permanendo misera facta
est, perdiditque originalem justitiam;
est *habitus* casti amoris, sive gratia san-
ctificans. Deinde S. P. XII. de Civit.
Dei cap. 9. de bona voluntate ait: *Et
istam quis fecerat, nisi ille, qui eos cum
bona voluntate, id est, cum amore casto,
quo illi adhærent, creavit, simul in eis
condens naturam, & largiens gratiam?* Unde *sine bona voluntate, hoc est Dei
amore nunquam sanctos Angelos fuisse
credendum est.* Addit è vestigio, quod
Angelii, qui in eadem bona voluntate per-
stiterunt, pervenerunt ad eam beatitudi-
nis plenitudinem, unde *sine nunquam casuros
certissimi fuerint*. Hanc vero plenitudi-
nem beatitudinis citato cap. xi. de Cor-
rept. & Gratia, *bijus mansionis debitam
mercedem* appellat. At gratia, qua perve-
nit ad plenissimam beatitudinem, non
est gratia duntaxat *actualis*, sed etiam ju-
stitia & sanctitas, cui jure proprio gloria
tanquam corona rependitur. Si ergo An-
gelii sancti nunquam fuerunt sine bona vo-
luntate, & charitate, cuius perseverantia
plenam gloriæ felicitatem præmerue-
runt; nunquam extiterunt sine *habitu*
charitatis, & justitiae rectitudine. Præ-
terea gratia, quam habent sancti homines,
in quorum cordibus diffunditur charitas
Dei per inhabitantem Spiritum Sanctum,
non sola naturalis rectitudo est, sed gratia
gratum faciens. Atqui bona voluntas,
qua Angeli sancti Deo adhærent, &
a qua malus Angelus sponte defecit,
dici-

dicitur ibidem ab Augustino, *Charitas Dei diffusa in eis per Spiritum Sanctum, qui datus est eis:* Itaque haec bona voluntas, castus amor, & charitas non rectitudo naturalis dicenda est, sed vera propriae gratia sanctificans; recteque Vives comment. in hunc locum de Augustino ait: *Aperte fatetur Angelos omnes creatos esse in gratia gratum faciente, quod idem ait libro de Corruptione, & Gratia.*

4. Consentient Augustino alii PP. imo
Probatio 2. & sacra litera Basilius enim in Ps. XXXII. sribit: *Angelos namque ut essent Verbum omnium opifex condidit: sanctificationem vero simul impedit ipsi spiritus Sanctus.* Et Damascenus lib. II. de fide cap. 3. *Per Verbum omnes Angeli creati sunt, ac per Spiritus Sancti sanctificationem omnis perfectionis numeros acceperunt.* Hieronymus quoque super Osee Dæmones, ait, *in magna pinguedine Spiritus Sancti creatos esse.* Sed Ezechiel cap. XXVII. 52. de Dæmons sub figura Regis Assyriorum inquit: *Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, & perfectus decor.* Et v. 15. *Perfectus in viis tuis a die conditionis tuae, donec inventa est iniustitia in te.* Ut enim scribit Beatus Gregorius lib. XXII. Moral. cap. 18. *Quid doni non habuit, si signaculum Dei similitudinis fuit?*

5. Videtur etiam haec sententia rationi conformis. Etenim sensibili, corporeæ que creaturæ statim à principio inditæ sunt, ut Philosophi loquuntur, *seminalis rationes* naturalium omnium efficiunt: scilicet initio tribuit eis Creator formam, agendique virtutem comparate ad ea, ad quæ universalis prudenter ordine referebantur. At Angeli creati fuerunt propter beatitudinem, cuius quasi semen est gratia sanctificans. Hac itaque gratia Angeli à principio conditionis suæ fuerunt ornati. Sed de hoc argumento vide S. Thomam q. 62. art. 111. His ergo momentis in hanc sententiam lubentissime trahor.

6. Caterum spectare ad fidem, & irrefragabilem omnino esse (quod erat propositionis pars altera) id vero constanter inficer. Et primum confidentis Hierophantæ videtur hærefoes notam afficare Theologorum clarissimis, Magistro, Scoto, Richardo, Bonaventura, Aegidio, Argentinæ, aliisque plurimis, qui Angelos ac primum hominem in gratia sanctificante conditos negant, in qua tamen constitutos eos credunt ante lapsum, quod de primo saltæ hominem est salubriter, ac certissime confiten-

R. P. Berti Theol. Tom. II.

dum. Ulterius laudanda est moderationis Estii scribentis: *Nihil esse in hac questione temeritatis, & periculi: Postremo si originalem justitiam in hoc constitutas, quod sit rectitudo rationis, absque ullo pugnantis affectus motu, mensisque ægritudine & evagatione, & praeter naturæ perfectionem Angelis ac primo homini datam fatearis gratiam actualem, & donum amoris casti, quomodo Aegidianos nostros sentire arbitror; erit profecto modus aliquis interpretandi Augustinum, solvendique premissa argumenta.*

Respondebunt enim S. Patrem tribuere omnibus Angelis bonam voluntatem, & actum amoris casti, sed esse hunc à gratia actuali, & nullatenus præquirere habitualem, quam promereri sibi debuerant in ea bona voluntate perseverantes; nam Augustinus citato lib.

7. Modus fol-
vendi præ-
missa argu-
menta.

xii. de Civ. Dei cap. 9. omnes quidem Angelos tam bonos, quam malos conditos definit in bona voluntate, & actu sanctæ dilectionis, qui est gratia actualis, sed charitatem diffusam per inhabitationem Spiritus Sancti, quæ proculdubio gratia habitualis est, ut Aegidius docet in 2. dist. 29. q. 1. art. 3. ad Santos Angelos, non ad eos qui à bona voluntate sponte defecerunt, Augustinus pertinere declarat. Hic itaque castus amor gloriam promeruit, quoniam in eo Sancti Angeli perseverantes habituali charitate sunt exornati, qua ad plenitudinem beatitudinis pervenerunt. Hæc gratia actualis semen fuit vita æternæ, quatenus illius virtute incomparabili bono adhaeserunt. Hæc signaculum similitudinis, Paridis delicia, decor ac principatus, ob rationis rectitudinem, magnam absque ulla molestia tranquillitatem, divinæque illuminacionis sapientiae. Hæc demum justitia & sanctitas, ut Patres docent, non perfecta, quam Spiritus Dei inhabitans imperitur, sed inchoata quæ sita est in perfectione gratiae actualis. Hæc Aegidiani nostri: quæ cum valde sint probabilia, firmissime teneo Angelos cum aliqua gratia, non in puris naturalibus fuisse conditos; num vero præter adiutorium sine quo, & gratiam sufficiensem actualem, etiam habitualem receperint, probabilius quidem existimo, sed dubium adhuc, nec ad fidem pertinere pronuncio.

CONTRARIA ARGUMENTATIO DILUITUR.

At Angelos in puris naturalibus absque ulla gratia productos videtur evinci Opposito.

ex Scripturis, ex Patribus, & ex ratione. Nam Job. iv. 18. ubi legit Vulgata: *Et in Angelis suis reperit pravitatem:* habet Hebreus *Et in Angelis suis non posuit lucem:* Non ergo Angeli primitus supernæ gratiæ illuminatiōem receperunt. Item Augustinus 2. de Genes. ad lit. cap. 1. scribit Angelicam naturam primo *informiter* creatam, postmodum vero *formatam esse, lucemque appellatam.* Et Gregorius lib. 32. Moral. cap. 18. Angelum malum creatum utique affirmat cum capacitate charitatis, *quare repleri posset, si voluisset,* non autem cum charitatis ornamento & signaculo. Etiam Joannes Papa cap. *Viiſſ literis.* Tit. XVI. q. 2. ait: *Dolet enim fatis diabolus, & erubescit charitatem quam in cœlis nequivit babere, homines constantes ex lutea natura tenere in terris.* Quibus si addatur numerus veterum Scholasticorum docentium Angelos conditos sine gratia, nec scio quodnam firmius monumentum possit accedere: hoc enim Divina Scriptura, Patribus, ac Theologorum probatione suffultum est. Neque destituitur praefatio rationis. Gratia enim est medium inter naturam & gloriam: quemadmodum ergo Angeli non habuerunt in prima conditione cum natura gloriam, ita nec receperunt cum natura gratiam. Ita creatos Angelos in puris naturalibus vis auctoritatis rationis suadet.

9.
Solutio.

Resp. Ex neutro capite sententiam nostram labefactari. Praferenda quippe est in cap. iv. Jobi Vulgata lectione, maxime quod in Hebraeorum Codice occurrit vocabulum *תְּהִלָּה Tabalab*, quod *lucem* pariter ac *fulgitum* significat: quamvis admissa ea lectione *In Angelis suis non posuit lucem*, possimus sic textum exponere: *Et Angelis non revelavit abscondita consilio sui;* nam & Chaldaeus vertit: *Prophetis non credit arcana.* At Augustinus de prioritate naturæ ac rationis intelligendus est, cum eodem Opere lib. iv. cap. xxxii. do-

ceat absque ullo temporis intervallo cælum ac lucem, naturam & gratiam habuisse principium, fuisse tamen hæc in cognitione Angelorum aliquo ordine, & unum alterum præcessisse, ut proxime cap. ix. explanabitur. Nam in xi. de Civ. Dei cap. xi. ait: *Simul ut facti sunt, lux facti sunt:* & seq. libro cap. ix. Eos, inquit, *cum bona voluntate creavit, simul in eis & condens naturam, & largiens gratiam.* Aut dicendum creatos Angelos *informes* per Augustinum, non quidem comparare ad gratiam, sed relate ad plenitudinem beatitudinis, ad quam adhærendo Creatori suo pervenerunt, ut docet de Corrept. & Grat. cap. x. Hac ratione exponendus est S. Gregorius, qui dubio procul loquitur de Charitate consummata aut de justitia permanente: cujus nexus noluerunt Angeli mali adhædere cum Sanctis incommutabili bono sponte gratiam, quam acceperant, deserentes. Comparat propterea Gregorius eodem loco Angelos in prima conditione pretioso lapidi *habenti foramina præparata, que possunt repleri auro:* repleri autem auro est perfici in charitate; aut si mavis Scholasticorum veterum tenere sententiam, sanctificante gratia exornari. In cap. *Viſſ literis* constat ex verborum antithesi idem esse *babere ac tenere;* ideoque non habuit diabolus in cælo charitatem & gratiam, quoniam cum haberet, sua voluntate deseruit. Legitur præterea in nonnullis Codicibus *babere nequit* præsentis temporis: unde sensus esse potest, diabolum de recuperanda justitia desperantem Sanctorum hominum invidia ac malevolentia tabescere. Atque ita allati auctoritatibus respondeatur. Postrema enim ratio est nimis levis & fratera; quoniam gloria finis est, & confertur ut merces, ideoque naturam, & operationem meritumque consequitur. Contra gratia principium est recte agendi, eamque simul cum natura largitus est Deus, quia craturam rationalem condidit ut recte ageret.

C A P U T VIII.

Quatenus juxta Augustini doctrinam Angeli etiam cum
Beatitudine facti sunt.

S U M M A R I U M .

1. Status questionis.
 2. Probatur, S. Augustinum nunquam docuisse, Angelos conditos fuisse beatitudine supernaturali.
 3. 4. & 5. Removentur contraria.
 6. 7. & 8. Ostenditur, S. Augustinum tantum à num. 10. Usque ad 12. Satisfit objectionibus.
- SED

Locutum fuisse de beatitudine supernaturali inchoata.

9. Propugnatur, Angelos præter beatitudinem supernaturalem inchoatam etiam receperisse naturalem.

I.
Quid S. Au-
gustinus de
beatitudine
Angelorum.

SED oritur questio altera, an in prima conditione Angeli una cum gratia beatitudinem sint consecuti, dicens Augustino de Corrept. & Grat. cap. x. etiam diabolum, & angelos ejus fuisse beatos antequam caderent. Hoc Theologi de beatitudine naturali solent exponere. Est autem beatitudo naturalis, ut eam D. Thomas definit Q. 62. art. 1. *Ultima perfectio quam rationalis creatura virtute sua naturae asequi potest. At beatitudo supernaturalis est omnium bonorum aggregatio, quibus per dona naturae superaddita rationalis creatura perficitur, ac plenissima expletur felicitate.* In beatitudine vero tres potissimum do tes sunt distinguendæ. Prima est, quod beati sunt recti per gratiam: altera quod absque ulla molestia præsentis boni delectatione fruuntur: tertia denique, quod immutabili bono tanta scientia, & charitatis plenitudine adhærent, ut certissime sciant se amplius non esse casuros. De priori dote scribit S. P. lib. xi. de Civ. Dei cap. 12. *Quis enim primos illos homines in Paradiſo negare audeat beatos fuisse ante peccatum, quamvis de sua beatitudine quam diuerna, vel utrum æterna esset, incertos? Eſſet autem æterna niſi peccassent, cum bōde non imprudenter beatos vocemus, quos videamus iuste ac pie cum spe futuræ immortalitatis hanc vitam ducere sine crimine vastante conscientiam.* De præsentis boni delectatione ait ibidem: *Quantum pertinet ad delectationem præsentis boni beatior erat primus homo in Paradiſo, quam quilibet justus in hac infirmitate mortali.* Et lib. xiv. cap. 26. *Nihil omnino triste, nihil erat inaniter lœtum: gaudium verum perpetuabatur in Deo, in quem flagrabat caritas ex corde puro, & conscientia bona & fide non ficta.* Denique de beatitudinis plenitudine lib. de Corrept. & Grat. cap. x. inquit: *Erat adhuc quod eorum adderetur beatitudini, si per liberum arbitrium in veritate fierissent, donec istam summa beatitudinis plenitudinem, tanquam præmium ipsius permanonis acciperent, id est, ut magna per Spiritum Sanctum data abundantia charitatis Dei cadere ulterius omnino non possent, & hoc de se certissime nosſent.* Liquet hanc postremam dotem reddere beatitudinem completam, atque perfectam.

2. PROPOSITIO I. S. P. Augustinus topotitor. nunquam asseruit Angelos conditos esse beatos beatitudine supernaturali, quæ plenitudinem felicitatis nuper exposita complectetur.

Legenti citato loco Augustinum li. Probaur S. quatinus traditur veritas; aut enim illa seruſſe beatifico: *Hanc plenitudinem beatitudinis studinem uon habebant; sed quia nesciebant suam supernaturam misericordiam, minore quidem, sed tamen beatitudine fine ullo vizio fruebantur.* Et lib. xi. de Civ. Dei cap. 13. *Cuivis jam non difficulter occurrit utroque coniuncto effici beatitudinem, quam recte proposito intellectualis natura desiderat; hoc est, ut & bono incommutabile, quod Deus est, sine ulla moleſtia perfruatur, & in eo se in æternum esse mansurum nec ulla dubitatione cundetur, nec ullo errore fallatur.* Hanc habere Angelos lucis pia fide credimus: *hanc nec antequam caderent habuisse Angelos peccatores, qui sua prævitatem illa luce privati sunt, consequenti ratione colligimus: habuisse tandem aliquam etiā non præsciam beatitudinem, si vitam egerunt ante peccatum, profecto credeundi sunt.* Deinde pæcedenti cap. xi. veram perfectamque beatam vitam nonnisi æternam esse declarat, ac tales non fuisse beatitudinem angelorum malorum, quia quandoque desituta erat, sive id scirent, sive neſcientes aliud putarent: scientes enim timor, neſcientes error beatos esse non sinit. Itaque ex Augustino hæc deprimunt argumentatio: Vera perfectaque beatitudo requirit, ut creatura rationalis cadere ulterius non possit, & hoc certissime sciat: Angeli non sunt creati cum tali luce & abundantia charitatis, ut cadere non possent, idque certissime scirent: Ergo Angeli in vera plenissimaque beatitudine creati non sunt.

Forte dices, Augustiniana sententia est omnia unico momento fuisse producta, & sex dies in Genesi enumeratos esse unum temporis instans, quod in sex dies patitur secundum diversam cognitionem Angelorum, in qua est vespere & mane, vespere ob cognitionem creaturæ in leipsa, mane ob cognitionem creaturæ in Verbo: sed cognitio matutina & in Verbo est cognitio, quæ habetur in beatitudine consummata: Ergo in illo instanti productionis universi Angeli consummatam beatitudinem habuerunt.

Resp. dilucide Augustinum lib. iv. de Genesi ad lit. cap. xxxii. & xi. de Civit. Dei cap. vii. doctrinam suam explicare, quæ minime quatur istiusmodi oppositione. Compendio dicam, nam proximo capite audiemus Augustinum ipsum paullo accuratius. Unicum quidem instans est temporis, quo per Augustinum Deus cuncta simul creavit, neque huic

3.
Instancia.

4.
Solutio.

instanti ex parte rerum creatarum di-
erum intervalla respondent. In mente
autem Angelorum sunt quodam ordine
cognitionis, qua sex dies Genesios in-
vicem distinguntur. Principio creavit
Deus naturam Angelicam *lucem*, hoc
est, sapientia exornatam, & illumina-
tionem, qua universam creaturam tan-
quam infra se positam in seipsa respice-
ret, & haec cognitio est *vespertina*, quo-
niam versatur circa objectum, quod redi-
dit illam mutabilem, non circa Dei Ver-
bum, in quo sunt rerum omnium quæ
temporaliter sunt *sempiterna rationes*.
Jam habes *vesperam*. Deinde Angeli
creaturam quam in se factam intuentur,
referunt ad laudem creatoris, in eoque
delectantur; & ita illucescit & habetur
cognitio *matutina*, qua Deo adhaerent.
En post *vesperam mane*. Ex cognitione
itaque creaturarum & ex relatione ea-
rumdem in Deum concordissima unita-
te resultat dies ex *vespere* & *mane* con-
flatus; qui in tantum dierum numerum
crescit, in quanta objecta Angelorum
cognitio dirigitur. *Cognitio creature in seipsa* (inquit S. P. lib. xi. de Civ. Dei
cap. viii.) *decolorator est*, ut ita dicam,
quam cum in *Dei sapientia cognoscitur*
velut in arte, qua facta est. *Ideo vespe-*
ra congruentius, quam nox dici potest,
quæ tamen, ut dixi, cum ad laudandum
& amandum refertur creatorem, recur-
rit in mane. Et hoc cum facit in cogni-
tione sui ipsius, dies unus est. Cum in
cognitione firmamenti, quod inter aquas
inferiores & superiores cælum appella-
tum est, sit dies secundus. Cum in co-
gnitione terra & maris, omniumque gi-
gnentium, quæ radicibus continuata sunt
terræ, dies tertius: cum in cognitione
luminarium majoris & minoris, om-
niumque siderum, dies quartus: cum in
cognitione omnium ex aquis animalium
natatilium atque volatilium dies quintus:
cum in cognitione omnium animalium
terrenorum, atque ipsius hominis, dies
sextus. Haec Augustinus. Ergo in co-
gnitione angelorum malorum, qui in
veritate non steterunt, neque ad Dei
laudem & amorem conversi sunt, locum
matutina cognitio non habet. In san-
ctis vero Angelis, qui sunt Auctore suo
delectati, continuo factus est *mane*, &
cognitio quæ elucescit in Deo ob re-
ctum ordinem charitatis, cui tanquam
merces reddita est plenitudo scientiæ,
quam diximus spectare ad beatitudinem
consummatam. Haec vero non ad sex
dies spestat, sed ad septimum, cui nulla
advenit *Vespera*, qui etiam appellatur
Sabbatum, id est, *requies*, quoniam,

ut scribit cap. seq. Augustinus, *signifi- f.*
cac requiem eorum, qui requiescunt in
Deo. Itaque nego minorem: nam co-
gnitio *Matutina*, cum sit contemplatio
creatrarum relata in Deum, præcedit
ordine causalitatis plenitudinem beatit-
udinis, qua Angeli in Deo creaturas
ipsas absque peccandi periculo percep-
runt.

Levioris est momenti, quod Deus
creataram corpoream in principio suæ
conditionis constituit perfectam, ideo-
que & Angelis conferenda erat perfe-
ctio, quæ est plenissima beatitudo. Enim
vero haec beatitudo merces est perseve-
rantiae ac meriti, & consequenter de-
bent ei natura atque operatio antever-
tere. Neque corporeis rebus statim
cum perfectione naturæ ea perfectio
collata est, quæ per illam operationem
producitur: ut recte Augustinus lib. v.
de Gen. ad lit. cap. 24. & S. Thomas
q. 62. art. 1. ad 2.

PROPOSITIO II. Augustinus dum
ait Angelos conditos esse beatos, non lo-
quitur de sola beatitudine naturali, sed
potius de beatitudine supernaturali prout
duas priores dotes comprehendit, gratiam
scilicet, & sanctam delectationem, sive
de beatitudine supernaturali inchoata.

Evidens & perspicuum hoc est. Pri-
mum namque S. P. de Corrept. & Grat. 6.
Propositio 2.
cap. x. de Angelis, quorum princeps est
diabolus, ait miserrimos effectos esse, tudine nau-
loniam *Refugientes bonitatem*, qui
beati fuerant, non potuerunt ejus effuge-
re judicium. Hanc vero bonitatem, à
qua defecerunt justitiam originalē el-
se, sive haec sit gratia sanctificans, sive
rectitudo rationis cum bona voluntate
castique amoris actu, nemo non videt.
Bonitas ergo, qua beati fuerant, non
erat beatitudo tantum naturalis, sed
supernaturalis inchoata. Docet præ-
rea S. Pater eo loco, quod quemadmo-
dum Angeli mali hanc bonitatem, in
qua eorum sita erat beatitudo, refugien-
tes effecti sunt miseri, ita Sancti Angelii
in ea perseverantes meruerunt beatitu-
dinis plenitudinem, qua sunt beati ut
cadere non possint ulterius: nullam vero
perfectiōnem naturalem, & permaniso-
nem in ea meritum esse plenissimam bea-
titudinis, est quidem ipso meridie luci-
dius. Deinde beatitudo innocentis
creatæ erat vita, qua fruebatur Deo,
ex quo bono erat bona, non solum na-
turali cognitione, & amore, verum
etiam charitate, qua flagrabat ex corde
puro, ex fide non ficta, & cum spe
futurae commutationis, uti S. P. affir-
mat xiv. de Civ. Dei cap. 26. & xi. de
Gen.

7.
Probatur §.
Aug. non lo-
qui de beat-
itudine nau-
loniam, sed fu-
pernaturali
inchoata.

Gen. ad lit. cap. 18. Quæ sane præter naturam rectam ac sine vitio creatam supernaturalia complectuntur beneficia, quæ Deus in Angelum hominemque liberali munificentia profudit *simul in eis condens naturam & largiens gratiam*. Nunc vero ad Scholasticam methodum me revoco. Beatitudo, quæ gratiarum dona complectitur, est beatitudo supernaturalis inchoata: Beatitudo, in qua rationalis creatura condita est, gratiarum dona complectebatur: Erat ergo beatitudo supernaturalis inchoata.

8. *Conformatio*, dum esse quod Augustinus in lib. xi. de Civ. Dei cap. ix. ait Angelos participes lucis æternæ nunquam fuisse peregrinatos; & quod etiam Basilius in Psalm. 44. & Greg. hom. 7. & Auctor de Eccl. Dogmat, qui tamen videtur quidam Semipelagianus, affirmant, Sanctos Angelos in accepta beatitudine perseverasse: id est, quatenus lucem & charitatem, quam initio receperunt, merito permanonis servarunt. Juvat hac ratione etiam excusare Ludov. Vivem, qui Comment. in præf. caput ix. scribit *Angelos Sanctos semper fuisse in patria, ac semper faciem Patris vidisse*. In proximum enim caput xi i. inhærens Augustino ait *Angelos fuisse quoddammodo beatos, nondum tamen de ruina, aut de confirmatione sua certos: unde falsum est quod scribunt eruditæ Thomista Gonet disp. xi de Angelis §. 2. & Cardinalis Gotti Q. vii. dub. 1.* Vivem revera sensisse Angelos Sanctos fuisse cretos in beata visione, quam illi accipiunt pro visione *facie ad faciem*, sive plenitudine beatitudinis, quam profecto vides doctum virum Angelis non statim concedere. Nec recte prefati Thomista Augustini verba explicant de sola beatitudine naturali, quæ confitit, inquiunt, in altissima contemplatione Dei, ut Auctoris naturæ. Angelis enim non solam sine vitio naturam, sed etiam gratiam largitus est Deus, sive supernam illuminationem, & charitatem, qua possent adhærente Deo, sibique gloriam plenissimam promereri. De qua duntaxat beatitudine rectam sine vitio naturam, & gratiarum dona complectente, arbitror Augustinum instituisse sermonem.

9. *Propositio III.* Cum explicata supernaturali beatitudine Angelii in prima conditione receperunt etiam beatitudinem naturalem, ut adversus Vasquem Scotistæ ac Thomistæ propugnant.

Breviter argumento D. Thomæ probatur: Naturalis beatitudo est ultima perfectio, quam creatura rationalis na-

tura sua potest consequi: Atqui Angelus creatus est cum omni naturali perfectione, quam suapte natura consequi poterat: Ergo Angelus in naturali beatitudine creatus est. Prob. min. siquidem haec naturalis perfectio est perfectissima contemplatio Dei ut Auctoris naturæ, & rectitudo naturalis dilectionis. Atqui Angeli ab initio illam contemplationem & dilectionis rectitudinem habuerunt. Igitur, &c. Respondent quidam ex nostris rectum amoris ordinem in Angelis fuisse ex gratia: quod utique verum est, diligendo enim Deum, eique charitate adhærendo gloriam, & intuitivam visionem Dei adepti sunt. At præcisa gratia, licet non sit in amore creaturæ rationalis rectitudo illa specialis, quæ Angeli ad plenitudinem gloriæ permanensionis merito per venerunt, non erat tamen inclinatio perversa; quoniam Deus condidit sine vitio naturam: quapropter rectus ille ordo per gratiam non ad naturalem beatitudinem pertinebat, sed ad beatitudinem supernaturalem; de qua præcedenti propositione.

AD QUÆDAM EX ADVERSO PUGNANTIA.

Verumtamen pro Sententia Vasquesii objicies I. Angelii in primo instanti certi non erant se nūquā futuros esse miserrimos: at hæc incertitudo pœna est, animumque excruciat quammaxime, neque potest cum beatitudine conciliari.

10. *Objectio I.*

Resp. I. Angelos, etiamsi de futura ac perenni ipsorum felicitate fuerint incerti, habuisse tamen delectationem præsentis boni absque ulla aaimi pressura, propterea quod in suo erat arbitrio acceptam beatitudinem sibi perenniter stabilire. Deinde quoniam hæc facultas perseverandi in accepta beatitudine pertinebat ad gratiam, & ipsa beatitudo non solam naturam sine vitio, sed etiam bonam voluntatem & gratiam secum ferebat, respondeatur cum Salmanticibus, certitudinem, inamissibilitatem, & exclusionem cuiusque timoris spectare quidem ad beatitudinem supernaturalem consummatam, quæ fuit merces perseverantiae Angelorum Sanctorum, & quæ sola est status bonorum omnium aggregatione perfectus; minime vero plenissimam illam scientiam & securitatem necessariam esse ad beatitudinem naturalem, quæ est perfectio naturalis creature ratione prædictæ. Perennitas enim, & certissima incommutabilis boni possessio summum beneficium gratiæ est,

11. *Solutio.*

Probatur
Angelorum
beatitudo
naturalis.

est, non defectibilis creaturæ proprietas. Neque dicas, si naturalis beatitudo nihil sit ultra quam ultima perfectio naturæ, diabolus erit adhuc beatus. Etenim in eo extant quidem ac perseverant naturalia, intellectus nempe & voluntas; sed his mala illius voluntate accessit vitium, & inclinatio ad malum, nec non ob perditam dignitatem excrucians desperatio, horrendissimumque supplicium.

12.
Objecio 2.

Objic. 2. Si Angeli conditi fuissent cum beatitudine naturali, non potuissent mereri; beatitudo enim est terminus & ultima creaturæ intellectualis perfectio; creatura autem in termino constituta mereri omnino non potest.

Solutio.

Resp. Nego naturalem beatitudinem esse terminum *simpliciter* creaturæ rationalis, in quo tollitur indifferentia & libertas ad meritum, vel demeritum: sed est terminus, ut inquit, *secundum quid*; eoque præter debitam sibi perfectionem potest rationalis creatura aliam nancisci, quæ ad gratiam gloriamque pertineat, & in qua si nequeat ul-

terius perfici, vera ac propria ratio termini sita est.

Ultimo argues: Posse propriis meritis consequi beatitudinem major est ^{13.} Objectio 3. creaturæ intellectualis perfectio, quam beatitudinem habere gratis collatam, & dono creationis concessam: Ergo ex quo Deus perfectas considerit rationales creature, non debuit eis beatitudinem conferre aliquam, sed solam facultatem, qua per vires proprias sibi illam possent comparare.

Resp. Falsam esse majorem: nam eti posse consequi beatitudinem supernaturalem haud minima sit creaturarum intellectualis perfectio, liberum scilicet arbitrium supernæ gratiæ adjutorio suffultum; major tamen perfectio est habere naturalem beatitudinem ex vi creationis, atque sine meritis comparandam. Id enim magis convenit cum beatitudine Dei, quæ cum sit perfectissima, nullo tamen merito acquiritur; sed Divinae naturæ conjunctissima est, ac penitus induvsa.

Solutio.

C A P U T I X.

Explicatur quomodo juxta Augustinianam Theologiam Angelica peragatur cognitione.

S U M M A R I U M.

à num. 1. usque ad 6. seu ultimum habetur

systema Augustinianum de Angelica cognitione

Decognitione Angelica Augustiniana.

ACTURUS, posteaquam de Angelorum natura & creatione differui, de duabus proprietatibus singillatim, quibus pollet intellectualis substantia, id est de vi intelligendi ac volendi; cum nihil frequentius audiatur in Theologicis concertationibus; quam Angelos objecta percipere per species creatas inditas sibi ab Auctore naturæ, id vero etiam Augustini præceptis communis sententia judicetur esse concordissima veritate coniunctum; danda opera est, ut Sancti Patris defecatam purissimamque doctrinam è suo fonte, non ex inquinatis rivulis hauriamus.

I.
Cognitione
Angelorum
non est per
species accep-
tias à rebus.

Principio itaque indubitatum est Angelos non cognoscere per species acceptas à rebus, sed per inditas, connaturales, & innatas: quod etiam docet S. Thomas q. LV. art. 2. & q. LVIII. art. 7. Tradit id Augustinus lib. 11. de Gen. ad lit. cap. 8. ubi ait: *Quemadmodum ratio, qua creatura conditur prior est in verbo Dei, quam ipsa creatura qua conditur: sic & ejusdem rationis cognitione prius fit*

in creatura intellectuali, quæ peccato tebrata non est, ac deinde ipsa conditio creatura. Neque enim sicut nos ad percipiendam sapientiam proficiebant Angelis, ut invisibilia Dei per ea que facta sunt intellecta consiperent, qui ex quo creati sunt, ipsa Verbi aeternitate sancta & pia contemplatione perfruuntur, &c. Cujus rei cauam affert lib. IV. cap. 32. quia mens Angelica, posteaquam eo ordine creata est, ut præcederet cetera, prius ea vidit in Verbo Dei facienda, quam facta sunt. Quidquid enim cognoscitur debet præcedere cognitionem; ideoque creatura quæ cognoscuntur ab Angelis, antequam viderentur in seipsis, præcedebant quodammodo in arte, quæ facta sunt, id est in Verbo, in quo sunt omnium quæ temporaliter fiunt, aeternæ rationes. Hujus autem Verbi participationem habuerunt statim, ac facti sunt, Angelii, quatenus creati fuerunt cum participatione incommutabilis lucis, in qua rationes illæ rerum universarum continentur: quomodo S. Pater docet eodem lib. 4. cap. 24.

Hæc

2.
Illuminatio
Angelorum
est medium.

Hæc participatio *lucis*, sive illuminatio Angelorum est medium, in quo singula objecta percipiunt, ita ut *species* ingenitæ & innatæ, quas diximus, non sint accidentia quædam creata, sed ipsa met lux incommutabilis & Divina, in qua invariabiles rerum omnium rationes esfulgent. Et quidem hanc solam lucem certissimam cognitionem parere, eaque creatas mentes de omni vero firmissime judicare, pluribus demonstrat S. Pater, ut vidimus libro primo: in in quo ostendimus notitiam rerum, quam scientiam appellant, certam scilicet, evidentem, & quæ aliter nequit se habere, ex medio creato, quod contingens est mutabile, nullatenus comparari, nisi prout creaturarum præsentia ad immutabilem lucem convertimur. Atque hanc participationem sempiterne lucis Angelos habuisse à principio ita Augustinus declarat lib. xi. de Civ. Dei cap. ix. *Profecto facti sunt participes lucis æternæ, quæ est ipsa incommutabilis sapientia Dei, per quam facta sunt omnia, quam dicimus Unigenitum Dei filium.* Quare ipsa lux Divina affulgens menti Angelorum est medium cognitionis Angelicæ; ideoque non cognoscunt per speciem aliquam creatam, nisi forte speciem creatam dixeris affectionem, & qualitatem productam in mente Angeli participatione ac fulgore hujus lucis.

3.
Tripliciter
D. lumen
affulget crea-
turis ratio-
nabilibus.

Nec tamen hæc lux immutabilis reddidit statim Angelos beatos visione Dei per essentiam. Triplici enim ratione Divinum lumen rationalibus creaturis affulget: primo ut principium cognitionis naturalis, & tanquam lex fæcernendi verum à falso in his, quæ ad naturæ ordinem pertinent; ut dum irradia mens idea creaturæ, æqualitatis, similitudinis, &c. & hæc irradia est criterium veritatis, de quo alibi disputationem, sive *lumen rationis*. Deinde affulget, ut principium cognitionis supernaturalis exhibens menti ea, quæ exceedunt naturæ ordinem, sub aliqua tam caligine, & in plurimum objectorum permixtione; ut quando illustratur mens revelatione mysteriorum Trinitatis, vel Incarnationis: atque hæc illustratio est sancta illuminatio, sive *lumen gratiae*. Tandem affulget aliquando lux illa Divina convertens plenitudine luminis mentem in semetipsam, ac tanta claritate sese manifestat, ut non possit inde cogitatio divelli; & hæc manifestatio est claritas patriæ, seu *lumen gloriae*. Quapropter Angeli videntes incommutabilis sapientia statim, ac facti sunt rerum creaturarum *rationes*, non proinde fratre-

bantur visione, quam vocant beatificam: quia incommutabilis lucis participes facti sunt primo & secundo modo, non tertio. Atque hinc est, quod male quidam inferunt fore omnes homines beatos, si vera esset sententia nostra quod non habeatur vera scientia nisi per legem æternam, & lucem incommutabilem.

Ergo hac ratione juxta Augustinum 4.
cognitio Angelorum peragit. Facti Cognitio enim in prima sui conditione participes Angelorum lucis, quæ est ipsa incommutabilis Sa- ex lumine ra- pientia Dei, ab illo se productos esse dæ.

noverunt, & Conditoris sui, in quo universæ creaturæ rationes consistunt, proculdubio percepserunt existentiam & proprietates, quæ lumine rationis, aut gratiæ elucefunt. Utraque enim luce collustrati sunt; *lumen quippe verum quod illuminat omnem hominem in hunc mundum venientem, hoc illuminavit omnem angelicum mundum, ut esset lux, non in semetipsō, sed in Deo: id est participatio lucis, à qua si avertitur, Angelus fit immundus.* Lege lib. xi. de Civ. Dei cap. ix. & in iv. de Gen. ad lit. cap. 24. Augustinum. Ibi vero S. P. dilucide explicat, quomodo Angeli hac eadem luce, tanquam infra respicientes propriam naturam, ac deinceps creaturas omnes corporeas ordine quodam cognitionis agnoverint.

Sed quoniam lux illa rationes exhibit 5.
rerum, non particularia queaque repræ- Quid necel-
lent; ut Angelus cognoscat res fin- se, ut Ange-
lulares, existentes, sive *prædicata*, ut ius cognoscat res fin-
loquimur *exemplis*, accidentalia exi- gulares, &
stentia, loci, aliorumque adjunctorum, accidentalia,
necessum est, ut lux illa universalis in homine Angeloque ab objecto determinetur; ita ut nisi hanc determinacionem intellectus creatus mutuetur à rebus, nequeat singularia percipere per ideam illam ingenitam sola *prædicata* *essentia* exhibentem. Determinatur autem ipsarum rerum creatarum præsencia. Quod & ab Augustino traditum animadvertis, & propria mihi ratio suadet. Etenim S. Pater lib. v. de Genes. ad lit. cap. xix. ait creaturam Angelis apparere quando efficitur, atque propalatur. Et cap. 32. libri præcedentis docuerat cognitionem *vespertinam* sive creaturarum in seipsis in Angelo factam esse per earum productionem, & postquam Dei Verbum dixerat, *Fiat.* Ac sic prius, inquit, in ejus siebant cognitione, cum Deus dicebat ut fierent, quam in sua propria natura: quæ itidem facta in eis ipsis etiam cognovit, minori utique notita, quam vespera dicta est. Et ratio est, quia existentia, locus, & prædicata quæque accidentalia non re-

A a

lu-

R. P. Berti Theol. Tom. II.

Iacent in idea rerum, quæ est *ratio intelligibilis*, & quædam quasi mensura communis judicandi de qualibet veritate. Quare etiamsi Deus creaturas in se ipsis absque ullo medio percipiat, ejus tamen cognitio non *vesperascit*, quoniam non coarctatur rerum præsentia, neque ideo videt creaturas quia factæ sunt; quum eadem ratione perciperet illas, priusquam fierent, in sua æternitate, in qua nihil præteritum est, aut futurum. Alius modus, cur Angeli creaturas in particulari videant, assignari non potest: siquidem nequit res corporea spiritualem substantiam afficer in ipsam agendo radiis, effluviis, corporisculis, & sensibili qualitate: aut si forte aliud modus assignatur, is quidē extra Augustinianam Pneumaticam conformatur.

6.
Quid cognitio Vespertina.

Atque ex his nedum habes quomodo in Angelis intellectio perficiatur, sed etiam quid sit illorum cognitio *matutina*, ac *vespertina*; de qua plura hominum figura & legimus, & audi-vimus. Igitur cognitio *vespertina* Angelorum est cognitio rerum existentium

in propria natura, cujus *prædicata accidentalia* percipiuntur per ideam ingenitam determinatam ad singularia per illorum præsentiam, nondum huic cognitioni addito ordine relationis in Deum: cognitio vero *matutina* est, quando scientia Angelorum non remanens in creatura refertur in laudem & charitatem Dei, in cuius luce incommutabili sunt æternæ rerum facienda-rum *rationes*: hoc enim ordine mens Quid manu Angelorum ad veritatem, & ipsam *lumen* Dei sapientiam convertitur, & eorum cognitio *illucescit*, & recurrat in *mane*. Quod cum Angeli sancti de cognitione creaturarum in laudem Creatoris assurgentes impleverint, dicuntur in veritate stetisse; ac merito permansonis accepta plenitudine sapientie, ob quam lumini rationis & gratiae additum est lu-men gloriae, conflummatam consecuti fuerunt beatitudinem. Sed hæc ab ipso Augustino citatis locis poterunt eviden-tius cognosci: nos enim hæc summa-tim attigimus, quæ sorbere animo, & bibere ex ipso fonte non pigrat.

C A P U T X.

Angelos non intueri occultas aliorum cogitationes.

S U M M A R I U M.

1. Status questionis.
à num 2. Usque ad 9. Probatur, Angelis non innote-scere secreta cordium.

à num 10. usque ad 15. Enervantur oppo-sitiones.

1.
An pateant Angelis se-creta cordium.

NON levis nunc occurrit dubitatio, quam nescio num possit quis eno-date explicare, Ecce Angelis cogita-tiones & cordium secreta non pa-teant, si determinate hæc existant, neque ordinem naturalem excedant. Quæstio admodum perplexa est, animumque omnium pulsare debet, sive legem dirigendæ cognitionis angelicæ statuas cum Augustino in *participatione lucis incommutabilis*, sive in *creata aliqua specie*, ut placet Scholasticis. Sed nos, ut decet se gerere in rebus dubiis, quæ magis ad veritatem accedunt eli-gentes, minus probabilia aut brevi reci-tabimus, aut suis auctoribus relinque-mus.

2.
Propositio.

PROPOSITIO: Angelis non innote-scunt secreta cordium, variaque, cur ea ignorent, à Theologis probabiles cau-sæ afferuntur.

Probatur
Angelis non
pateare se-
creta cordium.

Videatur prima pars nihil babere du-bitationis, & prope ad fidem accedit. Probatur autem adversus Hervæum, Durandum, & Antonium Le Grand Scripturarum Patrumque præsidio. In III.

enim Regum viii. 39, legitur: *Tu no-sti solus cor omnium filiorum hominum*. Hierem. xvii. 9. 10. *Pravum est cor omnium, & inscrutabile, quis cognoscet illud?* Ego Dominus scrutans cor, & probans renes. Et Apost. ad Hebræos iv. 12. Verbo Dei tanquam singularem characterem tribuit, quod si pertingens usque ad divisionem animæ, ac spiritus, compagnum quoque ac medullarum, & di-scretor cognitionum, & intentionum cordis. Quibus responderi nequit peculiare esse solius Dei omnes hominum cogitationes scrutari, Angelorum vero præsentes tantummodo; primo quia de omnibus indiscriminatim Scriptura lo-quitur. Deinde quoniam in tertio Regum loquitur Salomon de intentione eorum, qui Deum orant, ideoque de cognitione presenti, quam tamen solum Deum noscere ait: & Apostolus duo attributa ex æquo Deo tribuit, pertin-gere ad divisionem animæ ac spiritus, id est mentem à pravo rerum terrestrium removere appetitu, & cælestium desi-derio superna charitate inflammare;

atque

atque cogitationes, intentionesque cordis discernere: at non pertingit ad divisionem animae ac spiritus in aliqua cordis affectione praesenti quidem animumque trahente ulla vis naturalis humana aut angelica: Ergo neque ad aliquam cordis intentionem discernendam pervenit creata virtus & mens Angelorum.

3. Confirmatio Parvum. Accedunt Patres, quorum testimonia omnia nequeunt ulla ratione contorneri. Chrysostomus hom. 4. in Mat. ad ea verba, *Hec autem eo cogitante, Angelus in somnis apparuit Joseph*, inquit: *Hoc signum fuit certissimum illum a Deo missum fuisse Angelum: quippe solius Dei est arcanum cordium nosse*. Loqui vero Chrysostomum de cogitatione praesenti, id est de ea, quae menti Sanctissimi Joseph obversabatur, nemo unus negabit. Et quae Nathanael Joan. 1. 47. habebat in corde, dum ei Christus ait: *Ecce vere Israëlitæ, in quo dolis non es: quæ etiam egerat cum philippo cum esset sub sicu, jam determinata erant & acta posita*: Et tamen Cyrillus Alexandrinus libro 1. in Jo. ait Nathanaelem respondisse, *Tu es filius Dei, quoniam noverat solum Deum scrutatorem esse cordium, nec ulli alteri hominis mentem patere*. Neque diversa est Latinorum traditio. Nam Ambrosius in cap. v. Lucæ de Christo scribit: *Dominus occultorum cognitione Deum se esse demonstrat*. Hieronymus in 9. Matth. super illa verba, *Dominus videns cogitationes eorum, inquit: Oferendit se Deum, qui possit cordis occulta cognoscere*. Augustinus denique serm. 234. de Tempore haec de Sancto Jobo habet: *Colebat Deum, faciebat eleemosynas; & quo corde siebat, nemo sciebat, nec ipse diabolus, sed Deus noverat*. Atque in Psalmum 41. expöns ea verba, *Abyssus abyssum invocat, Loqui, ait, homines possunt, videri possunt per operationem membrorum, audiri in sermone: sed cuius cogitatio penetratur? cuius cor inspicitur?* *Quid intus gerat, quid intus possit, quid intus agat, quid intus disponat, quid intus velit, quid intus nolit quis comprehendet?* puto non absurdè intelligi abyssum hominem. In his animadverte precludi aditum Durando reponenti sermonem non fieri de cogitationibus actu positis, cum econtra noris de presentibus Patres speciatim pertractent; præsens quippe erat occulta murmuratio Pharisæorum de qua Lucas cap. v. præsens cogitatio Scribarum, de qua Matth. cap. ix. præsens intentio Jobi, dum eleemosynam largiretur. Omnes autem cogitationes

R. P. Berti Theol. Tom. II.

non actu animo hærentes esse soli Deo manifestas non opus est demonstrare.

Valida hinc eruitur ratiocinatio: **4.** Phariseorum Scribarumque cogitatio. Rabbato: nes praesentes erant, & Christus eas vi: dendo se verum Deum esse commonistravit: Cogitationes ergo, quamquam praesentes sunt, intueri est solius Divinæ mentis scrutantis renes & corda: Atque hinc est, quod hoc argumento pro Christi divinitate contra pervicaces Arianos à PP. pugnatum est, præsertim à Fulgentio in libro ad Trasimundum secundo.

Digitum nunc intendo ad placita **5.** Theologorum varias hujus dogmatis **Causa 1. cù** rationes proferentium. Scotus in 11. **Angelos** secula cor*d*ist 9. q. 1. contendit cogitationes liberdum la*te*ras esse objectum habens cum mente *caut ex scib:* Angelorum proportionem, neque illo*io*: rum vim intellectricem excedere; sed ideo non posse cognosci; quod Deus suum subtrahat concursum: idque explicant aliqui comparatione ignis Babylonici, quo tres pueri non fuerunt combusti. Quæ opinio obstruit os memorati Cartesiani Le-Grand, qui cap. 3. Dæmonologiæ probat Angelos post percepere hominum cogitationes, quia inter mentis perceptionem & determinationem voluntatis proportionem necessum est reperiri: quod Subtilis Doctor totu*re* capite annuit. At id ego à Scoto peterem, Ecce Deus hac in re deneget concursum suum, quem non solet in naturalibus operibus nisi perraro substrahere: & num interveniat mirabile portentum quotiescumque Angeli cognitionem istam non capiunt, sicut miraculum fuit sine combustionē cōsistentia ignis in fornace Babelis:

6. S. Thômas affirmit ideo Angelos aliorum cogitationes nequaquam percipere, **Causa 2. ex** dummodo sint liberæ, *quia voluntas rationalis creaturæ soli Deo subjacet, & ipse solus in eam operari potest, qui est ejus principale objectum ut ultimus finis*. Ita docet q. 57. art. 4. Hanc D. Thomæ rationem PP. Salmantenses satis endate explicant, dicentes Deum in constitutione universi ita singulas aptasse causas, ut universales moverent alias ad effectus, qui spectant ad universi ordinem & harmoniam: ideoque Angeli, qui respectu hominum superiores causæ sunt, ea naturali virtute possunt cognoscere, quæ attinent ad illum ordinem; minime vero secreta cordium, quæ non pertinent ad ordinem universi, sed ad alium sublimiorem, id est Deum ultimum rationalis creaturæ finem. Hæc vero non videntur prorsus spernienda;

Aa 2

cuncti

cum & corporeis creaturis constitutus sit terminus quidam actionis, extra quem vagari non possunt, & qui ea tantum complectitur, quæ ad illas pertinent singillatim: nec à supraea causa moventur, nisi in propositum sibi finem. Inquiero tamen, cur saltem non percipiunt cogitationes illæ, quæ ad Deum ultimum finem non diriguntur, sed in aliud, & quandoque adversum, contrarium que propendent: & quare ad ordinem universi pertineant tam creature necessariae, quam liberae, non autem ea, quæ ab istarum voluntate dependent, & naturæ ordinem non excedunt.

7.
Causa 3. ex
Ariminensi.

Noster Ariminensis in 2. dist. ix. q. i. affirmit ideo Angelos aliorum cogitationes non intueri, quoniam licet intelligibles sint, deest modus quo ad eorum mentem perveniant. Quemadmodum enim, ut sensibile percipiatur, non sufficit quod sit sensibile, sed ulterius opus est, ut ejus imago, & idolum ad sensitivam potentiam proxime accedit: ita, ut cognoscatur intelligibile, non sufficit quod tale sit suapte natura, sed etiam requiratur, ut intellectiva facultati proxime inhæreat. Nec sufficit objecti ac potentiae propinquitas; nam etiamsi duas animæ rationales à Deo in eodem corpore crearentur, una tamen non cognoscet secretam cogitationem alterius, propterea quod secreta cogitatio unius alteri non inhæret. At Gregorius hæc fortassis persuadebit Peripateticis, quorum philosophiam egregie illustravit, non iis, qui perceptionem putant nihil aliud esse, quam rem, cuius ideam habemus, menti exhibitam intueri præsentem, neque aliud ad puram cognitionem requiri, præter præsentiam objecti, ideam ingenitam, animique advertentiam: sensioni autem hoc ulterius accidere, quod res materiales, ut præsentes menti reddantur, debeat exteriora organa afficere. Imo & Peripatetici aliqui interrogabunt, quare sensibile suæ potentiarum debite proximum *vicia spezie* illam vellicet, excitetque; neque idem præstet cum facultate intellectrice objectum intelligibile.

8.
Cognoscunt
Angeli na-
turaliter
alios Ange-
los cogi-
tent.

Ego itaque si de re occultissima philosophari fas est, dico Angelum posse naturaliter cognoscere alios Angelos cogitare, non vero quid cogitent. Quod possint cognoscere alios Angelos cogitare mihi revera probatur, ex quo ad quid cogitent.

mentis, idea rerum, & objecti præsentia, quæ omnia hic habentur: atque hac in parte probo sententiam Scoti, & Antonii Le-Grand: quod autem aperte non cognoscant quid cogitent, id erit, quoniam præsentia objecti determinat ideam innatam ad percipiendum duntaxat rei existentiam, non modificationem, quæ cum existentia necessariam non habet connexionem, cujusmodi sunt liberi animorum affectus. Nam sicut in congenita rerum creatarum ratione videri nequit actualis existentia, ad quam illæ sunt prorsus indifferentes; ita ex præsentia cogitationis percipi non valet objectum, in quod ea fertur libere & contingenter. Ad quam sententiam proxime accedit Romanus Aegidius, qui ait Angelos aliorum cogitationes videre quidem, sed non quantum ad compositionem terminorum: quod Thomas de Argentina explicare nittitur exemplo vocis. Etenim, inquit, si vox aliqua sit indifferens ad plura significanda, dum aliquis eam profert audio illum loquentem, quid autem loquatur ignoro: ita cum possit per eamdem *speciem* cogitare rem bonam agere vel non agere, aut malam fugere vel non fugere, Angelus, quem conversio mentis meæ in illam *speciem* non later, videt me cogitare rem bonam vel malam, sed minime intelligit an rem cogitatam voluntas rejiciat, vel approbet. Potest cum his conciliari Henricus Gandavensis, qui ait ideam & apprehensionem habere universale & singulare objectum, & consequenter Angeli, licet videant conceptum alterius prout versatur circa universale objectum, illum ignorantem quatenus ad singulare dirigitur. Verum qui rem acu attigerint, operosum arduumque est definire.

Hoc unum tanquam certissimum tenendum est, per paucos esse humanæ voluntatis affectus, qui per motum spirituum, notasque non prodantur externas; quum & nos hominis iram, incerorem, gaudium, aliasque animi concitationes interdum agnoscamus ex vultu. Multo magis hæc omnia Angeli ex corpore, oculis, & fronte pernovent: sunt enim longe perspicaciores Socrate, quem aliqui, ut in libro de Fato narrat Cicero, notaverunt *Physiognomon*. At de cogitatis, quæ exterius non produntur, fieri novimus bene longas satisque litigiosas disputationes.

9.
Possunt alii
qua cognoscere per no-
tas externas.

SATISFIT OPPOSITIONIBUS.

10.
Objec^{tio} 1. Opp. 1. Gregorius in Moralibus lib. 3. cap. 154. ait quod in beatitudine resurgentium *unus homo erit perspicabilis alteri, sicut ipse sibi*: Ergo unus Angelus percipere potest omnia quæ sunt in altero, quemadmodum vider quæ sunt in se.

Solutio.
Resp. Duplex in homine inveniri impedimentum, ne aliorum introspicere cogitationes, corpus nempe, ac voluntas ipsorum. Itaque Gregorius docet posse in resurrectione unum perspicere cogitatum alterius, si ei manifestetur, neque impedimento esse opacitatem corporis, quod erit perspicuum, lucidum, & splendore gloriae exornatum. Cumque in ea felicitatis patria cives omnes sint perpetuo charitatis vinculo conjuncti, amici vero invicem secreta pandant, atque, ut in proverbio versatur, *os loqui solet ex abundantia cordis*; procul erit in patria utrumque impedimentum. At haec non valent de cogitatis, quæ aut libere occultantur, aut, utrum noscantur, ad perfectam societatem non attinet. Quæ responsio, tametsi ajunt ea verba in Moralibus Gregorii non reperiri, retinenda est ob alias consimiles Patrum sententias, præsertim quod & legitur Gregorii textus articulo 1v. quæst. 70. S. Thomæ.

11.
Objec^{tio} 2. Opp. 2. Basilius libro de vera Virginitate pueras hortatur ut Angelorum præsentiam revereantur, cum percipiāt cœlestes Spiritus quidquid virgo cogitat, animoque contrectat. Resp. Basiliūm sancte, pieque locutum, tum consuetudine hortatoria orationis, in qua interdum limitandæ occurruunt sententiæ: cum etiam quod signis corporeis que impressionibus foras affectus erumpant, maximeque voluntarii, ad quos carnalis sequitur titillatio.

12.
Objec^{tio} 3. Diabolus introit in cor hominis: scrutatur ergo secretas cogitationes ibi latentes. Prob. ant. ex verbis Jo. cap. xiiii. 27. *Post buccellam introivit in eum Satanus*: &, *Cum diabolus jam misisset in cor ejus*. Et in Act. Ap. cap. v. 3. legitur: *Ananias, cur tentavit Satanus cor tuum?* Ingreditur ergo dæmon humani corporis penetralia.

Solutio.
Resp. *Misso ista spiritualis suggestionis est, neque sit per aurem, sed per cogitationem, ac per hoc non corporaliter, sed spiritualiter*. Sed quomodo fiat, ut diabolice suggestiones inimittantur, & humanis cogitationibus misceantur, ut eas tanquam suas deputet homo, unde scit homo? Ita S. P. August. Tract. lv. in Joannem. Loca ergo prædicta de sug-

gestionibus malorum Angelorum sunt exponenda; non de perceptione alienarum cogitationum. Has vero suggestiones quomodo fiant laboriosum est definire, ut ait S. Pater; sed fieri dicuntur tamen affectione sensuum, motuque spirituum animalium: quare perfici nequeunt nullo mediante nostri, sive corporis instrumento, ut inquit ferm. in Cant. v. S. Bernardus.

Opp. 4. Homines prædicti sagacitate ac prudentia aliorum cogitata introspicunt: Poterunt ergo eadem Angeli iure potiori conspicere. Resp. dist. antec. aliorum cogitata scrutantur quæ exterioribus indiciis, vultu, oculis, fronte nutibusque se produnt; conc. quæ nullum exhibent externum signum, nego. Priori modo, & perspicaciōri etiam intuitu Angelos secreta cordium aspicere, nemo homo ibit inficias. Afferit id luculentī testimonio lib. de Divinat. De monum S. P. Augustinus. Neque quicquam efficit, quod in 11. Retract. libro cap. 30. eadem repetens, scribat: *Rem dixi occultissimam audaciore asseverantia, quam debui*. Nam S. Pater non dubitat quin Angeli cognoscant cordium secreta, quando signa aliqua exprimunt; sed dubitat an ea percipient sensibili, an spirituali virtute. Dubitavit enim aliquando, an dæmones subtilia quædam corpora habeant, quæ sensiles recipere valeant impressions. Propterea ait: *Utrum signa quedam dentur ex corpore cogitantium illis sensibilia, nos autem latentia, an alia vi, & ea spirituali ista cognoscant, aut difficillime potest ab hominibus, aut omnino non potest inventari*. Rem ergo incompartam dicit, num Angelī cogitationes istiusmodi sensu corporeo percipient, sed has ad illorum pervenire notitiam, dum certis notis produntur, affirmat rem esse nonnullis experimentis comprobataam.

At, inquis, haec non cohærere cum iis, quæ diximus cap. 11. Augustinum in libris Retractionum priorem de Angelorum corpore depositisse sententiam: quomodo ergo rursus de illorum sensatione anceps est? Primo memini, me haec non asseveranter protulisse. Deinde adhuc est locus dubitationis, an Angelī corporea sensatione sentire possint adinstar hominum, etiamsi corpora habent non unita illis substantialiter, sed tantum assumpta. Nam si Peripateticos consuleris, affirmabunt in humano corpore animam objecta sentire, quoniam est illius corporis forma, eique naturaliter alligata est: ideoque carere sensu Angelos in iis corporibus, quæ

13.
Objec^{tio} 4. cum solutio-
ne.

14.
Instan^{tia},
cum solutio-
ne.

pro lubitu movēnt, pervadunt, ac deserunt. At non deerunt, qui afferant, non esse quidem Angelos assumptis corporibus colligatos, propriasque horum formas; posse tamen motiones aliorum corporum vera sensatione percipere, quam haud vulgares philosophi sitam contendunt in sola mente, cui nervorum propagines, dum vel inflantur spiritibus animalibus, vel externorum corporum agitantur occursu, exhibit sensibilium rerum concitationem ac motum. Quare laudanda est Augustini summa cum eruditio modestia, dum ea qua scriperat de sensione dæmoniorum dicta à se fatetur cum audaciore asseverantia, quasi dæmones aeria corpora habeant, idque sit exploratum: cum probabilius sit naturalia corpora non habere; atque utrum in assumptis exercere valeant officia sensuum, abstrusior sit disputatio.

^{15.}
Objecatio 5. Opp. ultimo: Angelus percipit ea, quæ sunt in hominis phantasia: quid prohibet ergo, ne confacieat etiam, quæ menti obversantur.

Respond. Phantasiam non esse sejunctam à motione nervorum, qui per corpus undique distenduntur: liquet enim ejus vi impressiones quasdam in utero prægnantium mulierum ad fœtus membra dilabi, ita ut per gravidæ matris arterias in illa maculae, notaque variæ inferantur. Ergo ex hujusmodi agitatione tendinum, notarumque impressione dignoscitur quid in phantasia, sive imaginatione versetur, tanquam ex sculta figura percipitur forma & incisio sigilli. Quod si dixeris majorem esse proportionem inter intellectum angeli & cogitationes animi, quam inter eundem intellectum & imaginacionis effecta; dico non proportionem obstatre quin Angeli aliorum cogitata conspiuant, sed manifestationem liberam cogitant, quæ an fiat directione aliqua, an occultis quibusdam signis capite proximo disseretur. Excellentior autem facultas, quæ spiritualia cognoscit, potest multo magis percipere res corporales, puipe virtus inferiorum majori perfectione in superioribus continetur.

C A P U T XI.

Quomodo unus Angelus alteri cogitata sua manifestet,
atque spiritus inter se colloquantur.

S U M M A R I U M .

1. Status questionis.
2. Probatur, dari quædam inter Angelos locutionem, quæ est directio cognitionis unius Angeli ad alterum.

3. usque ad 6. defenditur, Angelos loqui ad invicem per signa aliqua spiritualia.
7. & 8. solvuntur objectiones.

PROPOSITIO I. Datur quædam inter Angelos locutio, nec aliud est quam ^{2.} proposidot directio cognitionis unius Angeli ad alterum.

Ad prædictum Apostoli textum accedit alter Isaiae vi. 3. *Et clamabant alter ad alterum.* Necnon Judæ in sua Canon. v. 9. *Cum Michael Archangelus alteraretur cum diabolo &c.* Postulat quoque aliquam inter cives coelestes collocutionem perfecta eorum societas. Illam vero nihil esse præter spiritualem unius cogitati ad alium directionem, & ratio, & auctoritas comprobant. Ratio, quoniam nequit esse inter Angelos sermo ex ore labiisque formatus, sed alterius generis nostro ἀνάλογος, & quo nos interdum loquimur corde. Auctoritas, quoniam Augustinus, cui Patres alii subscribunt, in xv. de Trinit. cap. 10. inquit: *Foris enim cum per corpus hæc fiunt, aliud est locutio, aliud visio: Intus autem cum cogitamus, utrumque unum est. Auditio, & visio duo quædam*

1. De manife- statione & colloctione Angelorum.

Hoc mihi præstare necesse est, ut videamus quomodo Angelii locuantur invicem, & mentis cogitationes, quæ cæteris sunt ignota unus uni patefaciat: quod assequi sine summa difficultate non possumus. Irridet quidem nos Beza Comment. in Epist. ad Galat. quod de Angelorum lingua inflituamus disputationem: sed facile est homini hæretico Scholasticos urgere convicio. Nemo siquidem nostrum tribuit Angelis linguam in ore sitam, septam dentibus, pressisque soni effectricem; sed spiritalem sermonem, de quo Paulus in 1. ad Corinth. xiiii. ait: *Si linguis hominum loquar, & Angelorum: hoc est, Quamvis ita loquar, ut Angelii inter se colloquuntur, & quomodo inter se differunt, & Deum laudant;* inquit Chrysostomus ac Theodoretus. Videndum ergo quid sit hæc Angelorum lingua, & quo pacto spiritualia exprimat verba, dum Angelus Angelum alium alloquitur.

dam sunt inter se distantia in sensibus corporis; in animo autem non est aliud videre, & audire: ac per hoc cum locutio foris non videatur, sed potius audiatur, locutiones tamen interiores videntur. Ex quibus non solum appetit veritas prepositionis, verum etiam constat Angelos loqui cum Domino, quando sepe, vel creaturas alias contemplantes in Dei admirationem, & laudem consurgunt; Deum vero alloqui Angelos, quotiescumque intime voluntatem suam illis aperit; ut in 11. Moralium cap. 5. docet Gregorius. Nobis autem, id est animabus corpori junctis, nihil dubitationis est, quin verba faciant in meatus auditorios vibratum aerem mitentes, quo concutiuntur membranae, sive id efficiant corporalibus instrumentis, sive imitando naturam, sublatis corporibus, aerem impellentes ac verberantes. Liquet etiam ad locutionem Angelorum non satis esse quod cogitent, sed ulterius requiri, ut cogitatio unius Angeli dirigatur ad alterum: alias quidquid Angelus cogitat, loqueretur, nec posset alteri suas occultare cogitationes: quod fuit praecedenti capite refutatum.

Propositio II. Quomodo peragatur hæc Angelorum locutio, seu directio cogitatorum occultum est, & reconditum; videtur autem perfici spiritualibus signis, sed quænam ista sint, ignoratur.

Sententia D. Thomæ. Me non latet S. Thomam q. 107. art. 5. configere ad actum voluntatis Angelicæ, cuius determinatione conceptus mentis sunt manifesti. Quod verissime dictum puto: sed in hoc tantum mens penitus non quiescit. Primo enim, si cogitationes manifestæ fierint per solam voluntatis determinationem: foret quælibet libera voluntatis determinatio per seipsum nota; atque ita nullus Angelus posset alteri secreta cordis abscondere. Directio præterea voluntatis sufficit quidem, ut Angeli cogitationes suas propnere & declarare decernant; sed quo pacto id exequantur, nondum planum fit: & vera est Divi Thomæ sententia, sed nodum plane non solvit. Agit de illa Estius lib. 2. dist. 7. §. 13. aliquis D. Thomæ Interpretes, qui ajunt, ut loquitur aliquis ad semetipsum quando mens vertit se ad actualem considerationem rei intelligibilis, (nam conceptus mentis vocatur verbum internum,) ita alloquentur alterum, quotiescumque mentis perceptio per actum voluntatis in alterum dirigitur atque ordinatur. Verum quod animus, dummodo velit, in suis

cogitationibus versetur, facile intelligo: sed quomodo voluntate sua, eaque sola, intima sibi cogitata alteri imprimat, id vero nec usu, nec ratione cognosco.

Hujus generis sunt placita caterorum.
4.
Nam quod ait Durandus, colloqui Angelos impressa in æthere voce, verum fortasse erit dum in assumptis corporibus locutionem quasi humanam exercent. Locutionem autem spiritalem ab omnibus Angelis audiri, autumat Scholasticus ille, veluti cum homo hominem alta voce compellat, aut præco exclamat in foro: Angelos enim aliorum mentem credidit introspicere, ut supra diximus. Olet hoc scitum Durandi, ut putida opinio Bezae, negatque Angelicam collocationem. Si enim allocutio est actio spiritualis substantiae manifestantis cogitationes suas, quemadmodum locutio exterior est prolatio verborum conceptus intimos exprimentium: sequitur Angelos loquentes manifestare secreta cordium suorum; quamobrem si nullum inter spiritus secretum lateret, frustra illorum statueretur locutio.

5.
Non videtur melioris nota Ochami, aliorumque Nominalium opinio, dicentium Angelum loquentem suam in aliis cogitationem imprimere, efficienterque producere: quod temperat aliquantulum Scotus afferens non propriam revera perceptionem in mentem aliorum intrudere, sed intellectu ejusdem objecti, quod ipse cogitat, versatque in animo. At non habet Angelus vim aliquam producendi in alia creatura spirituali per solam cogitationem suam illam eamdem speciem, seu speciei excitacionem, qua ipse afficitur; cum in horum Theologorum sententia ab intellectu creato non producatur nisi species expressa, seu verbum mentis: & species aliae, quæ cognitionem pariunt, sint vel à prima caufa, vel ab intelligibilibus objectis. Deinde adhuc querendum est, quomodo istiusmodi perceptiones ac species de una mente proficiuntur in alteram: constat enim ex dictis non sufficere solam mentis cogitationem, neque determinationem voluntatis; quæ duo seipsis aliorum menti cognita esse non possunt. Sed plura adversus Ochamum & Scotum in 11. dist. 1x. q. 2. Gregorius noster Ariminensis.

6.
Quare his omnibus prætermisis eligimus sententiam eorum, qui ajunt Angelos loqui ad invicem per nutus quosdam nobis incomptos, sive signa aliquæ spiritualia, quibus intimant sibi vicissim reconditas animi perceptiones:

ut docent memoratus Ariminensis, Aegidius Romanus, Argentinas, Clichtovæus, Canus, & alii plures, ita ut etiam Vasquesius de hac judicium istud protulerit: *Hæc sententia cæteris probabilior, neque ab eadem recedit S. Thomas in 2. dist. 11. quæst. 2. art. 3. ubi ait locutionem Angelorum fieri intellectualibus signis.* Atque probari potest verbis Anselmi, qui in cap. XIII. Epist. 1. ad Corint. inquit: *Linguæ quibus Angelii loquuntur aliis, intelliguntur aliqui nutus, per quos intimant sibi vicissim quod voluerunt.* Deinde demonstratur ratione: Quotiescumque enim aliquid est in se immediate imperceptibile, nequit manifestari nisi per signa, sensibilia quidem, si manifestetur creaturis corporeis, spiritualia autem, si manifestetur spiritibus: Perceptiones mentium, intimique Angelorum affectus immediate ab aliis Angelis non videntur: Ergo per aliqua signa spiritualia, quæ sane nobis occulta sunt, patefieri debebunt. Ad hæc: objectum tripli tantum modo ab intellectu cognoscitur, vel immediate in seipso, vel per ideam aut speciem, vel per signa quedam instrumentalia: cogitatio unius Angeli non potest manifestari alteri neque per semetipsam immediate, neque per solam speciem ideamque, ut liquet ex dictis: debet ergo manifestari per signa aliqua, nutusque spirituales.

7.
Oppositio
cum solutio-
ne.

Opp. 1. Hæc signa, quibus Angeli loquuntur ad invicem aut naturalia sunt, aut ad placitum: non potest dici quod naturalia sint, alias non libere, sed necessario colloquerentur; neque affirmari potest, quod sint ad placitum, quoniam deberent Angeli aliorum linguam addiscere, vel saltem inter se convenire circa hujusmodi signorum institutionem & usum. Nulla itaque sunt signa hæc spiritualia. Resp. naturalia quidem esse: at non inde consequitur Angelos necessario, semperque invicem loqui; quoniam signa naturalia libera possunt pro libitu poni, & non pori, eo ferme pa-

cto quo nos emitimus clamores, suspiria, risus, nutusque corporeos. Neque dum loquitur Angelus singuli illum audirent, nisi forte hæc signa exprimeret dum cæteri mentem in illum intenderent, quomodo homine hominem manuum aut capitis nutu alloquente, sermonem quisquis alio vertit oculos, non intelligit.

Institutes denuo: Si Angeli per signa manifestant sibi invicem cogitata; poterunt etiam nobiscum per eadem loqui, quod certo minime fieri experimur.

Resp. dubitari non posse, quin Angeli aliquando nobis bonas vel malas ingerant cogitationes: quod licet ut plurimum fiat corporali impressione, ex qua excitatur phantasia; non ausim desinere, quod interdum menti nostræ non illabantur, signisque spiritualibus plura subjiciant, atque commoremont. Quoniam tamen hæc signa ignota sunt nobis, donec ab Angelis civili societate disjungimur; si Angelus in interiori corde aut pia hortatione, aut suggestione sagaci istud agit, illapsum potius dicemus, quam locutionem. Hæc autem locutio, per quam ab Angelis veritas manifestatur, dum mentem corroborat, panditque ea, quæ naturaliter innotescere nequeunt, appellatur etiam illuminatio. Ex quibus sequitur inferiorem quoque Angelum posse alloqui superiorem, sed non illuminari istum ab illo, quia is non pollet minori vi intelligentiæ. Econtra illuminat superior Angelus inferiorem, & quilibet angelus hominem, dum fluens scientiæ, quam habet perspicaciam, veluti sol radios, effundit. Verumtamen si Deus inferiori Angelo aliquid singulariter revelaret, idque latraret Spiritus superiores, E. G. Gabrieli Electionem Mariæ in Deiparam; posset Angelus inferior etiam superiorem V. G. Michaelem illuminare: quamquam naturali ordine spectato probabilius sit Supremos Angelos quidquid à Deo percipiunt subjectis impetrari, ut quæst. 106. art. 4. docet S. Thomas.

8.
Institutiones
cum solutio-
ne.

C A P U T XII.

Quænam sit in Angelis futurorum eventuum naturalis cognitio: ubi de Idolorum Oraculis, & Dæmonum divinatione.

S U M M A R I U M.

1. & 2. Præmittuntur notanda.

3. 4. & 5. Probatur, futura contingentia, & Libera ab Angelis naturali scientiâ certò prævideri non posse.

à num. 6. Usque ad 10. Solvuntur objectiones.

à num. 11. Usque ad 18. Sequuntur annotationes perules.

FUTU-

1.
De Angelorum cognitione circa futuros eventus.

FUTURORUM plura sunt genera. Quædam ex necessaria causa proveniunt, & cum ea rata & constanti lege nectuntur, ut cælestium orbium conversiones, vicissitudines temporum, itinera siderum, & solis, aut lunæ eclipses. Quædam causas habent quidem naturales, sed multas & varias, quarum nexus, & concurso producit effectum contingentem; ut sunt pluviae, tempestates, venti, morbi, & quotquot fortuita dicuntur. Aliqua ex libero pendent arbitrio, ut bona, vel mala opera hominum. Aliqua demum tum liberam, tum naturalem causam habent, ut bella, privati mores, consuetudines, aliaque hujusmodi, quæ licet à voluntate dependeant, magnum tamen à cali temperie, à qualitate locorum, à corporum constitutione habere videntur impulsum.

2.
Explicatio ulterior.
Quantum ad futura, quæ necessitate quadam à suis causis proveniunt, cognoscuntur quidem ab angelis per certam scientiam, supposito quod illæ causæ ab alia superiori minime impedianter. Verum absolute loquendo, non possunt firmissime ab Angelis præcognosci, quia suprema causa aliquando statim naturæ legem immutat, sicut cælestium corporum motum, & influxum avertit. Etenim vivente Josue solem spatio unius diei constitisse legimus libro historiarum ejus cap. x. 13. quod neinterpretetur cum Maimonide & Grotio quasi dictum phrasí poetica, prohibet Eccli. 46. v. 5. & Is. 28. v. 21. Ad Esaiæ preces reductam umbram per lineas, quibus jam descenderat in horologio Achaz, retrorsum decem gradibus, narrat cap. 20. v. 11. quartus Regum: & consimile prodigium patratum meritis Christiana Sanctimonialis Ordinis nostri quamplures tradunt historicæ. Eclipsum etiam solis neque in plenilunii contingere, neque trium horarum durare intervallo, astrorum docet scientia; sed alter moriente Christo evenisse testatur Evangelistarum consensus. Cæterum, nisi altera suprema causa disponat, hujusmodi futura Angelis ignota nequam esse fatemur: ideoque ad alia coarctanda est disputatio.

3.
Propositio.
PROPOSITIO: Futura contingentia & libera ab Angelis naturali scientia certo prævideri, aut prænuntiari non possunt. Afferunt primo ex sacris literis probatur. Esaias cap. XLI. 23. ita disceperat Dominus cum idolatriis: *Annuntiate quæ ventura sunt in futurum, & sciemus quia Dii eſtis vos.* Et cap. XIX. 12 *Ubi nunc sunt sapientes tui? annuntient R. P. Berti Theol. Tom. II.*

tibi, & indicent quid cogitaverit Dominus exercituum super Aegyptum. Nemo itaque preter Deum potest infallibiliter futura prænoscere. Idem tradunt Patres. Tertullianus in Apolog. cap. XX. inquit: *Idoneum testimonium divinitatis est veritas divinationis.* Et Cyrillus lib. 4. in Joannem: *Nulli alii, quam unicac soli naturali Deo futura noſſe convenit.* Una autem est vox cæterorum.

Insuper probatur ratione. **Futura** enim, quæ subita, & in fortuna posita Probatur ratiōne. populariter dicuntur, non sunt in suis causis certa ac determinata, alias non forent contingentia, sed necessaria: in suis ergo causis nequeunt præcognosci.

In se ipsis vero non potest illa intueri intellectus creatus, qualiscunque ille sit; cum solus Deus ratione æternitatis, in qua omnia simul complectuntur, habeat objective præterita, & futura quæque præsentia: & hæc præterea videat in se ipso, tanquam in causa, cui nihil fortuitum advenit, vel contingens. Rursus cum istiusmodi futura ex concurrence causarum non ordinaria, sed insolita variaque oriuntur; idcirco nequeunt cognosci, quia omnem creaturam latet, quomodo ex Divina prædefinitione invicem diversæ causæ concurrent: ac præterea incertum est, num istorum causarum connexio solvenda sit alterius causæ liberæ oppositione. Videlimur quippe non raro Sanctorum precibus & improborum religiſcentia averti bella, pestilentiam, aliasque calamitates, quæ jamjam impendebant. Ea ergo, quæ revera contingentia sunt, (nam plura etiam necessaria videri possunt casu contingere ignorantibus aptitudinem causarum,) percipiunt quidem Angeli probabili conjectura, at non perspicua firmissima que notitia.

Futura autem, quæ aut libera sunt, aut cum libertate connexa, nullam deficituritatem causam habere, neque fato, & impellente necessitate evenire, unusquisque fatetur. Probat apertissimam hanc veritatem lib. IV. Hexameron cap. 4. S. Ambrosius, quoniam alias frustra leges essent propositæ, frustra poena decerneretur inquis, frustra securitas deferretur innoxii, frustra agricultæ vomerem infigerent arvis, & manum curvæ falci admouerent. Versatur in ore omnium aliud argumentum: nam sepe eodem loco, eodemque puncto temporis & horoscopo plures continentur, quitamen moribus, vita, fortunisque sunt omnino distimiles, & econtra plures eundem exitum habent, et si fuerunt sub diverso horoscopo procreati.

creati. Præclara sunt, & satis obvia tum profanarum historiarum exempla Procli, & Euristhenis Lacedæmoniorum Regum, qui eodem semine, eodemque sati momento impares omnino moribus, vita, exituque fuerunt; tum literarum Sanctorum, Jacobi & Esau, de quibus præclare Augustinus in v. de Civ. Dei cap. 4. *Tanta in eorum vita fuerunt, moribusque diversa, tanta in actibus disparitas, tanta in parentum amore dissimilitudo, ut etiam inimicos eos inter se faceret ipsa distantia.* Astra itaque non-nihil in mores, ingeniumque nostrum conferre dicenda sunt; sed non semper ea sequitur liberi arbitrii propensio: unde Socrates cuidam cupiditates, & vitia ipsius divinanti fertur respondisse: *Hæc omnia à me prudentia ac virtutum auctoritate superata sunt, & quidquid vitii ex prava concretione corpus habuerat, animi bene fisi consciæ divinitas temperavit.*

6.
Objecatio 1. Opp. 1. Cognoscere futura continentia non supergreditur rationalis animæ facultatem. Docent enim Gregorius in lib. iv. Moral. cap. 26. necnon Augustinus in xii. de Genes. ad lit. cap. 13. animæ, secundum quod à sensibus corporeis abstrahitur, competere, ut futura prævideat. In cuius rei confirmationem refert Gregorius quendam legis peritum morti proximum, etsi haberet sepulturæ locum in Templo Transiberino, prænuntiasse fore se post obitum apud S. Xystum sepulturæ mandandum. Ergo hæc futura facilius cognita habebunt Angeli à corporibus segregati.

7.
Solutio. Resp. Nego antec. quippe animæ, quæ abstrahitur à sensibus, & à corporeis vinculis jam divellitur, vis quædam inept percipiendi cælestium corporum impressionem, quam sensibus immersa dignoscere non valebat, & ex qua conjecturali experimento futura prænuntiare solet, ut nos ex nube pluvias, & navis gubernator ex vento procellam. Neque aliud affirmant Patres. Ille ergo, de quo Gregorius, potuit ex aeris affectione conjicere pluvias imminere, ob quas cadaver tumulo apud Transtiberinos inferendum illuc minime deferetur; sed funeris curatores illud apud Divum Xystum inje&a humo reconderent.

8.
Objecatio 2. Opp. 2. In cælis omnia futura descripta sunt: Ea ergo Angeli ibidem conspicunt. Prob. ant. ex Origene, qui in illud Genes. Fiant luminaria, & sint in signa, &c. ait in cælis descripta esse futura quælibet etiam contingentia,

& fortuita: ut affirmant Sixtus Sen. lib. v. Biblioth. Annos. 15. & Eusebius in vi. de Præparat. Evang. cap. 9. Idem habetur in libro, qui inscribitur *Narratio Joseph*, magnæ apud antiquos auctori-tatis.

Resp. Luminaria cæli esse tantum signa illorum eventuum, qui necessarii sunt, atque ex causarum determinatio-ne præfixa constantique proveniunt: falsam vero esse interpretationem Ori-genis, & nullius ponderis ac momenti liber prædictus, quem Athanasius in Sy-nopsi rejicit tanquam apocryphum. Melius Aratus:

*Idem illas hyenis venientis jussit,
& æfus
Signa dare, & quando terras sit
tempus arandi.*

Opp. 3. Angelitam boni, quam mali futura cujusque generis identidem præ-
nunciarunt.

Respondet S. Joan. Damasc. lib. 11. de Fide Orthodoxa cap. 3. *Futura quidem, tametsi nec Dei Angeli, nec dæmones norint, utrique tamen prædicunt, sed dispari modo. Angeli enim futuros even-tus non aliter prædicunt, quam Deo ipsis quæ futura sunt detegente, quo fit, ut ea omnia eveniant, quæ ab ipsis præ-dicantur. Dæmones autem ipsi quoque præ-dicunt, interdum videlicet, quia ea quæ procul geruntur, cernunt: interdum sola conjectura ducti; ex quo etiam efficitur, ut plerumque mentiantur. Hæc Dama-scenus. Sed quum plura possint pro-ferri ex idolorum oraculis, & dæmo-num divinationibus, nonnullas subjicio præceptiones.*

NOTATIONES QUÆDAM PERU-TILES.

I. Ut Dæmones æmulatores divinitatis facilius homines ad idololatriam & superstitionem inducerent, cum optime De Idolatria oracula rerum futurarum plenam certissimamque scientiam, rati sunt callide in sui cultum num-ignaras cupidasque gentes adactum iri, si eis quoquomodo le futura præsentire auspiciis, oraculis & vaticinationibus suaderent. *Ipsi igitur impuri spiritus dæmones sub statuis, & imaginibus consecratis delitescant, & afflatus suo au-to-ritatem quasi præsentis numinis conse-quuntur, dum inspirant vatis, dum fanis immorantur, dum nonnunquam extorum fibras animant, avium vo-latus gubernant, sortes regunt, ora-cula efficiunt plura falsis involuta, inquit Minucius Felix in Octavio:*

II.
Nota I.
ruam oracula
Illa & divina-
tione dæmo-
&

& S. P. Augustinus de Divinat. dæm. cap. 7. interdum etiam templorum suorum mala prædicere affirmat, ut cultoribus suis suam quasi divinitatem commendent. Igitur vel hæc sola malorum spirituum vafrities demonstrat notitiam futurorum veram esse notam divinitatis.

^{12.} Nota 2. II. Cum idolorum Sacerdotes magnam auspicis & oraculis gloriam & utilitatem captarent, credimus plura ab illis conficta esse: idque asserimus non sine plurimis, gravissimisque momentis. Non enim oracula ac divinationes corram & in propatulo habebantur, sed in antris, criptisque templorum, nocturno quandoque tempore, adstantibus æditiis, supplicibusque nidore victimarum, cursu in gyrum repetito, vestium mutatione, & horrore loci propemodum insanientibus. Et quidem plura oracula gentilitatis falsa esse scribit Origenes in viii. contra celsum, Eusebius lib. iv. de Demonstratione Evangel. & alii, quos vide in dissert. de Oraculis Antonii Van-Dale. Neque soli Christiani hoc træderunt, verum etiam Jamblicus de Mysteriis Aegyptiorum lib. i. cap. 11. Cicero in 2. de Divinat. & Demosthenes, qui Pythiam ait φαίηται, id est corruptam à Philippo res ad ejus nutum prædicere. Plura de his apud Cælium Rhodiginum lib. 11. Lect. Antiq. & Vossium lib. de Idololat. cap. 6. Deinde etiam ipsi idololatræ vaticinaciones Deorum in contemptu habuerunt, ut Alexander pugnaturus adversus Persas, Heitor apud Homer. in Iliade, Annibal in Plutarcho, aliisque permulti. Valde itaque videtur probabile, idolorum oracula fuisse Augurum, & Sacerdotum inventa.

^{13.} Nota 3. III. Si quæ tamen è mutis simulacris fuerunt afflante dæmone reddita, constat ex iis quoque, Angelos naturalis intelligentia acumine futura certissime non prænoscere. Scribit enim citato loco Tullius multa oraculorum illorum esse flexiloqua, ut interpres egeat interprete, & fors ipsa referenda sit ad fortes. In exemplo erit ambiguum illud Apollinis:

Perdet Cræsus Halyn transgressus
maxima regna.

Ex quo colligi nequit, an perdenda fuerint regna Cyri & Persarum, an ipsius Croesi potius, & Lydiorum. Item aliud ab eodem Apolline responsum Pyrrho:

Ajo te Aeacida Romanos vincere
posse:

In quo nemonon detegit amphiboliam. In his ergo dæmonum illusio atque inscientia deprehenditur.

R. P. Berti Theol. Tom. II.

IV. Alia interdum reddita sunt inepta magis ac frigida, ut cum Medi in Græciam irrumperent, Athenienses interrogarunt quid tanto impendente malo foret agendum, responditque idolum, ut mēnibus lignis se munirent. Id vero responsum quo valeret, cum intelligeret nemo, Themistocles, ut refert Cornelius Nepos, persuasit consilium esse Apollinis, ut in naves se, siue conferrent; eum enim significari murum ligneum. Quare bene, ac sapienter de hoc oraculo scripsit in libro de Divinatione Maximus Tyrius: Si illis temporibus Athenienses de his rebus non leum consuliissent, sed virum prudentem, qui posset recte expendere vires, quæ ipsis aderant, & apparatum belli in ipsis convenientem, & periculum imminens, & salutem semet ostentantem, an vir aliquis talis pejus ipsis consilium dedisset, quam dedit oraculum? Imo, ut ego arbitror, non opus ei fuisset verborum involucro, & voce muri ambigua, sed sic locutus esset: Hos lapides, bac ædificia, Athenienses, concede barbaris. Vos autem cum omni familia, cum liberis, cum libertate & legibus ite in mare. Excipient vos trieres, qua & vos servare possunt portando, & vincere boves pugnando. Cur ergo homines oracula adeunt, neglectis consiliis sui simillium?

V. Nonnunquam dæmones divinare videntur, & occulta nobis revelant, neque tamen futura prospiciunt. Contingit id, ut Augustinus doceat lib. de Divinat. Dæmonum ex tribus causis, aerii corporis sensu, celeritate motus, & rerum experientia. Ac de prima causa dictum est cap. x. opp. 4. Celeritate, inquit ibi tertio cap. S. Pater, Angeli cursum ferarum, & volatum avium incomparabiliter vincunt. Nil ergo mirum si statim nunciant, quæ in regionibus exteris, & longinquis eveniunt. Hoc pacto, ut scribit Cedrenus dæmones captas Siracusas pastoribus indicarunt, & Croeso responsum dederunt de carne testudinis, ut refert lib. 11. cap. 12. Rhodiginus.

VI. Experientia autem multa quidem noverunt, quæ proinde absque ullo prorsus miraculo prænunciant, ut rusticæ pluvias, dum ranæ, ut inquit Cicero ad Atticum, προφευεισι.

VII. Accipiunt aliquando potestatem immittendi morbos, vitiandi morbidumque reddendi aerem, & perversis amatoribus terrenorum commodorum malefacta suadendi: atque ita infirmitates, pestilentias, & bella prædicunt: eo ferme pacto,

^{14.}
Nota 4.

^{15.}
Nota 5.

^{16.}
Nota 6.

^{17.}
Nota 7.

pacto, quo medicus in corporis humani temerie bonas, seu malas prævidet, valetudines. Prænunciant ex adverso harum calamitatum finem, si vellint à nocendo desistere. Sed etiam hæc, quæ in suis dispositionibus prævident, non semel ex improviso ac repente mutantur, quia desuper aliquid jubetur, quod eorum consilia cuncta perturbet. Hoc pacto fallitur etiam Medicus arte sua, falluntur agricolæ, falluntur nautæ: quorum exempla apposite Augustinus refert quinto & sexto capite ejusdem libri. Atque hoc est discriumen inter prædictiones Divinas, ac dæmonum: quod Deus in sui dispositione non fallitur, neque potest ab exteriori causa impediri: dæmon vero, nisi potestatem accipiat, nihil adoritur, & quæ disponit, Dei nutu invertuntur sæpenumero, & immutantur.

18.
Nota 8.

VIII. Denique nonnulla prædicunt, etiam in sui perniciem, non cognitione propria, sed auditus Prophetarum vaticiniis, quæ nunc manifestant, ne ignari viæ tique putentur; nunc astute reticent, ne incipient ab hominibus de-

seri atque contemni. Hoc pacto non ignorantes verba Domini apud Sophoniam cap. II. 11. Attenuabit omnes Deos terræ; eversionem templorum suorum aliquando prænunciariunt, ut cap. VII. citati libri docet S. Pater: ideoque dæmonio, id est *Divinantes*, magno cum dedecore facti sunt ex eloquii prophetarum, vel ex oraculis Angelorum. Has omnes præceptiones tradit capite vicefimo secundo Apologeticæ Tertullianus his verbis: *Dispositiones Dei nunc Prophetis concionantibus excerpunt, & nunc lectionibus resonantibus carpunt.* Ita & binc sumentes quasdam temporum sortes furantur divinationem. In oraculis autem quo ingenio ambiguitates temperent in eventus, sciunt Cœlesti, sciunt Pyrrhi. Habent de incolatu aeris, & de vicinia siderum, & de commercio nubium cœlestes sapere paraturas, ut & pluvias, quas jam sentiunt, repromittant. Lædunt primo, debinc remedia præcipiunt admiraculum nova, sive contraria, post que definunt lædere, & curasse creduntur. His ergo præceptis divinationes, & oracula dæmonum refutato.

C A P U T XIII.

De altera Angelorum proprietate, id est flexibili voluntatis arbitrio.

S U M M A R I U M.

1. & 2. Præmittuntur notanda.
à num. 3. usque ad 10. Resolvuntur quæstio-

nes omnes, quæ circa amorem, & voluntatem Angelorum institui possunt.

I.
De flexibili
voluntatis
arbitrio An-
gelorum.

POLLENT spirituales substantiae non solum percipiendi & intelligendi facultate, sed etiam amandi, & volendi: & hanc voluntatem communiter appellamus. Fertur hæc amore in bonum; atque, ut dictum est cap. ultimo lib. 4. in bonum in communi, & in perfectum ac summum cognitionem omnimoda claritate in se ipso, trahitur necessitate, neque aliam habet libertatem nisi libentia, eo quod tale bonum ei proponatur absque indifferentia judicii. Sed circa objectum particulare, sive creatum sit & aliqua ex parte imperfectum, sive summum etiam & incommutabile cognitionem abstractive, non perspicuitate plenissima, habet cum mutabilitate judicij veram propriamque libertatem indifferentia. Hanc sub omni gratia quantumvis vivida & efficaci in viatoribus hominibus permanere, adversus Jansenianos Catholica definit Ecclesia. In Angelis sanctis, piisque animabus Deum videntibus facie ad faciem,

quemadmodum judicij flexibilitas, ita arbitrii indifferentia minime reperitur. Licet tamen Beati in amore Dei, quem lumine gloriae conspicunt nullam habent indifferentiam, in cæteris omnibus liberissimi sunt; non tamen mereri possunt, saltem essentiale præmium, quia jam ad terminum pervenerunt: ut docet Magister Sentent. lib. IV. dist. 5. S. Thomas ibidem q. 2. art. 1. Bellarminus lib. V. de Grat. & lib. arbitrio cap. 14. aliisque Theologi. Ea in beatis necessitas amandi Deum est essentialis & physica, quia Deum videntes omni claritate, non habent judicium indifferentis, quod requiritur ad essentiam libertatis indifferentia. Res in dæmonibus paulisper diversa est: Hi peccant ex necessitate duntaxat morali, cui absolute reluctari possent, si vellent; sed propter obstinationem nunquam usuri sunt libertas potestatis arbitrio: quare vere peccant, sed poenam essentialem mereri non possunt, cum sint in termino, atque est in eis ad cumulum poenæ maligna ipsa voluntas.

Ha-

2.
De dupli-
cauſa obſti-
nationis dæ-
monum,

Habet autem hæc dæmonum obſti-
natio duplē causam. Prima est
quod non possunt habere auxilium gra-
tiae; nam ut legitur in libro de Fide ad
Petrum: *De Angelis Deus hoc disposuit
& implevit, ut si quis eorum bonitatem
voluntatis perderet, nunquam eam di-
vino munere repararet*: altera cauſa est
acerbiſſima poena gehennæ, & conſide-
ratio felicitatis amissæ, unde oritur tri-
ſtitia, desperatio, & insanabilis animi
ægritudo fine ulla rerum meliorum ex-
pectatione. Quamobrem turpissime
aberrant Calviniani & Jansenista, tum
eamdem sine indifferentia libertatem
ſtatuentes in patria ſub lumine gloriae,
& in via ſub gratia Reparatoris: tum
etiam affirmantes neceſſitatem male
agendi in dannatis ejusdem generis eſ-
ſe cum neceſſitate amandi Deum in bea-
tis; cum evidentissime conſtet in illis
moralem eſſe, ortamque à maligna vo-
luntatis obſtinatione; in his vero phy-
ſicam & eſſentialem, quæ provenit ex
viſione intuitiva ſummi boni, ad cuius
amorem quisquis videt ipsam Dei eſſen-
tiam naturaliter determinatus eſt, ut
docet S. Thomas P. i. q. 60. art. 5. ad
quintum.

3.
Alteriori-
nes de amore &
voluntate
Angelorum.

Solvuntur ex hiſ quæſtiones omnes,
qua circa amore & voluntatem An-
gelorum poſſunt iſtitui. Ac principio
manifestum eſt primum actum amoris,
non indeliberatum illum, & à Deo, qui
in Angelis ſimul naturam condidit, &
largitus eſt gratiam, iſpiratur, ſed ab
eorum voluntate elicitum, ſive eum,
quo merito permanentia, fullique ad-
jutorio ſine quo adhæſerunt Creatori,
fuſſe actum amoris liberi, vera libertate,
quæ in omni ſtatu tam ſanæ, quam in-
firmæ naturæ ad meritum prærequiritur;
propterea quod non habuerunt Angelii
ſtatim ac facti ſunt plenitudinem beatitudo-
nis, viſionem Dei intuitivam, &
certiſſimam illam ſcientiam, per quam
indifferentia ac libertas à naturali veceſ-
ſitate penitus tollitur. Liquet præte-
rea, quod Angelii poſquam majori ac-
cepta per Spiritum Sanctum abundantia
charitatis aſſectuti ſunt plenissimam illam
perfeciſſimamque ſcientiam, actum amo-
ris non quidem liberum, non indifferentem,
non meritorum erga ſummum bonum
elicere valuerunt, ſed neceſſarium, & immūnem duntaxat a coaſtione,
qui à ratione meriti omnino diſjungit-
ur. Amorem vero, quo Deum ſuper
omnia caſte, & cum merito dilexerunt,
non fuſſe plane naturalem, ſed ex gra-
tia, cum ex nuper dictis conſequitur,
tum ex propositiōne i. cap. vii. Num

vere ſive Angelus, ſive homo nullius
concupiſcentiæ raptus inflexione poſſit
absque gratia Deum ſuper omnia diligere
amore nulla depravata cupiditate
permixto, litigioſa diſputatio eſt ſequen-
tibus libris tractanda. De actu autem
malæ voluntatis, quo angeli mali ab il-
luminatione initio accepta ut ſapienter
beateque viverent, averſi ſunt, neque
excellentiam ſapientis, beatæque vitæ
obtinuerunt, ambigendum non eſt, quin
efficienter prodierit à ſolo libero arbitrio,
quo Deum deſerentes juſtum iudi-
cium experti ſunt; ut docet Auguſti-
nus de Corrept. & Grat. cap. x. & nos
commonſtravimus i. & ii. Proprietiōne
cap. viii.

Posſe quoque Angelum transgreſi-
natūrale legem, politis hiſ principiis, ^{An Angelus}
poſſit trans-
res ipſa loquitur. Etenim, cum nulla gredi legem
creatura indeclinabiliſter tendat in ali-
naturalē. quod particula re bonum, ſed tantum
naturaliter determinata ſit ad bonum in
communi, & ad ſummu m bonum clare
viſum, quod ſane totam rapit, trahit-
que ad ſe voluntatem; intellectus An-
gelorum nunquam fallitur circa verita-
tes universales ſibi naturaliter plane
notas, ſed circa hoc vel illud verum
habet veram plenamque indifferentiam
judicij; ideoque falli potheſt iudicio ſa-
tem praktico, & in peccatum delabi.
Quapropter cum intellectus Angelorum
ſit tantummodo in actu, ut inquiunt, ad
veritas universales, & in potentia ad
hoc vel illud verum determinatum, eſt
revera diſcurſivus; quamquam ut infe-
rat unam veritatem ex alia non eget
temporis intervallo, neque experitur
impeditio nē & moram, cui ſubſicitur
homo ob animi in corpore receptacu-
lum. Igitur quidquid aliqui afferunt
ad probandum non poſſe Angelos ex in-
advertentia & errore circa naturæ legem
delinquare, quoniam rerum naturalium
clarissima in luce veriantur, neque ali-
qua ratiocinatione proficiunt, eſt omni-
no falſum, mentitum, plenamque er-
roris. Veriſſimum tamen eſt hujusmo-
di inadvertentiam seu ignorationem non
eſſe invitam, & eam, qua, dum tor-
quet perverſa cupiditas, non poſſumus
à libidinosis operibus temperare, niſi
gratia Christi vulnera noſtra sanante:
hæc enim ignorantia non eſt natura in-
ſtitutæ rationalis creature, ſed poena
damnata; ut de homine docet Auguſti-
nus lib. iii. de lib. arb. cap. 18. & in i.
Retraact. cap. 9. Fuit ergo ante pecca-
tum in Angelis ignoratio & inadverten-
tia hot tantum fenu, quod cum poſſent
facile animadvertere ſolum Deum eſſe
sum-

summum bonum, quo substantia rationalis frui debet & delectari, converentes se ad contemplandam propriæ naturæ excellentiam, hac delectati sunt, nequaquam eam referentes ad laudem & amorem Creatoris: ut liquet ex Prop. i. viii. & cap. ix. hujus libri.

5.
Inmutabilis est voluntas Angelorum & dæmonum.

Denum colligitur ex dictis tam bonorum, quam malorum Angelorum voluntatem immutabilem esse, non propterea quod ab eo quod semel elegerint digredi non valeant; sed quia Angeli sancti videntes Deum in se, sunt ad amorem Dei essentialiter determinati, & carent indifferentia judicii: dæmones vero propter obstinationem & pervicaciam ita malo adhærent, ut nunquam sint pravæ & flagitiosæ voluntati reluctaturi. Id quidem negat universa Schola Thomistica, dicente Angelico Praeceptore q. 64. art. 2. *Liberum hominis arbitrium flexibile esse ad oppositum & ante electionem & post: liberum vero arbitrium Angeli esse flexibile ad oppositum ante electionem, sed non post.* At hanc opinionem refutant Theologi alii, Gregorius Ariminensis in 2. Sent. q. 3. dist. 6. art. 2. Petavius lib. 1. de Angelis cap. xi. Du-Hamel dissert. 1. cap. 4. conc. 3. L'Herminier Tom. 2. pag. 489. Juenin Dissert. 1. cap. 2. Concl. 3. Habert de Creat. cap. viii. quæst. 4. aliique omnes, qui in verba Magistri non jurant.

6.
Cur Angeli S. peccare non possint.

Ob magnam adversariorum auctoritatem, lubeat iterum veritatem sententiae nostræ introspicere. In primis cur Angeli sancti peccare non possint, ideo est, quia videntes essentiam Dei in ejus amorem naturaliter, & ex necessitate feruntur, neque possunt ab hoc amore divelli: in cæteris autem rebus, in quibus indifferenti judicio locus est, peccare non possunt, quoniam quæ Deo placent, & ipsi invictissime volunt, eoque non possint Deum odio habere: quamquam in his perfectissima prædicti sunt libertate. Probat hanc rationem ipse S. Thomas 1. p. q. 62. art. 8. *Angeli beati peccare non possunt, (inquit ille): & ratio est, quia eorum beatitudo in hoc consistit, quod per essentiam Deum vident. Essentia autem Dei est ipsa essentia bonitatis.* Unde hoc modo se habet angelus videns Deum ad ipsum, sicut se habet quicunque non videns Deum ad communem rationem boni. *Impossibile est autem, quicquam velit vel operetur, nisi attendens ad bonum, vel quod velit divertere à bono in quantum biviusmodi.* Angelus igitur beatus non potest velle vel agere, nisi attendens ad Deum: sic autem volens vel agens non potest peccare.

Itaque etiam per Divum Thomam inflexibilis est voluntas Angelorum sanctorum ad malum, quoniam videntes essentiam Dei sunt in ipsius amorem naturaliter determinati, quemadmodum ad rationem boni in communi: quare etiam post electionem est Angelorum voluntas flexibilis & mutabilis, respectu bonorum illorum, quæ cum non sint undequaque perfectæ, naturaliter ac necessario in se voluntatem totam non rapiunt.

Ad hæc: PP. docent voluntatem Angelorum immutabilem esse non natura, sed gratia. S. P. Aug. de Corrept. & S. voluntas Gr. cap. x. scribit fuisse præmium permansio Angelorum, ut magnum per Spiritum Sanctum data abundantia charitatis Dei, cadere ulterius omnino non possent, & hoc de se certissime nossent: quod & repetit lib. xi. de Civ. Dei cap. 2. & xxii. cap. 1. Fulg. de Fide ad Petrum cap. 23. *Hoc ipsum (inquit) quod ab illo statu beatitudinis, in quo sunt, mutari in deterius nullatenus possunt, non est eis naturaliter insitum, sed postquam creati sunt gratia divina largitate collatum.* Nazianzenus etiam 38. Orat. ait Angelos esse ad malum immobiles; *Utpote Deum circumstantes, ac primario Dei fulgore colluentes.* Et Damascenus lib. 2. cap. 3. definit Angelum naturam ratione & intelligentia præditam, ac proposito & sententia mutabilem. Qui & apertissimam causam profert, quam etiam tradit Gregorius lib. v. Moralium cap. 28. videlicet, quod omne creatum etiam mutabile est, atque vicissitudini subjicitur.

In cujus rei confirmationem clamat insuper rerum experientia: nam Sancti Confirmatur experientia. Angeli in rebus, quarum nondum circumstantias omnes, & Dei voluntatem aperte noverunt, propositum sœpe mutant, & etiam aliquando dissident inter se, ut constat ex cap. x. Danielis: licet fixam habeant sententiam eligendi, quod placet Deo, quem necessitate diligentes non possunt odiisse. Econtra dæmones non omnia, quæ volunt, semper volunt, sed nunc tentant justos ut cadant, nunc à tentatione desistunt, ne meritum illis accumulent; quamquam pervaices sunt in avertendo se ab incommutabili bono, quod non possunt casto amore diligere. Ita ergo comparete ad finem ultimum immutabiles sunt Angelii ac dæmones: illi adhærent Deo immutabiliter propter plenitudinem beatitudinis; isti à Deo avertuntur propter inflexiblem obstinationem: at relate ad media, habent utrique libertatem, & Angelii sancti diversa

verfa eligere possunt servato ordine finis; Angeli mali divertendo se ab ordine finis: quorum primum est libertatis perfectio, alterum autem defectus, ut inquit S. Thomas q. 62. art. 8. ad tertium.

9. Explicatio S. Thomae. Quando ergo idem S. Thomas q. 64. art. 2. ait causam obstinationis dæmonum esse, quod *Angelus apprehendit immobiliter, sicut & nos apprehendimus prima principia: homo vero apprehendit mobiliter discurrendo de uno ad aliud; unde voluntas hominis adhæret alicui mobiliter, quasi potens etiam ab eo discedere, & contrario adhædere; voluntas autem Angelii adhæret fixe & immobiliter;* quando, inquam, hæc ait S. Thomas, ita exponendum est, quod Angeli post electionem *immobiliter* adhærent summo bono, cuius vident essentiam, ita ut ad amandum Deum naturaliter sint determinati, quomodo intellectus hominis ad prima principia, & voluntas ad bonum in communi. Et quoniam post primum actum charitatis, statim plenam beatitudinem sunt assecuti, ideo adhærent summo bono *immobiliter*. Id vero manifestum est, si articulum hunc 2. quæst. 64. conferas cum art. 8. quæst. 62. Dæmones pariter, qui statim post lapsum ad sempiternum supplicium damnati sunt, inflexibiliter adhæserunt peccato, privati totaliter cognitione af-

fectiva, quæ producit amorem Dei, ut docet art. præcedenti. Verum per liberum arbitrium diversa media possunt eligere, & consequenter sunt adhuc in his flexibles ac mutabiles: quemadmodum colligitur ex resp. ad tertium memorati articuli 8. Quapropter neque nos à D. Thoma recedimus; quod implorata discipulorum ejus venia dictum sit: neque, ut opinor, illum oppugnant, qui Scholæ Thomisticæ, circa inflexibilitatem Angelorum, sensum, & opinionem rejiciunt.

10. Explicatio S. Thomae. Joannes Damascenus eit cap. 3. lib. 2. inquit dæmonem non esse capacem pœnitentiae, quoniam corporis est expers. Joannis Damasceni Sed hæc non eo pertinent, ut velit incorpoream substantiam non posse natura sua à proposito resilire; sed insinuant tantummodo, dæmonem statim damnatum, & Divina gratia destitutum fuisse, quod ut corpore, (inquit Petavius,) sic imbecillitatis excusatione careret. Nam præter definitionem Angeli supra ex Damasco productam, post hæc eadem verba de Angelis bonis habet: *Difficiliter in malum mobiles, sed non immobiles: nunc vero & immobiles non natura, sed gratia, & adhæsione ad id, quod solum bonum est.* Quibus, nisi me animus fallit, hæc tenus dicta valide confirmantur.

C A P U T X I V.

Quomodo Angeli assumunt corpora, & certo in loco constituuntur.

S U M M A R I U M.

1. & 2. Præmittuntur notanda circa statum questionis.
3. Probatur, Angelos non esse in loco per extensionem.
4. Defenditur, Angelos esse certo, ac definito loco præsentes.
5. Propugnatur, eos esse in loco per indistinctiam, ac presentiam ratione sua substantiam, neutiquam ratione operationis, aut virtutis.
6. Ostenditur, Angelos quoque esse in loco per contactum non sola ratione substantiam, sed etiam operatione, & applicatione virtutis.
7. Advertuntur duo ad omnia argumenta solvenda perutilia.
8. Ad numerum 9. usque ad 11. Resolvuntur quædam adhuc restantia de motu locali Angelorum.

I.
Quomodo
Angeli assu-
mant corpo-
ra

ANGELOS sive bonos, sive malos nonnunquam corpora assumere colligitur ex variis formis, quibus hominibus apparuerunt. Nam dæmon sub serpentis imagine Evarum decepit: tres Angeli in humana specie in conspectu Abrahæ extiterunt: duo alii Sodomam tanquam peregrini petierunt: Raphael Tobiae eunti in Rages Civitatem Medorum Ducem comitemque se præbuit: Gabriel ad Mariam Virginem in-

gressus mysterium reparationis nostræ ipsi nuntiavit; aliasque innumeræ spirituum apparitiones certissimæ narrant historiæ. Hæc imaginatrici potentiae trahunt non debent, tum quia tactu aliquando hujusmodi corpora deprehenduntur, tum quia, ut ostendemus cap. ultimo, à nulla quantumvis vehementi apprehensione fieri possunt, quæ efficiuntur ab Angelis, dum hominibus utentibus etiam exteriori sensu apparent, & res occul-

occultissimas manifestant. Corpora autem assumpta ab Angelis sunt potissimum aerea, atque ex vaporibus & exhalationibus compacta, quæ cum extensionem aliquam habeant, & variis terminentur figuris, possunt etiam apparere diversa, quam revera sint, v. g. ipsa corpora hominum, aut ferarum. Angelii enim perspectivæ artis periti, materiam miscere possunt, ut pro varia luminis reflexione, aut refractione diversæ appareant figura, diversi colores, & quæ egregiam formam & pulchritudinem habent, videantur feeda ac turpissima; & è converso quibus est corporis vitium, & deformitas, inesse credatur species liberalis, & eximia facies. Si enim radii solis per Prismam triangulum transmissi pingunt in opposito pariete imaginem variis distinctam coloribus, propterea quod radii refractione separantur; atque corpora quælibet naturalia, dum per idem prismata conspicuntur, videntur ex una parte rubea, & flava, ex altera autem violacea & cerulea, quoniam radii prout magis minusve refringuntur, extrema imaginum exhibent à loco objectorum plus aut minus remota: quæ, aliaque experimenta exponit clarissimus Nevutonus: si ope microscopij minima corpuscula distincte cernuntur, & conspicillo concavo magis confuse, quoniam illo dispersi radii in unum retinæ punctum coguntur, hoc vero disperguntur amplius ut non possint in idem punctum retinæ collineare; quemadmodum ostendit Dioptrica: si, inquam, haec diversò radiorum anfractu flexuque fiant; non erit laboriosum Angelis miscendo ac perturbando corporis aerii materiem multimodis radios inflectere, pluraque unius objecti effingere simulacula.

Multa delusionum genera, quibus dæmones, ac si monstra essent, aut volucres, aut formosæ adolescentulæ in hominum conspectum veniunt. Singulare exemplum refert parte ultima de universo Guilelmus Parisiensis, cuiusdam militis, qui cum crederet complecti elegantis formæ puellam, se deprehendit jacere cum belluino cadavere tabe macieque soluto. Quamobrem etsi recentiorum Philosophorum sententia est, posse Angelos apparere sub quacunque forma absque assumptionis corporibus, eo quod sensibilia objecta non aliam agendi rationem habeant, quam movendo localiter, aut motui locali resistendo, ut defendit Maignanus cap. 33. Philosophiæ naturæ, & Le-Grand cap. x. Dæmonologiæ; constat tamen etiam experientia posse ab illis assumi corpora,

assumique nonnunquam. In his autem corporibus, quomodo sentire queant, & opera vita exercere, dixi cap. ix. ad 4. oppositionem. Quod etiam in his corporibus prolem generare non possint, affirmavi cap. 11. ad primam; neque necesse est plura de Angelorum corpore inquirere.

De loco autem Angelorum varias invenimus opiniones: quas tamen re Quomodo inspecta videntur mihi posse facile conciliari. Quidam putant nullam spiritualem substantiam esse in loco, & hæc assertio communis est inter recentiores Philosophos, qui docent locum interiorum esse corpus, quod extensione sua spatium replet, exteriorum vero superficiem corporum ambientium: neque aliam ideam loci haberí contendunt, quoniam putant non posse percipi locum sine spatio, neque spatium sine extensione: de qua sententia vide Rohaultum cap. 8. Physics, Purchotium p. 2. Meth. sect. 2. cap. 2. quæst. 6. Institutionem Philosophiæ Cart. p. 3. cap. vii. Theologi Angelos esse in loco tradunt communiter, afferentes non quidem à loco ambiri, & circumscribi, quod fatentur convenire tantum corporibus, definiri tamen, hoc est, certo ac determinato loco fieri præsentes: quod dicunt esse in loco definitive. Hanc vero rationem effendi in loco alii afferunt competere Angelis ratione substantiæ, ut S. Bonav. in 2. dist. 2. q. 1. Scotus eadem dist. q. 6. Gregorius Arimin. ibid. quæst. 2. art. 2. Frassen tract. 1. de Ang. disp. 2. art. 3. cæterique Scotistæ ac Nominales: allii rationem illam repetunt ex Angelorum operatione, ut Thomistæ omnes, pluresque nostratium. Animadvertis autem J. B. Du-Hamel dissert. 1. de Angelis cap. 4. dupliceiter rem aliquam esse in loco 1. per indistantiam sive præsentiam, quomodo una res est, ubi est altera, 2. per applicationem & contactum, quo pacto una res alteri applicatur, eamque tangit. Quibus prænotatis sequentes statuo positiones.

PROPOSITIO I. Angelii non sunt in loco, quomodo sunt corpora, per ex-
positionem.

Ita Patres, & quilibet ratione prædicti Probatur. Nam S. Pater Augustinus lib. viii. de Gen. adlit. cap. 19. ait: *Necessè est esse partes iis, quæ in locis sunt.* Greg. Nyss. in 1. contra Eunomium, Didymus de Spiritu sancto. Nemesius, aliisque complures docent Angelos non esse in loco, quod esse in loco sit affectio rei corporeæ & extensæ: & Boetius in libro, cui titulus est, *An omne quod est bonum, sit*

est circa principium illius, ait communem esse animi conceptionem, *In corporalia in loco non esse*. Et revera corpora ita sunt in loco, ut eorum partes loci dimensionibus respondeant, spatium repleant, & situm, sive majorem aut minorem positionem acquirant: Sed substantia incorporalis & cogitans partes, dimensiones, & situs ordinem habere non potest: Ergo hæc substantia nequit esse in loco more corporum.

4. PROPOSITIO II. Angelii sunt certo ac definito loco præsentes.

Demonstratur I. Quia ex 2. Petri cap. II. v. 4. constat Deum Angelis peccantibus non pepercisse, sed rudentibus inferni detraclos in tartarum tradidisse cruciandos. Apoc. xii. 8. legitur: *Negque locus inventus est eorum amplius in cælo*. Et Angelos Sanctos in cælis permanere, ad homines mitti, de loco in locum transire plura divinarum Scripturarum evincunt exempla. II. Probatur ex PP. dicente Augustino de Agone Christi. cap. 3. *Non ergo arbitremur in summo cælo habitare diabolum cum Angelis suis*, unde lapsum esse credimus. Et Damasceno lib. II. de Fide cap. 3. *Angeli quando sunt in cælo, non sunt in terra, & cum in terram à Deo mittuntur, non manent in cælo*. III. Confirmatur ratione, quam affert Theodoreus quæst. 3. in Genesim: Divinitas non est in loco, sed ubique, quia est infinita; ergo substantia, quæ finita est, non ubique consistit, sed in loco. Igitur si quæ sunt opposita Patrum testimonia, probant tantummodo Angelos non esse in loco per extensionem, sive, ut inquit, *circumscriptive*: quod fuit superiori propositione comprobatum.

5. PROPOSITIO III. Angelii sunt in loco per indistantiam ac præsentiam, ratione substantiae suæ, non operationis aut virtutis: & vera est Nominalium, & Scotti sententia.

Probatur. Expressæ hæc propositio definita est approbatione Doctorum à Stephano Parisiensi, ut ait Gregorius Arim. in damnatione sequentis articuli: *Quod substantiae separatae sunt alicubi per operationem, & non possunt moveri ab extremitate in extremum, nec in medium, nisi quia possunt velle operari, aut in medio aut in extremitate*. Error, si intelligatur sine operatione substantiam non esse in loco, nec transire de loco ad locum. Habetur modo hic articulus tom. xxv. Bibl. PP. pag. 332. & est 4. capituli 1. *De Deo & Intelligentiis*. Sed hac damnatione præ-

R. P. Berti Theol. Tom. II.

termissa; thesis probatur i. argumento Theodoreti cit. q. 3. in Genesim scriptis: *Omnia ea, quæ in tempore cœperunt finita sunt, & habent circumscriptam substantialiam, & ideo loco opus habent: quia ideo divinitas non est in loco, quia minime est circumscripta*. Rude argumentum quidam appellant, reponentes substantialiam Angelorum finitam esse, id est, coarctatam in sua specie, non determinatam ad locum: at excutitur peracuta hæc cavillatio, siquidem ita ratiocinari fas est: Substantia Angelica cum non sit infinita, est se ipsa limitata in aliqua specie: Ergo, cum non sit immensa, est semetipsa terminata in aliquo loco; sicut Deus contra, cum sit perfectissimus, & immensus, omnia definita locorum spatia transcendit. Præterea: In cœlo Empyreo nihil Angelii operantur exterius; contemplatio enim divinitatis, & charitas qua illuc inflammantur, operatio immanens est; & si quidam spiritus inferiores illuminant, id agitur in mente spirituum, non in loco, in quo immutabilia sunt omnia, & lux sempiterna coruscat. Neque ornatum aliquem cælesti Jerusalem, cuius lucerna est Agnus, superaddunt, nisi quatenus sunt primores cives illius, & civitatis sanctæ pars princeps. Invenimus ergo Angelos esse in loco sine operatione aliqua transcidente. Deinde quælibet operatio, supponit præsentiam, & in Thomistarum Schola approximatio, (ita consuetum est colloqui,) agentis ad passum est operationis conditio *sine qua non*. Igitur primum percipio Angelum esse loco præsentem proximumque, deinde in loco operari: primum, ut exemplo utar Fraشنii, Gabrielem ingressum ad Virginem, quam eam allocutum; primum Angelum accessisse ad Christum, quam ei ministrasse. Quam sane mentis meæ perceptionem quidquid reponunt Thomistæ nequeunt perturbare: corum enim cum responsa, tum objecta eo collimant, ut probent Angelum non esse in loco per contactum substantia sua, quod non difiteor.

Ulterius dæmones desistunt nonnunquam à consuetis corporum vexationibus, nec tamen inde recedunt: patiuntur ab igne, quia huic inviti alligantur, non ignem ipsi movent, aut exterius agendo percellunt; & nihilominus illuc commorantur: & si contingat, ut pro lubitu nunc in rectam lineam, nunc in obliquam corporum motiones efficiant, habetur quidem diversa operatio Angelorum, non diversa in loco præsentia. Postremo:

Cc

Dum

Dummodo percipiatur coexistentia substantiae angelicæ ac temporis, absque ulla operatione intelligitur Angelum esse in tempore: Ergo ut concipitur existentia loci simul & Angeli, sine aliqua operatione percipimus Angelum esse in loco.

7. PROPOSITIO IV. Angeli sunt quo-
Propositio 4. que in loco per contactum non sola ratio-
ne substantiae, sed etiam operatione, &
applicatione virtutis, ut placet Thomistis.

Probatur. I. Demonstratur, quoniam substantia angelica expers est partium, neque se ipsa tangit res corporeas, sed eas potius permeat, ac penetrat: est ergo in loco per contactum operatione, & quantitate virtutis, non seme tipfa. II. Quia substantia Angelorum indifferens est ad occupandum locum majorem, aut minorem, cum que determinari non possit nisi applicatio ne virtutis; hæc est unica ratio, cur Angelus hoc vel illud loci spatiu m tangat, & impletat. III. Quantitas molis constituit corpora in loco circumscriptive, prout locus dimensionum commensurationem designat: igitur quantitas virtutis constituet spiritum in loco definitiv e, quatenus locus latitudinem & exten sionem importat; in quo loco nequit esse substantia Angelii per seme tipam, ut con stat ex Proposit. i.

**8. Soluio ob-
jectionum
ex Arimi-**
nensi.
Habes omnium sententiarum concilia tionem: quare ut solvas quælibet argu mента, remeto hæc duo verba Ariminensis: *Ad hoc ut aliquid sit in loco definitive tantum, non requiritur aliquis contactus, sed solum, quod ipsum sit illi praesens & ab eo continetur.* Ipse D. Thomas q. viii. art. ii. tradit hanc duplē rationem es sendi in loco; quamquam modum proprium loci declarat esse *in quantum locata replent locum.* Probatur etiam mihi opini o Vasquesi afferentis Angelum esse in loco per unionem ad corpora, si per unionem solam coexistentiam loci & substanciæ angelicæ, ac nihil præterea intelligamus. Si dicas substantiam Angelorum esse indifferentem ad hanc vel illam coexistentiam, respondeo id verum esse, & determinari sua libera voluntate, aut si in loco violento existat, voluntate & proposito Dei. Athac determinatio est in genere causæ efficientis, non formalis: & est ratio, cur Angeli sint in loco, quemadmodum motus corporis ac transmigra tio, cur hac vicinia circumscribantur; aut approximatio ignis, cur lignum istud comburat. Si reponas corpora non circumscribi nisi per extensionem, & ignem non comburere nisi per qualitatem: præsto erit responsum, neque Angelum tan-

gere, aut movere corpora nisi per applicationem virtutis; sed hac præcisa, esse in loco per indstantiam, quomodo sunt duo corpora, quæ invicem penetrantur. Denique si dixeris, Augustinum rationem reddere cur universæ moli corporis adest anima, dum ait lib. de Immortal. anima cap. 6. *Tota singulis partibus simul adest, qua tota simul sentit in singulis:* Et Damascenum lib. i. cap. 17. *Natura incor porea circumscribitur, ubi & operatur;* primo respōdeo loqui Patres de existentia in loco per contactum: posthac animadverte neque Augustinum, neque Damascenum afferere quod spirituales substanciæ ubicunque sunt, ibi operantur; quamquam affirmant, quod ubi operantur, ibi sunt. Possunt ergo esse, tametsi non operentur, in loco; ut iii. diximus Propositione.

APPENDIX.

Quæri solet, an Angelii localiter mo veantur. Bernardus serm. 5. in Cantica An Angelii ait: *Non est discurrere, & de loco in locum localiter transfire, nisi corporum.* Localem tamen motum Angelis tribuunt Scripturæ, ex quibus constat illos ad homines, ac terrarum regiones appellere, discendere & egredi, perambulare & vagari, ejici ac de trudi: unde Chrysostomus hom. in Epist. ad Hebreos, inquit: *Angeli loca mu tant, & prioribus relictis in quibus sunt, ad alia pergunt in quibus non erant.* Est autem duplex species motus localis; prima dum mobile variis partibus locorum propria extensione respondet, altera dum diversis locis se præsentem sicut spiritus: & illa quidem, ut Bernardus loquitur, rerum corporalium est propria:

Angelorum motum momento fieri scribit in Apologetico cap. 22. Tertullianus, & de Pythio dæmone, qui eodem tempore nunciabat quæ à Croce ageban tur in Lydia, *Momento,* inquit, apud Ly diam fuerat. At S. P. Augustinus lib. xi. de Civ. Dei cap. 15. ait: *Etiam si immor talitas Angelorum non transit in tempore, nec præterita est quasi jam non sit, nec futura quasi nondum sit; tamen eorum motus quibus tempora peraguntur ex fu turo in præteritum transiunt.* Et Bern. serm. 78. in Cantica: *Angelus non abs que motu operatur tam locali, quam tem porali.* Tertullianum ergo exponere possumus de celeritate motus Angelici, qui à nullo corpore retardatur, ut diximus supra de Divinatione Dæmonum cap. xii. notatione v.

Tat.

11. Tandem quærunt, num idem Angelus possit esse in pluribus locis, aut in uno loco possint esse plures Angeli. Andem Angelus possit esse in pluribus locis, aut plures in uno.

Sed constat ex dictis substantiam omnem finitam, uti essentia, ita loco esse coarctatam; unde Damascenus lib. I. cap. 8. ait: *Non potest Angelus secundum idem in diversis locis operari.* Ad primam ergo quæstionis partem, nos quidem respondemus negative, ita tamen, ut ad plures partes ejusdem loci possit pro libitu motus & operatio angelica extendi juxta virtutem, qua uniusquisque pollet in aliquo genere terminata. Ad alteram vero partem, si quæstio instituitur de existentia in loco per instantiam ac presentiam, liquet plures Angelos posse in eodem spatio, quantumvis minimo, contineri, quoniam

nullam faciunt, dum simul sunt, extensionem; idque aperte docent Richardus in IV. de Trinitate, Ochamus in Quodl. q. I. & Gregorius de Arimino dist. II. q. 3. art. 2. & est veluti corollarium præcedentis Propositionis IIII. Si autem loquamur de existentia in loco per contactum, & applicationem virtutis: quemadmodum sentiunt Philosophi eumdem effectum non posse produci à pluribus causis ejusdem generis adæquatibus, sed tantum à pluribus causis quæ ex parte agant & moveant; ita absque ulla hæstantia asseverandum est, multos Angelos posse in uno loco residere, si paulisper & aliqua ex parte agant, non vero si adæquati sint perfectique motores: quod est planissimum IV. Propositionis consectorium.

C A P U T X V.

De merito, atque de lapsu Angelorum.

S U M M A R I U M.

I. De lapsu & merito Angelorum.
1. & 2. Præmittuntur aliqua circa statum quæstionis.
à num. 3. usque ad 5. Probatur, Angelos initio temporis & potuisse, & acta peccasse, ac meritos fuisse, priusquam percurrenter intervalia moriarum temporalium.

6. & 7. Propugnatur, Angelos non potuisse in primo instanti (loquendo de instantibus Angelicis) mereri, aut demereri.
à num. 8. usque ad II. Satisfit objectionibus.

BONAM voluntatem, qua Angeli Sancti merito perseverantæ meliores facti sunt, ex Dei gratia fuisse, malam vero, qua dæmones ceciderunt, à solo libero arbitrio profectam, adversus Pelagianos & Manichæos concordissime Theologi affirmant. At quando illi promeriti sint beatitudinis plenitudinem, isti autem ruerint præcipites, contentiosæ, nec valde utili disquisitione disceptant. Nam inter creationem Angelorum ac terminum quidam duo instantia temporis constituent, nonnulli quatuor aut quinque, aliqui diem integrum naturalem, aliquipiam sex dies creationis, quos corporeos esse firmissime tenent permulti. De priori autem instanti Scotus, & qui ei militant viri docti, noster Ariminensis, Vasquesius, Arriaga, aliquique sentiunt potuisse Angelos & mereri & peccare: de merito consentit, de peccato negat cum perlustri discipulorum manu magnus Thomas Aquinas: ad meritum simul ac demeritum pro eo instanti comparandum defuisse Angelis potestatem docet cum non obscura Interpretum multitudine Aegidius noster. In tanta hominum discrepantia videtur mihi Augustinus acu-

R. P. Berti Theol. Tom. II.

rem tetigisse, & præclaram S. Patris doctrinam, quam cap. VIII. & IX. pro modulo ingenii mei explicavi ratione quadam diversa ab his Theologis, qui Peripateticam philosophiam sunt arte & mordicus consectati, à qua non semel Augustinum, & jure quidem recedere arbitror: præclararam, inquam, S. Patris doctrinam demonstrare, præcipias ex narratis Doctorum opinacionibus veras esse simul, & falsas.

Diximus ergo, Angelos principio à Deo fuisse conditos *lucem*, id est, cum quid egerint Angeli boni & mali, ideis inditis, & ingenitis, in quibus perciperent sempiternas rationes rerum, & simul cum bona voluntate, qua Deo adhærerent, & cum actuali adjutorio, sine quo non poterant in beatitudine permanere, non tamen ad particulare bonum prædeterminante voluntatem naturaliter tantum inclinatam ad bonum in communi: deinde convertisse se ad contemplandam sui, aliarumque creaturarum excellentiam in propria natura, cognitione, quam S. P. appellat *vespertinam*. Tum Angelos sanctos in liberam Dei laudem charitatemque consurrexisse, & factum in eis *mane*: Angelos autem mali se ipsis delectatos nequaquam laudi-

Cc 2

laudibus & amore fuisse Deum prosecutos, sed in tenebras noctemque sese commutasse. Demum Angelis sanctis donatam beatitatis plenitudinem, malos autem factos esse miserrimos; atque ita inter lucem tenebrasque divisum. Quae satis arbitror ex ix. capite manifesta.

2. Jam animadverte hæc omnia absque Tempus me riti, & la psum.

intervallo temporis fuisse peracta: Non secundum temporum mores, sicut sunt dies isti, cum oritur & occidit sol, & in locum suum reddit ut rursum oriatur, sed secundum potentiam spiritalem mentis angelicæ, inquit S. P. lib. iv. de Gen. ad lit. cap. 32. & paulo post rationem reddit, quoniam hoc interest discrimen inter mentem angelicam & humana, quod illa cuncta, quæ voluerit, notitia facilissima comprehendit: hæc ex adverso quanta tarditate ac difficultate agat, & quanta temporis mora propter corpus corruptibile, quod aggravat animam, quis ignorat? Quare per Augustinum potentia spiritualis mentis angelica sine temporis mora fit & dies, & vespера, & mane; unde cap. xxix. præcedenti descriperat: Simul ergo habent & vespéra, & mane: nempe quia sine temporis intervallo Angeli, ut ibidem ait, & possunt, & faciunt.

Ordo causa- lita*tis* auen- ditur.

Quamquam vero hæc uno eodemque momento temporis perficiantur, est tamen in his ordo causalitatis, cum una cognitio præcedat alteram, ut scire docet eodem cap. 32. Augustinus dicens: Nec ideo tamen sine ordine, quo apparet connexio præcedentium, sequentiumque causarum. Quem ordinem è vestigio explicans ait: Etiam si nulla hic morarum temporalium sint intervalla, præcessit tamen ratio condenda creaturæ in verbo Dei, cum dixit: Fiat lux. Secuta est ipsa lux, qua angelica mens formata est, atque in sua natura facta est, &c. Sequenti autem cap. xxxiv. explanat quomodo unico instanti temporis de una in alteram cognitionem, de vespertina in matutinam procedat Angelus, etiamsi una cognitio sit causa alterius, exemplo salis, quem orientem uno ictu videt acies oculorum nostrorum, licet pervenire non possit ad solem orientem, nisi transierit aeris, cœlique spatiū, quod inter nos, & ipsum est. Oportet ergo, ut distinguamus moras & instantia temporis, quod peragit motu rerum corporearum, & moras & instantia operationum Angelorum, qui de una cognitione transiunt in alteram, sed tanta celeritate, ut harum ordo & causalitas perficiatur absque ullo intervallo morarum temporalium. Quibus ex Augustino decerpis, sit

PROPOSITIO I. Angeli peccare & mereri potuerunt initio temporis, & re vera alii meruerunt, alii peccarunt, priusquam percurrerent intervalla mortarum temporalium.

De merito consentientes habeo Thomistas, & quamquam his non omnes subscribant, multo rectius sentiunt, qui docent omnes angelos primo instanti, quo facti sunt, beatitudinem meruisse, inquit Cl. Estius in II. Sent. §. 11. dist. 3. Quod etiam peccare potuerint, docent Scotistæ, aliique superius laudati: & quod nulla fuerit mora inter creationem & lapsum angeli, & in primo instanti sue creationis in actum liberi arbitrii proruperit, afferit S. Thomas q. 63. art. 5. Thesim autem universam sic demonstro. I. Angeli absque ulla temporum mora simul fuerunt & dies, & lux, & simul habuerunt vespérā, & mane: At vespéra est contemplatio rerum creatarum, mane est relatio amoris & charitatis in Deum: Ergo absque ullo temporalium morarum spatio & per intellectum sese cognoverunt, & per liberum arbitrium Angeli sancti charitate in Deum ordinati sunt, reliqui se ipsis delectati. Major propositio est Augustini cap. 32. & 29. lib. iv. de Gen. ad lit. & minor pariter est Augustini lib. ix. de Civit. Dei cap. vii. Hæc argumentatio sequenti corroboratur: Ut angelus de una in alteram cognitionem, & de hæc in actum liberæ charitatis erumpat, ut Augustinus docet, non eget spatio temporis, quo movetur animus noster pressus tarditate ac difficultate propter corpus corruptibile, quod aggravat animam: sed, ut acies oculorum per ampla, immensaque spatia ad orientem solem transit ictu uno; absque temporis mora à mentis contemplatione ad diligendum Deum potentia spirituali transcendent. Quid ergo prohibet, ut initio temporis eodemque creationis momento sibi meritum ac demeritum comparasti affirmemus? Huc etiam pertinet argumentum Gregorii Ariminensis & Scoti, quo saltē potestas peccandi, & merendi in primo instanti evincitur. Est autem: In primo instanti habuerunt Angeli quod ad merendum, ac demerendum requirunt, videlicet notitiam rerum, liberum arbitrium, necnon supernæ gratiæ adjutorium, atque ut actum amoris sui in Deum vel in se ipsis referrent, non opus habebant, ut illum mora aliqua temporis suspenderent. Potuerunt ergo in illo creationis momento & Deo adhaerere amore casto, & mereri; atque in se ipsis delectari, & peccare.

Dein-

^{4.} Deinde profertur exemplum Christi, qui in primo conceptionis momento revera promeruit, & licet non potuerit peccare, quoniam erat Deus homo, & fruebatur visione Dei, per quam, ut explicatum est cap. xiiii. naturaliter amor erga ultimum finem determinatur, & sola remanet indifferentia relate ad media; tamen promeruerit seipse. Angeli ergo, qui nondum videbant Deum facie ad faciem in priori momento non solum mereri poterant, sed etiam culpm & nequitiam contrahere. Neque audiendi sunt, qui ajunt Christum meruisse duntaxat post primum instans; haec enim responso apertissime falsa est, & adversatur Magistro sent. in 3. dist. 18. Divo Thomae 3. p. q. xxxiv. art. 3. Theologis fere omnibus: auctoritati Sanctorum Patrum, praesertim Gregorii Magni, & Augustini apud Magistrum, ac D. Thomam loco nuper laudato: ratione etiam apertissimae, quoniam nisi Christus meruit in primo instanti, potuit juxta animae meritum proficere, quod erroneum est, & Patribus adversatur. Tamen Thomistæ docent non eamdem esse rationem de potestate merendi, ac peccandi; quod, inquit, liberum arbitrium ad bonum se habeat naturaliter, ad malum vero praeter naturam: & rursus, quidquid est in merito, est a Deo, quidquid est in peccato, a libero duntaxat arbitrio: sed ut haec vera sint, rationacionis nostræ vis non infringitur. Nam quamvis meritum sit a Deo, requiritur tamen ut liberum arbitrium, dum meretur, agat indifferenter, habeatque liberam ad utrumlibet potestatem: si ergo in primo creationis momento liberum arbitrium indifferenter se habet ad actum, ad quem potest se determinare per gratiam, in eoque momento mereri; poterit etiam indifferenter prorumperere in actum, ad quem potest voluntas suapte indole flecti, ideoque etiam peccare. Quod enim praecedat in Angelis voluntatis nequitiam gratia, sanctitas, & rectitudo naturæ; efficit tantum, ut Angelus peccare nequeat in primo instanti operationis angelicæ, quæ tamen sine temporis mora perfici potest, aut de honestari.

^{5.} Illud denique accedit, quod ad meritum, vel demeritum necesse non est, ut voluntas mora aliqua temporali suspensa maneat, deliberatura postmodum quid eligat, & prosequatur; sed sufficit, si velit & eligat cum indifferentia iudicii, id est, cum potentia ad oppositum. Voluntas ergo Angelorum, quæ temporali mora ad eligendum non indigebat,

statim ac producta est absque plenitudine beatitudinis & cum libera potestate convertit se ad laudandum & diligendum Creatorem suum. & libere meruit: quemadmodum voluntas dæmonum in delectationem sui flexa est, culpamque suscepit.

^{6.} PROPOSITIO II. Si loquamur de instantibus Angelicis, sive de ordine, ^{Proposito.} De instanti-
bus Angel-
cis.

Hanc thesi breviter demonstro. Ac Probatio. primo S.P. Augustinus postquam lib. iv. de Genes. ad lit. cap. xxix. dixerat in Angelis fuisse simul absque temporis intervallo & diem, & vesperam, & mane; proximo capite xxxi. ait, quod si loquamur de ordine praecedentium & sequentium causarum, non fuerunt simul omnia & dies, & vespera, & mane, sed singulatim per ordinem. Quem ordinem cap. 32. exponit, quod primo praecessit ratio condendæ creaturæ, deinde Angeli in propria natura creati sunt, postea se in propria substantia noverunt; tum aliqui conversi sunt in Dei amorem & laudem, ceteris delectatione conditionis suæ tumescientibus. Igitur si de tali causarum ordine, & diversitate operationum verba faciamus; initio Angeli nullo merito operati sunt, neque operari potuerunt. Præterea antequam Angeli per liberum arbitrium in Dei amorem, vel in sui delectationem converterentur, praecessit causalitate & ordine creatio eorum substantiae exornata rerum notitia, originali sanctitate, & gratiaæ actualis auxilio; ad quæ omnia, priusquam voluntas angelica libera determinatione flectatur, passive se habet; quippe non potest bonum diligere nisi praecedat cognitio, neque cognitio ipsa, nisi praexistat res cognoscenda: Ergo in illo priori momento creationis nulla fuit Angelis libere agendi facultas. Huc spectant etiam argumenta ex D. Thoma petita; id est, quod ad motum voluntatis debet praecedere apprehensio, ut ait q. viii. art. 4. & quod non potest liberum arbitrium in unam vel alteram partem fleti, nisi ab aliquo exteriori principio moveatur, ut docet in 1. 2. q. 109. art. 2. &c. In primo ergo instanti angelico, quod est apprehensio, & motus voluntatis ad bonum in communi, in quod trahitur naturaliter, Angelus non poterat aliquid promereri; licet necessaria ei non fuerit temporis vicissitudo, ut de apprehensione ad amorem, & de

motione ad bonum universaliter ad præligendum particulare bonum deflueret. Vide Aegidium in 11. Dist. 3. p. 1. q. 1. art. 2. & 3.

7.
De instanti-
bus Angelici-

Ex quibus constat pluribus instantibus angelicis cœlestium spirituum salutem ac perditionem esse confectam, & hec plura instantia respondere unico temporis nostri momento. Atque primum instans est creationis, quo omnes Angeli lux facti sunt, id est conditi cum participatione lucis aeternæ ut possent beate & sapienter vivere, cum iustitia & sanctitate, & cum actu bona voluntatis, & adjutorio eam præmovente ad bonum in communi. Alterum instans est meriti, in quo Angeli Sancti per actum deliberatum liberi arbitrii adhaerunt summo bono in Deum ex præcedente notitia & motione laudem charitatemque referentes, mali vero superbia inflati absque relatione ad Creatorem propria delectatione capti sunt. Postremum instans est retributionis, in quo illi majorem accepérunt abundantiam charitatis & beatitudinis plenitudinem, & isti in sempiternam miseriam ceciderunt. Hinc S. Thomas q. 62. art. 5. docet Angelos post primum actum charitatis, quo beatitudinem meruerunt, statim fuisse beatos, & in resp. ad 2. ait: *instantia diversa in his, que ad Angelos pertinent non accipiuntur, nisi secundum successionem in ipsorum actibus.* Quæst. etiam 63. art. 6. docet Angelum peccasse post primum instans suæ creationis. Hæc eadem instantia paucis immutatis enumerat Scotus, atque in his omnes jam pene recentiores conveniunt, inquit tract. I. disp. 111. art. 1. q. 3. Claudius Frassen.

QUORUNDAM ARGUMENTORUM
REFUTATIO.

8.
Objicitur
contra 1.

Adversus 1. Proposit. videtur obstarere, quod si in Primo instanti temporis Angeli peccarent, eorum nequitia foret Deo tribuenda; prima enim operatio, quæ simul incipit cum esse rei, est illi ab agente à quo habet esse, ut inquit S. Thomas cit. art. 5. q. 63. Sequeretur etiam eodem momento fuisse simul in Angelis cognitionem *vespertinam* qua viderunt in propria natura res creatas, & *matutinam* qua se converterunt in Deum; quod perinde est, ac si dicamus extare simul lucem ac tenebras, sive diem noctemque. Falsum præterea est quod scribit Anselmus cap. 13. de casu Diaboli, primam voluntatem non esse nisi à Deo.

Respondeo hæc statutæ à me positioni nihil officere. Ad primum enim respondeo peccatum Angelorum non esse Deo tribuendum, quoniam à Deo omnes

Solutio.

Angeli creati sunt recti, & cum gratia, qua poterant, si voluissent, perseverare: ideoque nequitia debet refundi in solum eorum arbitrium, quod sine ulla temporali mora potuit flecti ad utrumlibet; tametsi ordine causalitatis creatio præcedat illuminationem mentis angelicæ, illuminatio vero voluntatis affectum. Quod adeo verum est, ut S. Pater xi. de Civit. Dei cap. xiv. loquens de ordine præcedentium & sequentium causalium ait: *Et illud quod ab initio diabolus peccat, non ab initio ex quo creatus est, peccare putandus est, sed ab initio peccati, quod ab ipius superbia caperit esse peccatum:* quippe ante peccatum, quod naturale non est, præcedit natura, quam etiam in extremis infimisque bestiolis Deus constituit; & consequenter *initium ejus figuratum est Domini.* Sed de inicio temporis, quod motu corporalium metimus, idem Augustinus lib. xi. super Genes. cap. 23. inquit: *Quod putatur nunquam Diabolus in veritate stetisse, nunquam cum Angelis beatam duxisse vitam, sed ab ipso sua conditionis initio cecidisse, non sic accipendum est, ut non propria voluntate depravatus, sed malus a bono Deo creatus putetur; alioquin non ab initio cecidisse diceretur: neque enim cecidit, si talis est factus.* Sed factus continuo se à luce veritatis avertit superbia tunidus, & proprie potestatis delectatione corruptus: unde beatæ atque angelicæ vitae dulcedinem non gustavit. *Quam non utique fasidivit acceptam, sed nolendo accipere deferuit, & amisit.* Habet similia præcedenti cap. xvi. En quomodo absque illa temporis mora initio cecedit. Ad alterum vero, ex dictis liquet inter cognitionem *vespertinam* & *matutinam* non temporalem moram interfluxisse, sed ordinem naturæ & causalitatis duntaxat; quod animadvertisit etiam Guilel. Estius magni nominis Theologus lib. 2. dist. 3. §. 11. Quod ait Anselmus pariter verum est; nam priusquam creata voluntas per liberam determinationem eligat bonum aliquod particulare, est ab auctore naturæ determinata ad bonum in communi, & hæc determinatio illam ordinem causalitatis, at non semper temporis successione, antevertit. Praclare itaque Anselmus primum velle Deo tribuendum esse affirmavit.

Adversum alteram thesim facit primo, Objec. 2.
quod Aug. xi. de Civit. Dei cap. 13. contra 2.
dispu-

disputans contra Manichæos de origine malæ voluntatis ait non sentire cum illis hereticis, quisquis afferat Diabolum ab initio peccare, hoc est, ex quo creatus est justitiam recusavisse. Potuit ergo Angelus in 1. instanti operationis sua demereri, nec tamen culpa foret Creatori imputanda. Deinde si ad meritum, ut dictum est, non requiritur suspensio actus, sed sufficit potestas ad oppositum: ecce prima angelica operatio, cum tali potestate conjuncta, effici non potuit cum merito? Ad extremum primus actus, quem in nobis excitat efficax gratia Christi, meritorius est; & cum sit vitalis à voluntate interius se movente progreditur. Hujus generis ecce non sicut operatio prior Angelorum?

II.
Resp. neque his cuniculis firmatam à nobis sententiam concuti, sed muniri validius. Jure enim Augustinus scribit non sentire cum Manichæis, quisquis afferat diabolum ab initio propria voluntate cecidisse, quod enim malum est, & voluntarium, non est naturale sed liberum; & ipsa mala voluntas cum sit à libero arbitrio, grande testimonium est naturæ bonæ. Sentire tamen cum Manichæis qui affereret apprehensionem, & inclinationem, cum qua Deus naturam

angelicam condidit, & quæ liberam voluntatis deliberationem antevertit, fuisse naturaliter malam; hoc enim est facere dæmonem natura malum, non voluntate. Non sunt ergo ad anxias morarum inquisitiones trahenda verba Augustini: sed hoc tantum tenendum assiveranter, naturam bonam præcessisse ante malam voluntatem. Ita meritum non antegreditur necessario anceps suspensa consultatio: antevertit tamen apprehensio, & inclinatio ad bonum in communi ordine saltem causalitatis; quoniam cognitio *matutina* per quam Angelus convertit se ad laudandum diligendumque incommutabile bonum, subsequitur ad *vespertinam*, per quam in propria natura res creatas agnovit. Actus æque prior, quo fulti viætri adjutorio commemoremus, deliberatus est, fitque cum potestate ad utrumlibet: sed actum deliberatum antecedit ordine efficientiæ gratia actualis, quæ est actus indeliberatus mentis & voluntatis, scilicet sancta cogitatio, & inspiratio dilectionis. Ita ergo actum deliberatum Angelorum præcessit aliqua cogitatio & inspiratio, non temporis successione, sed ordine causalitatis: eaque cogitatio & inspiratio est primum instantia angelicum; aut, si mavis, sunt duo instantia actibus mentis, & voluntatis distincta.

C A P U T XVI.

Quis fuerit desertorum Angelorum princeps: in quo deliquerint: quo sint post culpam detrusi.

S U M M A R I U M.

1. Status quæstionis.
2. Probatur, satanam fuisse cæteris spiritibus nobiliorem.
3. & 4. Solvitur objecção.
5. Ostenditur, Angelos apostataſſe per superbiam.
6. & 7. Defenditur, non omnes dæmones in abyssum dejectos, sed multos in ætias regionibus relitos fuisse.
8. 9 & 10. Diluuntur contraria.
11. & 12. Refolvitur, quænam fuerit malorum Angelorum superbia.

Quis fuerit
malorum
Angelorum
Princeps.

SEQUITUR, ut de malorum Angelorum peccato differamus: quorum Coryphæum *Satanam* dicunt, vel *Diabolum*. Satan vox hebræorum est derivata à שָׁטָן, & adversarium, hostemque significat: unde III. Regum XI. 14. Adad Idumæus dicitur in Codice hebraico שָׁטָן לְשָׁלָמָה *Satan Salomoni*: Et Petro obſistenti Christo, ne ad crucem properaret, dictum est Mat. XVI. 23. *Vade post me Satana*. Διάβολος græcum nomen est, à διαβέλλω, traduco, calunniam infero. Atque hoc vocabulo designatur erga homines livor

& invidentia, & quæ hinc ortum habent, mendacium, homicidium, & cohortatio ad malum: quare Pharisei invidi, & morti Christi inhiantes Joan. viii. 44. esse dicuntur ex patre Diabolo: & cap. vi. 71. *Diabolus* appellatur Judas Iscariotes, & quisquis innocentibus malum struit. *Dæmonis* appellatio communior est, significatque, ut dixi cap. XII. not. 8. *Scientem & Divinum*, & hoc nomen accitum est à δαιμόνιον, scio. Quapropter, nisi sermonis usus veteraret, in prelio & honore posset haberi, ut olim apud Græcos vulgare erat, τίταν τὸ δαιμονιόν, *Deum cole: at post*

post Evangelium dignum est Dæmones tantum appellare nequissimos illos spiritus divinitatis æmulatores.

1.
Quæriuntur
Princeps.

Horum spirituum quærimus primo Ducem ac principem; ignoratur enim, & tamen disputatur, quis fuerit dux & columen cæterorum. Deinceps agendum est de perpetrat ab his criminis; quod alii dixerunt stuprum illatum fæminis, alii iruidentiam, superbiam alii; & multi multa commenti sunt. Videntum postea, an statim post culpam dæmones in abyssum relegati fuerint, an adhuc plures per aerem vagentur.

2.
Propositio I. Verisimile est Sata-

nam fuisse cæteris spiritibus nobiliorem.

Apud Ezech. enim cap. xxviii. 2.

Fuit satanas. Satan princeps Tyri appellatur; quod ut concedamus literaliter accipiendo

esse de Ithobalo, aut alio Tyrorum Rege divitiarum copia, præstidisque urbium potentissimo; designat nihilominus etiam desertorem Diabolum, qui cæteros Angelos decore & ordine antecellebat.

Tertullianus enim lib. 2. adversus Marcionem cap. 10. scribit Satanam Tyrorum principi comparatum,

quia erat eminentissimus Angelorum, & Archangelus omnium sapientissimus.

Ac videntur in hanc sententiam PP. conspi-

care. Nam Gregorius lib. Moralium iv.

cap. 13. ait: *Apostata Angelus, qui ita conditus fuerat, ut Angelorum cæteris*

legionibus eminaret, superbiendo succubuit.

Bernardus etiam serm. de Adv.

Superbia (inquit) non modo Angelum,

sed Angelorum principem in Diabolum

commutavit. Atque Auctor Comment.

quæ Hieronymi nomen præferunt in

Psalm. 23. habet: *Diabolus novem ordines*

Angelorum sub sua habuit dominatio-

ne five bonos, five malos.

Possit opponi, quod in eodem cap. 28. Ezech. v. 14. Diabolus vocatur Cherub; sunt autem Cherubim inferiores Seraphim: & S. P. Augustinus lib. 11. de Gen. ad lit. cap. xvii. videtur distinguere duo Angelorum genera, unum supercœlestium; alterum aereorum ac mundanorum, quibus tantum Satan præfuerit.

Atrespondeo juxta regulam septimam Tichonii apud Augustinum cap. 37. libri 111. de Doctrina Christiana, in Scripturis, quæ sunt de Diabolo, qui est caput impiorum, & simul de membris ejus, non omnia verba capituli necessario congruere: quod S. Pater demonstrat ex Prophetia Isaiæ cap. xiv. quæ est de rege Babylonie ac de Satana, in qua plura sunt in contextu sermonis, quæ diabolo nequeunt aptari. Itaque verba

Ezech. quæ simul de Rege Tyri & de dæmonsunt intelligenda, non omnia utrique convenient. Rex ergo Tyri est Cherub extensus sive, ut hebreus legit כְּרוּב מִמְשָׁח, Cherub unctus, scilicet Princeps illustris: & כְּרוּב, quoniam, ut Cherubim arcam obtegebant, Tyrorum fines munierat: מִמְשָׁח, quia reges omnes & magnates ita appellabantur. Non autem oportet etiam Satanam Cherub dicere: quamquam si dicatur hoc sensu, ipsius potius demonstratur dignitas, quam inferior conditio. Inspecta quoque significatione verborum Seraph ardorem significat; perditque Diabolus formam Seraphim, quia in amore casto, & bona voluntate non stetit. In 11. de Gen. ad lit. cap. xvii. Augustinus aliorum narrat opinationem, de qua proximo cap. xix. inquit: Sed afferunt hæc duo genera bonorum angelorum qui potuerint, unum supercœlestium, in quibus nunquam fuit, qui cadendo diabolus factus est; alterum autem mundanorum, in quibus fuit: mibi autem fateor unde hoc secundum Scripturas afferam, non interim occurrit.

Propositio II. Peccaverunt an-

geli apostatae superbia, ductaque à ma-

Propositio II. 5.

genitidine animi contumacia.

Id Scriptura, PP. & promiscua argu- Prohah-
mentatio suadent. Primo Tob. IV. 14. Angelo-
legitur: Superbiā nunquam in tuo sen- los peccāte
su, aut in tuo verbo dominari permit- superbia
tas: in ipsa enim initium sumpsit omnis & conuoca-
perditio. Apud Isaiam XIV. 11. Detra-
cta est ad inferos superbia tua. Vice-
ximo octavo Ezech. 17. Elevatum est cor
tuum in decore tuo. Et in 1. ad Ti-
mooth. 111. 6. Ne in superbiā elatus in
judicium incidat Diaboli; id est, in pœ-
nam, quam ob superbiā Lucifer pendit.
Deinde hæc est SS. Patrum traditio. S. P.
Augustinus XI. de Gen. ad lit. cap. 23.
Continuo, inquit, sed à luce veritatis avertit
superbia tumidus. Et XXII contra Fau-
stum cap. 87. In veritate non stetit, sed
à luce sua superna, quam de Deo babe-
bat, superbia merito abscessus est. Athan.
in Orat. de Virg. Superbia ipsum in in-
feriores abyssi partes præcipitavit. Cy-
rillus lib. 2. in Isaiam: Cecidit tumida
& turgida cogitans, & honorem ac glo-
riam soli summa naturæ congruentem
rapere cupiens, quantum molimine & vi
& animo poterat. Vide Propos. præ-
cedentem. Suppetit etiam triplex ratio-
I. quia elevare cor suum, & proprio fa-
stu tumescere est arrogantiæ, & fastidii
argumentum: & diabolum inflati ani-
mi contumacia deliquisse, constat ex
dictis. II. quoniam superbia nihil est aliud,
quam

3.
Objectio;

4.
Responso.

7.

8.

9.

10.

11.

12.

13.

14.

15.

16.

17.

18.

19.

20.

21.

22.

23.

24.

25.

26.

27.

28.

29.

30.

31.

32.

33.

34.

35.

36.

37.

38.

39.

40.

41.

42.

43.

44.

45.

46.

47.

48.

49.

50.

51.

52.

53.

54.

55.

56.

57.

58.

59.

60.

61.

62.

63.

64.

65.

66.

67.

68.

69.

70.

71.

72.

73.

74.

75.

76.

77.

78.

79.

80.

81.

82.

83.

84.

85.

86.

87.

88.

89.

90.

91.

92.

93.

94.

95.

96.

97.

98.

99.

100.

101.

102.

103.

104.

105.

106.

107.

108.

109.

110.

111.

112.

113.

114.

115.

116.

117.

118.

119.

120.

121.

122.

123.

124.

125.

126.

127.

128.

129.

130.

131.

132.

133.

134.

135.

136.

137.

138.

139.

140.

141.

142.

143.

144.

145.

146.

147.

148.

149.

150.

151.

152.

153.

154.

155.

156.

157.

158.

159.

160.

161.

162.

163.

164.

165.

166.

167.

168.

169.

170.

171.

172.

173.

174.

175.

176.

177.

178.

179.

180.

181.

182.

183.

184.

185.

186.

187.

188.

189.

190.

191.

192.

193.

194.

195.

196.

197.

198.

199.

200.

201.

202.

203.

204.

205.

206.

207.

208.

209.

210.

211.

212.

213.

214.

215.

216.

217.

218.

219.

220.

221.

quam inordinatus propriae excellentiae amor. At angelum hoc inordinato amore corruisse aperte evincitur: quisquis enim peccat avertit se ab incomparabili bono, vertitque ad aliquid creatum & mutabile. Angelus vero non convertit se ad res corporeas, quarum delectatione non capit, sed ad semetipsum; ideoque peccavit prava propriæ potestatis delectatione: unde S. P. XII. de Civ. Dei cap. 6. ait: *Ab illo qui summe est, aversi ad se ipsos conversi sunt, qui non summe sunt; & hoc vitium quid aliud quam superbiam nancupatur?* III. Ut Damascenus scribit lib. II. cap. 3. ad nullum peccatum pronior est spiritus, quam ad superbiam: quamvis enim possint in eo inventari invidia, malevolentia, aliqua plura; haec tamen amorem proprium consequuntur; quum E. G. memini soleat quis invidere, nisi propriæ potestatis ita afficiatur amore, ut nullum sibi dignitate compatiatur æqualem: ut infra in resp. ad 2.

6. Propositio 3. multi dæmones in aeris regionibus ver- fumur.

PROPOSITIO III. Non omnes dæmones in abyssum dejecti sunt, sed permuli in aeriis regionibus adhuc versantur.

Quibusdam videtur omnem angelorum malorum multitudinem in tartarea loca fuisse relegatam, ibique in vincula conjectam; propterea quod in II. Petri cap. v. 4. indiscriminatum scriptum sit: *Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, & in Epist. Judæ v. 6. Angelos, qui non servaverunt suum principatum . . . vinculis æternis sub caligine reservavit.* Vera tamen est premissa conclusio, scribente Apostolo ad Ephes. vi. 12. nobis collationem esse adversus mundi rectores tenebrarum barum contra spiritualia nequitæ in cœlestibus. Quæ verba expônens Hieronymus inquit: *Hec omnium Doctorum opinio est, quod aer iste, qui cœlum, & terram medium dividens inane appellatur, plenus sit contrariis fortitudinibus.* Dixerat Apostolus cap. II. ejusdem. Epist. 2. dæmonem esse principem potestatis aeris bujus. Etiam Lucæviii. 31. dæmonia Christum rogabant ne imperaret illis ut in abyssum irent. Quippe noverant posse cum aliis ante judicium diem per aerem volitare. Assentiantur huic sententiæ auctore Hieronymo nuper laudato Doctorés omnes. I. Patres, Tertullianus cap. 22. Apolog. Lactanius lib. I. cap. 6. Chrysostomus hom. II. in epist. I. ad Thessalonice. Fulgentius lib. I. de Trinit. cap. 8. Rupert. in I.

R. P. Berti Theol. Tom. II.

Commentariotum in Genes. cap. 17. &c. Quid Augustinus? ut mittam loca alia permulta, scribit ille in VI. de Civit. Dei cap. 22. *esse spiritus nocendi cupidissimos à justitia penitus alienos, superbia tunidos, invidentia lividos, falacia callidos, qui in hoc quidem aere habitant.* II. Assentiantur Hebræi quorum est vetustissima traditio in libro Aboth expressa, & in libro, qui inscribitur, *Cedrus Libani*, nec non in altero, qui dicitur **מִנְחָה רַשָּׁה** apud Grotium tom. 3. p. 887. III. Etiam Philosophi, præsertim Platonici, qui frequenter dixerunt *δαιμονίς ἡροφόρτες dæmones in aere oberrantes, & δαιμονες ἀερού γένος, dæmones genus aereum.* Denique etiam Poetæ, qui in hoc aere totam illam inferiorum Deorum fabulam constituerunt, Proserpinam, Summanum, Ditem, & Manes, & furias. Inquit Vives Comment. in cit. cap. 22. de Civit. Dei.

Erit ergo in epist. 2. Petri, & in Canon. 7. Noīmen infernū accipiendum pro aere, qui comparate ad fernū accipi- tūt pro aere.

cœlum aut splendidissimam ætherem merito dicitur tartarus, abyssus, infernus. Ita enim declarant Patres, Augustinus in Psalm. 149. Gregorius lib. XI. Moral. cap. XVI. & Beda in epist. 11. Petri cap. II. Aut dicas, omnes quidem Angelos statim ac peccaverunt fuisse in infernum detrusos, ibique semi-ternis suppliciis esse multandos: occulto tamen Dei judicio factum esse, ut Satan inde exiret, ut Eam Adamque tentaret, ac post horum transgressionem datum quoque plurimum dæmoniorum turmis illinc erumpere, & per aeren vagari, ut Adæ posteri peccati effecta sentirent, gererent se humiliiter & demissæ, luctam haberent cum adversario nequissimo, ab eoque interdum vexarentur, donec expletis Christianæ Fidei triumphis in profundum dejectus penitus vagandi & nocendi potestate privetur.

QUÆ FACIUNT CONTRA PROPOSITIONEM SECUNDAM.

Nullius, aut saltem parvi negotii erit 8. contrarias repellere objectiones: quærum prima est, colligi ex cap. 6. Genes. v. 2. *Videntes filii Dei filias hominum &c.* Quod prima Angelorum iniqüitas fuerit cum mulieribus concubitus; ita enim textum exponunt Clem. Alex. lib. I. Pedagogi cap. 2. Athenagoras legatione pro Christianis, Tert. in lib. de Idololatria, Joseph etiam Hebrewus in I. Origen. cap. 4. Lactantius, Metho-

D d

Metho-

Methodius, &c. Verum hujus loci legitimam dedimus explicationem cap. 11. ad 1. Interim ut concedamus dæmones incubos, quos Silvanos, Faunos, & Dusios nuncupant, improbos mulieribus extitisse & cum illis peregrisse concubitum, ut asseverare videatur 3. Pater xv. de Civit. Dei cap. 23; certum est Angelos primum hoc peccato labi non potuisse. Peccatum enim Angelorum antevertit culpam Adæ; quippe legitur Sap. 11. 24. *Invidia Diaboli mors introivit in orbem terrarum: atque apud Augustinum ibidem: qui primum hominem per invidiam serpentina fraude decepit.* At Adam non cognovit uxorem suam nisi post lapsum; ideoque Angelorum peccatum omnem generationem filiarum hominum antecedit.

9.
Objecio 2.

Præterea non desunt qui existimunt primum Angelorum flagitium fuisse invidiam: pro qua opinione proferri possunt apertissima testimonia Irenæi lib. iv. cap. 78. Cypriani in libro de Zelo & Livore, Gregorii Nysseni Catach. 6, necnon Augustini in 4. de Baptismo contra Donatistas, & tract. v. in Joannem. Sed respondet Idem S. P. lib. xi. de Civ. Dei cap. 14. *Cum Superbia sit amor excellentiæ propriæ, invidia vero sit odium felicitatis alienæ, quod inde nascatur sati in promptu est.* Amando enim quisque excellentiam suam, vel paribus invidet quia ei coæquantur, vel inferioribus ne sibi coæquentur, vel superioribus quod eis non coæquetur. Superbiendo igitur invidus, non invidendo quisque superbus est. Oppositæ ergo auctoritates ita sunt exponenda, ut, quoniam invidientia est primogenita filia superbiæ, & superbus non potest esse non invidus, statim ac diabolus sui delectatione inflatus est, cœpit invidere Deo summum honorem & cultum, ceterisque spiritualibus creaturis justitiæ meritique ornamenta; atque ita ex elatione superbiæ etiam invidia contabuit.

10.
Objecio 3.
scoti.

Tertia argumentatio est Scotti, ejusque affectatorum, quibus placet diaboli crimen appellare *spirituale luxuriam.* Inquiunt enim: diligere semetipsum aut alium inordinato amore amicitia est unum specie scelus; at amare hoc pacto alterum luxuries est & libido, non contumacia superbiæ. Addunt superbum esse, qui se super alios extollit: Angelum vero non appetivissimi eminentiam compareat ad alios, sed absolute fuisse excellentiæ præstantiaque sua delectatum. Quæ opinio, præter catastrophes, & abusionem verborum communis etiam iudicio repellitur. Immodica enim ef-

frænisque delectatio est ratio communis cuique peccato, & ex diversitate objectorum varias nequitæ species constitut; ut si fuerit delectatio cibi vel potus, fiat crimen edacitatis & gutturis; si appetitus laudis, ambitio; si aliorum adversitatis atque infortunii, malevolentia; si propriæ potestatis ac magnitudinis, superbia. Non est ergo luxuriae delectatio & amor cupiditatis tantummodo, sed oblectatio de re venerea & turpi carnis voluptate: nisi propinquis verbis abutamur, ut quando dicimus *in libertate luxuriam, aut luxuriam in herbis.* Neque requiritur ad superbiam comparatio ad alterum; cum aliquando quis superbiat sese bonum estimando, aut dum jactat collatum sibi pro meritis donum aliquod: qui duo sunt primi actus superbiorum, ut scribit Gregorius capite quarto libri Moralium tertii ac vicesimi. Sita est ergo superbiam in immodica & irrationali. propriæ præstantiæ oblectatione; & velle praefere aliis hujusmodi oblectamentum, tanquam effectus causam, insequitur.

Quæres quenam fuerit hæc malorum Angelorum superbiam.

11.
Quæ super.
bia malorum
Angelorum.
Responso,
Nam quidam assertunt cum Scoto, Vasquies, aliquis, in hoc superbiam Diaboli sitam esse, quod concupiterit esse Deo similem, non absolute, quippe optimè neverat se plurimum à Dei majestate distare, neque posse ad illam pertingere, sed conditionate, videlicet, si id foret aliquo modo possibile. Guilelmus Parisiensis, & Gregorius de Valentia inquit noluisse Diabolum Deo subjici quantum ad ministeria exercenda, sed esse sui juris, neque communi Angelorum lege teneri: quod affirmare videtur etiam S. P. Aug. in Psalmum 70. Gregorius lib. 34. Moral. cap. 13. & Anselmus de Cœtu Diaboli cap. 4. Theologorum permulti cum D. Thoma q. 63. art. 3. & Aegidio in 11. dist. 5. q. 1. art. 2. docent, avertisse se à beatitudine supernaturali, dum naturalibus viribus voluit eam adipisci: quo sensu Ambrosius ait in Ps. 118. *Ipsæ sibi ad beatam vitam sufficere voluit.* Contendunt quidam in hoc deliquesce, quod naturalem beatitudinem ad finem ultimum, nempe Deum, noluerit referre, ut Cajetanus, Ferrariensis, & alii ex Thomistis. Villalpandus in cap. 28. Ezech. censet affectasse dæmonem Divinos honores, & Angelorum latratiæ, quod fieri potest etiam à creatura, quæ se Deum non esse, sed à Deo productam agnoscit; quo scelere infe-

infesti sunt Reges Babylonis, & Tyri, nec non Alexander Macedo, Antonius Verus, Domitianus, & alii. Ego hæc omnia sic approbo, ut Diabolus superbia tumidus propriæ potestatis delectatione corruptus fuerit, ut inquit S. P. lib. xi. de Genes. ad lit. cap. 23, neque ex propriæ naturæ contemplatione surrexerit ad amandum & laudandum creatorem suum, sicut fecerunt Angeli Sancti, ut legitur in xi. de Civit. Dei cap. 7: atque ita dæmones ultimum finem in se ipsis collocavisse per elationem, qua ipsi sibi ad beatam vitam sufficere vellent, quemadmodum habetur

in cap. i. libri xxii. ejusdem Operis. Hinc comes illa superbia super ceteros inflatio, & nimia illa divinorum honorum cupiditas, qua etiamnum cor Satanæ mirifice tangitur.

Hoc etiamnum pacto intelligitur, quomodo peccare potuerit, cum esset particeps lucis & sapientiæ: quandoquidem videndo se in propria natura per cognitionem, quam dicimus *vespertinam*, non utique erravit; sed ut aspergeret in laudem & amorem Creatoris caruit propria voluntate judicio practico, ad quod indifferens erat ob rationem prolatam capite xiii.

C A P U T XVII.

De æterno igne, qui Diabolo & Angelis ejus paratus est.

S U M M A R I U M.

1. Status quæstionis.

à num. 2. usque ad 5. Probatur, ignem, quo dæmones, & damnati torquentur, fore æternum.

à num. 6. usque 18. Enervantur objectiones.

à num. 19. usque ad 22. Propugnatur, inferni

ignem esse materialē, & corporeū.

à num. 23. usque ad 33. Solvuntur oppugna-

tiones.

I. De igne æternō. **P**ECCATO finitima pœna est: eique dæmones addicti sunt, expulsi à regno Cœlorum, privati gratia, & inferorum igne damnati. De hoc igne disputari solet an sit materialis & corporeus, & an futurus sit sempiternus. Et hæc quidem postrema quæstio dogma Catholicum est certissimumque fide tenendum aduersus Origeneum, qui, ut scribunt Epiph. in Epist. ad Joan. Jerosolymitanum, & Hieronymus Epist. 55. ad Pamachium, negavit pœnas dæmonum esse æternas. Altera autem quæstio de Igne corporeo, si à gehenna & inferorum loco præscindas, communis quidem est inter Romanæ communio-nis Catholicos, & excepto Catharino vix aliquem invenies qui defendat oppositam, imo & ex Novatoribus quidam in eamdem nobiscum sententiam conspirant, repugnantibus tamen quamplurimis; sed videtur nullum de hac extare decretum.

Notandum. Dixi autem, *Si à gehenna & inferorum loco præscindas*: hunc enim adversus Calvinum, Bezan, & nuperos Unitarios materialem esse firmiter credendum est. De hujs infra terram incolatu tractat in Psalm. ii. Hilarius, Tertullianus lib. de Anima cap. 55. & quamquam definire locum Inferni noluerint veterum aliqui, & nonnulli extra hunc mundum statuerint; *Infernū sub terra esse nemo jam ambigit*, inquit in Epistola ad Ephesios cap. 14. Hieronymus.

R. P. Berti Theol. Tom. II.

Augustinus vero, qui in lib. xii. de Gen ad lit. cap. 32. anceps videtur, & in eam opinionem propendet, quod inferorum substantia spiritalis sit, non corporalis, in II. libro Retract. cap. 24. *De inferis*, inquit, *magis mibi videor docere debuisse, quod sub terris sint, quam rationem reddere cur sub terris esse credantur, sive dicantur, quasi non ita sit.* Et quidem cap. xi. Matth. 23. Capharnaum dictum accipimus, *Usque in infernum descendes: quod dictum etiam de Babylone apud Esaiam XIV. 15. non solum ad significandam urbium & murorum everthonem, sed etiam civium interitum atque pœnam.* In Apocalypsi quoque in abyssum detrudendum serpentem antiquum, qui est Diabolus & Satanæ, & una cum eo mittendos in stagnum ignis quotquot scripti non erunt in libro vitæ, legimus cap. xx. v. 2. & 14. Atque ne loca omnia producam, Paulus ad Philipp. II. 10. scribens, *In nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & inferorum, aperte indicat triplicem animarum locum in cœlis, in terra, & in inferis.* Nolumus idcirco de hac re dubitare: Sed his paucis premissis, quæ ad refellendum Calvinianum errorem possunt sufficere, priores ilias quæstiones, nimirum de æternitate, & qualitate infernali ignis aggredimur.

PROPOSITIO I. Perpetuus atque æternus erit ignis, quo dæmones & damnati torquentur.

Propositio I.
ignis infer-
nalis est æ-
ternus.

Dd 2

Ori-

Probatur ex Origenistarum error ex Platonicis hau-
S. Scriptura stus, ut scribit in lib. xxii. de Civit. Dei
cap. 13. S. P. Augustinus, quamquam
Plato in fine Gorgiae, & Virgilius etiam
in 6. Aeneid, non omnium omnino ini-
quorum ad temporalem emendationem
pœnas post mortem duraturas esse pro-
nunciant; sed ille scelestioribus sempiternas infligi, is infelictem Theseum asserit sedere, aeternumque sedere: Origenistarum, inquam, error sacris literis, Pan-
trum auctoritate, ac syllogismis, id est,
ductis a ratione argumentis convellitur.
Ex Scripturis haec sunt apertissimæ: Isaie
lxvi. 24. *Ignis eorum non extinguetur.*
Danielis xii. 2. *Et multi de his qui dor-
miant in terra pulvere, evigilabunt:
alii in vitam aeternam, & alii in op-
probrium ut videant semper.* Quo in
loco legunt hebrei quidam, **עַזְלָם**

לְדָרָאָן ad opprobrium sempiternum,
& Graeci eis ὀνειδίσμον γένεσθεντες, in concitum, aeternumque pudorem.
Matthæi xxv. 41. *Discedite a me malediciti in ignem aeternum, & infra 46.*
Et ibunt hi in supplicium aeternum. Lucæ
xvi. 26. *Chaos magnum inter nos, &
vos firmatum est: ut bi qui volunt binc
transire ad vos, non possint, neque inde
buc transmeare.* Eo pertinent testimoniæ,
quibus asseritur improbos nunquam
fore coelesti regno potituros; ut Marci
iii. 29. *Qui blasphemaverit in Spiritum Sanctum non habebit remissionem in
aeternum:* Pauli in 1. ad Corinth. 6. 9.
& 10. *iniqui regnum Dei non possidebunt:*
Et 2. ad Thessalon. 1. 9. *Penas dabunt
in interitu aeternas à facie Domini.* Apocalypsis denique xx. 10. *Cruciabuntur
die ac nocte in saecula saeculorum.*

3.
Elsio re-
sponsi ori-
genistarum.

Hæc simul conjuncta elidunt responsum Origenistarum autumantium supplicium damnatorum dici aeternum quod diu, non autem semper duraturum sit. Quod sane ineptum est, mentitum, dicitisque repugnans. Principio enim licet tam hebraicum **עַזְלָם**, quam græcum vocabulum τὸ αἰών, pro saeculo, pro mundo, & pro diurna duratione nonnunquam accipiuntur: αἰώνιον tamen nonnisi pro aeternitate, sive nunquam desitura successione desuper usurpatur: unde Augustinus contra Priscillian. cap. 5. ait: *A iōn autem græce aliquando aternum, aliquando saeculum significat: ta-
men quod ex hoc nomine derivatur, &
appellatur αἰώνιον, nec ipsi græci quan-
tum existimo solent intelligere, nisi id*

quod non habet finem. Præterea ita ignis inferni aeternus dicitur, ut extingui non debeat, apud Esaiam 66. 24. unde Augustinus ibidem cap. 6. ait: *Qualisunque pœna significata fit nomine vernis, atque ignis; certe si non morietur, neque extinguetur, sine fine prædicta est.* Rursus tam capite 111. Danielis, quam xxv. Matthæi ex æquo dicitur aeternum opprobrium ac supplicium impiorum, & aeterna vita bonorum: hanc vero finem habituram esse non credunt Origenistæ. Ad hæc: si finis miserrimi apud inferos incolatus expectari posset quodammodo; haberetur tandem omnium peccatorum remissio, & posset Epulo ad sortem Lazari transmeare; quod ceteris testimonis evincitur esse contrarium. Denique in xx. Apocalypses dicuntur improbi cruciandi in saecula saeculorum. At neminem latet hanc Latinorum emphasis, quemadmodum Græcorum εἰς τοὺς αἰώνας τοῦ αἰώνα, Hebreorumque עַד-עַזְלָם terminum exitumque prorsus exclude-re: ut animadverit S. Pater lib. xxii. de Civ. Dei cap. 23. Quod vero alii reponunt ignem quidem futurum aeternum, at non aeternum supplicium, iisdem momentis retunditur; præsertim cum Matthæi xxv. v. 41. & 46. similis occurrat repetitio vocis αἰώνιον, sicut & in xii. capite Danielis. Ut ergo erit aeterna requies Sanctorum, & aeternus ignis inferni; ita aeternus erit cruciatus impiorum, aeterna combustio, aeternumque supplicium. Præclare Augustinus de Fide & Operibus cap. 15. *Nec illud dici sic poterit, in quo non nulli se ipsis seducunt, ignem aeternum dictum, non ipsam combustionem aeternam;* cum & hoc prævidens Dominus sententiam suam conclusit dicens sic, *Ibunt illi in combustionem aeternam, iuxi au-
tem in vitam aeternam.* Erit ergo combus-tio aeterna sicut ignis. Atque de Civit. Dei loco nuper laudato: *Si utrumque aeternum, profecto aut utrumque cum fine diuturnum, aut utrumque sine fine perpetuum debet intelligi.* Par pari enim re-lata sunt: *binc supplicium aeternum, inde vita aeterna.* Dicere autem in hoc uno eodemque sensu, vita aeterna sine fine erit, supplicium aeternum finem habebit, mul-tum absurdum est.

Cum Augustino eadem cæteri Ecclesiæ 4.
PP. tradiderunt. Chrysostomus hom. 2: Probatur 3.
de Lazaro, Epiphanius hæresi 59, contra ex Patribus:
Catharos, & Auctor QQ. ad Orthodox. q. 60. docent improborum animas non posse post exitum quicquam emolumenti per-

percipere. Cyprianus Tractatu 1. ad Demetrianum 22. scribit: *Quando ipsis incex-cessum fuerit, nullus jam pœnitentia locus est, nullus satisfactionis effectus.* Habet consimilia lib. de Bono Mortis cap. 2. Ambrosius. Tertulliani, Minutii, & Laetantii profert insignia testimonia etiam H. Gortius tom. 2. p. 240. Gregorius Nazianz. in Carm. de rebus suis ait: *Post hanc vitam omnia esse vinculis adamaninis alligata.* Hieronymus in caput Matthæi quintum ac vicesimum hæc graviter, sane, & probe conscribit: *Prudens lector adverte, quod & supplicia æternas sint, & vita perpetua metum deinceps non habeat minarum.* Greg. Magnus lib. xxiv. Moral. cap. 16. totus in hoc argumento versatur. Quid me in sylvam abstruso? *Firmissime tene, & nullatenus dubitez iniquos omnes ituros in combustionem æternam,* inquit Fulgentius de Fide ad Petrum cap. 43. & Symbolum Athanasianum: *Et qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam: qui vero mala, in ignem æternum.*

s.
Probatur. 3.
ex S. Aug.

Hujus vero dogmatis quintæ generalis Synodi, & earum, quæ consecutæ sunt, auctoritate definiti, cum etiam rationcinationes possint affirri, ex Augustini libris alias mutuabor. Sit prima: Qui super fundamentum, quod est Christi fides, ædificaverit aurum, argentum, & lapides pretiosos, ut inquit Apost. ad Corinth. epist. 1. cap. 11. 14. *mercedem accipiet.* Si autem superædificaverit fænum, ligna, stipulam, id est cum fide, quæ per dilectionem operatur, quodam carnali prepeditus affectu deliquerit venialiter, *salvus erit per ignem,* sive in hac vita per tolerantiam tribulationum, sive in altera per ignem Purgatorii: qui vero fundamentum non habuerit, scilicet, fidem & dilectionem, atque homicidium, adulterium, fornicationem, idololatriam, & similia queque commiserit, non propter fundamentum per ignem salvabitur, sed amissio fundamento æterno igne torquebitur: ait S. P. Augustinus in libro Quæst. ad Dulcit. cap. 1. Apostolicam sententiam egregie pertractans. Illi ergo, qui hæc flagitia patrarent, nec veraciter pœnitentiam egerunt, salutis fundamentum deperdunt, sera & infruictuosa pœnitentia atque dolore inutili afficiuntur; neque emundari possunt per ignem, quo salvatur duntaxat quisquis super fundamentum ædificat ligna, fænum, & stipulam. At everso, dirutoque fundamento salutis, concepta inutili cum desperatione pœnitudine, & premente cruciatu ignis, qui non purgat aurum, non

emundat lateres Jerusalem, sed Babylonem incendit, ac præterea nullo supernæ gratiæ lumine coruscante, & creatura rationali in termino constituta, stultissime non sempiternum creditur inferorum supplicium. Alterum argumentum depromittit ex lib. xxi. de Civ. Dei cap. 23. & 24. In extremo enim Judicio hac pro justis sententia est: *Venite, percipite regnum, in impios vero hæc alia, discedite, ite in ignem æternum:* eaque lata ibunt hi in supplicium æternum, illi autem in vitam æternam. Sed utraque sententia vera est, utraque extrema, utraque definit absque termino justis, reprobisque mercedem, vel poenam: Ergo sempiternum erit regnum electorum, & sempiternum patiter damnatorum supplicium. Audias Augustinum cit. cap. 23. *An forte Dei sententia, quæ in malos & angelos & homines proferetur, in angelos vera erit, in homines falsa?* Ita plane hoc erit, si non quod Deus dixit, sed quod suspicuntur bonizines, plus valebit. Deinde quale est æternum supplicium pro igne diuturni temporis non extimare, & vitam æternam credere sine fine, cum Christus in eodem ipso loco, in una eademque sententia utrumque complexus sit: *Ibunt isti in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam?* Et proximo capite: *Cum dictum fuerit à judice virorum atque mortuorum, Venite benedicti patris mei, possidet paratum vobis regnum à constitutione mundi: & alii e contrario, Discedite à me maledicti in ignem æternum: nimis presumptionis est dicere, cuiquam eorum æternum supplicium non futurum, &c.* Vide & lib. ad Orosium aduersus Priscillianistas, & Origenistas cap. vi. His accedit, quod sicut vera beatitudine non consistit absque æternitate; sive, ut etiam Cicerô scribit de Natura Deorum, sine animi securitate: ita non esset damnatorum plena miseria; si aliqua eis foret summi boni, cum magna pena supplicioque, expectatio. De quo arguento vide Augustinum in xi. de Civit. Dei cap. xi.

EORUM, QUÆ OBJECTANTUR, DISSOLUTIO.

Objiciuntur adversus Catholicam veritatem plura Scripturarum Divinarum Objectiones testimonia, quæ ad tres classes reducentur. I. Quædam sunt, quibus Deus gratiam & gloriam pollicitus est fidelibus manducantibus corpus suum, & eleemosynam largientibus. De fidelibus enim legitimis in 1. ad Corinth. cap. 3.

cap. 3. salvos futuros, *sic tamen quasi per ignem*: Et Marci ultimo 16. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit.* De accendentibus ad Sacramentum Dominici Corporis habetur Joan. vi. 55. *Qui manducat meam carnem, & bibit meum Sanguinem, habet vitam aeternam.* Et de stipem erogantibus constat ex eadem Iudicis sententia Matth. xxv. v. 35. his regnum a constitutione mundi fuisse paratum: & cap. xix. 21. *Da pauperibus, & habebis tesaurum in celo.* Hi ergo aliquando inferorum teterrimis subtrahendi erunt suppliciis. II. In altera classe locari possunt, quæ impiis pœnam parem delectationi, quæ transit, minitantur, ut Apocalypses xviii. 7. *Quantum glorificavit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum.* Eam ob rem cruciabuntur in inferis impii, donec novissimum minutum reddant, ait Lucas cap. xi. 59. atque pro mensura peccati erit & plagarum modus, ut habetur Deuteron. xxv. 2. Sed redditio novissimo quadrante debet cessare cruciamentum. In tertia sede locari possunt quæ maximam Dei misericordiam contestantur, ut Psalm. lxxvi. 8. 9. 10. *Nunquid in aeternum projicit Deus aut non apponet, ut complacitor sit adhuc? Aut in finem misericordiam suam abscondet a generatione in generationem? Aut oblitus est misericordiæ Deus? aut continebit in ira sua misericordias suas?* Et Psalm. clx. 9. *Non in perpetuum irascitur, neque in aeternum communabatur.*

7.
Solutio. 1. Data opera hæc omnia expendit Augustinus in libro xxii. de Civit. Dei, in libro de viii. Dulcitii quæstionibus, & in lib. ad Orofium contra Priscillianistas. Itaque eo duce ac Magistro ita prioris classis momenta expediuntur. Apostolus in 1. ad Corinth. loquitur de iis, qui super fundamentum ædificant fænum & stipulan, non de his, qui fundamentum amittunt, ut supra explicavi, & melius percipies si legeris q. 1. Dulciti, & cap. 26. laudatilibri de Civit. Dei, & de fide & operibus cap. xiv. *Quid proderit, ait Jacobus, fratres mei, si fidem dicat se quis habere, opera autem non habeat? Nunquid poterit fides salvare eum? Dicit etiam, Quia fides sine operibus mortua est. Quousque ergo falluntur qui de fide mortua sibi vitam aeternam pollicentur? ... Falsa erunt illa, quæ obscuritatem, & ambiguitatem non habent: Si habeam omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum?* Hæc, aliaque lectu dignissima Sanctus Pater. Ille ergo salvus erit, qui crediderit & bapti-

zatus fuerit, ac præterea impleverit quod scriptum est Matth. xix. 17. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Qui autem manducant carnem filii hominis habent vitam aeternam; dummodo sint in ejus corporis unitate, id est, in Christianorum compage membrorum, & maneant in Christo & in corpore ejus, quod vivit in aeternum per charitatem & gratiam; unde manducare corpus Christi non tribuit vitam hæreticis, qui sunt ab unitate & compage membrorum separati, neque fidelibus, qui licet sint in unitate corporis, non manent in illo. Vide cap. xxv memorati libri de Civit. Dei. Eleemosyna pariter salvabit impium, si prius eam facere incipiatur à seipso. *Indignum est enim, ut in se non faciat, qui facit in proximum, cum audiat dicentem Dominum, Diliges proximum tuum tanquam te ipsum: itemque audiat, Misericordia tua placens Deo.* Inquit cap. 27. S. Pater.

Producta secundo loco solvuntur capitale ejusdem libri xi. quippe non propter aquale temporis spatum, sed propter vicissitudinem mali, id est, ut quæ mala fecerit, mala patiatur, est inter culpam, ac pœnam mensura. Alias injusta foret lex, quæ propter osculum feminæ infixum jubet ad horam vapulare, punitque diuturno dolore suavitatem voluptatis exiguae. Injusta, quæ ad vincula damnat servum, qui transiente verbo Dominum lacepsit. Injusta, quæ pro gravi criminis brevi momento patrato hominem morte mulcat, eumque à societate viventium perpetuo divellit. Quæ exempla illic Augustinus fusori stylo persequitur. Neque vero ipse Origenes temporis cum scelere mensuram potest exigere; dum angelos pro uno actu superbie plurium sæculorum intervallo puniri fatetur. Est præterea in damnatis obstinata in malo voluntas; atque dum actu peccarunt, optarent illicitæ voluptatis perpetuitatem. Habet ergo sempiternum supplgium etiam menluram temporis comparate ad cupiditatem voluptatis præteritæ, & ad præsentis inflexibilitatem malitiae. Neque obest versus 59. cap. xi. Lucæ; primo enim hunc, & aliud consimile Matth. v. 26. rectissime possumus accipere de igne Purgatorio: deinde si concedamus dictum de infernali, respondebimus particulam donec interdum æquivalere adverbio *nunquam*, ut Genes. viii. 7. *Corvus non revertebatur, donec siccarentur aquæ:* Et Matth. i. 25. *Non cognoscet eam, donec peperit filium suum primogenitum.* Nam

Nam pro summo atque infinito debito ad ultimum quadrantem reddere, est res impossibilis. *Ad numinum solvere*, inquit etiam Cicero Epist. ultima ad Att. pro eo, quod est satisfacere pro summo jure.

^{9.} Quæ dicta sunt de magna Dei misericordia locum habent in his, qui refi-
^{solutio 3.} pescunt, in poenit. que in hac vita infliguntur, & in vasis misericordie, non iræ, & vindictæ, *Omnium itaque miseretur vasorum misericordie*. Quid est omnium? Et eorum scilicet quos ex gentibus, & eorum quos ex Iudeis prædestinavit, vocavit, justificavit, glorificavit, non omnium hominum, sed istorum omnium neminem damnaturus. Ait Augustinus cap. 24. ejusdem libri.

^{10.} Objiciuntur deinde complura veterum Patrum testimonia, qui rationalem animam mortalem dixerunt, eamque putarunt in inferorum cruciatibus interire. Sed nullus est inter Ecclesiae Patres, cuius auctoritate magis novi Origeniani in contentionem veniant, quam beati Hieronymi. Ex hoc maximo, præclarissimo Doctore plura depromunt. Afferunt primo illius Commentaria in cap. 66. Iiæ, ubi exponens ea verba: *Ignis eorum non extinguetur*, ait: *Porro qui volunt supplicia aliquando finiri, & licet post multa tempora, tamen terminum babere tormenta, bis utuntur testimonis*, Cum intraverit plenitudo gentium, tunc omnis Israël salvus fiet: & iterum, Conclusus Deus omnia sub peccato, ut omnium misereatur: & rursum, Benedicam te Domine quoniam iratus es mihi, avertisti faciem tuam a me, & miseratus es mei: & Dominus ad peccatorem, Cum ira furoris mei fuerit, rursus sanabo; & hoc est, quod in alio loco dicitur, *Quam magna multitudo bonitatis tuae, Domine timentibus te, &c.* Ex quibus constat Hieronymum recitare, & non refellere, imo pluribus Scripturarum textibus confirmare Origenistarum opinionem. Lege tom 111. novæ Par. edit. pag. 514. Adverte etiam S. Doctorem hæc commentaria edidisse jam proœclum atate, adeptumque matutæ senectutis scientiam, ut in Præfat. demonstrat eruditus P. Jo. Martianæus. In hujus argumenti confirmationem accedunt quæ scribit in Epistolam ad Galatas. i. v. pag. 295. Nullam rationabilem creaturarum apud Deum perire in perpetuum.

^{11.} Objecitio 2. Posunt secundo loco produci ea loca, in quibus Hieronymus affirmit saltem animas omnium fidelium, & Christianorum aliquando ab inferni cruciatibus

liberandas: in qua opinione illum perfidisse contendit Stanislaus Pannonus Anabaptista. Atque id ex duplice Hieronymi testimonio videtur evinci. Exstat primum lib. xvi 11, super Iiæam post recitata verba: *Sicut Diaboli, & omnium negatorum, atque impiorum, qui dixerint in corde suo non est Deus, credimus æterna tormenta; sic peccatorum ac impiorum, & tamen Christianorum, quorum opera in igne probanda sunt atque purganda, moderata in arbitramur, & mixtam clementia sententiam judicis.* Testimonium alterum atque illud apertissimum habetur in 1. adversus Pelagianos dialogo, ubi non ex Origenis sententia, sed ex propria inquit: *Si autem Origenes omnes rationales creaturas dicit non esse perdendas, & Diabolo tribuit penitentiam; quid ad nos, qui & Diabolum & satellites ejus omnesque impios & prævaricatores dicimus perire perpetuo: & Christianos, si in peccato præventi fuerint, salvandos esse post poenas?* Itaque saltem Christiani sempiterni gehennæ tormentis non cruciabuntur.

Alia sunt, quæ ex Comment. in caput 1. Nahum opponi possunt, etiam Objecitio 3. præcedentibus duriora. Docet ibi Hieronymus, probatque ex verbis Prophetæ versu 9. *Non consurget duplex tribulatio, salutem fulisse consecutos etiam habitatores Sodomæ & Gomorræ, qui temporalia supplicia fuerunt perpetrati. Quod si vobis (inquit) videatur Deus crudelis, rigidus, & cruentus quod in diluvio genitus delevit humanum: super Sodomam & Gomorram ignem & fuliginem pluit: Aegyptios submersit fluminibus: Israelitarum cadavera prostravit in eremo; scitote ideo ad præsentem redidisse supplicium, ne in æternum puniret.* Addit fidelem, si deprehensus in adulterio decolletur, æternos evadere cruciatus: ac de omni peccatore concludit, *Si quis autem punitus sit, ut ille in lege, qui Israeliticis maledixerat, & qui in sabbato ligna collegerat, tales postea non puniri; quia culpa levis præsentis supplicio compensata est.* Sempiternæ itaque non erunt poenæ damnatorum, si aut fidem servarunt, aut puniti fuerunt supplicio aliquo temporali.

Resp. nihil adversus Catholicum dogma evincere sententias PP. qui aut Responsio animas dixerunt mortales, aut inferni poenas mortem atque interitum appellaverunt. Quo enim sensu anima mortalism dicitur, exposui supra capite 111. Mors autem & interitus appellatur poena gehennæ etiam in sacris literis ubi dicitur sem-

sempiterna; ut liquet ex prima hujus thesis demonstratione, idque per oppositionem ad felicitatem Sanctorum, quæ ob Dei consortium dicitur vita æterna. In his ergo non opus est immorari. Veniamus itaque ad Hieronymum. Is qui dem Comment. in Esaiam sententiam Origenis recitat, nec refellit; sed illam alibi impugnat, atque hic sequitur consuetudinem suam plura aliorum placita etiam erronea propriæ aliorumque Catholicorum sententiæ permiscendi. Nec refert quod producat aliquos scripturarum textus, qui confirmare videntur errorem Origenis. Nam tota illa Orationis complexio ad verbum reperitur in Origene ipso to. 11. hom. 9. super Matthæum; ideoque recitat à Hieronymo, non probatur. Omnia vero, quæ Origenes ex scripturis deproprietatibus adducta supra Augustini interpretatione expunguntur. Idem dicendum de Comment. in Epist. ad Galatas præsertim cum post verba, quæ opponuntur, adjecerit: *Hucusque Origenes.* Hæc respondent Doctores Scholastici, necnon Sixtus Senensis lib. iv. Bib. S. v. *Hieronymus*, Vellostillus Adv. in v. tomum ejusdem Hieronymi q. 3. ac summa eruditione noster Alphonfus Mendoza in Controversiis Theologicis quæst. 1. de numero Prædestinatōrum.

14.
Confirmatio
responsionis.

Nititur hec responsio apertissimæ D. Hieronymi in Apologia 1. ad Ruf. protestationi. Cum enim illi Rufinus objecisset, quod circa inferni cruciatus Origenianis adhæreret erroribus, responderet S. Doctor cap. 4. *Ego in Commentariis ad Ep̄besios sic Origenem, & Didymum, & Apollinarium secutus sum, qui certe contraria inter se habent dogmata, ut fidei meæ non amitterem veritatem, aditque censendum non esse reum, qui in uno opere quod edidisset expositiones posuerit plurimorum.* Habet similia de suis super Epistolam ad Galatas Commentariis, in Epistola ad S.P. Augustinum xi. nunc lxxv. num. 4. Et revera quid tradat Hieronymus ubi proprio loquitur sensu apparet ex ejus verbis super cap. xxv. Matth. tom. 4. pag. 124. de quibus supra. Accedit Sancti Doctoris præclara sententia in cap. IIII. Jonæ, ubi adversus illos, qui afferebant Diabolum in die Judicii penitentiam aucturum, ideoque illius figuram fuisse expressam in Rege Ninive, & in Nabuchodonosor. *Sed hoc, inquit, quia sacra Scriptura non dicit, & evertit penitus timorem Dei, dum facile homines labuntur ad vitia, putantes etiam Diabolum, qui auctor malorum est, & omnium pec-*

catorum fons, acta penitentia possit fallvari, de nostris mentibus abjiciamus. Et sciamus peccatores in Evangelio mitti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & Angelis ejus: de his dici, Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Et post pauca: Si omnes rationabilis creaturæ aequales sunt, & vel ex virtutibus, vel ex vitiis sponte propria aut sursum eriguntur, aut in immergeuntur; & longos post circuitus, atque infinitis saeculis restitutio sit, quæ distantia erit inter virginem. & prostatulum? quæ differentia inter Matrem Domini, & quod dictu quoque scelus est, victimas libidinum publicarum? Idem Apostoli, & Dæmones? Idem Prophetæ, & Pseudopropphetæ? Idem Martyres, & persecutores? Finge quod libet, annos & tempora duplia, & infinitas ætates congere; si finis omnium simili est, præteritum omne pro nihilo est: quia non quarimus quid aliquando fuerimus, sed quid semper futuri simus. Ex Hieronymi itaque protestatione, & tam expressa de perpetuis gehennæ cruciatibus sententia manifestum est alibi Origenianam hæresim retulisse, non approbabisse.

Quod secundo loco opponebatur, di- 15. luitur hac responsione. Dum ait Hie- Responso ad 2. ronymus poenas fideliū aliquando finiti, accipiendo est de fidelibus, qui cum solo venialium peccatorum reatu decelerunt, ut animadvertis citato loco Mendoza. Atque in Commentariis ad Esaiam videtur aperta S. Doctoris sententia, dum loquitur de peccatoribus Christianis, quorum opera in igne probanda sunt, atque purganda. In Dialogo etiam contra Pelagianos, cum apertere scribat omnes prævaricatores perire perpetuo, docet Christianos salvandos esse post poenas, nisi prævaricatores fuerint, & reatu graviorum criminum inquinati. Licet hæc sufficient pro solutione argumenti; ad retundendam Hæreticorum in carpēndis Sanctorum Patrum traditionibus intemperantiam atque impudentiam, paucis Hieronymianæ sententiae vim, gravitatemque demonstro. Cum Pelagius affereret posse hominem propriis viribus vitare omne prorsus peccatum, illud etiam opinabatur consequi ex omni peccato in hoc saeculo non remisso sempiternam animarum damnationem. Hinc in Palestina Synodo, & in libello exhibito adversus eumdem Pelagium sancto Episcopo Eulogio accusatus est, quod hanc propositionem protulerit, *In die judicij impiis & peccatoribus non esse parcendum, & æternis eos ignibus exurendos.* Verum callidus Hære-

Hæreticus respondit hoc se dixisse secundum Evangelium, ubi de peccatoribus legitur, *Ibunt in supplicium æternum*; atque ita damnatus non est à Christianis judicibus, *bis absentibus, qui libellum contra Pelagium dederunt, & quando nullus urgebat, ut peccatores per ignem salvandos à peccatoribus æterno supplicio puniendis distingueret;* ut refert S. P. Augustinus de Gestis Pelagii cap. 111. num. 2. Ea igitur propositione. *In die judicij iniquis & peccatoribus non parcendum, sed æternis eos ignibus exurendos,* alioquin Catholica & Evangelica, in ore Pelagianorum non distinguentium inter peccata & peccata, blasphemæ est, atque Hæretica. Ergo Hieronymus adversus Pelagianos disputans dum ait *Christianos, si in peccato præventi fuerint, salvandos esse post pœnas,* loquitur de peccato veniali tantummodo. Atque id etiam ex verbis Hieronymi comprobatur. Principio enim ponit in ore Critoibuli referentis personam Pelagii illam propositionem: *In die judicij iniquis & peccatoribus non parcendum,* nisdem omnino vocabulis, quibus expressa est in Synodo Palestina: quod sat est, ut quisque percipiat Hieronymum sensa Pelagiana infectari. Deinde distinguit inter peccatorem & impium, affirmans non omnem peccatorem impium esse; & impietatem, cui sempiterna pœna respondet, *ad eos pertinere qui notitiam Dei non habent, vel cognitam transgressione mutarunt.* Affirmat deinceps iniquitatem & peccatum recipere sanitatem, sed ea adhibita cautione, *pro qualitate vitorum.* Addit, quod si vera est Pelagiana lètentia, *solus salvabitur qui nunquam fuit, nec est, sed futurus est, & forsitan nec futurus;* quia scilicet per pauci sunt, vel nulli, qui sine aliqua veniali culpa cedant. Addit tandem verba, quæ nobis opponuntur, *Si autem Origenes &c. quibus affirmans impios & prævaricatores perire perpetuo, & Christianos, si in peccato præventi fuerint, salvandos esse post pœnas,* exponendus est de Christianis, qui præventi sunt in culpa levi, nec Dei notitiam gravi transgressione mutarunt.

16.
Responsio
ad 3.

Quæ objiciuntur ex Comment. in pri-
mum caput Nahum, si aliquid proba-
rent, probarent neminem eorum da-
mnari, qui temporalia supplicia subie-
runt, etiamsi scelestissimi, quales fue-
runt habitatores Sodomæ, & Gomor-
rhæ, ideoque ad præsentem quæstionem
non attinent. Respondemus tamen bre-
viter, eo loci impugnare Hieronymum
R. P. Berti Theol. Tom. II.

errorem Marcionis affirmantis Deum au-
torem legis crudelem esse, & iterum sumere de peccatis supplicium. Falsum id S. Doctor demonstrat, quoniam Deus peccatoribus pœnas irrogat temporales, ne puniat in æternum; si tamen à Deo in hoc saeculo puniti agant scelerum suo-
rum pœnitentiam. Nam si moriantur impenitentes, non tam commissa fla-
gitia, quam ipsa impenitentia, & vo-
luntaria obduratio suppliciis punitur sem-
piternis. Nec alter possunt intelligi
verba Hieronymi scribentis in caput 1.
Sophoniae: *Certe in finem mundi, & in consummatione lugebunt qui suum baptisma non servaverunt; lugebunt qui non egerunt pro peccatis dignam pœnitentiam.*

Objiciunt præterea, in die judicij 17.
Sanctorum intercessione Deum esse pla- Objectio ut-
candum: & Sanctos tunc pro miseris tima-
oratuſos facile suadetur. Si enim (in-
quiunt Origeniani apud Augustinum ci-
tato libro de Civit. Dei cap. 18.) ora-
bant pro illis, quando eos patiebantur ini-
micos, quanto magis quando videbunt
humiles, supplicesque prostratos? Ne-
que enim credendum est, tunc amissuros
Sanctos viscera misericordiae, &c. Quod
si Sancti pro reprobis intercedant, pro-
fecto quod rogaturi sunt, imperabunt:
Nam historiæ tradunt precibus Magni
Gregorii Trajani animam ab inferis re-
vocatam, & Falconillam sine lavacro
& fide sepultam ab inferis Thecle ora-
tionibus fuisse servatam. Plura sunt in
libris Metaphraſtae istiusmodi: necnon
Historiographi nostrates scribunt Nico-
lai Tolentinatis intercessione defuncti
patruelis spiritum incendia gehennæ
evasisse.

Augustinus autem recte sapienterque 18.
cap. 24. respondet, Ecclesiam nunc pro- Solutio.
pterea pro eis orare, quos in genere hu-
mano habet inimicos, quia tempus est pœ-
nitentiae fructuosa. Ubi ergo pœnitentia
locus non erit, neque orabunt Sancti; de quibus ait Psalm. xx1. 7. Pro
impietate peccati mei orabit ad te omnis
Sanctus in tempore opportuno. Hac de
causa fit; ut nunc Ecclesia non oret pro
malis angelis, inquit eo loco Augustinus.
Quod de Falconilla & Trajano
quidam scriperunt decepti, ut arbitror,
Pseudoermone Damasceni pro defun-
ctis, est inter aniles fabulas rejiciendum.
Trajanum quippe etiam puerorum de-
liciis captum, auctoribus Dione, Spartiano,
& Suetonio, nec inter minores Deos
ad convivium admittendum censuit
Julianus, nisi prius in custodiā tradito
Ganymede. Jactatum igitur de Trajano
com-

commentum cordati quique resellunt, & ad Iudibrium Ecclesiae in vulgo dispersum queritur Cl. Annalium Parens ad annum 100. n. 17. & ad annum 604. num. 30. Acta quoque Sanctorum, maxime que collegit Metaphrastes, iudicio eruditorum virorum sunt à pluribus quisquiliis purganda. Quod autem de Ordinis nostri Divo, & Ecclesie Patro-
no Nicolao narratum est, si que consimilia leguntur, aut in historiis antiqua credulitate inserta sunt, aut eorum, qui à gehenna liberati dicuntur, fuit à summo Judge sententia suspensa, ut Sanctorum precibus, quibus certo credimus prædestinationem nostram juvari, aliquibus ad vitam revocatis pœnitendi gratia sit data, aliquibus vero in extremis laborantibus vehemens peccatorum contrito: atque hoc modo patratum à Nicolao miraculum scribit in gestorum ejus Narratione §. ix. pius ac disertus Orator Aegidius Crapols Bononiensis. Ceterum in Inferno nullam redemptio-
nem esse sacra nos docent eloquia; fuitque Origenianis sapientior qui scripsit in Ibin.

*Nec mortis panas mors altera finiet
bujuſ,
Horaque erit tantis ultima nulla
malis.*

Sed de priori quæstione haec tenus.

19.
Propositio 2
ignis inferni
est materialis
& corpo-
reus.

Probatur 1.
ex Scriptura.
Sunt theorematis partes duæ: quarum priorem initio Scripturarum locis firmabo. Hujusmodi sunt: Deuter. xxxii. 22. *Ignis succensus est in furore meo, & ardebit usque ad inferni novissima.* Eccl. xxi. 10. *Consummatio illorum flamma ignis.* Esaïæ xxxiiii. 14. *Quis poterit habitare de vobis cum igne devorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis.* Matth. xxv. 41. *Discedite à me maledicti in ignem aeternum, qui paratus est Diabolo, & angelis ejus.* 2. Petri 111. 7. *Igni reservati in diem judicii, & perditionis impiorum hominum.* Appellatur etiam infernus Matth. v. 22. *Gebenna ignis.* Apocalyp. xx. 15. *Stagnum ignis.* Pl. xx. 10. *Cibarium ignis:* ut sexcenta istiusmodi missa faciam.

20.
Probatur 2.
Theologice.
Ex quibus hæ Theologicæ rationes de-
promuntur. Recepta est ab omnibus regula, Scripturarum verba, quæ ubique cohærent invicem, eademque phrasim non solum in propheticis, verum etiam in historicis libris efferruntur, nisi cum aliis pugnant, esse proprie ac literaliter accipienda; servatis tamen regu-

lis aliis, quas tradit in 111. de Doctrina Christ. S.P. Aug. cap. x. & seqq. Cum ergo omnes ferme Divinæ literæ ignem in inferis ardere testentur, neque aliqui offendatur oppositum, idque perhibeant etiam historicæ narrationes; quis, nisi velit ad eludenda & extorquenda oracula quæque Divina latissimam viam sternere, afferere audeat infernalem ignem tropice & figurate enunciari? Deinde quis, nisi forte querat patrocinia peccandi, Judicem postremam sententiam coram universa justorum, impiorumque multitudine pronunciantem, metaphoris uti crediderit; præfertim cum in hujus sententiaz complexu nullum sit vocabulum, nullus apex, in quo nori appareat plana, accomoda, gravisque locutio? Ulterius eodem igne dæmones, & daminatorum corpora fore concremanda, ex eadem Christi sententia colligitur: ignem vero corpora comburentem, quisnam negat esse corporeum? Tandem quid opus erat infernum comparare gehennæ, id est Valli Hinnom, & Topheth, ubi idolo Moloch pueri incendebantur, ut ait cap. vii. 31. Jeremias; & vocabulo gebennæ addere alterum *ignis*, ut fieret hypallages & phrasis hebraica; quæ, ut acute notavit Erasmus, significat *gebennam in- cendum, gebennam ardente?*

Negari ergo non potest in inferis verum ac proprium esse ignem tortorem spirituum, ac sensuum; qui, cum fuerint plurim delictorum instrumenta, æquum est, ut simul cum animabus excrucientur. Porro Patres ignem hunc materiale esse tradiderunt. Hieronymus enim epist. 59. Origenem arguit, quod ignem inferni metaphorica translatione explicaverit. Gregorius lib. 1 v. Moralium cap. 29. percunctanti Petro, num ipse infernalem ignem fateretur corporeum, respondet: *Ignem gebenna corporeum esse non ambigo, in quo certum est corpora cruciari.* Atque ut alios prætermittam, S. P. Aug. posteaquam lib. xxi. de Civit. Dei cap. x. plura differuit, hæc demum pronuntiat: *At vero gebenna illa, quod etiam stagnum ignis & sulphuris dictum est, corporeus ignis erit, & cruciabit corpora damnatorum, aut & hominum & demonum, solidam hominum, aerea demonum, aut tantum hominum corpora cum spiritibus, dæmones autem spiritus sine corporibus hærentes sumendo panam, non impetrando vitam corporalibus ignibus.* Unus quippe utrisque ignis erit, sicut veritas dixit. De priori ergo theseos parte Ecclesiæ Doctores, sacræ literæ, & perita inde argumenta hoc constituant.

Alte-

22. Alteram partem certam mihi reddunt
hac tria. Primum, quod nulla extet
de igne corporeo Ecclesiæ definitio scri-
bunt Cl. Theologi, Vasquez disp. 243.
cap. 1. Petavius lib. 111. de Ang. cap. 5.
L'Herminier Tom. 2. pag. 539, quam-
quam aliqui veritatem Catholicam esse
tradant, ut Cardinalis Gotti Q. ix. de
Angelis Dub. 3. At veritatem Catho-
licam non faciunt privati homines, ne-
que numerus Theologorum exiguis.
Alterum, quod in Florentino Concilio
Græci, qui asserabant Purgatorii ignem
materialm non esse, in Ecclesiæ com-
munione recepti sunt, neque tamen
hic error in definitione fidei, quæ ha-
betur sess. ult. damnatus est; cum illic
sint Græcorum errores alii proscripti.
Tertium, quod Catharinus fecutus est
sententiam, quam præter Origenem
quidam Ecclesiæ Patres tenerunt; in-
ter quos beatissimus Ambrosius, qui
eadem ferme Origenis verba mutua-
tus lib. VII. in Lucam cap. 14. ait:
*Ergo neque corporalium stridor aliquis
dentum, neque ignis aliquis perpetuus
flamarum corporalium, neque vermis
est corporalis: sed hæc ideo, quia sicut
ex multa cruditate, & febres nascuntur,
& vermes; ita si quis non decoquat pec-
cata sua, veluti quadam interposita so-
brietate ahæfuentia, sed miscendo pec-
cata peccatis tanquam cruditatem quam-
dam contrabat veterum, & recentium
delicorum, igne aduretur proprio, &
suis vermis consumetur.* Itaque sen-
tentia Catharini licet minus probabilis
altera, nequit absolute appellari damna-
ta & hæretica: esset tamen, si, ut ignem,
etiam reliqua ad inferos pertinentia, lo-
cum videlicet, atque æternitatem pœ-
narum negavisset.

AD QUÆDAM IN CONTRARIUM
ARGUMENTA.

23. Contra priorem propositionis partem
Objec^{tio} I. opp. 1. Esaias cap. LXVI. 24. de repro-
bis ac damnatis ait: *Vermis eorum non
morietur, & ignis eorum non extingue-
tur.* Atqui vermis spiritualiter & me-
taphorice accipitur pro synderesi, &
angore conscientiæ. Ergo etiam tro-
pice, & figurate erit accipiendus ignis,
& ardor.

24. Resp. 1. Posse negari minorem, nam
etiam vermis literaliter ac proprie acci-
piendus videtur, tametsi etiam signifi-
cat figurate aculeum, & vexationem
conscientiæ. Habetur enim in Eccles.
cap. VII. 19. *Vindicta carnis impii
ignis, & vermis.* Et Judith. XVI. 21.

R. P. Berti Theol. Tom. II.

Dabit enim ignem & vermes in carnes
eorum, ut urantur, & sentiant usque
in sempiternum. Quare S. Basilius in
Psalmum 33. ait: *In inferno vermium
innumerabilium genus venenosum, &
carnivorum erit:* quod & ali⁹ plures al-
ferunt apud Corn. à Lap. Comment. in
hunc locum. Neque repugnat, quod
ali⁹ permulti scribant vermis nomine
significari malæ conscientiæ agitationem
& stimulum: eadem enim Scripturæ
verba sensum cum literalem, tum my-
sticum patiuntur. Respondeo secundo,
non eamdem esse vermis, ignisque rationem.
Ille quippe, cum sit animal
vivens, excruciat corrodendo, & par-
tes alienæ substantiæ disceptas vorando
ac dilaniando: ideoque non est proprie
vermis spirituum, qui divellendas par-
tes non habent, neque corporum, quæ
licet habeant modo, erunt tamen post
resurrectionem incorruptibilia, neque
distrahi poterunt, vel discripi. De
verme itaque sentias, ut lubet; at ignem
firmiter corporalem esse teneto. *Eli-
gat quisque quod placet, aut ignem tri-
buere corpori, animo vermem, hoc pro-
prie, illud tropice: aut utrumque pro-
prie corpori:* inquit S. Pater lib. XXI.
de Civit. Dei cap. IX. exponens prædi-
ctum Eccl. *Vindicta carnis impii ignis,
& vermis.*

25. Ut autem argumenta istiusmodi, quæ
varia esse possunt, E. G. de aquis ni-
vium, quas commemorat Job. xxiv. roboratio.
19. & de stridore dentium, in parabola
Matth. XIII. 50, quibus utitur Catha-
rinus, verbo uno exsufflentur; memi-
ni me cap. XVI. usum fuisse regula Ti-
chonii; qua docemur in scripturis, quæ
literaliter de uno, figurate de altero
sunt accipiendæ, non omnia utrique pa-
riter convenire; quam etiam regulam in
parabolis tenendam esse neminem fugit.
Ergo Esaias literaliter prænuntiat inte-
ritum eorum, qui in partibus fuerunt
Antiochi, μυστικὸς diem judicii, & illo-
rum quidem vermes corpora insepulta
vorarunt, & in oppidis incensis ignis
usque ad consumptionem permanxit.
Quare necesse non est, ut etiam in da-
mnatis tam ignis, quam vermis litera-
liter intelligantur; sed proprie accipitur
solus ignis, quoniam de igne fit repetitio
in Judicis sententia, quæ proprie, &
historice pertinet ad damnatos. Atque
hoc paſto quæ in Jobo, in Psalmis, &
in variis Evangeliorum parabolis con-
scripta sunt, ad eamdem sententiam Ju-
dicis erunt exigenda, & quæ in illam
apte & per omnia quadrabunt, trans-
ferri non poterunt ad Metaphoram.

Ee 2

Secun-

26.
Obiectio 2.

Secundo loco objiciuntur PP. auctortates. Nam Hieronymus Comment. in Esaiam recitata opinione Origenis, nulla eam censoria virgula nota. Gregorius lib. xv. Moralium cap. 17. *Gebennae ignis* inquit, *cum sit incorporeus, & in se missos reprobos corporaliter exurat, nec studio humano succenditur, nec lignis nutritur, sed creatus semel durat inextinguisibilis.* Damasc. in fine libri iv. de Fide Orthodoxa docet *ignem aeternum non materialem esse qualis est apud nos, sed qualem novit Deus.* Augustinus denique in xxii. de Civit. Dei cap. x. scribit posse congruenter responderi, *talem fuisse illam flammatum, in qua apud inferos dives ardebat, quales oculi, quos levavit, & Lazarum vidit, qualis datus Lazarus, &c.* Quo testimonio nonnulli adversarii praegestunt; & Vellofillus ait Augustinum efficaciam illorum verborum *Crucior in bac flamma* infirmare.

27.
Solutio circa
S. Grego-
rium.

Resp. autem Gregorii sententiam ma-solutio circa festam esse ex lib. iv. cap. 29. de quo supra: unde incorporeum dixit ignem inferni, quatenus non eget fomentis, neque per congesta ligna nutritur, ut colligitur ex recitatis ipsius verbis. Ac præterea probabile est in his legendum esse *cum sit corporeus*, ut habetur apud S. Thomam in iv. Sent. dist. 44. q. 3. Sixtum Senensem lib. iv. Bibliotheca, Vellofillum in Advert. in tom. i. Gregorii quest. vi. & Petavium lib. 111. de Angelis cap. 5. Damascenus, quem inurbane scribit Durandus errasse, ait duntaxat non esse materialem qualis est noster, qui indiget pabulo, certisque proprietatibus ab infernali igne secernitur. Et Hieronymus refert quidem opinionem Origenis, at illam nequaquam approbat, ut vidimus supra.

28.
Solutio circa
S. Augusti-
num.

De verbis Augustini facit me honor Patris magis sollicitum: & breviter demonstro, disertissime ab illo ignem inferni affirmari corporeum, & de verbis divitis *Crucior in bac flamma* concinnam, veram, & absolutam tradiri interpretationem. Primum enim à cap. 11. ejusdem libri usque ad ix. impugnat incredulos afferentes non posse damnatorum corpora in ustione ignis esse perpetua, exemplis quorumdam animalium, que vivunt in ignibus, ut salamandrastellatum quoddam genus lacertæ, & adamantis aliarumque gemmarum, que neque igne, neque ferro teruntur, nec non vermium, qui stant sine ulla laesione in aquis per venas sulphureas defluentibus, quarum fervorem nemo impune contrectat; asseverans mirabilius

esse vivere in ignibus nec dolere, qua dolere in ignibus & tamen vivere. At quorsum tam perpolita & exacta disputatio, quorū allatæ comparationes, si non est in inferis ignis corporalis, quo corpora, qualia nunc sunt hominibus, quamprimum redigerentur in cinerem? Capite autem ix. *ignem* proprie acci-piendum semel atque iterum declarat; cum de *verme* ob varia Doctorum placa-ta sentire nobis permittat quod magis libet. In x. etiam, in quo explicat quomodo corporali igne spiritales dæ-mones adurentur, in principio & fine capituli animadvertisit eundem ignem cor-pora damnatorum, ac dæmones concre-mare. Quæstionem vero solvit juxta antiquorum Patrum diversas sententias, scilicet, quoniam aut dæmones aerea corpora habent, aut si non habent, poterunt *pœna corporalis ignis affligi*, quo-modò *spiritus hominum* & nunc potuerunt includi corporalibus membris, & tunc poterunt corporum suorum vinculis in-solubiliter alligari. Atque ita incredulis omnem evadendi aditum præcludit, sive corpora tribuant Angelis, sive non: de qua altera quæstione propterea ait non esse *contentiosa disputatione certandum*, cum, quidquid Origeniani sentiant, eo-rum error de spirituali igne, & heresis de temporali damnatorum supplicio apertissime ex illis verbis, *Ite in ignem aeternum*, resellatur. Ex qua prædi-torum Capitum Synopsi arbitror satis apparere, quam scite & circumspete Augustinus pro veritate, ac fide cer-taverit.

Circa narrationem divitis exclaman-tis, *Crucior in bac flamma* quidam pu-solutio circa taverunt parabolam esse, non historiam; divitem in qua sententia fuerunt Theophylactus, Epulonem, & Euthymius in Lucam, & Auctor quæ-stionum apud Athanasium quest. 21. Alii historiam agnoscent, ut Ambrosius, & Beda, & idem Augustinus Tractatu xxxiiii. contra Faustum cap. v. Itaque hanc sententiam præponens in cap. x. laudato, ait: *Dicerem quidem sic arsu-ros sine ullo suo corpore spiritus, sicut ardebat apud Inferos ille dives, quando dicebat, Crucior in bac flamma.* Quod si dicamus, historiam, non parabolam esse credentes; non erit conse-quens flammam non esse veram cor-poreamque, ut corporalis non est lin-gua, digitus, manus: quoniam certissimum est partes corporis non posse enunciari de animabus atque spiritibus, nisi per metaphoram: ignis vero & flamma non describuntur ut partes ac membra divitis, sed ut locus, in

in quo cruciatur; nec repugnat substantiam spiritalem esse violenter in loco corporeo, eique alligari. Quæ ut vera sint, sapientissimus Augustinus animadvertis quosdam Catholicos opinari, quod in cap. 6. Luce narratur, non historiam, sed parabolam esse, aut, si historia est, visionem saltem fuisse imaginariam, cum hæc quoque sententia sit probabilis, noluit propriam aliorum auctoritati præferre; ideoque è vestigio addidit, convenienter responderi, talem fuisse illam flammarum, quales oculi, quos levavit, &c. nimurum, non proprium visum à divite Lazarum, sed ecclasi quodam, ut sunt visa dormientium, in quibus res incorporeas cernuntur habentes similitudines corporum. At post hæc ad quæstionem propositam reversus, de sententia Dominica, *Ite in ignem æternum, perspicue, & absque hæsitatione concludit: At vero gehenna illa, quod etiam stagnum ignis & sulphuris dictum est, corporeus ignis erit, &c.* Abeant ergo mali interpres, rigidique Augustinianorum librorum censores.

30.
Objec^{tio}
quomodo
spiritus igne
corporalⁱ
torqueantur,
& an etiam
in aere,

Facit denique adversus nos, quod percipi nequeat quomodo spiritus igne corporali torqueantur, & quod in aere, ubi dæmonum turma discurrent ferant secum tormenta flammarum suarum, ut inquit Glossa in cap. 3. Jacobi. Neque enim credibile est dæmones infernalem ignem secum deferre; si non volumus continua miracula perfici, dum mali spiritus circumsepti materialibus ignibus corpora omnia quantumvis concreta ac densa pervadunt, dum regiones quas transmittunt minime incidunt, & dum viventium corporibus, in quibus commorantur, incendia facesque non inferunt.

31.
Solutio cir-
ca ignem
corporalem.

Contorta & difficilia sunt hæc, nec uno modo à Scholasticis dissolvuntur. Quantum enim ad primum pertinet, sunt qui putant dæmones ad ignis præsentiam sola apprehensione torqueri: aliqui confici affirmant per speciem ex igne illis impressam: quidam arbitrantur elevari flammarum, ut Divinæ justitiae instrumentum, ad physicam in spiritus incorporeos efficientiam; nonnulli contendunt produci ab igne qualitatem spiritualem, quæ etiam dæmones & impiorum hominum animas supplicio mactat. Quarum sententiarum primam sectatur D. Bonaventura & Albertus Magnus: alteram Aegidius, & Okamus: tertiam recentiores quidam Thomistæ; quartam post Henricum Gandavensem cum aliis Junioribus Suaresius. Verum his omisis, dico spirituales substancialias cruciari igne corporeo per alligationem,

quam invitæ patiuntur, & à qua digredi sponte non valent. Ita namque videtur docere Augustinus citato capite x. his verbis: *Cur enim non dicamus, quamvis miris, tamen veris modis etiam spiritus incorporeos posse pœna corporalis ignis affligi, si spiritus hominum etiam ipsi profecto incorporei & nunc potuerunt includi corporalibus membris, & tunc potuerunt corporum suorum vinculis insolubiliter alligari? Adhærebunt ergo, si eis nulla sint corpora, spiritus dæmonum, imo spiritus dæmones, licet incorporei ignibus cruciandi, non ut ignes ipsi, quibus adhærebunt eorum junctura inspirentur & animalia fiant, quæ consent spiritu & corpore, sed, ut dixi, miris & ineffabilibus modis adhærendo accipientes ex ignibus panam, non dando ignibus vitam. Et revera nulla ex præmissis sententiis mihi plane satisfacit. Non prima, nam in ea non salvatur dæmones revera torqueri igne, cum tamen Scriptura testetur hunc Diabolo, & Angelis ejus fuisse paratum: quamquam vera & realia tormenta sentiri possint etiam in malis imaginariis, quorum species gerimus, ut scriperat idem Augustinus in xii. de Gen. ad lit. cap. 32. At jam inferni ignem imaginarium non esse, reddimur ex ipso met Augustino certiores. Illorum autem opinio, qui censem immitti ab igne aliquam sive speciem, sive qualitatem, eo titulo falsa est, quod si qualitatem dixerint spiritalem, hæc ab igne materiali proficisci non potest; si corporalem sensibilemque, eadem de igne, ac de qualitate ista emerget dubitatio. Sed & ignem causam esse instrumentalem justitiae Dei, nullus inficias ibit: at elevationem, quam plures tutantur, non poterunt omnibus venditare. Respondebunt enim docti viri, nullam rem ut instrumentum ad aliquid efficiendum assumi, nisi habeat in illud suapte natura præviam aliquam operationem; quam nullam esse in igne materiali relate ad spiritus videtur satis manifestum. Et erunt forte, qui dicant se legisse apud S. Thomam in i vi. contra Gentes cap. 90. hæc verba: *Substantiae incorporea non habent naturam corporalem, ut possint à rebus corporeis immutari, neque etiam formarum sensibilium susceptivæ sunt, nisi intelligibiliter. Talis autem suscep^{tio} non est pœnalis, &c.* Hoc vero testimonium non videtur quadrare quorundam Thomistarum opinioni, qui cum Goneto disput. xiv. de Ang. art. 2. §. 2. docent ita ignem esse Divinæ vindictæ instrumentum, ut efficiat formam realem ad prædicamentum qualitatis per-*

E e 3 tinen-

tinentem. Illam quippe qualitatem spiritus per D. Thomam corporaliter nequeunt suscipere, suscipiendo autem intelligibiliter nullo afficiuntur dolore. Ideo instrumentum est quidem ignis inferni justitiae Dei, quatenus eidem spiritus alligantur, quod aliis rejectis opinionibus ibidem Thomas affirmat: sed hoc instrumento formam aliquam aut qualitatem supernaturaliter produci, quae saltem sit causa effectrix poenarum, pugnat cum allatis verbis Angelici Praeceptoris. Nam si dicas formam illam ab igne productam esse intelligibilem, non corpoream: *talis suscepit* (inquit S. Doctor) *non est panalis*. Tenebo igitur Augustinianam de alligatione sententiam. Objicient autem sequi ex hac, quod dæmon patiatur etiam ab aere, à glacie, & à quoconque alio corpore, cui sit intime præsens, respondebo falsam esse illationem, quoniam his corporibus non est violenter alligatus, ita, ut aliquando non possit alio divertere, quomodo devinctus est in tenebris exterioribus & in ardoribus sempiternis. Atque hæc de priori parte objectionis.

32.
Sententia
aliquorum
rejicitur.

Quod ad alteram attinet; fuerunt, qui assererent dæmons, qui extra inferos degunt, nondum pati ignis cruciamenta, sed iis macerandos esse post diem judicii. Nitebantur hi Theologi quorundam Patrum auctoritate, & ipsorum dæmonum testimonio, qui dum ab hominibus ejicerentur, Matthæi VIII. 29. clamaverunt: *Quid nobis, & tibi, Iesu Fili Dei? venisti buc ante tempus torquere nos?* Hanc vero sententiam damnatam non esse scribit Feuardentius in Scholiis ad Irenæum lib. v. cap. 26. & Petavius in II. de Angelis cap. IV. 21. eamque videtur tenuisse Cajetanus in Comment. ad 2. Epist. Petri. Econtra Bellarminus lib. de Sanctorum beatitudine cap. 6. ait, ab errore vindicari hanc opinionem non posse. Atque falsissima quidem & erronea à me judicatur, propterea quod Angelis Sanctis statim ac perseverarunt data est plenitudo beatitudinis; ideoque etiam Angelis malis inficta est, nulla interposita mora, poena peccati. Priorem ergo opinionem tenentibus respondeo post diem judicii dæmons in inferno acerbiori

pœna esse plectendos, tum quia cum sint nocendi cupidissimi, ut ait Augustinus de Civit. Dei lib. VIII. cap. 22. non poterunt amplius humana corpora invadere, justisque insidias moliri: tum etiam, quod, cum illiciantur superstitionis signis *barbarum, ignorum, animalium & rituum*, ut idem S. P. inquit lib. XXI. cap. VI. non recipient ulterius ab idololatri & maleficis honorem aliquem; sed erunt omnibus ludibrio & despectui: quod maximum supplicium est superborum. Quæ sane causa est, ut quidam ex PP. scriperint, nondum dæmons plecti suppicio, quo afficiunt post diem judicii; atque ut expulsi ab hominibus clamorem illum profuderint: *Venisti buc ante tempus torquere nos.*

Ea itaque opinatione rejecta, dicendum est Dæmons quoque extra inferos ^{33;} igne torqueri, non quod illum perpetuo secum deferant, aut impressam sensibilem qualitatem disjuncti à flamma retineant, sed quoniam sciunt sibi alligationem ad ignem deberi; ut etiam docet Sanctus Thomas q. 64. art. 4. ad 3. non enim angor ac tristitia minuitur reo in vinculis, aut ergastulo diligentissime servato, si ad tempus inde emittatur apparitoribus stipatus, & absque spe libertatis. Imo magis sentit squalorem carceris dum videt loci amplitudinem, quam in arcam, asperrimamque custodiā voluntario scelere commutavit. Neque minor est Sanctorum Angelorum lætitia & gaudium, quando animarum regnorumque tutelæ præsident, & cœlestis patriæ domicilium ad tempus relinquunt. Ergo sicut isti semper vident in cœlis faciem Patris, ut ait Evangelista cap. XVIII. 10. neque tamen secum trahunt materialem locum Empyrei; ita dæmons excruciantur in aere flamma infernali, tametsi non ferant extra gehennam ac tartarum ignes corporeos. Atque hæc de pœna æternarum flammarum,

*Quas Pater, horrendi barathri per stagna profundi,
Dæmonis horrendi sociis, ipsique paravit;*
inquit libro IV. Hist. Evangel. Juven-
cus Presbyter.

CA-

C A P U T XVIII.

De Sanctorum Angelorum, Dæmonumque Exercitibus.

S U M M A R I U M .

1. Ostenditur, in cœlesti Hierarchia novem esse ordines Angelorum.
2. & 3. Prædictos novem ordines in tres dividit Hierarchias assertur.
4. & 5. Probatur, seraphinos probabilius non tenere supremum locum, & Angelos infimum.
6. Propugnatur, omnes Angelos eujusunque ordinis à Deo mitti.
7. & 8. Defenduntur, frivola esse ea, quæ de exercitibus Angelorum Thalmudistæ conscripserunt.

De Exercitu
bus Angelo-
rum & dæ-
monum.

SANCTORUM ANGELORUM EXERCITUM appellant græco vocabulo ἑραρχίαν, Hierarchiam, id est, sacrum principatum: quo nomine plurimi ordines ad sacra ministeria obeunda dispositi significantur. Iccirco in dæmonibus ordinem quidem aliquem ac principatum adstruere possumus, sed non hierarchiam: quam vocis etymologia demonstrat in cœlesti tantum, & militante Hierusalem esse admittandam, in illa Angelorum, in hac vero Clericorum. Quamobrem recte dicimus Hierarchiam cœlestem, Hierarchiam Ecclesiasticam, non Hierarchiam infernalem; & de Angelorum dæmonumque ordinibus distingentes utimur nos communiori vocabulo *Exercitum*.

I.
De cœlesti
Hierarchia
Angelorum.

In cœlesti itaque *Hierarchia* sunt novem ordines Angelorum, quorum numerum recenset post Dionysium Gregorius Papa hom. 34. his verbis: *Novem Angelorum ordines diximus, quia videlicet esse testante sacro eloquio scimus Angelos, Archangulos, Virtutes, Potestates, Principatus, Dominationes, Thronos, Cherubim, atque Seraphim.* De nomine Angelorum, Cherubim, & Seraphim dictum satis cap. i. Archangeli, ut inquit eodem loco Gregorius, sunt, qui summa annuntiant, & legatione quadam speciali mittuntur, quales sunt Michael, Gabriel, & Raphael. Alia quinque nomina more Orientalium pronuntiantur, id est, usurpando abstracta pro concretis; atque videntur originem habuisse à Persis, inde vero translatâ ad demonstrandas beatorum Spirituum classes. Nam in Persico Imperio, sub quo olim fuerunt Hebrei, Optimates vocabantur Principatus, ut constat ex cap. v. Dan. 2, in quo Hebrei legunt רְכָבָנוֹ, Græci ἄρχοι, Latini *Optimates*. Item Dan. xi. 5. habetur in Hebraico מְשֻלָּחוֹת, in Græco κυβέρνητες, in Latino *Dominationes*. Occurrunt quoque in libris Esdræ, & Esther, in quibus de Chaldaeorum ac Persarum Regibus fre-

quens est sermo, apud Hebræos vocabula שָׁלְטָנִים־שָׁרִין, apud Græcos δύναμεις, ἐξεργασίαι, apud Latinos *Virtutes*, ac *Potestates*; atque his nominibus regni proceres, & Magistratum gerentes in Imperio Persarum significantur. Throni denique appellantur, quasi Reges quidam in Thronis considentes, prædicta Orientalium consuetudine. At quamquam hæc sit origo nominum; decipitur tamen Theodorus Beza, qui Comment. in Epist ad Ephes. negat cap. i. v. 21. his vocabulis ab Apostolo eximias Angelorum classes notari: cum in Epist. ad Coloss. cap. i. v. 16. designentur quæ sunt *invisibilia*, id est, in mundo supremo, iisdem omnino vocabulis, quæ habentur citato loco ad Ephesios: & Christus de cuius exaltatione ac principatu loquitur Paulus, non solum terrenorum Regnum ordinis, sed etiam classes Angelicas antecellat. Neque enim repugnat Angelos Principum & Potestatum vocabulis denotari, quemadmodum eximii viri describuntur nominibus Angelorum.

Prædictos novem Angelorum choros in tres Hierarchias Dionysius cap. 3. dividit, nos sequitur est q. 108. S. Thomas, & hunc Scholastici fere omnes. In suprema itaque Hierarchia locantur i. Seraphim, id est Spiritus charitate ardentes, quos inquit Bern. serm. 19. in Cantica, *Charitas Dei in eumdem rapuit sanctæ affectionis ardorem, ut unus cum Deo spiritus esse videantur.* II. Cherubim, in quos Deus sapientia plenitudinem profudit. III. Throni, in quibus tanquam in sede *Divina maiestas reclinatur*, inquit Collat. viii. cap. 13. Cal- sianus. Spiritus autem ad hanc Hierarchiam pertinentes, sunt quibus Deus sua consilia pandit, & qui Deo semper assistunt, neque ad exercenda erga homines ministeria mittuntur. Ad alteram Hierarchiam spectant Dominationes, Virtutes, & Potestates. Atque Dominum.

Dominationes Gregorius nominari existimat, quod eis ad obediendum cætera sint subjecta. Virtutum appellatio per Dionysium est Angelorum illorum, per quos signa & miracula frequentius patruntur. Potestates vero sunt Angeli, qui malos spiritus arcent, ne prævaleant adversus homines. In tertia Hierarchia sunt Principatus, quibus regnum cura, præsertim vero principatum institutio, & directio commissa est, ut docent Bernardus, & Theodoretus. Sequuntur Archangeli, id est, inter nuntios digniores ac principes, qui summa annunciant: atque ultimum locum tenent Angeli, qui ad custodiendos homines, & ad minima annuncienda mituntur.

3.
Probabilia
functis,

His omnibus, quæ probabilia esse fatemur, inconcussam plenamque fidem habere non possumus: sed tamen novem illos ordines agnoscimus, Scripturis ac Patribus contestantibus. Nam Angelos passim legimus; Archangelos etiam in i. ad Thessalonicenses cap. iv. 5. & in epist. Judæ v. 9. Seraphim apud Esaiam cap. vi. 2. Cherubim in x. Ezechielis v. 7. & 9. cæteras cœlestium Spirituum classes in epist. ad Ephesios cap. 1. 21. & ad Colossens. cap. 1. 16. quarum & meminerunt Ecclesiæ Patres Ignatius in epist. ad Trallianos, Irenæus lib. ii. cap. 54. Augustinus contra Priscillian. cap. xi. Dionysius, Gregorius, & Bernardus paullo supra laudati. Numerum ergo novem ordinum Angelorum, quem Scripturæ ac Patres insinuant, præceps ac temerarius est qui repudiatur.

Verum an Seraphimi sublimiorem teneant locum, Angeli vero, & Custodes hominum infimum, & utrum in unaquaque Hierarchia recensito ordine singuli sint dispositi, id mihi (quod absque odiose arrogantiæ nota dictum velim) valde non probatur. Etenim ex Scripturis talem esse Angelorum dispositionem non liquet: imo ex his colligitur Cherub missum Gen. iii. 24. ad custodiendam viam ligni vitæ: & Seraphim Esaiæ vi. 6. volavit ad Prophetam: ideoque aut Cherubim & Seraphim ad supremam Hierarchiam non attinent, aut falsum est Angelos illius Hierarchiæ nunquam mitti. Tobiae etiam xii. 15. ait Raphael Angelus: *Ego sum unus ex septem, qui astamus ante Dominum.* Ex quibus constat Raphaelem, quem Archangelum esse nullus ignorat, esse unum ex Spiritibus assistentibus, non communī quadam ratione, quatenus Divinam essentiam immediate videt, ut

explicit quidam Theologi cum D. Thoma q. cxii. art. 3. sed adstantem intime, & peculiari titulo, quomodo adstant septem spiritus, de quibus cap. i. Apocalypsis v. 4. & cap. 6. Inquit enim Raphael: *Ego sum unus ex septem, &c.* Michael quoque non ad ultimam Hierarchiam, sed ad primam pertinere colligitur ex capite x. Danielis v. 13. Et ecce Michael unus de Principibus primis, id est, supremis, ut legunt Hebrei. Custodes etiam Electorum aliqui putant esse Angelorum præcipuos; quod arbitrantur comprobari ex cap. xviii. Matth. v. 10. ubi de Angelis pusillorum legitur: *Semper vident faciem Patris.* Nam videre faciem Patris non solam contemplationem Divinitatis significat, sed etiam præcipuum honorem, classemque eorum, qui assistentes nuncupantur; alias primitias regni sui in pueris figuratas non satis apte assereret Christus contemnendas non esse, quoniam Angeli eorum semper vident faciem Patris; cum fruantur visione Dei etiam Custodes reproborum. Erit ergo idem videre faciem Patris, atque esse inter Angelos insigniores, ut exponit Chrysostomus: quem propterea male quidam ajunt intelligendum esse de supremis in ordine infinito. Porro videre faciem, & adstare ante Deum dicitur de supremis ordinibus: uti videre faciem regis, & stare coram illo non de singulis ministris, sed de Stratapis, regnique proceribus. Atque his quadrat pia quorundam sententia, quod Custos Deiparæ fuerit Angelus summæ & dignioris classis. Si ergo non repugnat Scripturis, saltem ex his non robatur præmissa Angelorum ordinum, ac munerum dispositio.

Neque ad hanc adstruendam nos traditio Patrum impellit. Dionysium enim, ^{5.} Elucidatio ex quo alii mutuati sunt illam Hierarchiarum distributionem, esse illum Areopagitam, non juniores aliquem Scriptorem quinti aut sexti seculi, non facile omnes fatebuntur. Irenæus lib. ii. cap. 54. his eam Angelorum divisionem recenset, ac primum numerat, *Principia, Potestates, Angelos, Archangelos, Dominationes, & Virtutes:* deinde *Angelos, Archangelos, Tbronos, Dominationes, Principatus, Potestates ac Virtutes, Seraphimis, Cherubimisque prætermis.* Seraphimos etiam ad infimos ordines pertinere asserit vetus Syrorum & Maronitarum traditio, ut constat ex Ritu Ordinationis Archipresbyteri apud Morinum de Sacris Ordinat. P. 2. pag. edit. Parisiensis 411. & pariter ex ritu ordi-

4.
De subli-
miori loco
Seraphino-
rum

ordinandi Presbyterum p. 407. Ecclesia ipsa Romana in Festo omnium Sanctorum ad Canticum *Magnificat* primum Angelos & Archangelos, postremo Cherubim, & Seraphim memorat, non ex infimo ordine ad supremum, sed ex supremo ad infimum digrediens, si in censendis Ordinibus Angelorum idem praestat, quod de Sanctorum hominum Classibus, numerando post Seraphimos proxime Patriarchas, ultima autem sede positis Anachoretis. Quod si affirmemus, convenit mirifice Latinorum Ecclesia cum Syrorum; & Angelica cum Ecclesiastica Hierarchia, & Sacerdotes omnes Angelis, Patriarchae & Episcopi Archangelis, inferiores Clerici Seraphimis comparabuntur. At si placet priorem servare distributionem, liceat per me quidem. Hæc enim dicta sunt non ad illam rejiciendam, sed ad demonstrandum non esse plane inconcussam. Atque ne hanc opinionem meam aliquis carpat, repetam verba Augustini in libro ad Orosium cap. xi. *Essè itaque sedes, dominationes, principatus, potestates in celestibus apparatibus firmissime credo, & differre inter se aliquid indubitate fide teneo. Sed quo me contemnas, quem magnum putas esse doctorem, quenam ista sint, & quid inter se differant, nescio. Nec ea sane ignorantia periclitari me puto, sicuti inobedientia, si Domini præcepta neglexerо.*

6. Fidentius assero Angelos cujusque ordinis à Deo mitti; quod supra ex Scripturis affirmavi de Archangelis, de Cherubim, & de Seraphim. Hos vero mitti ad eos, qui purgatione indigent, diserte scribit Hieronymus ad Damasum. Atque de omnibus Angelis scribit Apostolus ad Hebreos 1. v. 14. *Nonne omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hereditatem capiunt salutis?* Quæ verba non de illuminatione, sed de misione; non de aliquibus, sed de omnibus Angelis esse accipienda, tum ex litera confitat, tum ex Apostoli scopo, qui est demonstrare Salvatoris nostri præ omnibus Angelis honorem, ac dignitatem. Quare omnes plane Angelos aliquando mitti extraordinaria fâtem legatione fatetur maxima pars Theologorum, quos nominatim laudat in primo de Angelorum custodia libro Andreas Victorellus. Menon latet beatum Gregorium lib. xvii. Moral. cap. 9. distinguere inter Angelos assistentes ac ministrantes: verum & illos aliquando mitti commonstrat exemplum supra produtum Angeli Raphaelis. Nec præ-

reundm est quod tandem scribit ipse Gregorius homilia quarta ac tricesima: *Sed quia in quibusdam Scripturæ locis quædam per Cherubim, quædam vero per Seraphim agi didicimus, utrum per se hæc faciant, an per subiecta agmina agantur, quæ, sicut dicitur, in eo quod à majoribus veniunt, à majoribus vocabula fortuntur, nos affirmare nolumus, quod apertis testimoniis non approbamus.* Ergo nec Gregorius aperte negat mitti interdum à Deo etiam Seraphimos, & Cherubimos.

Ut ut hæc in utramque partem disceptari possint; frivolum, & pro libidine confictum puto quod de exercitibus Angelorum conscriperunt Thalmudistæ. Hi omnes Angelorum copias distingunt in Mazaloth, El, Legion, Rihaton, Chirton, & Gifera. Et Mazaloth constare inquit xii. Angelis, nempe quot sunt signa Zodiaci. El dicunt esse triginta cohortes multiplicato numero xii. per 30. unde fiunt 360. Legion multiplicat numerum 360. per 30. unde resultant 10800. Hunc etiam per 30. multiplicant, fitque Rihaton constans ex 324000. Quo numero pariter per 30. ducto habetur Chirton conflatus ex 9720000. Autem denique numero isto per 30. habemus Gifteram, scilicet exercitum Angelorum 291600000. Omnium vero summa est trecenta & unum milium millia sexcenta & quinquaginta quinque millia, centum & septuaginta duo. Hæc ergo est Tabula Thalmudistica:

	12.
Mezaloth.	360.
El.	360.
Legio.	10800.
Rihaton.	324000.
Chirton.	9720000.
Gifera.	291600000.
<i>Summa.</i>	301655172.

In dæmonibus Hierarchias statuere non possumus; agnoscimus tamen ordinem aliquem: & hunc arbitramur ipsos inter se constituisse, utsinguli quadam rebus non dantur Hierarchie. publicæ forma instituta in varias classes distributi ad eripiendum Deo honorem, animasque perdendas magis fierent intenti; sibique variis in locis Divinum, si possent, cultum compararent. Ita nos civitatis Babyloniae regimen, non ex perfectione naturæ arbitramur esse institutum, sed ex amore proprio cum Dei odio & invidentia erga homines conjuncto. Cujus Reipublicæ principem appellant sacræ literæ *Beel-zebub*, sæculi, aerisque potestatem primariam. Est autem *Beel-zebub* idem ac *Deus musca*, idque significatur hebraica Ff voce

R. P. Berti Theol. Tom. II.

voce בָּעֵל־בָּוֹב, & apud Plinium lib. 29. cap. 6. Deus Myiodis, nam Græci muscam vocant μύων. Quo nomine appellatus est Diabolus, vel quod Idolum Accaron, de quo in iv. Regum cap. 1. 2, muscas figuram habuerit, ut scribit adversus Julianum Nazianzenus; vel quod ex agro Ekron crederetur muscas arcere, quomodo apud Phrygios Apollo à fugatis muribus dictus est Smintheus: vel demum, quoniam Philistium ac Phœnices idolum suum appellabant Beel-samen, בְּעֵל־שָׁמֶן, hoc est, Deum cæli; & illud Hebræi derisionis causa appellerunt Deum Dominumque muscarum. Hunc principem dæmoniorum, quidam vocaverunt Serapidem, sive tricipitem canem: quia in tribus elementis aqua, terra, & aere nocumenta molitur: & ad eundem pertinent versus illi apud Porphyrium:

*Tu, qui sceptra tenes scelerata in pectora
dæmon*

Terrenos super, aerios, subterque recessus.
Dictus est autem Joan. xii. 31. *Principis hujus mundi*, ob dispersam per orbem terrarum idolatriam; & ad Ephes. 11. 2. *Princeps potestatis aeris hujus*, quod ei obtemperent dæmones, qui per aerem discurrunt.

8.
Novem or-
dines dæmo-
num.

Ordines dæmoniorum ad instar cœlestium Hierarchiarum in novem classes distributos nonnulli scripsérunt, præsertim Agrippa ab aliquo forte dæmone edocitus. Is, ut referunt, qui horrendos de occulta Philosophia libros legerunt, constituit in 1. ordine *Pseudatheos* sacrificia, cultumque ab idololatriis captantes; quorum princeps est *Beelzebub*. Collocat in 11. *Spiritus menda-*

ciorum, qui oraculis ac divinationibus illidunt; & horum princeps vocatur *Python*: unde Apollo dicitur *Pythios*, & mulier divinatrix 1. Regum cap. 28. *Pythonissa*. *Pythonis* vero nomen alii derivatum putant à Pytho Delphorum urbe; alii ab Hebræorum vocabulo בְּתַנְן id est, *aspide*. Statuuntur in 111. *Vasa iniquitatis*: id est spiritus malarum artium inventores, quibus præst *Belial*, ita nuncupatus quasi בְּלִיעָל absque jugo. Sunt in iv. ordine *Ultores scele- rum*, quorum princeps dicitur *Aṣmodeus*, videlicet, *Taciens judicium*. Tene- nent v. classem *Præstigatores*, quibus imperat *Satan*, & hi factis miraculis homines decipiunt. Habent vi. *Aereæ potestates*, quibus cura est terra & mari nocere, eisque præses est *Miririm*, vel ut in Psalmo xc. 6. שְׂרָצָרִים, *Dæmonium Meridianum*, sive spiritus æstuans & furens in meridie. vii. man- sione stant *Furia*, id est, dæmones discordiarum bellorumque *Auctores*: quorum dux appellatur græco nomine Αἴπολιον, hoc est, *Vastator*. In viii. stant *Criminatores*, & *accusatores* hominum: eisque præsidet *Diabolus*, sci- licet, *Calumniator*, vel *Aʃaroṭh*, hoc est, *explorator*. Habent locum ultimum *Tentatores*, aut mali Genii, qui singulos homines ad malum illiciunt: eorumque agmen dicit *Mammon*, qui interpretatur *Lucrum*, vel *Cupiditas*. Hæc an vera sint, ignoramus. Sunt nihilosecius omnia hæc vocabula in fa- cris literis: quarum explicationi etiam hæc, que scripsumus de Republica dæ- moniorum, deserviunt nonnihil.

C A P U T X I X.

Quo pacto Angeli ad Animarum custodiā vigilent, &
Dæmones ad perditionem illarum?

S U M M A R I U M.

1. Status questionis.
2. 3. & 4. Propugnatur, Angelum custodem à Deo omnibus fidelibus, imo probabilius cæteris etiam hominibus deputari.
5. & 6. Respondeatur ad argumentum Calvinianorum.

I.
Custodia
Angelorum
& infestatio
dæmonum,

D E custodia Angelorum, atque dæmonum infestatione nunc simul dicturi sumus: quantum enim illi ad salutem animarum excubant, tantum hi habent de illarum exitio solicitudinis & negotii. Et singulis quidem hominibus deputari tam bonum, quam malum Angelum, cum Ethnici Scriptores, tum Veterum Patrum permulti tradide-

runt. At plures etiam, custodes Angelos singulis, non autem dæmones instigatores adesse, arbitrantur. Sunt & plurimi qui docent fidelibus tantum, justisque Angeles sanctos assistere: quas omnes opiniones suis libratis momentis jam subjicimus.

PROPOSITIO I. Deputatur Angelus 2.
Custos à Deo omnibus fidelibus, ac pro-Propositio-
babilius cæteris etiam hominibus.

Inni-

^{3.} Probatur si
deles habere
Angelum
custodem.

Innititur pars prima Divinis literis, Patrum testimonio, & rationi, Adfuisse enim Angelum Jacobo constat ex cap. XLVII. Genes. v. 16. *Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis.* De Angelo Judith legimus cap. XI. 20. *Custodivit me Angelus ejus.* De custode puellæ Rhode habetur Act. XII. 15. *Angelus ejus est.* De pueris, quos humiles Christi sectatores designare est valde probabile, Matth. XVI. 10. *Angeli eorum semper vident faciem Patris.* Hæc sane est Patrum omnium sententia. Origenes enim Hom. xx. in Num. ait: *Adest unicuique nostrum, etiam minimis, qui sunt in Ecclesia Dei Angelus bonus, Angelus Domini, qui regat, qui moveat, qui gubernet, &c.* Eusebius in XII. de Præp. Evang. & Basilius in III. aduersus Eunomium idem adstruunt. Augustinus cap. 17. Soliloquiorum: *Magna cura, inquit, & solicitudine Angelus adjutus nobis.* Atque Ambrosius lib. de Viduitate: *Angeli nobis ad præsidium dati sunt.* Idem subdorati sunt etiam Scriptores Ethnici, Menander apud Eusebium citato libro cap. 16. Censorinus cap. 3. de die Natali, Horatius Epist. 2. Virgilius, & Servius in VI. Aeneidum, Seneca Epist. xc. & fere omnes Platonici apud H. Grotium Comment. in Matth. p. 174. Huetius in Concordia, & Petavium lib. 11. de Angelis cap. 6. Suffragatur & ratio. Primo quoniam in hoc visibili mundo omnia per rationales spiritus disponuntur, ut in tertio de Trinit. cap. 4. ait S. Pater; quod postulat etiam ratio providentiae, à qua ita series rerum connectitur, ut inferiora à superioribus dirigantur, ut observarunt duo magni Theologi S. Thomas q. 110. art. 1. & Aegidius dist. 11. q. 1. art. 1. Deinde homines indigent Angelorum custodia plurius titulis: præfertim vero, ut contra impugnationem dæmonum præsidium habeant, ut à periculis: quæ passim occurrent, eruantur, ut bonæ illis insipient. cogitationes, ut denique eorum oblationes ac preces in sublime altare Dei ab Angelis deferantur. Quæ omnia late perficitur Etius lib. 2. Sent. dist. xi. §. 2. Igitur saltem fidelibus omnibus adesse Vigilem & Custodem, sacrae literæ, traditione, & ratio ipsa demonstrant.

^{3.} Probatur etiam alios homines habere Angelum custodem.

Iisdem momentis altera pars robatur. Et scripturis quidem; nam quæ superius productæ sunt, phrasim quadam justorum, puerorumque Angelos commemorant, ut singulis hominibus sui Custodes videantur adscripti. Quippe

R. P. Berti Theol. Tom. II.

ea verba *Angelus ejus, Angeli eorum,* peculiares propriosque Præsidés indigitant, ad differentiam reproborum, quibus forte deputantur Angeli inferiores. Præterea Esaiæ v. 5. dereprobis prænuntiatum est: *Offendam vobis quid ego faciam vineæ meæ: auferam sepm ejus, & erit in direptionem.* Hanc vero sepm Glossa, & PP. Angelorum custodiā interpretantur. Quos Angelos omnibus omnino præsidere scribit citato loco Eusebius, Anselmus in Elucidario, Bernardus lib. v. de Conf. cap. 4. Et pervulgata sunt verba Hieronymi in cap. XVIII. Matth. *Magna dignitas animarum, ut unaquæque habeat ab ortu sue nativitatis in custodiā sui Angelum deputatum.* Eo quoque pertinet ratio à Divina Providentia desumpta, quæ omnium hominum saluti prospicit largiendo communia saltem ac generalia adjumenta: & ideo singulis hominibus suum destinari Custodem est pariter rationi, auctoritati, & scripturæ cohærens.

Hanc tamen partem absolute non definiui, sed probabiliorem esse affirmavi, ^{4.} Pars 2. tantum est probabile. primo quoniam scripturæ nullibi aperte custodes Angelos universis præsidere demonstrant, sed pueris, fidelibus, ac Deum timentibus; necnon Regnis, Provinciis, atque exercitibus, ut non obscure ex Josue v. & Danielis x. capite infertur. Deinde quia solis fidelibus deputari Custodes, tradunt Basilius absque ulla verborum ambiguitate in Psalmum XLVIII. Hilarius Canon. XVI. in Matthæum, Anastasius Sinaita libro in Hexamer. quinto, & Chrysostomus hom. 49. in Matth. Rursus quia liquet ex Ritu baptizandi, quem servat Romana Ecclesia in tingendis sacro baptinate adultis, custodiā Angelorum deputari regeneratis, quemadmodum constituta fuit filii Israel cum educerentur de Aegypto: quod in Opusculo XXII. cap. 4. docet luculenter Petrus Damiani: Atque hæc argumentum faciunt probabile, sed prædicta nequeunt convellere; cum postrema hæc possint aut de alio peculiari Angelo exponi, quem in locum prioris Deus deleget baptizatis, substituto in his, pro Angelo infimi ordinis, præside digniore, aut de singulare effectu, quem antistites fidelium Angeli studiosius Deo jubente exequuntur.

RÉSPONSIO AD ARGUMENTUM CALVINIANORUM.

Singularem Angelorum custodiā dēridet in Psalmum xc. Calvinus: ^{5.} eaque calvinista- posset impugnari versu hujus ^{objectiones} Ps. 11. rum: Ange-

Ff 2

Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis. In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Quæ sane angelicæ custodiæ effecta vix aliqui experiuntur electi. Manifestius cap. i. Epist. ad Hebræos v. 14. legitur, *Angelos in ministerium mitti propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis.* Ergo illi saltem, qui regni hæredes non sunt, praesidio angelico destituuntur. Deseri quoque ab Angelis homines obduratos, colligitur ex cap. v. Esaiæ v. 5. & I. v. 9. Jeremiæ. Itaque ad nullos, vel saltè per paucos custodia Angelorum extenditur. Quod si hanc adversus Calvinum adstruere luber; quid opus est singulis hominibus singulos Angelos delegare, cum possit unus spiritus plurium mortalium regimini praesidere?

6.
Solutio.

Hæc vero nullius pene momenti sunt. Nam in Psalmo xc. non de singulorum hominum custodia agitur, sed de peculiari electorum, qui, ut nos, quæ habemus charissima, gestamus manibus, maxima ab Angelis servantur cura, ne in peccata, saltem finaliter, prolabantur. Id vero commune in ceteris praesidium, clientumque regimen minime tollit: quamquam istud in universis omnino constituere fide, & auctoritate certissima non compellimus. Atque hac eadem Psalmi sententia Angelorum saltem erga aliquos clientela contra Calvinum comprobatur. In Epist. autem ad Hebræos exprimitur præcipiuus Angelorum effectus, qui est electos ad salutem perducere, quo carent reprobi propria culpa. Præterea multa largitur Deus etiam reprobis propter electos, quorum omnia esse scribit idem Apostolus in priori ad Corinth. cap. 3. v. 22. Ideo ad Hebræos potius ait omnes Angelos in ministerium mitti Propter, quam Ad eos, qui salutis capiunt hæreditatem, usus præpositione significante causam finalem. De perversis obduratisque, videtur nobis eos aliquando Angelorum cura, & sollicitudine destituti, quod de Templo & Urbe Jerusalem factum legimus manifesto miraculo: unde D. Bern. Serm. i. de S. Michael de peccatoribus ab Angelo derelictis exponit verba Prophetæ: *Et qui juxta me erant, de longe fletenterunt.* Etsi autem illorum curam remittunt; adstare credimus opem allatueros supplicibus, neque alumnos deserere, donec penitus de illorum salute actum est; quemadmodum nec animas Purgatorii, cum præcipua sit Angelici munera pars, nos ad gloriae hæreditatem perducere. Unum Ange-

lum pluribus hominibus praesidere docet probabiliter Magister in 11. Sent. dist. xi. num. 2. eoquod etiam uni hominum plurium custodia deputetur, ita ut eorum quisque suum dicatur habere Dominum. Sed respondere possumus singulos singulis delegari ad demonstrandam liberalissimam Dei providentiam, dignitatemque animarum.

PROPOSITIO II. Probabilis est universis hominibus etiam Angelum malum delegari, non quidem a Deo, sed à Princeps demoniorum; ita ut nequeat homines exercere, nisi quatenus Deus permittit vel ad meritum electorum, vel ad peccatum reprobatorum.

Magister citato libro 11. eademque distinctione docet unicuique tam bonum, quam malum angelum deputari, quam opinionem jam omnes plane recentiores Scholastici exuerunt, tanquam ex fallaci traditione derivatam. Sed ut hanc paullulum expendi, visum mihi est longe probabilius medium incedere: & cum Magistro malum genium singulis adstare, cum Theologorum caterva hunc à Deo minime deputari, sed à Beelzebub destinari, affirmate pronuntio. Ac primam partem demonstro. I. Quoniam quæ de Angelis sanctis sacræ literæ affirmant, eadem fere narrant de contaminatis impurisque. Esse nobis colluctationem, adversus principes, & potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae in cœlestibus, monet Paulus ad Ephesios vi. 12. Petrus Epist. 1. cap. viii. ait vigilandum esse, quia adversarius diabolus, tanquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret. Satanam perambulare terram, habemus quoque in i. & ii. capite Jobi. Inhant ergo, totisque nervis in perniciem animalium incumbunt dæmones invidi, ac truculenti. Iisdem tradentibus Scripturis didicimus Dæmones ad exemplar cœlestium Exercituum propriam Rem publicam conformasse. Nam regnum aliquid, & supremum ducem habere constat ex Luce xi. 18. Eorum principatus & potestates legimus ad Colossens. 11. 15. Virtutes etiam ad Romanos viii. 38. & in priori ad Corinthios xv. 24. Igitur quomodo in supernis Hierarchiis Vigiles Animarum, ita in Satanæ familia Instigatores ac Tentatores esse putamus, imo & singulos dæmones id muneris assumere, avideque captare stimulis invidiæ percitos & concitatos.

Deinde satis explorata mihi videatur traditio, aptaque ad faciendum argumentum saltem probabile. Nam esse antiquissimam traditionem non

Probatur ex traditione,
Chri-

Christianorum modo, sed etiam Hebrewarum, quod singuli homines habeant quoque malum angelum, à quo impugnentur, scribit Joannes Maldonatus in cap. xviii. Matthæi, & Alardus Gazæus in Comment. ad Cassiani Collat. xii. cap. 12. Atque hæc traditio probatur ex vetustissimo libro Pastoris lib. ii. Mandato vi. ubi legimus: *Duo sunt Genii cum homine, unus æquitatis, & unus iniquitatis.* Habentur similia in Epistola Barnabæ num xvi. scribentes: *Duo sunt viæ doctrinæ ac potestatis, una lucis, altera tenebrarum: differentia vero multa duarum viarum; uni sequuntur præpositi sunt lucis conciliatores angelii Dei, alteri vero angeli Satanæ.* In quem locum plura eruditæ adnotavit Cotelerius. Idem tradit lib. ii. Instit. cap. iv. Laetantius. Tertullianus in Apolog. & lib. de Anima cap. 39. & 57. Origenes etiam pluribus in locis, præfertim Hom. x. in Lucam, & prope finem lib. ultimi aduersus Celsum. Serenus Abbas in Collatione viii. Cassiani cap. 17. & Ab Cheremon in collat. xii. cap. 12. Et quoniam solent istiusmodi Auctoritates parvipeñdi, principio postulo, ut recitentur opposita antiquorum sententiæ, quas certe nondum legimus: sed adversarii duntaxat reponunt Patres alios filere, hos vero quos laudavi, aut apocryphos esse, aut auctoritatis exiguae. Verum Epistola Barnabæ, necnon Pastor Hermæ, licet catalogo Divinorum Scriptorum non sint interredi, debito tamen honore exceptiuntur, ut dixi lib. vii. cap. 5. Atque Origenis, Tertulliani ac Laetantii hac in parte dogmata à nullo Veterum censoria virgula notari comperimus; ut non diffitemur de pluribus, quæ merito abjiciuntur, & refutantur. Præterea non hos tantum proferre possumus, sed alios plures, ut Bedam in Aet. Apost. xii. 15. & Aucl. Imperf. Hom. v. in Matth. Sufficit tamen vetustæ traditionis testem compellare Gregorium Nyssenum, qui lib. i. de Vita Moylis ait: *Eft sermo ex Majorum traditione fidem sibi vendicans, qui dicit postquam natura nostra in peccatum deuidit, Deum bunc lapsum nostrum providentia sua minime desituisse, sed angelum quendam ex iis, qui naturam corporis expertem sortiti sunt, adbibuisse ad uniuscujusque vita tutelam, ac præsidium: at ex adverso naturæ corruptorem pari machinatione contraniti, & pravo quodam, ac maleficio adjuncto dæmonie humanae vitæ perniciem afferre.* Nostra ergo sententia videtur perantiqua traditione fulciri.

Et quemadmodum de Vigilibus dictum supra, ita de malo genio consentiunt Gentiles, ut Empedocles apud Alexandrum ab Alexandro Genial. dier. lib. vi. cap. 4. Lucillius Sat. lib. 9. Censorinus de Die Natali, Servius in illud Virgilianum: *Quisque suos patitur manes, &c.*

Adstipulatur etiam ratio. Primo quoniam Daemoniorum Princeps in Administratione regni sui studet Deum imitari, eique pro sua virilli contraniti: & ideo quemadmodum Deus singulis hominibus Angelos, ita Beelzebub dæmones dicendus est delegare. Rursus sicut in Ritu baptismatis oratur Deus ut mittat Angelum suum, ne regenerationis & lavaci impeditur effectus, ita exorcismis expellitur dæmon: quod animadvertis lib. 4. Hist. Donatist. Optatus Milevitanus scriptis in baptismo per exorcismum dæmonem omnibus adstantem depelli, & in loca deserta fugari. Aut ergo Angelus custos præst fidelibus, & dæmon infidelibus omnibus: aut in baptismo deputatur à Deo peculiaris præses, cui devictus diabolus opponit spiritum nequorem: quemadmodum insinuat etiam Evangelium Lucæ cap. xi. 24. Postremo illa ratio Exorcismorum adhibita in omni fere Eulogia, ad humanam perniciem dæmonia ubique invigilare demonstrat. At hæc de priori parte propositionis.

Quod enim Deus malum dæmonem 10. cuique non deleget, certum est, & hac Probatur in parte probo Scholasticorum assertum. Angelum malum datum homini. Nam in primis sicut Deus verax non potest per se, neque per alium fallere, ita Deus bonus non potest per se, nec per ne. alium ad peccatum inducere: unde Jacobus in Epist. Catholica cap. 1. 13. ait:

Nemo cum tentatur, dicat, quoniam à Deo tentatur: Deus enim intentator malorum est: ipse autem neminem tentat. Ulterius in iis, quæ directe ad peccatum trahunt, Dei providentia permissive tantum se habet; quippe si in his ageret destinatione ac proposito, ei posset imputari peccatum; & sicuti delegatio Angelorum Sanctorum argumentum est providentia Dei Boni, ita deputatio tentatorum dæmonum fieret indicium Dei mali. Hinc apud Ethnicos; qui malum genium cum unaquaque anima produci arbitrabantur, unde à γενε, gigno, Genium nuncuparent, facile est fermentum Manicheismi deprehendere. Ad hæc, ut Deus electorum suorum virtutem probet, aut reproborum patiatur interitum, sufficit si dæmoni ad nocendum hominibus satis proclivi permitat illos aggredi; præfertim cum unusquisque

que tentetur à concupiscentia sua abstrahere & illeſus, ut inquit eodem loco Jacobus. In Scripturis denique ac Patribus nusquam legi dæmonem delegari à Deo, sed, ut Nyſſenus inquit, ab adversario, & naturæ corruptore. Ex quibus constat fruſtra diabolum contranit, nec posſe ad homines accedere, eosque vexare, niſi Deo permittente: paratum tamen illum esse, ut data facultate adoriantur, decipiāt, & perdat, quomodo liquet ex 111. Reg. cap. ult. v. 21. Porro hac Dei permifſio rectiſſimam ſervat œconomiam, atque prohibet ne hostes pro lubitu deſeaviant; unde permifit primum ut Satanas diriperet Jobi ſubſtantiam, deinde etiam ut illum percuteret ulcere pelliſimo; hac tamen lege, ut parceret anima ipsius. Interduum ſinit homines tentari, quo evadant humiliores, ſicut de ſeipſo teſtatur Paulus in 11. ad Corinth. cap. xiiii. 7. Si diſmittat improbos etiam ad interitum impelli; integerrum eſt, rectiſſimumque judicium.

CONTRA PRIMAM PROPOSITIONIS
PARTEM OBJECTIO.

11.
Objecatio
contra I.
partem.

Opponunt itaque adverſus I. partem Juenin diſſert. de Angelis q. 4. cap. 5. art. 4. Eſtius in 2. diſt. xi. & alii. I. Hanc de dæmonie ſingulis delegato opinione derivatam eſſe à fabulis Ethniconum, qui omnibus hominibus duplē Geniū, bonum, ac malum attribuunt. II. Faliſſimam eſſe traditionem à nobis jactatam, cum libri Paſtoris, & Origenis nullam habeant auctoritatem; Caſſianus vero reſutetur à Proſpero in lib. contra Collatorem cap. 30. & adverſus Magiſtrum pugnant omnes fere recen‐tores Theologi. III. Plures eſſe, qui dæmoni voluntarie ſerviunt, & omnes pravis concupiſcentiæ fluctibus absque iñſtagatore dæmonie ſatis jactari. Cetera, quæ probant malum Angelum non destinari à Deo, non militant adverſus ſententiam noſtram.

12.
Solutio.

Reſp. ad I. Ethniconum de Diis, & Geniis fabulas arte dæmonis ex ſacris literis, permixta ad idolatriam ſpargendam falſitate, fuſſe depromptas. *Omnin enim adverſus veritatem de ipſa veritate conſtructa ſunt, operantibus aemulationem iſtam ſpiritiſbus erroris;* ut rete inquit in cap. 47. Apologetici Terullianus. In hiſ ergo malis Ethniconum Geniis verum à falſo debemus ſcernere. Falſum eſt praefeſſe gignendis rebus, falſum eſſe Deos Divini confiliiparticipes, falſum ex neceſſitate homi-

nes malo Genio indulgere. Hæc adverſus veritatem ex vera traditione de tentatoribus dæmoniis fuerunt conſtructa. At hiſ rejeclis remanet veritas inviolata; quemadmodum vera eſt Gentilium traditio de bono cujusque hominis Genio, reſutata hujus ſuperſtitioſa divinitate. Primum itaque argumentum in Adverſarios retorquetur. Sed & ſecundum; nam præter Paſtorem, Caſſianum, & Origenem plures alii ſunt, ut oſtendimus, hujus traditionis aſſertores; & Liber Paſtoris immerito deprimitur. Tam enim Paſtor, quam Caſſianus in hoc tantum reſutatur à Proſpero: quod Collator ex libro Paſtoris nitatur oſtendere, *inter boni & mali contrarias ſuſſiones ita omnem hominem proprie diſcretioni eſſe commiſſum, ut ei non plus à Deo præſidi, quam à diabolo ſit periculi, & iſcirco manere in homine liberum arbitrium.* Hæc Proſper in Collatore redarguit, quæ revera doceſ Caſſianus Collat. xiiii. cap. 12. Si ergo ab hoc pernicioſo errore abſtineamus, quo & Christi gratia parvipenditur, & nimis liberum arbitrium extollitur; tenebimus traditionem veterem, & vitabimus Proſperi reprehensionem. Erimus pariter in Magiſtrum & Scholasticos obſequentiſſimi afferentes cum illo dæmonem proprium adſtare hominibus, cum iſtis vero illum à Deo minime deputari. Et ad ultimum facilior etiam eſt reſponſio; quandoquidem Diabolus Dei πιθανος, ad inclinationem & concupiſcentiæ ſtimulos addit malorum hortatores, quemadmodum Deus ad gratiæ oſitulationem vigiles Angelos.

Conſequitur ex dictis dæmonem nec viētum ab impugnatione deſiſtere; ut conſtat exemplo Jobi, & ex cap. xiiii. Matthæi v. 44. & Lucæ xi. 24. Frequenti tamen oratione invitus recedit; & ideo ait Jacobus cap. iv. 7. *Reſiſte Diabolo, & fugiet à vobis.* At continuo clamandum eſt ad Dominum: *Et ne nos inducas in temptationem,* dum Angelus Satanae, poſtquam exiuit ab homine, non inveniens requiem ſtatiu in domum ſuam, ex qua abierat, revertitur. Implorandum eſt etiam præſidium Sanctorum Vigilum: quos Hieronymus Vida in quodam hymno ita ſupplex alloquentur.

*Adeſte nobis: namque quos vos prælio
Fregiſtis hoſtes, nos premunt.
In nosque vieti virus omne colligunt,
Et tuto inermes provocant.
Adeſte: diris peſtibus reſiſte
Non iñſueti laureis.*

CA.

13.
Sequela.

C A P U T X X .

Possintne domones naturali facultate mirabilia patrare?

S U M M A R I U M .

1. & 2. Præmittuntur notanda circa statum questionis.
 3. & 4. Probatur, naturalem virtutem dæmonum prodigia plura efficere, quæ tamen talia non sunt, si rerum ratio dignoscitur.
 5. & 6. Ostenditur, Deum rectissimè subin-
eiam per improbos vera operari mira-
cula.
- à num. 7. usque ad 12. defenditur, mirabilia dæmonum à mirabilibus Dei pluribus characteribus distingui.
- à num. 13. usque ad 15. demonstratur, miracula potestatem naturalem excedentia esse veræ Religionis notam.
- à num. 16. usque ad 24. Solvuntur objectio-
nes.

1. Mirabilem
quatuor ge-
nera.

RERUM mirabilium quatuor sunt genera. Quædam naturalem virtutem, aut artem studio comparata illius, à quo proxime efficiuntur, minime excedunt; mira tamen sunt, id est, in admirationem trahunt spectatores, qui ignorant latentem causam, rerumque naturam. Hujus generis sunt ostenta, quæ interdum in planetis fiunt, ut quod narrat Varro de stella veneris, apud Augustinum lib. xxii. de Civit. Dei cap. viii. item monstra, quæ S. P. describit lib. xvi. cap. viii. insolita etiam quorundam opera, ut Restituti presbyteri Calamensis, de quo lib. xiv. cap. 24. res denique gesta à viris naturalium artium peritis, E. G. à Pico, Ficino, Sar-cha, de quibus proximo capite. Quædam sunt sensuum nostrorum illusiones, quæ aut naturali magia perficiuntur, ut dum lychnis anguum adipem, herbarumque succis oleo permixtis animantia, & vireta conspiciuntur; aut fiunt dæmonum illusione modo, quo explicatum est cap. quattuordecimo. Quædam mirabilia fiunt revera, & naturalem virtutem, artemque humanam superant, non autem vim effectricem superioris causæ: & hæc sunt in dupli differentia. Alia enim efficiuntur virtute dæmonis, cui permittente Deo corporalia quantum ad motum obediunt, ut si oraculum reddatur à simulacris, aut ignis de cælo descendat, vel maleficus in sublimem aerem feratur. Alia patrantur supernaturali virtute, neque ullatenus ab Angelo vel homine Deo non operante ef- fici possunt, ut resurrectio mortuorum, scrutatio cordium, certa rerum contingentium vaticinatio, aliaque hujusmodi. Quæ omnia communi vocabulo compellari poterunt Portenta, ac Prodigia; singulis vero videtur nobis esse proprium tribuendum vocabulum. Itaque mirabilia primi generis appellabo (si lu- beat) Ostenta: altera Magicas phan-
tasias; tertia Præstigia, ultima tandem Mi-
racula.

Oportet autem, ut in rebus mirabili-
bus causam effectricem, operandi mo-
dum, & finem inspiciamus, quibus po-
tissimum mirabilia Sanctorum ab opera-
tionibus dæmonum secernuntur. Enim
vero si quis ultra facultatis suæ vires ali-
quid perficiat, in exemplo, ignotis linguis
loquatur, si desperatas sanitates exemplo
reddat, si rapiatur in aera; erit id à cau-
sa superiore, scilicet à Deo, vel Dæmo-
ne. Atque si patrata opera angelicam
superent facultatem, qualia sunt contui-
tus occultarum cogitationum, & revo-
catio mortuorum ad vitam, erunt vera
reapte miracula. Atque hac ratione
plura per efficientem causam poterunt
à præstigiis & magicis illusionibus distin-
gui. Ut vero distinguantur à modo,
tene Augustini regulam traditam in libo-
ro LXXXIII. Q. q. 79. his verbis: *Magi
per privatos contractus, boni Christiani
per publicam iustitiam, mali Christiani
per signa publicæ iustitiae miracula fa-
ciunt.* Qui ergo utitue signis, char-
acteribus, verbisque ignotis, aut super-
stitionis aliqua libaminis, suffuminis, ri-
tusque irreligiosi ceremonia, erit præ-
stigiator & maleficus: qui Christi no-
men invocat, & signo Crucis, vel reli-
quiis Sanctorum mira perpetravit, sed ma-
le vivit, erit illis comparandus, de qui-
bus Matth. vii. 22. *Multi dicent mibi
in illa die: Domine Domine, nonne in
nomine tuo prophetavimus, & in nomine
tuo dæmonia ejecimus, & in nomine tuo
virtutes multas fecimus?* Qui eximia
fide ac sanctitate prodigia faciunt, &
per publicam iustitiam, ut inquit S. P.
hi boni probique censendi sunt. Quapropter miracula quantumvis maxima
nullum erunt sanctitatis indicium, nisi
primum rectitudo, & virtus eximia fue-
rit comprobata. Præstigia denique
finem habent aut promovendi idolola-
triam atque superstitionem, aut impio-
rum hominum vitia magnificandi, aut
humano generi, præsertim vero justis
nocendi; cum vera miracula Dei cul-
tum,

tum, religionis augmentum, justitiae commendationem respiciant: quod S. Pater animadvertis memorata quæstione, & lib. de Civit. Dei x. cap. 12.

Primum itaque in hoc capite demonstratur sumus, virtute dæmonum plura mirabilia patrati, & quidem vera, quæ si vis eorum inspiceretur, neque latenter nos rerum causæ, mira profecto non essent. Deinde ostendemus etiam sceleratos homines supra vires proprias aliquando vera miracula facere, virtute quoque Divina. Tertio agemus iterum de discrepancia mirabilium, quæ fiunt Dei efficientia, vel Dæmonis. Postremo probabimus miracula Sanctorum esse certissimam veræ religionis notam, non fieri ope ac virtute Dæmonum, neque à Deo posse fieri in confirmationem erroris. Tabulæ ergo manum apponamus.

3.
Propositio
de mirabili-
bus dæmo-
num.

Probatio ex
S. Scriptura.

Demonstratur auctoritate Scripturæ, testimonio Augustini, & rei etiam experimento.

Res enim mira est quod loco virgæ appareat statim & efficiatur verus coluber, quod aqua vertatur in sanguinem, quod ranæ super terram illico educantur, quæ omnia nedum Moyses patravit virtute Dei, sed etiam malefici Aegyptii incantationibus suis, ut narrat cap. 7. & 8. liber Exodi. Signum etiam magnum est, si ignis de cœlo descendat, quod facturum esse Antichristum prædictur in xiiii. Apocalyp. v. 13. Deinde Augustinus lib. xxi. de Civit. Dei cap. 6. disputans de lucerna inextinguibili Veneris, ait: *Sunt ergo facta eorum plurima, quæ quanto magis mirabilia confitemur, tanto cautius vitare debemus.*

Affert eodem loco S. Pater experimenta quædam, cum memorata lucernæ, tum maleficæ fæminæ, de qua Virgilius in iv. Aeneidum ait, carminibus suis,

Sistere aquam flaviis, & vertere sidera retro.

Angelica ergo natura omnibus potentior animantibus plura efficit, quæ nos mirabilia esse fatemur; idque liquet è Scripturis, ex Augustino, ex ipsa rerum magistra experientia.

4.
Ex rei expe-
riamento.

Haec tamen, si rerum causæ à nobis noscerentur, nullatenus admirationem excitarent. Nam serpentes E. G. quos fecerunt incantatores Aegyptii, veri

quidem fuerunt, neque, ut arbitramur, illuc dæmonum potentia translati; sed produci ex seminariis rationibus, è quibus, ut scribit S. P. quæst. 21. in Exod. cum data fuerit opportunitas temporalis, & causalis, prorumpunt species debitæ, suis modis, ac finibus. Dæmones ergo, qui has seminarias rationes optime norunt, cum serpentes, tum arbores, & alia, quæ suis gignuntur seminibus possunt producere, applicando, ut Scholastici loquuntur, *activa passivis*: nec proinde majus miraculum est, quam dum agricola jactis seminibus ségetes, arboresque producit. Operantur autem Angeli absque longa temporis mora, quoniā noverunt, ut dixi, præbere opportunitates, & causas, unde ista citius nascantur; quemadmodum arte & industria agricultarum sæpe arbores citius crescunt, & fructus reddunt. In hujusmodi ergo signis, si aliquid mirabile evenit, tribuendum est Deo, qui solus creator est, & rationes illas seminarias rebus inseruit, collata Angelis potestate supra res quasque visibiles. Ea ratione facile est Angelis sistere aquam, dejicere ignem, sidera etiam vertere, si Deus permittat; cum ad hæc sola requiratur corporum motio, quæ facultatem angelicam non excedit. At hæc visibilium rerum materia transgressoribus Angelis ad nutum nequaquam servit, ut recte observat S. Pater in iii. de Trinit. cap. viii. alias, ut sunt hominibus insensissimi, ad interitum mortaliū omnium elementa commoverentur, fierentque in nostram perniciem ostenta nimium frequentia. Privato ergo jure nequeunt de ulla re creata disponere, sed uti tantum facta fibi à Deo potestate, quæ seriem universi immutare non valet; in particularibus autem corporibus quantum possit, difficillimum est definire. Lucernas vero, quas perpetuas vocant, docet S. Pater esse mechanicum opus ex lapide Asbesto: sed candelabrum Veneris, de quo supra, tantam fortasse lucem fundebat, dæmonie per radiorum percussionem intuentum oculos fascinante.

PROPOSITIO II. Homines etiam improbi mirabilia aliquando patrare posse, sunt, non solum ea, quæ non superant de mirabil natu ralem Dæmonum potestatem, sed hæc impio etiam majora, & vere Divina: atque rectissime Deus permitit præstigia, rectissime ipse per improbos vera operatur miracula.

I. Probatur ex Scripturis; nam Lu-

cæ ix. 49. legitur quendam nomine

Christi invocato ejecisse dæmonia, cum

ta-

tamen Christum non sequeretur. Matthæus viii. 22. ait etiam reprobos in Christi nomine virtutes multas quandoque facere; quod etiam liquet ex cap. ix. Marci v. 38. II. Probatur ex Augustino scribente in quæst. 78. superius laudata, quædam miracula etiam sceleatos homines facere, qualia Sancti facere non possunt. III. Probatur experimentis; narratur enim miracula patrasse etiam Paulum Episcopum Novatianum, non quidem in confirmationem hæresis suæ, sed in commendationem Baptismi: ut animadvertis doctissimus Bellarminus de Notis Ecclesiæ, not. xi.

6. Duplex causa, cur impii ut Deus Satanam debellando etiam mirabilia per ministros ipsius magis fidei virtutem extollat, & adversarii deprimat arrogantiam. Deinde ne perniciosissimo errore decipiuntur infirmi, existimantes in talibus factis majora dona esse, quam in operibus justitiae, quibus æterna vita comparatur. Quod si mirabilia operentur Dæmonum potestate, permittit hoc Deus juste omnia moderans, ut pro cupiditatibus & electionibus suis, servitutes eorum, libertatesque distribuat. Non enim frustra dicit Apostolus, Tradidit illos Deus in desideria cordis eorum. Hæc citata quæstione Augustinus.

7. PROPOSITIO 3. Mirabilia Dæmonum à mirabilibus Dei pluribus characteriter distinguuntur.

Etsi videantur specietenus similia mirabilia Dæmonum, & mirabilia Dei, V. G. miracula Moysis, & præstigia Incantatorum Aegypti; sunt tamen quædam regula, quibus possunt vera miracula à falsis discerni, & opera Diaboli à virtutibus Deo auctore patratis. I. sit quod Deus non operatur mirabilia, nisi per publica signa justitiae, aut publicam virtutem, E. G. invocatione Divini Nominis, & religionis Christianæ argumentis: unde Marci ix. 38. ait Christus: Nemo est enim, qui faciat virtutem in nomine meo, & possit cito male loqui de me. Si quis ergo Evangelio abrenunciet, mysteria fidei deneget, sacris rebus abutatur, dum actu res miras efficit; harum Satanas erit auctor.

8. Regula 2. II. Si dissolvantur opera Diaboli carminibus, ritibus ac signis superstitionis, quibus Dæmones avide Divinum honorem captantes allicituntur, E. G. si energumeni per occultos, ut Augustinus loquitur, contractus sanentur, aut maleficia solvantur, nullum est miraculum, sed dæmon sponte à nocendo desistit, &

R. P. Berti Theol. Tom. II.

corporis sensibus parcit, ut animæ majori triumpho dominetur. Cujus ratio est, quod Satanus non potest Satanam ejicere, alias regnum Beelzebub dividetur, & pugnaret Dæmon adversus Dæmonem. Quare maledictis & exorcismis Dæmones solent à viris Christianis expelli.

9. Regula 3. III. Idem de vaticiniis & futurorum eventuum prædictionibus dicendum est. Si enim quis futura prænunciet ut avertet à Catholica Religione, vel ad turpia allicit, & tamen, ut prædicta sunt, eveniant, prævisa erunt virtute dæmonis una vel altera ratione ex his, quas attuli duodecimo capite, neque Deus hujusmodi eventus impevet, sed illos ad fidei nostræ tentationem, probacionemque permittet. Quod admonet Apostolus in 1. ad Corinth. cap. xii. v. 3. his verbis: Nemo in spiritu Dei loquens, dicit anathema Jesu. Et Auctor Deuteronomii cap. xiii. Si surrexit in medio tui prophetes, aut qui somnium vidisse se dicat, & prædixerit signum, atque portentum, & evenierit quod locutus est, & dixerit tibi: Eamus, & sequamur Deos alienos quos ignoras, & serviamus eis; non audies verba propheta illius, aut sonniatoris; quia tentat vos Dominus Deus uester, ut palam siet utrum diligatis eum, an non, in toto corde, & in tota anima vestra.

10. Regula 4. IV. Patratur ab omnipotenti Deo prodigium illud, quod non potest virtute dæmonis superari, quando præsertim agitur de idolatriæ destructione, quam invitus patitur diabolus. Quare non est ambigendum fuisse mirabilia Dei, quæ operatus est Moyses in Aegypto, cuius opera non potuerunt ab incantatoribus superari: unde hi cum non possent educere scinipes, Dixerunt ad Pharaonem, digitus Dei est hic: Exodi viii. 19. Similiter Ignis, qui ad nutum Eliæ Regum iii. cap. xviii. 38. cecidit de cœlo contrariantibus idem agere prophetis Baal, divinitus ad voranda holocausta, ligna, lapidesque descendit.

V. Dæmontium illusiones ac præstiglia possunt pluribus notis deprehendi. Etenim si appareat v. g. & è sepulchro mortuus excitetur, neque corpus habeat palpabile, spectrum erit, & phantasma; quoniam objecto reali certæ insunt proprietates, quibus expoliari non debet. Hinc phantasma non erat Christus reditus à mortuis, qui corpus suum palpabile exhibuit; neque Lazarus, qui postquam è monu-

Gg

mento

11. Regula 5.

mento surrexit, loquebatur & epulabatur. Deinde spectrum erit & magica illusio, si à pluribus eadem res sub diversa conspiciatur imagine; nisi obiectum talibus partibus instructum sit, ut radiorum inflexione diversas imagines pariat. Rursus transmutationes in volucres, lupos, aliaque animantia, si arte dæmonum fiant, erunt imaginationes aut somnia epoto veneno, sive alia arte ad inducandam falsam phantasiam materia disposita; nisi dæmon illudat sublatis corporibus, aliisque priorum loco substitutis. Quæ demum aut curiositatibus deserviunt, aut fiunt ad nocendum in fontibus, satis de se ingerunt suspicione, quod à malo, & nocendi cupido spiritu efficiantur.

12.
Quodnam
sit verum
miraculum.

Liquet ex dictis vera miracula ea esse, quæ superant omnem naturalem facultatem etiam angelicam, quæ vere ac manifeste talia sunt, non sola imaginatione; & quæ ordinantur ad Dei cultum, ad reipublicæ utilitatem, atque ad incrementa virtutum.

13.
Propositio 4.
de veris mi-
raculis.

PROPOSITIO IV. Iftiusmodi miracula, quæ naturalem potestatem excedunt, veræ religionis sunt nota & character, neque Deus talia operari potest per Cacodæmonem in argumentum erroris vitiorumque commendationem.

Probatio ex
Scriptura.

Hanc thesim adversus Novatores 1. Scripturarum auctoritate demonstro. Nam Jofue 111. 10. loquens de prodigiis Arcæ Domini, quibus Chananæorum, Hethæorumque evertenda erat idolatria, ait: *In hoc scietis, quod Dominus Deus vivens in medio vestri est.* Elias quoque devicturus miraculo ignis Prophetas Baal 111. Regum 18. 36. inquit: *Domine Deus Abram, & Isaac, & Israel, ostende bodie, quia tu es Deus Israel, & ego servus tuus.* Ipse Christus Lazarum suscitatus Joan. xi. 42. oravit ad Patrem: *Ut credant quia tu me misisti.* Atque de ejus Apostolis in fine Evangelii Marci legimus: *Illi autem profecti prædicaverunt ubique Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.* Scripturis igitur patet, miraculis Dei legem, Christi divinitatem, & Evangelii prædicationem suisse confirmatam.

14.
Probatio ex
S. Augu-
stino.

Secundo propositionem demonstro auctoritate Augustini, qua potissimum, ut magnum sibi arrogant patrocinium, Heterodoxi abutuntur. Ergo S. Pater in libro de utilitate credendi cap. 17. inter veritatis Catholicae notas miracula connumerat, traditque hæreticos partim

Conciliorum gravitate, partim etiam miraculorum majestate damnatos. Et quoniam scriperat hoc loco, miracula olim facta, non suo tempore; ne quis opinaretur putari ab Augustino incantamenta aut præstigia, quæ Deus identidem ad gloriam Sanctorum operatur, in 1. Retract. cap. 14. testatur se id protulisse, quoniam non fiunt tanta, nec omnia modo. Illa namque ætate Donatiste, quos S. Pater mirabilarios appellat, innumera portenta à se fieri jactabant; quæ profecto talia non erant, ut scribit Tractatu in Joannem xiiii. Libro quoque x. de Civ. Dei cap. 17. ubi enarratis mirabilibus divinitus factis, scribit eadem fieri, *ut nos ad Deum collendum, eique coherendum excitemur.* Atque cap. proximo ait conari Cacodæmones ut falsis portentis Divina imitentur, quoniam non aliter se colendos esse perfuerunt, nisi mirabilibus operum effectibus, quorum historia gentium testis est, quarum Dii se ostendere mirabiles potius, quam utiles ostendere potuerunt. Atque hanc diaboli calliditatem magno cum dedecore sectari tentarunt Polychronius Monothelita, Timotheus Eutychianus, Calvinus quoque & Lutherus, quos non permisit omnipotens Deus, qui mirabilia facit solus, ad falsa dogmata confirmanda virtutes facere, ut laudatus Bellarminus demonstrat. Sed ne ab Augustino discedam; memorato lib. x. cap. viii. describit miracibia per Abraham ac Moysem patrata ad corroborandam, ut inquit, fidem piorum: & cap. 8. libri xxii. ait *miracula necessaria fuisse priusquam crederet mundus, ad hoc ut crederet mundus.* Addit etiam nunc miracula fieri in Dei nomine, sive per Sacra menta ejus, sive per orationes, vel memorias Sanctorum: narratisque nonnullis quæ circa eadem tempora contigerunt, Mediolani ad tumulum Sanctorum Martyrum Gervasi & Protasi, Carthagine ad suas & Alippii preces, Hippone ad Memoriā viginti Martyrum, apud Aquas Tibilitanas reliquiis Martiris glorioissimi Stephani, aliisque apud Cæfaream Cappadociæ; initio proximi capituli, *Cui, inquit, nisi huic fidei attestantur ista miracula, in qua prædictatur Christus resurrexisse in carne, & in cælum ascendisse cum carne?* Nam & ipsi Martyres hujus fidei martyres, id est hujus fidei testes fuerunt . . . Pro hac fide præcessit eorum mira patientia, ut in his miraculis tanta ista potentia sequeretur. Sunt ergo per Augustinum miracula testimonium Catholice fidei invictissimum.

Ratio-

15.
Probatio ex tum. Ratione denique confirmatur asser-
tione. Ratione quippe miraculum, quod
omnium creaturarum potestatem exceedit, solius Dei opus est. Deus autem,
qui est summa veritas, nequit sive per
se, sive per alium in errorem inducere.
Nam saepe Deum operari miracula etiam
per impios, & paganos, nos praecedenti
Propositione concessimus, ut satetur
etiam Estius in II. dist VII. §. 19. & Joan.
Gersonius serm. xix. post Pentecosten,
qui incivilis, gravisque temeritatis no-
nat Scriptores omnia idololatrarum ac
gentilium prodigia in dubium revocan-
tes. In quorum historiis sunt quidem
multa ab hominibus inventa, quemad-
modum alibi dictum est; sed plura tam-
en, quantumvis mira, credi possunt,
dummodo ad adstruendam idolorum di-
vinitatem non dicantur esse patrata.
Talia quippe necesse est falsa sint, aut
praestigia diabolica, nunquam Deo mi-
rabilibus suis errorem aliquem appro-
bante. Quod explicat illic Geronius
exemplo principis, cui nullus credere
teneretur, si falsarias literas sigillo suo
confignari scienter, & absque ulla contra-
dictione permetteret. Utitur eodem
exemplo Cl. Theologus Gummarus Hui-
gens Tomo Brevium Observationum 2.
& Juenin Q. vii. de Angelis Concl. 3.
Itaque, ut sapienter Augustinus ait in
libro contra Epistolam Fundamenti cap.
iv. justissime nos teneret in Ecclesia au-
toritas miraculis inchoata, spe nutrita,
charitate aucta, vetustate firmata.

OPPOSITIONUM DISSOLUTIO.

16.
Objicitur I. Faciunt primo adversus hanc propo-
sitionem, quae in duabus prioribus fuerunt
concessa. Etenim Magi Pharaonis
plura similiter fecerunt, quae Moyses
Propheta Domini; verterunt enim vir-
gas in serpentes, & aquam in sanguinem.
At haec in Moyse fuerunt vera
miracula, Ergo etiam in Aegyptiis In-
cantatoribus, qui proculdubio ea par-
trabant, ut veri Numinis impugnarent
Divinitatem. Infuper ejusdem generis
est prodigium Antichristi, de quo Apo-
calyp. xiiii, & miraculum Eliæ, de quo
III. Regum cap. 18. Erit ergo utrumque
Divinum opus, aut utrumque falso
miraculum. Præterea si possunt
ejicere dæmones, & virtutes facere im-
pii, de quibus Matth. cap. vii. &
etiam qui Christum non sequuntur, ut
ille, de quo cap. ix. Marci, ne non
Iudei quidam in Act. Apost. cap. xix.
v. 13. Ecce his miraculis horum mores
& religio non confirmantur?

R. P. Berti Theol. Tom. II.

Hæc ex dictis dissolvuntur facililime.
Et quidem Moyses vera operabatur mi-
racula, primo quoniam hæc non erant
opera diaboli, quandoquidem adversus
idololatras pugnabat, nec Satanæ præ-
liatur adversus Satanam; deinde quia
Satanæ virtutem superavit, devorante
virga Aaron virgas incantatorum, at-
que his minimo in signo deficientibus:
præterea quia Moyses invocato palam
Dei nomine, & per publicum justitiae
signum faciebat prodigia, Magi vero
incantationibus suis, privato contractu,
tacitoque fusurro. Porro quod Incan-
tatorum præstigia non excederent natu-
ralem dæmonis potestatem, ostendi su-
pra. Idem discrimen reperitur inter
miraculum Eliæ, & portentum Anti-
christi: nam Elias & adversus Baal de-
certabat, & Pseudoprophetas ejus de-
vicit; ideoque uti non poterat adversus
dæmonem ope dæmonis. Præstigia vero
Antichristi vires Satanæ non excedunt;
etenim ignem cœlo devocare, quod
etiam fecit Apollonius apud Philostratum,
nihil est aliud, quam corpus vio-
lenter impellere: & loqui per imaginem
bestiæ, sive per simulacrum vocem emit-
tere, quod in umbra Achillis pariter
contigisse scribit Eusebius in libro con-
tra Hieroclem, fieri potest sola aeris
percussione. Itaque miracula Anti-
christi erunt talia tantum hominibus la-
tentem causam ignorantibus, & forsi
tan sensuum illusiones, cum ab Aposto-
lo in II. ad Thessalon. cap. II. 9. di-
cantur *Signa & prodigia mendacia*,
Quamquam Augustinus lib. xx. de Ci-
vit. Dei cap. 19. non audet definire an
futura sint prodigia mendacii, quoniam
*Antichristus mortales sensus per phanta-
smata decepturus est, ut quod non facit
facere videatur; an quia illa ipsa etiam
si erunt vera prodigia, ad mendacium
pertrabent credituros*. Vera autem pro-
digia dixit, non quia miracula vera fu-
tura sint, sed quia non erunt phanta-
smata: & revera ignis de cœlo cadet, ut
quando cecidit assumpitque familiam
& greges Jobi, ac turbo irruens, do-
mumque dejiciens filios ejus occidit:
que utique fuerunt opera Satanæ, ho-
minibus mirabilia, non phantasmatum;
nec tamen miracula. Atque hoc exem-
plum affert eodem loco Augustinus.
Quæ ultimo objæcta sunt, veritatem
Catholicam magis firmant: virtutes
enim factæ in nomine Christi, illius po-
testatem demonstrant, qui diaboli quo-
que ministris diabolum invitum expel-
lens majorem refert de adversario triun-
phum. Divinum quippe nomen dæmo-
nes

17.
Solutio.

nes exturbat ac percellit; & filiis Scenæ illos adjurantibus per Jesum prædicatum à Paulo respondit spiritus nequam: *Jesum novi, & Paulum scio; vos autem qui estis?* Id vero dæmoni Christi virtutem, & Pauli Evangelium reverenti credendum est, scribente Tertulliano in suo Apologetico: *Nemo ad suum dedecus mentitur.*

18.
Objicitor 2.

Adversatur præterea Catholico dogmati quod nihil mirabilius est mortuorum resurrectione, quam semper Romana Ecclesia existimavit maximum divinumque prodigium. At suscitare mortuos non supergreditur dæmonum facultatem. Potest ergo dæmon qualunque prodigium pro libitu facere, eoque homines decipere. Minor probatur celebri facto Pythonissæ, quæ 1. Regum cap. xxviii. 11. excitavit Samuelem, qui Sauli pugnæ exitum miserandumque finem prædixit.

19.
Solutio.

Huic argumento, quod per difficile aliquibus visum est, clara est, & expedita Augustini responsio quæst. 3. lib. 11. ad Simplicianum. Quid enim absurdum est, ex aliqua dispensatione Divina permisum fuisse, ut non invitus, nec dominante & subjugante magica potentia, sed volens atque obtemperans occulta dispensationi Dei, quæ & Pythonissam illam & Saulem latebat, consentiret spiritus prophetæ Sancti se ostendi aspectibus regis Divina eum sententia percussurus? Hæc Augustinus. Quæ responsio tum hoc titulo vera est, quod traditur à tanto viro; tum etiam quia non repugnat Deum patre miracula etiam dæmonum ministerio ad punitionem impiorum, siquic nominis exaltationem: neque detrahitur honori Prophetæ, quod evocatus venerit ad prophetandum, cum viri plerique boni vocati ad malos veniant servato decore virtutis suæ, ut agant quod officium postulat æquitatis. Itaque quod Samuel exaltavit vocem suam de terra in prophetia, judicium Dei est punientis impium, & gloria Samuelis prophetantis etiam post mortem: atque ideo commendatur ab Eccles. cap. xlvi. 23. Falsum præterea est suscitatum à dæmonе Samuelem; nam aliud est revocare animam ad informandum cadaver, quod miraculum est; aliud vero dæmonem cum spiritu hominis loqui, eumque de abditis receptaculis Deo permittere transferre: quæ utique dæmonis non superant potestatem. Quippe Satanæ etiam Dominum, quando ei placuit allocutus est, assumptumque super pinnam templi constituit. Insuper ad præsentiam Saulis exaltasse Samue-

lem vocem suam ac prophetasse scribit utique Ecclesiasticus; at non evocatum, suscitatumque. Denique fortasse qui apparuit, fuit spiritus fallax & versutus simulans personam prophetæ, nuncupatus Samuel, quoniam illius figuram induerat, quemadmodum omnes fere imagines rerum earum, quarum imagines sunt, nominibus appellantur: Ita tabulam intuentes dicimus, ille Cicero est, ille Salustius, ille Achilles, ille Hector. Sed legit Augustinum citato loco, & prope finem libri de Anima Tertullianum.

Ulterius opponi possunt miræ metamorphoses, hominumque conversiones in varia bestiarum genera, sola arte dæmonum factæ; quæ si miracula non sunt, nescio quid mirandum ac portentosum dicendum sit. Recenserit principio poterunt, quæ narrat S. Pater lib. xviii. de Civit. Dei cap. 16. de Sociis Diomedis conversis in volucres, quas Servius in 2. Georgicorum scribit barbaris navibus infestas esse, & Græcis latae occurrere, memores generis sui, ducisque ab Illyriis interempti. In libro etiam eodem, capite proximo, & 18. narrat Augustinus Apulejum sumpto veneno factum Asinum, ut idem Apulejus fateatur in libris, quos *Asini aurei* titulo inscripsit. Italiæ quoque mulieres stabularias viatores in jumenta commutasse, versam Iphigeniam in Cervam, Ulyssis socios, apud Homerum in x. Odysseæ, in porcos à Circe commutatos, Arcades, Neuroses in Lupos conversos, scribit eo loco Augustinus, Olaus Magnus lib. xviii. cap. 32, & ex veteribus Solinus, & Mela. Lindorum Cataniensem in varia animalia se transformasse, narrat Hyacinthus Gimma p. 3. dissert. Accadem. cap. 7. Sagas demum transferri ad conventus nocturnos versas in bruta, & exutis aliquando propriis corporibus, vox est popularis.

Quamquam hæc inter fabulas sunt amanda; diluuntur singula hac generali responsione, quod dæmoni haud difficile est translato humano corpore serenum supponere, & cibo, potuque venefico adeo hominum phantasiam perturbare, ut videatur ipsis, pelle fetisque animalium se indutos esse, membrisque belluarum circumdatos. In particulari autem repono, socios Diomedis perdentibus illis ultioribus Angelis periisse, & fulicas, sive, ut aliis placet, ciconias, eo asportatas; quæ agente dæmonie blandæ Græcis accesserint, ut superstitione, divinitatisque prodiga gens Diomedem crederet Deum factum. Apulejus, nisi velimus dicere illum

20.
Objicitor 3.

21.
Solutio.

illum Latinas reddidisse fabulas Luciani, fatetur ipse versum se in Afsum unguine magico delibutum, quo neficio facile potuerunt sensus ejus perverti, ut etiam crederet Afsum colloqui cum statua Byrrhenæ: quod sibi contigisse ipse refert. Hinc magicæ artis accusatus fuit apud Claudiū Maximum Africæ præfectum; quem Coquæus noster Comment. in lib. viii. de Civit. Dei cap. 19. Christianum esse putavit. Perfecta est eodem modo magia Italicarum mulierum, quæ malis artibus imbuta venenum caseo viatoribus propinabant. Circem sociis Ulyssis commisuisse pani venena nocentia, ait citato libro Homerus. Neuros fieri Lupos cervisia poculo à magis propinato, quo ebibito invadit illos lupina rabies, & spiritus nequam illes velocissimo motu per sylvas exagitans, narrat idem Olaus, & tom. 2. Chron. Hirsaug. Trithemius. Quod Gimma scribit de Lindoro Siculo, ejusdem farinæ est, phantasna scilicet delusorium, aut animalium pro homine suppositio; ut lepida simul & nefaria Cicchi Aculani, (ita hominem maleficum etiam latine appellant,) facinora. Pro regis Agamemnonis filia suppositam cervam putat Augustinus; nec repugnat narratio fabulæ, nam cerva substituta, Iphigenia in Tauricam Chersonesum adducta traditur. De sagis denique, sive de loco in locum à dæmohe, cui se mancipia dederunt, permittente Deo, moveantur; sive immisso sopore, & in somnis phantasmatu eis obversentur; nihil prodigiosum auditur, sed tantum ærumnosa captivitas, perniciosa dementia, horrendum execrandumque flagitium. At studiose lectitandus Augustinus cap. 16. 17. & 18. memorati libri duodevigesimali.

22.
Objicitur 4.

Sunt hujus generis mirabilia quædam partim fabulosa, partim delusoria, quæ de immundis spiritibus enarrantur, & quibus forsitan imperitis videri potest, eos etiam virtutem procreandi res omnes ad miraculum possidere. Ajunt genitos ab illis homines tam ingentis stature, ut cranium quoddam Drepani inventum plura frumenti modia, excedatque corporis altitudo ducentos cubitos. Quod non solum tradunt Sicularum rerum Scriptores, verum etiam in iv. Genealogia Deorum libro Jo. Boccaccius Certaldi & Etruria decus singulare. Accedit quod arte dæmonis procreantur etiam homunculi elementares, qui non tantum spiritum habent vitæ, sed etiam divinationis virutem. Hos Nymphas, Gnomos, Sal-

mandrios, & Sylphos Paracelsus, & Borus appellavere. Etiam gemmas aurumque cultoribus suis afferre dæmonem, & lutum, vel plumbeum in margaritas commutare suadet sibimetipsi delira anus, rudisque plebecula.

23.
Solutio.

Cæterum & hæc sunt magna errorum portenta. Gigantes ex stirpe Cain genitos arbitramur: & si aliquando concubitu dæmonum nati sunt, factum id humano semine ab incubo spiritu ad mulierculas delato, ut scribit ad caput 6. Genesio in Sacro Biblio. Theatro Laurentius à S. Franciscus Scriptor Augustinianus. Excedunt vero communem staturam humana corpora, si plurimis spiritibus affluat, sitque crassa & calidissima subacta materies. Hac ratione, & naturali etiam concubitu gigni possunt viri proceri, formæque amplioris; eosque non esse figmenta poetarum demonstrant inventa plerumque ossa, ut reperitus in litore Uticensi dens molaris, de quo lib. xv. C. D. cap. 9. Aquila ingeniorum Augustinus. Superat tamen caput nostrum amplitudo Cranii non procul à Drepano inventi: Goliath enim Gigas Magnus Philisthiæ sex cubitos, & palmum non excedebat, & Og rex Bafan, cuius lectus ferreus servabatur apud Ammonitas, ut legimus cap. iii. Deut. v. ii. habebat novem cubitos longitudinis. Lectos etiam tercia parte longiores fuisse scribit apud Grotium Maimonides. Cum ergo Gigantes, qui alios corporis proceritate antecellebant, fuerint viri sexcubitales, illas plurimum jugerum exuvias credimus fabulosas. At elementares Theophrasti Paracelsi homunculi nihil sunt præter dæmones; quos arte Perspectiva peritos, aptosque ad fingendum iudicas illas imagines hoc eodem libro demonstravimus. Tametsi dæmon verum aurum & gemmas efficeret applicando, & invicem neciendo particulas quæ lapides & metalla componunt, mirum profecto non foret: sed videmus fieri his fidentes pauperum plebisque ludibrium. Non latet præterea dæmonem locus, ubi thesauros ferrax natura produxit, aut sordida condidit avaritia. Chymica arte fieri aurum quidam opinantur, eisque blanditur quod narrant de Raymundo Lullo, & Arnaldo de Villanova. Extat apud Huetum in libro de rebus ad seipsum spectantibus insigne de hac arte viri doctissimi testimonium, tenentibus posibilitatem Chrysopœjæ compluribus Auctoribus. Experimentorum, quæ hi commemorant detegit fallaciām venu-

stus

Gg 3

stus ac festivus liber, cui inscriptio Democritus ridens.

24.
An manife-
steur Eccle-
sia per mira-
cula.

Restat ut moneamus quare Augustinus in lib. de Unitate Ecclesiae cap. 16. ait, non ideo manifestari Ecclesiam, quia in ea miracula fiunt; quæ verba opponunt nobis Heterodoxi. Itaque Sanctus Pater eo loci demonstrat Ecclesiam in sola Africana non consistere adversus Donatistas, qui eam esse apud se autemabant ob mirabilia quæ fecerant Donatus & Pontius. Primo ergo docet ista fuisse, vel figura mendacium hominum, vel portenta fallacium spirituum. Ait deinde, quod Satanas transfigurat se tanquam Angelum lucis, & multos seduxerunt somnia sua. Addit aliquando etiam Paganos & Judæos & Hæreticos exaudiri a spiritibus seductoribus, sive etiam ab ipso Deo, vel ad panam malitiae, vel ad solatium miseriae, vel ad motionem querendæ salutis æternae. Post hæc, Donatistis Divinas Scripturas recipientibus, inquit veritatem, quæ agnoscitur in Canonicis libris, querendam non esse, in variis hominum rumoribus, & opinionibus & factis & dictis & visis. Deinceps narrat opposita fidei Donatistarum argumenta, tradita ab Episcopis igni instrumenta Divina, furiosas mortes Circumcellionum, commissa ad eo-

rum sepulchra vagorum vagarumque flagitia. Recensitis demum creditibilitatis fidei nostræ argumentis, inter quæ enumerat mirabilia exauditionum vel sanitatum, in eam sententiam prorumpit: Quæcumque talia in Catholicis fiunt, ideo fiunt approbanda, quia in Catholicis fiunt: non ideo ipsa manifestatur Catholicis, quia hæc in ea fiunt. Horum ergo verborum sensus est, unitatem Ecclesiae Canonicas scripturis probatam non posse labefactari mirabilibus, quæ Donatistæ jaçabant; quoniam hæc vel erant portenta fallacia, vel præstigia demonum, vel patrata à Deo ad poenam impiorum, aut solatium miserorum, non ad fidei veritatem firmandam, vel plurimis errorum portentis commaculata, vel mirabilibus Catholicæ Ecclesiae minime comparanda. Ideo judicare, & distinguere inter istiusmodi miracula ipsam Catholicam, non his Catholicam dijudicari. Manifestum arbitror eo pertinere Augustini verba, ut obstruatur os loquentium mendacia, neque à Catholicæ Fide maximis jam miraculis confirmata quispiam novorum signorum occasione avertatur. Nam possunt pluribus titulis esse signa mendacii, atque de genere illorum, de quibus mihi videor satis disceptavisse.

CAPUT XXI.

De licita, & superstitionis Magia, hujus origine, usuque execrando.

SUMMARIUM.

1. & 2. Probatur, dari aliquam magiam.
3. Propugnatur, dari aliud genus magie, cuius effecta naturalia non sunt.
4. Ostenditur, magica opera ab iniquo spiritu effici.
5. & 6. Defenditur, quodlibet magice artis portentum habere in se idolatriæ crimen, cultumque dæmonis.

7. & 8. Asseritur, magicam artem incepisse cum idolatria.
9. Demonstratur, profiteri artes magicas esse detestabile scelus.
- à num. 10. usque ad 13. refelluntur oppugnationes.

De Magia
licita & su-
perstitionis.

QUANDOQUIDEM de mirabilibus demonum sermo nuper est institutus; persecutar affine, proximumque argumentum de Magia, cuius effecta causasque varias Franciscus Victoria, Martinus Delrio, Guilelmus Parisiensis, Joannes Thomas Caftaldus, aliqui docti viri tradiderunt. Sed nos hoc postremo capite dicta ab eis stylo fusori, & alia fortassis jucundiora, brevi contraquæ expediemus. Magi ergo nomine intellexerunt Veteres genus sapientum & doctorum, quod habebatur in Persis, ut de Divinat. ait Cicero; eosque putat eruditus Ordinis Scriptor Fortunatus Scacchus Fanensis Myro-

theo. 1. cap. ix. Magoam regionem habitavisse. Nunc vero eo utimur nomine ad significandos homines, qui nova & mirabilia operantur, accepto potius in partem deteriorem. Et de magia quidem hæc sunt à nobis constituenda.

POROSITO I. Datur aliqua magia, per quam arte, vel naturali scientia plura præter consuetum, & omnibus compertum naturæ ordinem efficiuntur.

I. Id 1. Probatur quoniam inditæ sunt ab Auctore naturæ singulis rebus virtutes non omnibus perviae. Ut aliqua producam exempla; nesciunt plurimi magnete ferrum attrahi, lapide theama-

POROSITO I.
Datur magia
naturalis vel
artificialis.

de

de ex adverso propelli, serpentario sanari venena, astio leniri podagram, hæmatite oculorum abstergi lacrymas, sañio, & æxite partum ac incidentem uterum contineri. Sunt & in herbis occultæ virtutes. Ajunt enim plantaginis semina confestim curare vulnera, apium rusticum strumas discutere, diætænum infixas sagittas evellere, fulmine laurum non tangi, artemisiam itineris tædium suo odore dispellere. Ferunt & Axium Macedoniarum fontem lanarum mutare colorem, Sibarim capilos tingere, Lycum lucernas accendere. Quanta insuper Perspectivæ arte periti lucis inflexione faciant apparere, vel solum prisma demonstrat. Ingenio præterea, atque experientia tantam agendi facilitatem nonnulli acquirunt, ut aliquando ab ignaris malefici etiam habantur. Gigis annulum, quo se occultabat, naturali arte perfectum non solus testatur Cicero in *Officiis*, sed & Gregorius Nazianzenus in *Monodia*. Confici pelves & annulos ad curandas ægritudines utilissimos demonstrat Petrus Crinitus libro ix. de *Honestâ disciplina* cap. 5. Legimus Galenum Medicorum principem ægrotis quæ antea contigissent, & futura pariter enunciassæ, & iccirco de consuetudine dæmonum fuisse suspectum. Hac nota non caruit vir doctissimus ac sanctissimus Severinus Boetius, ut in 1. de *Consolatione* ipse refert. Quanta hominum admiratione digni fuerint Albertus Magnus, Picus Mirandulanus, & Marsilius Ficinus, nullus ignorat. Status mathematica arte elaboratas moveri, demonstrant per Italiæ pinacothecæ. Ludit etiam aliquando natura partibus suis singularem proprietatem largiendo. Esse homines qui aures movent vel singulas vel ambas simul, aut qui immoto capite totam cæsarium deponunt ad frontem, qui etiam voices avium imitantur, & eorum, quæ voraverunt præcordiis contractis, tanquam de sacculo integerrimum quod placuerit proferunt, scribit lib. xiv. de *Civit.* Dei cap. 24. Augustinus. Natum olim in Germania puerum, cuius objectum corpus clausa ostia protinus aperiret, auctor est in tertio de motibus animalium Albertus. Puerum quemdam in agro Mutinensi impune venenata animantia tractasse, septimios, ut vocant, contactu manuum lanare tumores, non nullos eximiis viribus præditos esse, docent naturalium historiarum Scriptores. Ergo quisquis vel à natura insigni aliqua facultate donatus, vel philosophicis disciplinis imbutus, vel studio aut casu

cognita vi herbarum lapidumque, insoluta & prodigiosa patrabit, is minime damnandus erit magicæ artis superstitionis & maleficæ.

Possunt pariter à vehementissima animi apprehensione præter consuetum naturæ modum effici plura, quæ ignarum vulgus censet quandoque diabolica. Ne dicam de maleficiis, quæ sæpenumero suspicatur in puellis amore insano desperatis, perrara quippe sunt beneficia amatoria; legimus ex accepto tragicæ victoria nuncio repente Sophoclem, & Dionysium Siciliæ tyrannum corruisse: atque dum Croësum regem nudato ferro quidam ex Persis aggredieretur, mutantum filium lingüam ingenti percussum metu solvisse. Hæc licet magica non sint, quatenus arte & nota causarum applicatione non fiunt, non sunt tamen vera miracula, neque præstigia dæmonum reputanda.

PROPOSITIO II. Datur genus aliud 3.
Magia, cujus effecta naturalia non sunt, **Propositio 2**
sed à spirituali aliqua separata substantia datur **Magia**
proveniunt. **Spiritualis.**

Historicis momentis, & manifesta ratione demonstratur. Etenim Numa Pompilius quid esset circa res sacras constitendum, audivit per hydromantiam, id est imagines apparentes in aqua: quo genere superstitionis à Persis derivato etiam Pythagoram usum fuisse Varro commemorat. Evocari etiam spiritus referentes imaginem mortuorum, quod Græce vocant Necromantiam, scribit S. Pater de Civit. Dei capite ultimo libri Septimi; in quem locum Ludovicus Vives cæteras magica superstitionis species, illarumque Auctores enumerat. Dari spiritus Pythones, quibus incantationibus nefarii homines Divinare præsumunt, sacræ quoque literæ commonstrant. Non semel in elementaribus corporibus dæmones conspici, & homines alloqui narrant Psellus, Cardanus, Kircherus. Omnia hæc nequaquam fieri virtute cœlestium corporum, nec sola imaginatione, suadet manifestissima ratio. Primo namque si idola hec, & homunculi loquuntur, & occulta revealant, à spirituali aliqua substantia moveri debent; loqui enim & abscondita prodere est naturæ intelligentis officium. Deinde nemini res imaginariae apparent, nisi interveniat exteriorum sensuum alienatio: hujusmodi vero locutiones fiunt interdum ad homines exterioribus sensibus libere utentes. Præterea non potest ex sola imaginatione acquiri intellectus actualis cognitionis, ultra naturalem proprii intellectus facultatem, sive partam

an-

antea notitiam; quemadmodum constat ex somniis. Responsa ergo accepta à magicis simulacris, quibus occulta scelerata, furtata, & thesauri deteguntur, nequeunt in naturalem causam referri. Quod valet pari jure de omni ligatione, vel maleficio, in quo causæ prorsus disparata illud efficiunt, quod vi sua præstare alia ratione non possunt; ut dicam Proposit. IV.

4.
Propositio 3. iniquo & contaminato spiritu efficiuntur.
Magica opera per dæmonem.

Probatur. Etsi hac propositio ex capite præcedenti consequitur; tamen ne quis plane rudis mira artis magicæ à Deo, vel Angelo bono operari arbitretur, eam ratione, historiisque confirmabimus. Vera enim miracula, que ad Dei cultum ac religionem pertinent patrari non possunt ope dæmonis, quoniam Satanam non ejicit; neque regnum Beelzebub stare potest, si ejus virtute corroboratur religio idolatriæ, & superstitioni contraria. Ergo nequeunt ex opposito portenta magica fieri Auctore Deo, vel bono Angelo, quoniam Dei virtus non potest adversus semetipsam pugnare, neque cultui idolorum & superstitioni conferre. Quamobrem Magicæ artis professores maximo odio Christianam Religionem semper prosecutos fuisse, narrant Ecclesiastica Historie. Videatur Sozomenus lib. 11. cap. xi. ubi comminorat, quanta adversus Episcopos & Sacerdotes olim moliti sint Magi persæ. Celeberrimum Maruthæ apud Isdigerdem cum Magis conflictum describit Socrates lib. vii. cap. viii. Persecutionem Valeriani suscitatam consilio perditissimi Magi Aegyptii, auctor est Dionysius Alexandrinus apud Baronium ad annum Chr. ccxvii Legimus Julianum Apostatam usum familiarissime Aedesio summo Ethnicæ superstitionis antistite, Chrysantho Sardiano, Prisco, & prefertim Maximo, quo diabolica carmina admurmurante simulacrum Hecatis renidebat. Ut ergo Moysi Incantatores Aegyptii, ita Christo Magicæ artis periti atrocissima bella indixerunt, Theodas primum, de quo Act. Apost. cap. v. 36. & Joseph xx. Antiq. cap. 2. postea Simon, aliique præstigiatores.

5.
Propositio 4. Magicum portentum habet in se idolatriæ crimen, cultumque dæmonis, aut expressum, aut interpretativum.

Probatur. Cum enim Diabolus sit Divinorum honorum avidissimus, magiam instituit, ut hujus adminiculo sibi cultum & obsequium hominum captivaret. Quod dupli ratione callidus, invidusque ser-

pens consequitur, expressa, tacitaque pactione. Ad illam vel per se, vel perditissimorum hominum ministerio trahere studet infirmiores atque scelestiores. Hi vel Catholicam Fidem audacter negant, vel ore impurissimo Deo, Virginique Deipara maledicunt, vel jurejurando sese Diabolo devovent, vel turpi aliqua ceremonia frontem illiniunt quasi abradentes baptismum, vel impreso aliquo in carne stigmate captivorum, aut pecorum more obsignantur. Hæc sunt, quæ pœcum cum dæmone explicitum appellare solent Theologi. Qui vero ad tantam impietatem & insaniam flecti non possunt, alliciuntur ad magiam notis aliis occultis, quas dæmones adinvenerunt, ut signa & characteres præstandi sibi honoris; quibus positis, quasi secreto contractu, intentum opus exequuntur: & hæc sunt pacti taciti argumenta. Igitur in omni magico eventu vel expressa, vel tacita conventione, exhibetur dæmoni honor, & cultus.

6.
Expressum quidem cum dæmone patetum facile ex dictis dignoscitur. Erit Probatur ex tacitum, quotiescumque apposita signa pressum vel non sint suapte natura ad productionem effectus ordinata, sed disparata potius, et omnino disjuncta. Sunt hujus generis pentagoni & circuli, inaudita Angelorum nomina, ignoti characteres, figuræ laminæ, aliaque plura. Accedunt sacrarum rerum abusio, contortæ in alienum sensum scripturæ, Sacerdotialium indumentorum, lustralis aquæ, vel chrismati malus usus, & execrabilia sacilegia, quorum vel nomen horremus. Hujusmodi sunt instituti in Religionis contemptum novi ritus, ut certus candalarum numerus, determinata corporis positura, illius situs vel horæ superstitionis observatio. Consimilis est applicatio rerum, quæ omnino superflua sunt, ut ad expellendum dæmonem radere pilos, & incedere nudo altero pede, passisque capillis; uti ad maleficia laqueo suspendiosi, culcitra feretri, tædis sepulchralibus, vel denique ad conatum facienda amictiæ ossibus, plumis, vitisque laneis: quæ omnia ex Gentilium superstitione derivasse liquet ex libro 111. Propertii, ex ix. Lucani, & ex Ecloga viii. Virgilii: in qua Alpheus coquemans qua parabantur ad maleficia, ait:

Ducite ab urbe domum mea carmina,
ducite Daphnem.
Terna tibi hæc primum triplici diversa colore
Licia circumduco: terque hæc altaria
circum
Effigiem duco, &c.

PRO-

7. PROPOSITIO V. Simul cum idololatria magica ars coepit exerceri: unde & origo Magiae cum Idololatria. Probatur.

Hinc exortum Polytheismum, aut saltem per orbem dispersum, opinio nostra est alibi confirmata. Polytheismi autem individuam esse superstitionem magiam, atque ex postetitate Chami diffusam, hisce momentis demonstro. Idem Apuleius in Apologia 1. ait; *Magia est ars diis immortalibus accepta, colendi eos & venerandi prognata, pia, & Divina sciens*: Et Plato in Alcibiade, Magicam Zoroastri artem adinventam scribit, *ad plurimum Deorum cultum*. Idem observat Lactantius lib. 2. de Origine Erroris cap. 17. Præterea Scriptores omnes Magiae auctorem faciunt Zoroastrem; quem, licet Historici diversa tradant, firmissime arbitror esse, aut Cham, aut filium ejus Chus, aut filium Chus Nembrodum. Moveret me primum auctoritas Veterum; Scriptor Recognitionum, que tribuuntur Clementi libro 4. num. xvi, Gregorius Turonensis lib. 1. Hist. cap. 5, aliquique permulti. Deinde Rerum Aegyptiarum Scriptores animadvertisunt Saturnum Aegyptium & Zoroastrem eundem hominem esse: at Saturnum Aegyptium esse Cham filium Noe, videtur mihi satis manifestum ex columna, quam auctore Xenophonte, Semiramis Nino regi ducavit, in qua legitur hujus mulieris patrem fuisse Belum, Avum Saturnum Babylonum, id est Nembrod, Abavum vero Saturnum patrem Aegypti, id est, ipsum Cham, qui genuit Chus, & Mesraim; ut habetur Gen. x. 6. Quare si Zoroaster idem est ac Saturnus Aegyptius, nequit aliud esse præter filium aliquem Noe. Idem conciditur, ex quo antiquissimum numen Aegyptiorum appellatur Serapis; ut recte Clemens Alex. lib. 1. Strom. & S. P. lib. xvi 11. de Civit. Dei cap. 5. Serapidem vero dictum arbitror a Seraphi, scilicet ardente splendide; unde Macrobius Serapidem solem esse contendit. Existimabant enim antiquiores idolatræ defunctos Reges symbolis siderum, animalium, aliarumque rerum esse colendos. Porro idem fere significat nomen Zoroastris, quod communiter interpretantur *vivum & rutilans fidus*. Perfas etiam Pyram Deorum maximum habere, & in cultum solis ignem custodiare, eique sacrificare Magos ante vaticinia, scribit de bello Persico lib. 2. Procopius: quod & asserit de Aegyptiis lib. 3. de Præp. Evang. cap. 2. Eusebius. Valde ergo probabile est, Chamum errore imbutum à viris pessimis, qui perierunt diluvio, esse Idololatria & Ma-

R. P. Berti Theol. Tom. II.

gice artis propagatorem, dictum à posteris Saturnum, Serapide, Zoroastrem.

Neque aliquem movere debet, clarissimum Hucum in demonstr. Evang. Prop. An Zoroastri. iv. cap. v. contendere quod Zoroastres fides suorum sit idem, ac Moyses; & alias Scriptores agunt Moyses, illum etiam posteriorum Moyse fecisse. Ethnici enim ad sacram historiam gentis suæ origines addiderunt, ac veritatem cœnoscis rivulis conspurcarunt, regibus, satrapisque suis Hebræorum Patrum datis characteribus. Invenimus propterea non unum esse neque Saturnum, neque Serapide, neque Zoroastrem. Scimus suisse Zoroastrem Bactrianum, de quo Augustinus lib. xxii. de Civit. Dei cap. 14, & plures hujus nominis extitisse scribunt Plato in Alcibiade, Clemens in v. Stromaton, Vossius etiam in 1. de Idololatria. & Cotelerius in Notis ad iv. Recognitionum. Antiquorem autem Zoroastrem Chamo invenire non possumus, ideoque ab eo profectam magicam artem idolatriæ germanam, magna cum probabilitate asservimus.

PROPOSITIO ULTIMA. Artes magicas maximum, & summo genere detesta. Propositio 9. scelus est profiteri, atque exercere. ultima. Pro- feccio & exercitium Magia scelus. Hanc propositionem precedentium consecrariam superfluum est demonstrare. Horrendum quippe crimen est Dæmonem coli, & obsequium praestari spiritibus invitatis: quod in omni Magica suppositione ostendimus evenire. Quapropter Levitici xx. legitur: *Vir si venierit in quibus Pythonicus, vel divinatio fuerit spiritus, morte moriantur: lapidibus obruent eos; sanguis eorum sit super illos*. Et, *Anima, que declinaverit ad magos & ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illam de medio populi sui*. Itaque jure, & merito Christiana Religio unius ac summi Dei veneratrix matificam artem damnat, libros incendi jubet, & ariolis magisque extremum supplicium infligit.

REFELLITUR OBJECTIO.

In patrocinium magie illud objici potest, quod videtur etiam Moyses illam exercuisse. Celeberrimum Magum eundem appellat in altera Apologia ad Claudium Maximum Lucius Apuleius, & Plinius lib. xxx. Hist. Natural. cap. 1. Et quidem parum à magica arte distare videuntur virgæ usus ad mare trajiciendum adhibitus, gemina petræ percussio, ligni in aquam immisso, manuum ad percussiendum Amalecitam erectio, & serpens æneus exaltatus in pertica. Quin & Ma-

gice

gicæ superstitionis insimulari possunt Christiani, Romanæ præsertim communionis, qui Martyrum ossibus ac cineribus, candelarum lumine, Iustrali aqua, thurisque suffimento persæpe utuntur: non enim ista à magicis ceremoniis multum discrepant. Hinc ut Christiani in idololatria magiam damnant, ita ipsi apud Ethnicos tanquam magica artis professores audierunt; atque nuncupati sunt à Suetonio in Nerone, *Genus romanum superstitionis novæ, & maleficæ; moresque illorum Tacitus lib. xv. Annalium appellavit superstitionem exitialem.* Falsum præterea est magica opera effici dæmone opitulante. Inter gratias enim gratis datas justis, impiisque aliquando communes, connūmerantur dona linguarum ac sanitatum. Scelesti ergo impique, dum morbos curant, aliaque mira operantur, nulla malefica arte hæc præstant, sed dono Dei. Postremo non omnes magi cultum dæmonibus exhibent, sed exorcismis ac ritibus suis eos compellunt, atque ut sibi obtemperent vi adiungunt. Horum ergo artes absque fidei, a religionis dispendio, dummodo in aliorum perniciem non vergant, permitti poterunt.

11^a
Responsio.

Sane ista nullius propemodum sunt momenti. In Moysis enim portentis intersunt omnes veri miraculi characteres Prop. 3. recensiti capite præcedenti; maxime quod adversus idololatriam patrata sunt, neque potuerunt magicis incantationibus superari. Ex quo sequitur non esse opera dæmonum, quæ horum cultum, potestatemque fregerunt. Dictum quoque paulo supra, Mosaicam legem ariolos & Pythonicos mortis supplcio multare. Fallitur ergo Apulejus, & suomet testimonio refellitur; quippe in Apol. 1. definit Magiam, *artem collendi Deos:* & in religione Mosaica unum coli numen tradit etiam Tacitus in lib. Historiarum v. Plinius tum in his decipitur, cum etiam quod facit Moysen, & Jannænum unius factionis, & secutus Hermodorum Platonicum ait Moysen fusile multis millibus annorum post Zoroastrem. Virga autem, manuum erectio, serpens æneus, aliaque à Moyse adhibita, quoniam non poterant commendare idolatriam, erant signa veræ Religionis, & typus crucis, & mortis Christi. Is etiam, ejusque discipuli, cum dissolvant opera diaboli, nequeunt insimulari artis magicæ. Quamobrem usus reliquiarum, Iustralis aqua, Crucis signum, & hujus generis reliqua, signa sunt veræ religionis:

& his quoque monstratur non servari apud Novatores Ecclesiam Dei. At Suetonius, Tacitus, Plinius aliique Ethnici appellaverunt Christianos superstitiones & maleficos duplice ex capite. Primum quia Christiani plurium Deorum cultum abjiciunt: deinde quoniam maleficia etiam Romanorum legibus damnata erant, ut referunt Seneca lib. 111. Nat. quæst. cap. 7. & idem Plinius lib. xxviii. cap. 2. & ideo hujus criminis Christianos insimularunt, ut magis illos redderent odiosos.

Errore in magno versantur, qui Magiam quasi gratiam gratis datum honestant. Differunt gratiae gratis collatae à sit gratia magicis artibus, quod illæ à Deo absque gratia data disciplina studioque donantur: magia vero comparatur lectione librorum, & Pseudomagistrorum institutione. Præterea gratiae illæ non pendent à vanis observationibus, nec postulant media quædam indifferentia, cujusmodi sunt colligatio chartulæ, capillorum abrasio, florium manipuli, & cætera, de quibus Proposit. 1v. diximus tacitam cum dæmone habere pactionem. Sunt etiam gratiae omnes Dei beneficia, imo, quædam motiones ipsius Dei supernaturaliter operantis, sive habitus supernarum virtutum, quibus ad maleficia nullus uti potest, quemadmodum magicis institutionibus. Fieri tamén potest, ut etiam improbis hujusmodi gratiae à Deo conferantur, quod vidimus Prop. 2. cap. xx. & posteaquam auctore Deo mira evenerunt effecta, ita ab ingratis impiisque prædicari, quasi ad institutum vitæ eorum decorandum divinitus contigissent.

Rapiuntur pari jure in errorem, qui magica incantatione inquieti invitum dæmonem compelli, ut probatis ab Ecclesia exorcismis. Adjurant enim spiritus per nomina diabolica, eaque etiam Divinis conjugere audent, quasi haberet potestatem eamdem Dei nomen, & Beelzebub: atque inter Angelos Dei etiam dæmones impurissimos ore sacrilego invocant. A quatuor mundi plagiis nudo capite, thurisque fumigiis spiritus incestos allestant, & si appareant, salutem nunciant, sibique jurejurando devincunt. Ministros etiam Ecclesiæ habitu, incessu, ritibusque exprimunt ad impudentiæ ludibrium. Sunt ergo sacrificuli idolatræ mancipia Satanae, necnon sacrorum irrisores ac mimi. Atque hæc est de Angelis, ac Dæmonibus disputatio nostra præsterat forsitan, & incondita, expleta tamen omnibus suis partibus.

DE